ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Λεξικογραφικόν Δελτίον

Τόμ. 5 (1950)

Λεξικογραφικόν Δελτίον

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** ΕΚΤ | **Πρόσβαση:** 10/01/2026 08:46:34

ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ

1950

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** ΕΚΤ | **Πρόσβαση:** 10/01/2026 08:46:35

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ

1950

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΦΡΑΣΕΟΛΟΓΙΚΑ

Εἰς τὸν προηγούμενον τόμον τοῦ παρόντος Δελτίου ἐδημοσιεύσαμεν τὴν πρώτην σειρὰν τῶν ***Φρασεολογικῶν*** μας μελετῶν. Ἤδη συνεχίζομεν μὲ τὴν δευτέραν σειρὰν περιοριζόμενοι καὶ πάλιν εἰς τὰς κοινὰς καὶ συνήθεις φράσεις. Αἱ ἰδιωματικαί, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἄλλο κεφάλαιον ἀνεξάντλητον ἐπίσης, μᾶς ἀπασχολοῦν ἐνταῦθα, ἐφόσον χρησιμεύουν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν κοινῶν.

ἄλλος τ' ὄνομα κι ἄλλος τὴ χάρι.

Ἡ φράσις κατ' ἔλλειψιν τοῦ ρήματος ***ἔχει*** λέγεται διὰ πρόσωπον ἔχον μὲν ἀξίωμα καὶ κοινωνικὴν θέσιν, ἀλλὰ μὴ ἀπολαμβάνον τὰ εἰς τὴν θέσιν του ἀνήκοντα ἀγαθά, τὰ ὁποῖα ἀπολαμβάνει ἄλλος κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως ἢ μὴ δικαιούμενος.

ἀλλουνοῦ παπᾶ βαγγέλια.

Ἐπὶ ἱερέως μὴ γνωρίζοντος πολλὰ γράμματα λέγεται εἰς τὴν Δημητσάναν ***ἀλλουνοῦ παπᾶ βαγγέλιο.*** Ὑποτίθεται δηλαδὴ ὅτι οὗτος συνηθισμένος εἰς τὸ κείμενον τοῦ ἰδικοῦ του εὐαγγελίου καὶ μὴ δυνάμενος νὰ διαβάσῃ ἄλλο κείμενον ἀποκρούει αὐτὸ ὡς ἀνῆκον εἰς ἄλλον ἱερέα. Ἀπὸ τὴν ἰδιωματικὴν αὐτὴν φράσιν προῆλθεν ἡ κοινὴ ***ἀλλουνοῦ παπᾶ βαγγέλια,*** ἡ ὁποία λέγεται εἰς περίστασιν, καθ' ἣν γινομένης συζητήσεως περί τινος πράγματος παρεμβάλλεται ἄλλο ἐντελῶς ἄσχετον. Ἡ μεταβολὴ τοῦ ἀριθμοῦ ἐξηγεῖται ἀναλογικῶς. Ἀφοῦ οἱ λαλοῦντες ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν νόημα τῆς φράσεως καὶ ἐγενίκευσαν τὸ περιεχόμενόν της, ἔτρεψαν τὸ ***βαγγέλιο*** εἰς ***βαγγέλια*** κατὰ τὸ ***πράγματα, ζητήματα*** κτλ.

ἀλλοῦ ὁ παπᾶς κι ἀλλοῦ τὰ ράσα του.

Ἡ φράσις λέγεται διὰ πράγματα καὶ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα εἶναι χωρισμένα καὶ μακρὰν ἀλλήλων, ἐνῷ φυσικὸν εἶναι νὰ εὑρίσκωνται μαζί. Εἰς τὴν γένεσίν της μᾶς ὁδηγεῖ ἡ φράσις τῆς Καρπάθου ***ὅπου ὁ παπᾶς, πάν καὶ τὰ ράσα,*** ἡ ὁποία κατὰ τὸν πληροφοριοδότην τοῦ Ἀρχείου τοῦ Λεξικοῦ λέγεται «ἐπὶ τῶν ὑστερουμένων βοηθείας[1]». Ἡ ἑρμηνεία δὲν φαίνεται σαφής. Νομίζω ὅτι θὰ λέ-

[1]) Αἱ ἰδιωματικαὶ πληροφορίαι προέρχονται ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

γεται διὰ ἱερέα, ὅστις μεταβαίνων που διὰ νὰ ἱερουργήσῃ μακρὰν τῆς παροικίας του, λ. χ. εἰς ἐξωκλήσιον, πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ βοηθούς, ὡς ψάλτην ἢ νεωκόρον, ἀκολουθοῦντας αὐτὸν ἀναποσπάστως, ὡς ἀχώριστα ἀπὸ αὐτὸν εἶναι καὶ τὰ ράσα του. Ὅταν ὅμως δὲν ἔχῃ τοιούτους, σὰν νὰ εἶναι ἀλλοῦ ὁ ἴδιος καὶ ἀλλοῦ τὰ ράσα του.

ἀμόλα μελάνι!

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ ζῶα τινὰ τῆς θαλάσσης, τὰ ὁποῖα πρὸ τοῦ κινδύνου ἐκκρίνουν μελάνι καὶ οὕτω καθιστάμενα ἀφανῆ ὑπὸ τοῦ θολουμένου ὕδατος φεύγουν ἀόρατα πλέον καὶ σώζονται, ἐγεννήθη ἡ ἀνωτέρω φράσις σημαίνουσα φύγε, γίνου ἄφαντος [1].

ἄνοιξαν τὰ σκόρδα του.

Τὸ ρῆμα ***ἀνοίγω*** εἶναι κοινὸν ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀνθοφορῶ ἢ φυλλοφορῶ. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὴν ἄνθισιν τῶν δένδρων παραβάλλεται καὶ ἡ ἄνθισις τῆς ἡλικίας, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος κρίνεται ὥριμος πρὸς γάμον, λέγεται εἰς τὴν Δημητσάναν ***ἄνοιξε τὸ κλαρί της*** ἐπὶ κόρης ὡρίμου πρὸς γάμον καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου ***ἄνοιξε τὸ κλαρί του*** ἐπὶ νέου ἐρχομένου εἰς γάμου κοινωνίαν καὶ «εἰρωνικῶς ἐπὶ τοῦ ὀψέ ποτε εὐδοκιμοῦντος» [2]. Ἀπὸ τοιαύτας μεταφορικὰς φράσεις ὁρμηθεὶς ὁ λαὸς παίζων μὲ τὴν λέξιν εἶπε καὶ ἄνοιξαν τὰ ***σκόρδα του*** «ἐπὶ νέου ὁ ὁποῖος ἀρχίζει νὰ ἐννοῇ τὸν κόσμον καὶ νὰ ἐρωτοτροπῇ» [3].

ἀντὶ τοῦ μάννα χολή.

Ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὕμνου «ἀντὶ τοῦ μάννα χολήν, ἀντὶ τοῦ ὕδατος ὄξος, ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με σταυρῷ μὲ προσηλώσατε». Ἡ φράσις ἐπὶ ἐσχάτης ἀγνωμοσύνης ἀνθρώπου φερομένου κακῶς πρὸς τὸν εὐεργέτην του.

ἀπὸ τ' ἀφτὶ καὶ στὸ δάσκαλο.

Ἀπὸ τὴν σχολικὴν ζωήν, καθ' ἣν ὁ ἀτακτῶν μαθητὴς συλλαμβανόμενος ἀπὸ τὸ ἀφτὶ ὁδηγεῖται εἰς τὸν διδάσκαλον διὰ τιμωρίαν, ἐπεκράτησεν εἰς τὸν κοινὸν λόγον ἡ φράσις ἐπὶ τῆς ἀμέσου τιμωρίας τοῦ πταίοντος ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου του [4].

---

[1]) Πβ. καὶ *Φαίδ. Κουκουλέν*, ἐν Ἡμερολογίῳ Μεγάλης Ἑλλάδος ἔτ. 1927 σελ. 225.

[2]) Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν λ. *ἀνοίγω* σημ. *11*.

[3]) Ἀνωτ.

[4]) Πβ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν λ. *ἀφτὶ 1*.

ἀπὸ τὸν Ἄννα ἐς τὸν Καϊάφα.

Εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ἀφήγησιν περὶ τῆς δίκης τοῦ Ἰησοῦ λέγεται ὅτι συλλαβόντες «ἔδεσαν αὐτὸν καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς Ἄνναν πρῶτον» τὸν ἀρχιερέα. Ἔπειτα «ἀπέστειλεν αὐτὸν ὁ Ἄννας πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα»[1]. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὸν Ἄνναν πρὸς τὸν Καϊάφαν διὰ τὴν διεκπεραίωσιν τῆς δίκης ἐγέννησε τὴν μεταφορικὴν ἔννοιαν τῆς φράσεως λεγομένης δι' ἄνθρωπον παραπεμπόμενον ἀπὸ ἕνα εἰς ἄλλον διὰ τὴν διευθέτησιν τῆς ὑποθέσεώς του.

ἁρπάζω ἀπὸ τὰ μοῦτρα.

Τὸ νὰ πιάσῃ κανεὶς βιαίως ἕναν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ χέρι ἢ ἄλλοθεν εἶναι κακόν, ἀλλὰ πολὺ χειρότερον εἶναι νὰ ἐπιχειρήσῃ τοιοῦτον τι εἰς τὸ πρόσωπον, ὅτε ὁ προσβαλλόμενος τὰ χάνει κυριολεκτικῶς. Διὰ τοῦτο ἡ φράσις ***τὸν ἁρπάζω ἀπὸ τὰ μοῦτρα*** σημαίνει τὸν προσβάλλω καιρίως, τὸν ἀποπαίρνω.

βάζω εὐλογητό.

Ἡ φράσις σημαίνει κάμνω ἀρχήν, ἀρχίζω, καὶ προῆλθεν ἀπὸ τὴν τυπικὴν διάταξιν τῆς ἐκκλησίας ν' ἀρχίσῃ κάθε ἀκολουθία καὶ τελετὴ ἀπὸ τὴν φράσιν «εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ κτλ.» ἐξυπακουομένου τοῦ εὐκτικοῦ ***ἔστω***.

βάζω λιτοὺς καὶ δεμένους, ἐπικαλοῦμαι Θεοὺς καὶ δαίμονες κτλ.

Ἡ φράσις σημαίνει ἐπιδιώκω ἢ ἐπικαλοῦμαι τὴν μεσολάβησιν καὶ ὑποστήριξιν παντὸς προσώπου διὰ νὰ ἐπιτύχω τὴν εὐόδωσιν ὑποθέσεώς τινος. Τὸ ἐπίθετον ***λυτοὺς*** μᾶς βοηθεῖ δι' ἰχνηλασίας τρόπον τινὰ ν' ἀνεύρωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς φράσεως, ἡ ὁποία κατὰ τὴν γνώμην μου ἀνάγεται εἰς τὴν κυνηγετικὴν ζωήν. Οἱ κυνηγοὶ ἀφίνουν τοὺς σκύλλους των ἐλευθέρους τῶν δεσμῶν διὰ ν' ἀνακαλύψουν διὰ τῆς ὀσφρήσεως καὶ ἰχνηλασίας τὸ θήραμα, ***βάζουν λυτοὺς τοὺς σκύλλους*** διὰ νὰ ξετρυπώσουν τὸν λαγὸν ἢ ἄλλο ἀγρίμι. Καλὰ ἕως ἐδῶ. Ἀλλὰ ***βάζουν καὶ δεμένους σκύλλους;*** Πῶς ἐξηγεῖται ἡ λογικὴ ἀσυναρτησία; Νομίζω ὅτι τὸ ὀξύμωρον τοῦτο σχῆμα ἐδημιούργησεν ὁ ψυχολογικὸς λόγος τῆς δεινώσεως. Ὁ πρῶτος εἰπὼν τὴν φράσιν ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ εἰκονικὴν οὕτως εἰπεῖν τὴν μεγάλην προσπάθειαν ἀνθρώπου, ὅστις θέλει μὲ κάθε μέσον νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ποθούμενον καὶ ἐπιδιώκει πρὸς τοῦτο τὴν βοήθειαν παντὸς ἀνθρώπου ὄχι

---

[1]) Εὐαγγελιστ. Ἰωάνν. 18, 13 καὶ 24.

μόνον φίλου καὶ ἁπλῶς γνωστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀγνώστου καὶ ἐχθροῦ ἀκόμη, καθὼς ὁ κυνηγὸς ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς ταχείας ἀνακαλύψεως ἢ καὶ συλλήψεως τοῦ θηράματος θὰ ἐσκέπτετο ἐν τῇ παραζάλῃ τῆς βίας νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς δεμένους σκύλλους.

Παραπλησία δείνωσις διὰ παρομοίου ὀξυμόρου σχήματος παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν φράσιν τῆς λογίας χρήσεως ***ἐπικαλεῖται θεοὺς καὶ δαίμονας*** λεγομένην δι' ἄνθρωπον μὴ διστάζοντα νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ τῶν δαιμόνων τὴν συνδρομήν. Ὁμοίως καὶ εἰς τὴν ἄλλην ***τὸν βοηθοῦν θεοὶ καὶ δαίμονες*** δι' ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου αἱ σκέψεις καὶ αἱ ἐνέργειαι ἐπικουροῦνται ἀπὸ πρόσωπα καὶ περιστατικὰ ἀπροσδόκητα καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον. Ἡ φράσις βέβαια εἶναι ἀρχαία καὶ ἄλλην σημασίαν εἶχεν εἰς τοὺς ἀρχαίους τὸ ***δαίμονες,*** ἀλλὰ σήμερον σημαίνει ***διάβολοι*** καὶ οὕτω δημιουργεῖται ἀντίθεσις πρὸς τὸ ***θεοί.***

βάζω μέσα, μπαίνω μέσα κτλ.

Τὸ ἐπίρρημα μέσα εἰς ὡρισμένας φράσεις σημαίνει ἐντὸς τῆς φυλακῆς, οἷον ἐνεργητικῶς ***βάζω, χώνω μέσα*** = φυλακίζω καὶ παθητικῶς ***πηγαίνω, μπαίνω μέσα*** = φυλακίζομαι. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς δὲν πρόκειται περὶ εἰδικεύσεως τοῦ ***μέσα*** ἐν τῇ σημασιολογικῇ ἐξελίξει, ἀλλὰ περὶ τῶν συνήθων βραχυλογιῶν ἀντὶ τῶν πλήρων ἐκφράσεων ***βάζω μέσα 'ς τὴ φυλακή, μπαίνω μέσα 'ς τὴ φυλακὴ*** κτλ.

βάζω 'ς τὸ ράφι, 'ς τὸ χρονοντούλαπο.

Ὡς πρὸς τὴν μεταβατικὴν ἢ ἀμετάβατον διάθεσιν τῶν ρημάτων παρατηρεῖται ὅτι τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τείνει πάντοτε νὰ δημιουργήσῃ μεταβατικὸν ρῆμα ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει ἤδη ἀμετάβατον καὶ ἀντιστρόφως. Κάτι παρόμοιον ἤρχισε νὰ συμβαίνῃ καὶ εἰς ὁλοκλήρους φράσεις. Ἐπειδὴ λέγεται ἀμεταβάτως ***μπαίνω 'ς τὸ ράφι*** ἐπὶ γυναικός, ἡ ὁποία παύει πλέον λόγῳ ἡλικίας νὰ ἔχῃ ἐλπίδα γάμου καὶ παύει τρόπον τινὰ νὰ κινῇ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἀχρηστεύεται ὡς γυναῖκα, ἐλέχθη καὶ μεταβατικῶς ***βάζω 'ς τὸ ράφι*** ἐπὶ πράγματος, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται πλέον ἄνευ ἐνδιαφέροντος καὶ ἄχρηστον, ἤτοι τὸ παραμελῶ, τὸ ἐγκαταλείπω.

Συγγενὴς σημασιολογικῶς εἶναι καὶ τὸ ***βάζω 'ς τὸ χρονοντούλαπο,*** τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχὴ εἶναι ἀπὸ τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, ὅπου ἔγγραφα διεκπεραιωθέντα ἤδη ἢ δι' οἱονδήποτε λόγον μὴ ἔχοντα ἐνδιαφέρον τοποθετοῦνται εἰς τὸ ***χρονοντούλαπο,*** δηλαδὴ εἰς τὸ ***ντουλάπι,*** ὁπόθεν εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον δὲν πρόκειται πλέον νὰ μετακινηθοῦν. Ἀμεταβάτως καὶ ἐδῶ λέγεται ***μπαίνω*** ἢ ***πάω 'ς τὸ χρονοντούλαπο.***

βάζω, ρίχνω τὸ κεφάλι κάτω.

Ὁ ἀγέρωχος ἄνθρωπος παρίσταται ὡς ἔχων ἐπηρμένην τὴν κεφαλήν. Ὄντως εἰς τὴν πραγματικότητα ἐνίοτε συμβαίνει τοῦτο. Ἑπομένως, ὅταν σκέπτεται λογικώτερα, ***βάζει τὸ κεφάλι κάτω,*** ἤ, ὅταν ὑποχωρῇ ταπεινωμένος καὶ κατησχυμένος, ***ρίχνει τὸ κεφάλι κάτω.***

βαστῶ τὰ γκέμια καλά.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὸν δαμαζόμενον διὰ τοῦ χαλινοῦ ἵππον ἐλέχθη καὶ ἐπὶ γυναικὸς τῆς ***βαστάει τὰ γκέμια καλὰ*** ὁ σύζυγος, ὅταν δὲν τῆς ἐπιτρέπει νὰ παρεκκλίνῃ κατ' ἐλάχιστον ἀπὸ τὴν συζυγικὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὰ καθήκοντα τῆς καλῆς νοικοκυρωσύνης. Γενικώτερον ἡ φράσις σημαίνει καὶ διοικῶ καλῶς τὰ τοῦ οἴκου μὴ ἐπιτρέπων νὰ συμβῇ τίποτε τὸ ἀνώμαλον καὶ ἐπιζήμιον.

βαστῶ, κρατῶ τὴ θέσι μου, τὸν βάζω 'ς τὴ θέσι του.

Κυριολεκτικῶς τὸ ***βαστῶ*** ἢ ***κρατῶ τὴ θέσι μου*** δηλοῖ δὲν ἐγκαταλείπω τὴν θέσιν μου, ὥστε νὰ τὴν καταλάβῃ ἄλλος, κατέχω αὐτὴν στερεά. Ἀλλὰ πρὸς τὴν θέσιν ἀπὸ τοπικῆς ἀπόψεως παρωμοιώθη ἡ κοινωνικὴ θέσις ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως καὶ διὰ τοῦτο μεταφορικῶς ἡ φράσις κατήντησε νὰ σημαίνῃ ἀποφεύγω νὰ λέγω ἢ νὰ πράττω τι ἀνοίκειον ἢ ἀπροσάρμοστον εἰς τὴν θέσιν μου ἐν τῇ κοινωνίᾳ, δηλαδὴ εἰς τὴν προσωπικήν μου ἀξιοπρέπειαν, διότι ἂν πράξω τὸ ἀντίθετον, τὸ ὁποῖον νὰ προσβάλῃ τὴν ὑπόληψίν μου, ἀπομακρύνομαι ἀπὸ τὴν προσήκουσαν θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ἡ δὲ φράσις ***τὸν βάζω 'ς τὴ θέσι του*** δηλοῖ μεταφορικῶς τὸν ἀναγκάζω διὰ λόγου ἢ τρόπου συμπεριφορᾶς νὰ γίνῃ συνετώτερος, φρονιμώτερος, προσεκτικώτερος καὶ εὐγενέστερος εἰς τὰς πρὸς ἐμὲ σχέσεις του, δηλ. ἐγκαταλείποντα τὴν θέσιν του καὶ παρεκτρεπόμενον εἰς λόγους ἢ πράξεις ἀπρεπεῖς τὸν ἐπαναφέρω εἰς τὴν συναίσθησιν τῆς ἀπρεπείας του καὶ τὸν ἀναγκάζω οὕτω νὰ γίνῃ εὐπρεπής.

βαστῶ, κρατῶ, φυλάω πισινή.

Αἱ τρεῖς αὐταὶ φράσεις εἶναι ταυτόσημοι ὑπονοουμένου εἰς τὸ ἐπίθετον ***πισινὴ*** τοῦ ὀνόματος ***χαρτωσιά.*** Λέγονται δὲ εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον τῆς λεγομένης ***κοντζίνας*** καὶ σημαίνουν φυλάττω ἕνα καλὸ χαρτὶ ποὺ βαστῶ εἰς τὰ χέρια μου καὶ περιμένω τὴν τελευταίαν διανομήν, διότι ἐλπίζω ὅτι ἀπὸ αὐτὴν θὰ ἔχω ἄλλο χαρτί, τὸ ὁποῖον ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ πρῶτον θὰ μοῦ δώσῃ τὴν νίκην. Ὥστε ὡς βλέπει τις αἱ φράσεις εἶναι βραχυλογικαί. Ἡ πλήρης ἔκφρασις θὰ ἦτο ***βαστῶ*** ἢ

κρατῶ ἢ ***φυλάω τὸ δεῖνα*** χαρτὶ περιμένοντας τὴν πισινὴ χαρτωσιά. Καὶ ἐπειδὴ οὕτω ὁ παίζων δεικνύει ἐπιφυλακτικότητα καὶ δὲν ριψοκινδυνεύει παίζων ἀμέσως τὸ καλὸ χαρτὶ ποὺ κρατεῖ, μετέστη ἡ φράσις καὶ εἰς μεταφορικὴν χρῆσιν καὶ σημαίνει εἶμαι ἐπιφυλακτικὸς εἰς τὴν ἄμεσον πραγματοποίησιν σκέψεώς τινος, δὲν τὴν ἐκτελῶ ἀμέσως ἢ τὴν ἐκτελῶ ἐν μέρει μόνον, διότι σκέπτομαι ὅτι ἐνδεχόμενον τὴν τελευταίαν στιγμὴν νὰ μεσολαβήσῃ γεγονὸς ἀνατρέπον τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν. Καὶ μεταφορικώτερον ***βαστάω πισινὴ*** = δὲν σπαταλῶ ὅλα τὰ κέρδη, ἀλλ' ἀποταμιεύω καὶ διὰ τὸ γῆρας μου. Ὅθεν καὶ εἰς τὸ ἰδίωμα Καλαβρύτων ***πισινὴ*** = τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς ζωῆς καὶ δὴ τὸ γῆρας, οἷον ***βαστῶ καὶ γιὰ τὴν πισινή.***

βαστῶ τιμόνι.

Ἦτο φυσικὸν τὸ ***βαστῶ τιμόνι*** = διευθύνω τὸ πηδάλιον πλοίου νὰ μεταφερθῇ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ ναυτικοῦ βίου καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ οἴκου. Ὅθεν ***βαστῶ τιμόνι*** = διοικῶ καλῶς τὰ τοῦ οἴκου καταστέλλων τὰς ἀτασθαλίας καὶ παρεκτροπὰς τῶν οἰκείων.

βαστῶ, κρατῶ χαραχτῆρα κτλ.

Ἀπὸ τὰς λεγομένας κατὰ σημασίαν μέσας λέξεις, καθὼς ***μοῖρα, ριζικό, τύχη*** κττ., εἶναι καὶ ***ὁ χαραχτῆρας*** δηλῶν τὴν ἰδιάζουσαν ἠθικὴν ὑπόστασιν ἑνὸς προσώπου, διὸ καὶ λέγεται ***καλὸς χαραχτῆρας, κακὸς χαραχτῆρας.*** Συνέβη ὅμως καὶ εἰς τὴν λέξιν αὐτὴν ὅ,τι συμβαίνει πολλάκις εἰς τὰς λέξεις τῆς κατηγορίας αὐτῆς, ἤτοι περιορισμὸς τῆς ἐννοίας εἰς τὴν καλὴν ἐκδοχήν, καὶ ἡ φράσις ***βαστῶ χαραχτῆρα*** σημαίνει δὲν ἀλλάζω τὸν καλὸν χαρακτῆρα μου κατὰ τὰς περιστάσεις, εἶμαι σταθερὸς εἰς τὰς καλὰς σκέψεις καὶ πράξεις μου.

Ὅταν δὲ ἡ σταθερότης αὐτὴ ἀφορᾷ εἰς τὰς ἰδιαζούσας σχέσεις μὲ πρόσωπα στενῶς συνδεόμενα πρὸς ἡμᾶς, λέγομεν ***τοῦ βαστῶ χαραχτῆρα τοῦ δεῖνα*** = εἶμαι εἰλικρινὴς πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν τιμῶ καὶ τὸν σέβομαι. Εἰδικώτερον δὲ προκειμένου περὶ τῶν συζυγικῶν σχέσεων αἱ φράσεις ***τοῦ βαστάει*** ἢ ***τῆς βαστάει χαραχτῆρα*** δηλοῦν τὴν ἀμοιβαίαν ἀφοσίωσιν καὶ πίστιν τῶν συζύγων.

βγάζω τὰ κάστανα ἀπὸ τὴ φωτιά.

Ἡ φράσις ἐπὶ τοῦ ἀναλαμβάνοντος τὴν διεκπεραίωσιν ἐπικινδύνου ἔργου, ὡς ὅταν θέλῃ τις ν' ἀποσύρῃ τὰ κάστανα ἀπὸ τὴν ἀνθρακιάν. Ἂν ὁ φλοιός των δὲν εἶναι χαραγμένος καλὰ ὡς τὴν ψῖχαν, διαρρηγνύονται μετὰ κρότου ἐξ αἰτίας τοῦ ἔσωθεν γεννωμένου ἀτμοῦ καὶ ἐκσφενδονιζόμενα δύνανται ν' ἀποβοῦν ἐπικίνδυνα.

βγαίνει ἀπάν' ἀπάνω.

Ἡ φράσις βραχυλογικῶς ἀπὸ τὴν πλήρη ἔκφρασιν ***βγαίνει ἀπάν' ἀπάνω σὰν τὸ λάδι*** λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὅστις κατορθώνει νὰ παρουσιάζεται ἀθῶος, ἐνῷ κατ' ἀλήθειαν δὲν εἶναι[1]. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὸ λάδι, τὸ ὁποῖον ἐπιπολάζει καὶ φαίνεται διαυγὲς σὰν νὰ εἶναι ἀνέπαφον ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν ἢ τὴν θολότητα τοῦ ὑποκάτωθεν ὑγροῦ. Ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τὸ ἐλαιοτριβεῖον.

βγαίνω 'ς τὸ κλαρί.

Ἐκ μεταφορᾶς τῶν νεοσσῶν τῶν πτηνῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξερχόμενοι τῆς φωλεᾶς ἀρχίζουν νὰ πετοῦν κοντὰ κοντὰ ἀπὸ κλαδὶ εἰς κλαδί, ἐδημιουργήθη ἡ φράσις ***βγῆκε 'ς τὸ κλαρὶ*** λεγομένη διὰ νέον ἀποκτήσαντα τὴν ἐλευθερίαν του μακρὰν τῶν οἰκογενειακῶν περιορισμῶν, ἔπειτα δὲ δι' ἄνθρωπον, ὅστις καθιστάμενος ἐλεύθερος ἀπὸ τοὺς κοινωνικοὺς δεσμοὺς γίνεται ἀντάρτης ἢ ληστής. Ἀπὸ τὴν σημασίαν αὐτὴν τῆς πλήρους ἐλευθερίας εἰς τὸ ἐνεργεῖν καὶ πράττειν κατὰ βούλησιν προέκυψεν ἡ σημασία τοῦ διαφθείρομαι. Ὄντως τὸ ***βγαίνω 'ς τὸ κλαρὶ*** πολλαχοῦ ἔχει αὐτὴν τὴν σημασίαν.

βλέπω τὰ στενά, βάζω 'ς τὰ στενά.

Διάφορον εἶναι τὸ νόημα τῶν δύο τούτων φράσεων, καθὼς διάφορος εἶναι καὶ ἡ ἀρχή.

Ἡ πρώτη σημαίνει φθάνω εἰς ἀδιέξοδον, εὑρίσκομαι εἰς ἀμηχανίαν περὶ τοῦ πρακτέου. Ἡ ἀρχή της ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν. Εἰς ἐκείνην ***τὰ στενὰ*** ἐσήμαιναν δίοδον στενήν, διὰ τῆς ὁποίας ἦτο ἀδύνατον νὰ διέλθῃ τις κυρίως ἐποχούμενος ἁμάξης. Καὶ ἐντεῦθεν αἱ φράσεις ***ἔχομαι*** ἢ ***καθίσταμαι*** ἢ ***εἰμὶ ἐν στενῷ,*** ἐνν. τόπῳ χώρῳ κτλ., σημαίνουν εὑρίσκομαι εἰς δύσκολον θέσιν

Ἡ δευτέρα σημαίνει πιέζω, στενοχωρῶ, ἀναγκάζω καὶ ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν φυσικὴν πίεσιν τῶν στενῶν ὑποδημάτων. Ἑπομένως εἶναι βραχυλογία προελθοῦσα ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν ***βάζω τὰ πόδια του 'ς τὰ στενὰ παπούτσια.*** Ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθὲς μαρτυρεῖ καὶ ἡ συνώνυμος φράσις ***βάζω τὰ δυό του πόδια σ' ἕνα παπούτσι.***

βράζει τὸ καζάνι.

Ἀνωμαλία πραγμάτων φανερὰ ἢ ὑποβόσκουσα καὶ λανθάνουσα δυσαρέσκεια δυναμένη νὰ ἔχῃ ἐκδηλώσεις ἐπικινδύνους παρωμοιάσθη προσφυῶς πρὸς λέ-

---

[1]) Πβ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν ***ἀπάνω Α 1.***

βητα ζέοντα, ὁ ὁποῖος, ἂν αὐξηθῇ ἡ δύναμις τοῦ πυρός, δύναται νὰ ὑπερεκχειλίσῃ καὶ νὰ γίνῃ πρόξενος ζημιῶν.

βροντᾷ ἡ τσέπη.

Ὅταν τὸ θυλάκιον εἶναι γεμᾶτον ἀπὸ νομίσματα — ὄχι χαρτονομίσματα — κατὰ τὰς κινήσεις παράγει ἦχον, βροντᾷ κατὰ τὴν λαϊκὴν ἔκφρασιν. Ἐντεῦθεν ἡ φράσις ἐπὶ τοῦ πλουσίου.

βρῆκε τὸ δάσκαλό του, τὸ μάστορή του.

Ἡ πρώτη φράσις ***βρῆκε τὸ δάσκαλό του*** λέγεται μεταφορικῶς ἐκ τοῦ σχολικοῦ βίου δι' ἄνθρωπον, ὅστις εὑρισκόμενος πρὸ ἀνωτέρου εἰς τὰς γνώσεις ἢ τὴν κοινωνικὴν πεῖραν ἀναγκάζεται νὰ σιωπήσῃ καὶ ὑποχωρήσῃ μὴ δυνάμενος ν' ἀντείπῃ, καθὼς ὁ μαθητὴς δέχεται πειθηνίως καὶ χωρὶς ἀντιλογίαν τὰ λεγόμενα τοῦ διδασκάλου.

Ἡ δευτέρα φράσις ***βρῆκε τὸ μάστορή του*** εἶναι σχεδὸν συνώνυμος, λέγεται δὲ καὶ εἰδικώτερον δι' ἄνθρωπον πανοῦργον καὶ κατεργάρην, ὅστις ἀποτυγχάνει εἰς τὰς ἐνεργείας του ἐξ ἀντιδράσεως ἄλλου κατεργάρη πανουργοτέρου.

γίνεται τὸ κεφάλι μου καζάνι.

Ὁ αἰσθανόμενος ζάλην, σκοτοδίνην κττ. ἀπὸ φωνάς, θορύβους ἢ τὰς πολλὰς διανοητικὰς ἀπασχολήσεις λέγει ὅτι ***ἔγινε τὸ κεφάλι του καζάνι.*** Παρομοιάζεται δηλαδὴ ὁ ζαλισμένος ἐγκέφαλος πρὸς τὸ βράζον ὕδωρ λέβητος. Λέγεται καὶ εἰς τὴν Τουρκικὴν *başim kazan gibi dir* = τὸ κεφάλι μου εἶναι ὡσὰν καζάνι, ἔχω κεφαλαλγίαν [1], ἀλλὰ πιθανὸν ἡ Ἑλληνικὴ φράσις νὰ μὴ προῆλθε ἀπὸ τὴν Τουρκικήν.

γίνομαι μπαρούτι, βρομάει μπαρούτι ἢ παλαμήδα, μυρίζει μπαρούτι κτλ.

Πρὸς τὴν εὔφλεκτον πυρίτιδα παραβάλλεται ὁ καταλαμβανόμενος ἀπὸ σφοδρὰν ὀργήν, ὅθεν ***γίνομαι μπαρούτι*** = εἶμαι ἕτοιμος ***νὰ πάρω φωτιὰ ἀπὸ τὴν πρώτη σκάλα*** ὡς ἄλλως λέγεται κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὸ πυροβόλον ὅπλον τοῦ παλαιοῦ τύπου ἐκπυρσοκροτοῦν εἰς τὴν πρώτην βαθμῖδα κρούσεως τῆς σκανδάλης, ἤτοι εἶμαι ἕτοιμος νὰ ξεσπάσω σὲ θυμόν. Εἰς τὸ ἰδίωμα Καλαβρύτων τὸ

---

[1]) Ἰδ. *Ἰωάνν. Χλωροῦ*, Τουρκοελληνικὸν Λεξικόν, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1900, τόμ. 2, 1288 β.

γίνομαι μπαρούτι σημαίνει γίνομαι ἄφαντος ὡς ἐξαφανίζεται ἡ ἀναφλεγομένη πυρῖτις.

Ἡ φράσις ***βρομάει μπαρούτι*** σημαίνει ὑπάρχει κίνδυνος ἐνόπλου προσβολῆς καὶ μάλιστα κίνδυνος θανάτου. Ἀναλογικῶς ὑποθέτω ὅτι θὰ ἐλέχθη κάποτε καὶ ***βρομάει Παλαμήδι*** ἐπὶ κακουργήματος συνεπαγομένου τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, διότι εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Παλαμηδίου ἐκρατοῦντο συνήθως οἱ μέλλοντες νὰ καρατομηθοῦν κακοῦργοι. Ἀλλὰ ὁ λαὸς παίζων μὲ τὰς λέξεις παρεσχέτισε τὸ ***Παλαμήδι*** μὲ τὸ ψάρι ***παλαμήδα,*** ὅθεν ἐγεννήθη ἡ φράσις ***βρομάει παλαμήδα*** συνώνυμος τοῦ ***βρομάει μπαρούτι.*** Ὁ ἀείμνηστος Γεώργιος Χατζιδάκις ἠσχολήθη μὲ τὴν φράσιν, ἀλλὰ τελικῶς κατέλεξεν αὐτὴν μεταξὺ ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχὴ εἶναι ἄγνωστος [1].

Ἡ φράσις ***μυρίζει μπαρούτι*** δηλοῖ ὅτι ἐνδεχόμενον νὰ γίνῃ ἔνοπλος ρῆξις ἢ πόλεμος καὶ σὰν νὰ αἰσθανώμεθα ἐκ τῶν προτέρων τὴν ὀσμὴν τῆς μελλούσης νὰ χρησιμοποιηθῇ πυρίτιδος.

Τέλος ἡ φράσις ***ἔφαγε μὲ τὴ φούχτα τὸ μπαρούτι*** λέγεται δι' ἄνθρωπον παλαίμαχον διελθόντα τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς ἐν πολέμῳ, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ πυρῖτις, ἀπαραίτητος διὰ τὴν πολεμικὴν ζωήν, σὰν ν' ἀποτελοῦσε εἶδος ἀπαραιτήτου τροφῆς.

γινόμαστε ἀπὸ δυὸ χωριά, κάνουμε χωριό.

Ἡ πρώτη φράσις λέγεται καὶ πληρεστέρα ***γινόμαστε ἀπὸ δυὸ χωριὰ χωριάτες***, δηλαδὴ ἐνῷ πρὶν εἴμεθα φίλοι, γινόμεθα ἄσπονδοι ἐχθροί, καθὼς εἶναι δυνατὸν νὰ καταστοῦν τοιοῦτοι δύο χωρικοὶ ἄγνωστοι ἀναμεταξύ τους ὡς καταγόμενοι ἀπὸ δύο χωριά.

Ἡ δευτέρα, ἡ ὁποία πληρεστέρα θὰ ἦτο ***κάνουμε ἕνα χωριό,*** ἔχει ἀντίθετον ἔννοιαν, δηλαδὴ συνερχόμεθα φιλικῶς ἐπὶ τὸ αὐτό, συνεργαζόμεθα ἢ συνεννοούμεθα ὡς φίλοι.

γυρίζω σὰν τὴν ἄδικη κατάρα.

Ἡ φράσις σημαίνει ταλαιπωροῦμαι ὑπερβολικὰ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς δρόμους ποὺ κάμνω διὰ νὰ ἐπιτύχω τι. Καθὼς φαίνεται εἶναι βραχυλογία προελθοῦσα ἀπὸ βιαίας συγκοπὰς μακρᾶς ἐκφράσεως ***γυρίζω σὰν νὰ ἔχω ἀπὸ κάποιον κατάρα, ἄδικη ὅμως.***

---

[1]) Πβ. *Witney - Jolly*, Ἀναγνώσματα συγκριτικῆς γλωσσολογίας, ἐν Ἀθήναις 1898 σελ. 188.

δὲ λέω, ὅσο νὰ πῇς.

Ἡ φράσις ***δὲ λέω*** εἶναι βραχυλογία κατὰ παράλειψιν τοῦ ***ὄχι*** καὶ σημαίνει συμφωνῶ μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ ἄλλου, δὲν ἀρνοῦμαι.

Ὁμοίως βραχυλογικῶς λέγεται καὶ ἡ ἄλλη ***ὅσο νὰ πῇς*** ἀντὶ τοῦ ***ὅσο νὰ πῇς ὄχι*** καὶ χρησιμοποιεῖται ἐν τῷ λόγῳ ὡς πρότασις ἐναντιωματική, οἷον ***ὅσο νὰ πῇς, στενοχωρήθηκα πολὺ*** (καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τὸ δέχεσαι, ἐν τούτοις στενοχωρήθηκα πολύ), ***ὅσο νὰ πῇς, εἶναι φτωχὸς*** κτλ.

δὲν ἔχει πίστι, Θεό, δὲν ἔχει τὸ Θεό του.

Ἡ φράσις ***δὲν ἔχει πίστι*** ἢ ***Θεὸ*** λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου ἐξωλεστάτου, διότι πάντοτε ὁ ἄθρησκος ἄνθρωπος εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ παρίσταται ὡς τοιοῦτος.

Ἡ δευτέρα φράσις ***δὲν ἔχει τὸ Θεό του*** περιέπεσεν εἰς εἰδικωτέραν χρῆσιν λεγομένη ἐπὶ ἀνθρώπου σκληροῦ καὶ ἀτέγκτου ἢ πείσμονος ἢ ἀνθρώπου λέγοντος καὶ πράττοντος κάτι τὸ ἐξαιρετικόν, τὸ ὁποῖον προξενεῖ ἐντύπωσιν.

δὲν ἔχει 'ς τὸν ἥλιο μοῖρα.

Ὁ λαὸς διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ ἕνα ἄνθρωπον τελείως ἄπορον, φαντάζεται αὐτὸν ὡς στερούμενον τοῦ δικαιώματος ν' ἀπολαμβάνῃ καὶ αὐτὸ τὸ ἡλιακὸν φῶς καὶ τὴν ἡλιακὴν θερμότητα. ***Δὲν ἔχει αὐτὸς μερτικὸ μήτε 'ς τὸν ἥλιο,*** ὅστις ἐν τούτοις εὐεργετεῖ ἀδιακρίτως ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Εἰς δύο ἰδιωματικὰς παραλλαγὰς ἀντὶ τοῦ ***μοῖρα*** λέγεται ***μέρα.*** Οὕτω λέγεται ἐν Σκύρῳ ***δὲν ἔχει 'ς τὸν ἥλιο μέρα*** καὶ ἐν Λιβυσσίῳ ***'ὲν ἔχει 'ς τοὺν νήλιουν μέραν.*** Δὲν πρόκειται βέβαια τροπὴ τοῦ ***οι*** εἰς ***ε*** διὰ τὸ παρακείμενον ***ρ,*** καθὼς συμβαίνει εἰς τὸ ***κερί, ξερὸς*** κτλ., διότι τὸ ***οι*** δὲν εἶναι ἄτονον. Ἄρα πρόκειται παρετυμολογία τοῦ ***μοῖρα*** πρὸς τὸ ***μέρα,*** τὴν ὁποίαν ἐνίσχυσεν ἡ ἔννοια τῆς φράσεως. Ὁ μὴ ἔχων μερίδιον εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου εἶναι σὰν νὰ μὴ ἔχῃ ἡμέραν, σὰν νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ σκότος, σὰν νὰ ἔχῃ νύκτα καὶ μεσουρανοῦντος τοῦ ἡλίου.

δὲν πιάνει χαρτωσιά.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ χαρτοπαίκτην, ὅστις διαρκῶς χάνει καὶ δὲν κατορθώνει οὔτε ἅπαξ νὰ κερδίσῃ τὰ παιζόμενα χαρτιά, λέγεται ἡ φράσις διὰ παντελῶς ἀνίκανον ἄνθρωπον σχετικῶς πρὸς ἄλλον ἱκανόν, οἷον ***κοντὰ σ' ἐμένα αὐτὸς δὲν πιάνει χαρτωσιά.***

δὲν τὸν ἀφίνουν σὲ χλωρὸ κλαρί.

Ὁ κακοποιός, ὅστις ***βγαίνει 'ς τὸ κλαρὶ*** γινόμενος ληστής, ἔχει καταφύγιον

τὰ δάση ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ μάλιστα τὰ ὑλομανοῦντα καὶ πυκνόφυλλα. Ἐκεῖ εὔκολα τὸν κρύβουν τὰ ***χλωρὰ κλαριά.*** Ἀλλ' ὅταν καταδιώκεται ἄνευ ἀναπαύλας, οὔτε ἐκεῖ δὲν εἶναι ἀσφαλὴς καὶ ἀναγκάζεται διαρκῶς φεύγων ν' ἀλλάζῃ λημέρια. Ἀπεδῶ ἡ φράσις ***δὲν τὸν ἀφίνουν σὲ χλωρὸ κλαρὶ*** δι' ἄνθρωπον ἐπιμόνως καταδιωκόμενον. Ἐπειδὴ δὲ τοιαύτη διαρκὴς μετακίνησις ὁμοιάζει μὲ τὴν πτῆσιν τῶν πουλλιῶν ἀπὸ δένδρον εἰς δένδρον, ἐλέχθη καὶ πληρέστερον ***δὲν τὸν ἀφίνουν νὰ καθίσῃ σὲ χλωρὸ κλαρί,*** εἶναι δηλαδὴ ὡσὰν τὰ κυνηγούμενα πτηνά.

διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων.

Ἡ φράσις ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν ρῆσιν «τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων»[1] ἔλαβε γενικὴν χρῆσιν. Τὸ ἀπὸ σημασιολογικῆς ἀπόψεως ἐνδιαφέρον εἶναι τοῦτο, ὅτι πάντοτε λέγεται μετὰ σκώμματος ἢ μομφῆς τοῦ προξενοῦντος τὸν φόβον.

δίνω συχωροχάρτι.

Ἡ φράσις εἶναι τῆς λογίας χρήσεως καὶ λέγεται δι' ἄνθρωπον κατηγορούμενον, ὅστις ἀπαλλάσσεται τῆς κατηγορίας. Μεταβατικῶς ***τοῦ 'δωσαν συχωροχάρτι*** καὶ ἀμεταβάτως ***πῆρε συχωροχάρτι.*** Εἰς τὴν φράσιν ὑπόκειται τὸ γεγονὸς τῶν συγχωροχαρτίων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, διὰ τῶν ὁποίων ἔναντι πληρωμῆς ἐξαγοράζεται ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν.

ἐδῶ εἶσαι κ' ἐδῶ εἶμαι.

Ὁ λέγων τὴν φράσιν θέλει νὰ δείξῃ τὴν ἀδιάσειστον πεποίθησιν, ὅτι θὰ γίνῃ ἢ δὲν θὰ γίνῃ τι. Εἶναι ὡσὰν νὰ λέγῃ, ἐδῶ εἴμεθα καὶ οἱ δύο καὶ θὰ ἴδῃς, καθὼς θὰ ἴδω κ' ἐγώ, ὅτι αὐτὸ ποὺ λέγω θὰ συμβῇ ἐξάπαντος ἢ δὲν θὰ συμβῇ.

ἐδῶ σὲ θέλω.

Ἀπὸ τὴν παροιμιώδη ἔκφρασιν «ἐδῶ σὲ θέλω, κάβουρα, νὰ πηδᾷς τὰ καρβουνα, ἀμ' ἂν εἶν' γιὰ τὸν ποταμό, τὸν πηδάω κ' ἐγὼ» ἀπεκόπη τὸ ***ἐδῶ σὲ θέλω*** λεγόμενον ἐπὶ δυσκόλων ἔργων, ὅτε κυρίως φαίνεται ἡ ἐπιτηδειότης καὶ ἱκανότης τοῦ ἀνθρώπου.

εἶναι βίδα.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὸν κοχλιωτὸν ἧλον, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἰδίαν εὐκολίαν στρέφεται καὶ πρὸς τὰ κάτω καὶ πρὸς τὰ ἄνω, λέγεται ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου

---

[1]) Εὐαγγελιστ. Ἰωάνν. 20, 19.

ἀσταθοῦς εἰς τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις του, παλιμβούλου καὶ σχεδὸν ἀνισορρόπου, ὅστις λέγει καὶ ξελέγει, ὁμολογεῖ καὶ ἀρνεῖται κττ.

εἶναι πρώτης.

Ἡ φράσις κατ' ἔλλειψιν τῆς γενικῆς ***ποιότητος*** εἶναι τῆς λογίας χρήσεως γενομένη ἤδη κοινὴ καὶ λεγομένη διὰ πᾶν πρᾶγμα ἐκλεκτῆς ποιότητος, οἷον ***κρασὶ πρώτης***, ***λάδι πρώτης*** κττ.

εἶναι 'ς τὰ καλά του, 'ς τὰ φεγγάρια του κτλ.

Δι' ἄνθρωπον καταλαμβανόμενον παροδικῶς ἀπὸ ἔξαψιν καὶ ἀδικαιολόγητον ὀργὴν λέγεται ***δὲν εἶναι 'ς τὰ καλά του*** καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου ἐννοίας ***εἶναι 'ς τὰ καλά του.*** Πρόκειται περὶ βραχυλογίας, ἡ ὁποία ἐγεννήθη ὡς ἑξῆς. Λέγομεν κοινῶς ***εἶναι 'ς τὰ φεγγάρια του*** μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ***δὲν εἶναι 'ς τὰ καλά του,*** διότι πιστεύεται ὅτι τοιοῦτοι παροξυσμοὶ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς πληθούσης σελήνης[1]. Ἀντιθέτως λέγομεν ***εἶναι 'ς τὰ καλά του φεγγάρια*** κατ' ἀναλογίαν τοῦ ***εἶναι 'ς τοὶς καλές του ὧρες***[2]. Ὅθεν κατὰ παράλειψιν τοῦ ***φεγγάρια*** ἐλέχθη ἁπλῶς ***εἶναι 'ς τὰ καλά του***, καθὼς λέγεται καὶ ***εἶναι 'ς τοὶς καλές του,*** καὶ ἀντιθέτως ***δὲν εἶναι 'ς τὰ καλά του.***

Αἱ φράσεις ἐκφέρονται καὶ ἄλλως, ***εἶναι*** ἢ ***δὲν εἶναι μὲ τὰ καλά του.*** Πιθανὸν εἶναι ὅτι τὸ ***μὲ*** ἀντικατέστησε τὸ ***'ς τὰ*** ἐκ παρασυσχετισμοῦ πρὸς τὴν ὁμώνυμον φράσιν ***εἶναι*** ἢ ***δὲν εἶναι μὲ τὰ καλά του*** ἐννοεῖται ***ροῦχα.*** Τοιοῦτοι παράλογοι συσχετισμοὶ ἐκ ψυχολογικοῦ συσκοτισμοῦ δὲν εἶναι ἄγνωστοι εἰς τὴν γλῶσσαν.

Ἂς προσθέσωμεν καὶ τὴν ἰδιωματικὴν τῆς Ρόδου φράσιν ***εἶναι 'ς τὸ φεγγάρι του*** ἐπὶ τοῦ καταλαμβανομένου ὑπὸ ἐπιληψίας, διότι καὶ αὐτὴ νομίζεται ἀποτέλεσμα ἐπιδράσεως τῆς σελήνης.

εἶναι 'ς τὰ μέσα καὶ 'ς τὰ ἔξω.

Ἡ φράσις κατὰ παράλειψιν τοῦ ***ἐπιστάτης*** ἢ παραπλησίου ὀνόματος λέγεται διὰ τὸν ἔχοντα τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν ἢ διοίκησιν τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων οἰκογενείας, ὀργανώσεως κοινωνικῆς κττ.

εἶναι 'ς τὰ σωστά του, μιλάει μὲ τὰ σωστά του.

Καὶ εἰς τὰς δύο φράσεις ἐξυπακούεται ἡ λέξις ***μυαλὰ*** καὶ ἡ μὲν πρώτη

---

[1]) Περὶ τῆς φράσεως διέλαβεν ὁ *Νικόλαος Πολίτης*, Λαογρσφικὰ Σύμμεικτα 2, 168.
[2]) Πβ. Δελτ. τόμ. 4, 105.

σημαίνει εἶναι καλὰ ψυχικῶς, διανοητικῶς, ἡ δὲ ἑτέρα ἔχει ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ πράγματος, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ, λέγει περὶ αὐτοῦ ὧν καθ' ὁλοκληρίαν ἐχέφρων.

ἕνας κ' ἕνας.

Παρατηρεῖται εἰς τὴν φύσιν ὅτι συμβαίνει ἕνα πρᾶγμα νὰ εἶναι καλύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ὁμοειδῆ, πρᾶγμα ὅμοιον τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει δεύτερον καὶ τρίτον καὶ καθεξῆς. Αὐτὸ εἶναι πρῶτον καὶ τελευταῖον. Ὁμοίως καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν συμβαίνει ἕνα πρόσωπον νὰ εἶναι τὸ πρῶτον μὴ ἔχον ἄλλο ὅμοιον. Γνωστὴ εἶναι ἡ μετὰ ἀστειότητος πάντοτε λεγομένη δημώδης φράσις ***ἕνας εἶναι ὁ Βέης***. Ἀγνοῶ τὸ ἱστορικόν της, ἀλλ' ἡ σημασία εἶναι πρόδηλος, δὲν ὑπάρχει ἄλλος τόσον ἔξοχος καὶ διακεκριμένος ὅπως ὁ Βέης. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὄχι ἄλλος. Ἀπὸ τὰς τοιαύτας χρήσεις τὸ ***ἕνας*** ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν ἁπλῆν ἔννοιαν τῆς μονάδος εἰς τὴν ἀριθμητικὴν σειρὰν καὶ προσέλαβε τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐπιθέτου μοναδικὸς καὶ ἔπειτα ἔξοχος, διακεκριμένος, ὑπερέχων πάντων τῶν ὁμοίων, οἷον ἐν Μακεδονίᾳ ***εἶναι ἕνας 'ς τὸ χωριό του*** (διακεκριμένος), ἐν Θράκῃ ***ἀρχόντυνε κ' ἤγκε ἕνας*** (ἔγινε μέγας καὶ πολύς), ἐν Κύθνῳ ***ἂν εἶχε αὐτὴ τὴ γυναῖκα, θά 'τανε ἕνας*** κτλ. Ἀλλ' εἰς τὴν κοινὴν τὸ ***ἕνας*** πρὸς ἐπίτασιν τῆς ἐννοίας ἐπαναλαμβάνεται ἐφ' ἑαυτῷ, οἷον ***οἱ καλεσμένοι εἶναι ἕνας κ' ἕνας*** (οἱονεὶ διαλεγμένοι ἀπὸ ἕνας ἕνας, ἄρα ἔξοχοι ἄνθρωποι), ***τὸ γιατρικὸ εἶναι ἕνα κ' ἕνα*** (μοναδικὸν εἰς ἀποτελεσματικὴν ἐνέργειαν, ἄριστον).

ἕνα φεγγάρι, κάθε φεγγάρι.

Ἡ περίοδος τῆς σελήνης λαμβάνεται ὡς μέτρον χρόνου μικρᾶς διαρκείας, ὅθεν ***ἕνα φεγγάρι*** = ὀλίγον χρόνον.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ φάσις τῆς πανσελήνου μεταξὺ τῶν διαφόρων φάσεων λαμβάνεται ὡς περίπτωσις σπανία, ὅθεν ***κάθε φεγγάρι*** = ἀργὰ καὶ ποῦ, σπανίως. Ὡς τοιαύτη περίπτωσις λαμβάνεται καὶ ἡ νουμηνία, ὅθεν ***'ς τὴ χάσι καὶ 'ς τὴ φέξι*** = σπανιώτατα.

ἔρχομαι 'ς τὸ ψαχνό, ἔρχομαι 'ς τὸ ψητό.

Τὸ καλύτερον μέρος κρέατος εἶναι τὸ λεγόμενον ***ψαχνὸ*** καὶ τὸ καλύτερον φαγητὸν τὸ ***ψητό***. Ἀπεδῶ ὡρμήθησαν οἱ δημιουργήσαντες τὰς συνωνύμους φράσεις, αἱ ὁποῖαι σημαίνουν φθάνω εἰς τὸ κύριον καὶ οὐσιῶδες μέρος τῆς συζητήσεως ἢ ὑποθέσεως.

ἔφαγε ἡ μούρη του χῶμα.

Ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως ἡ πλέον λυπηρὰ εἰκὼν τοῦ ἐνταφιασμοῦ εἶναι ἡ

ρίψις χώματος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ νεκροῦ. Ὅθεν ἡ πένθιμος φράσις ἐπὶ τοῦ ἀποθανόντος.

ἔφαγε τῆς χρονιᾶς του.

Ἡ φράσις βραχυλογικῶς ἀπὸ τὴν πλήρη ἔκφρασιν ***ἔφαγε ξύλο*** ἢ ***ξυλιὲς τῆς χρονιᾶς του,*** δηλαδὴ ὅσον ξύλον θὰ ἔτρωγε καθ' ὅλον τὸ ἔτος, τὸ ἔφαγε μίαν φοράν, ἄρα ἐδάρη πολύ.

ἔχει μεσάνυχτα.

Εἰς τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν τὸ μεσονύκτιον προσπίπτει ὡς τὸ ζοφερώτερον σημεῖον τῆς νυκτός, διὸ καὶ λέγεται ***ἄγρια μεσάνυχτα***. Μεταφορικῶς δὲ τὰ μεσάνυχτα ἐδήλωσαν τὴν βαθυτέραν ἄγνοιαν, ἐνῷ ἀντιθέτως τὸ φῶς τῆς ἡμέρας συμβολίζει τὴν γνῶσιν, πβ. ***ποιὸς δὲ θέλει τὸ φῶς του;*** = ποιὸς δὲν θέλει νὰ σπουδάσῃ καὶ νὰ μορφωθῇ; Ὅθεν ἡ ἀνωτέρω φράσις ἐπὶ τοῦ διατελοῦντος εἰς παντελῆ ἄγνοιαν τῶν περὶ αὐτὸν συμβαινόντων.

ἔχει ὁ Θεός.

Εὐχὴ τοῦ εὑρισκομένου εἰς ἀμηχανίαν πρὸ πάντων οἰκονομικήν, δηλαδὴ ἔχει ὁ Θεὸς πολλὰ ἀγαθά, ὥστε ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ δώσῃ καὶ εἰς ἡμᾶς. Ὅτι οὕτω νοεῖται τὸ συμπλήρωμα τῆς φράσεως μαρτυρεῖ ἡ χαριτολόγος φράσις τοῦ Μακεδονικοῦ ἰδιώματος ***ἔχει ὁ Θεός, ἀλλ' ἔχει καὶ πολλὰ παιδιά,*** δηλαδὴ μὴ ἐλπίζῃς καὶ πολὺ πολὺ εἰς τὰ πλούτη τοῦ Θεοῦ, διότι ἔχει τόσον πολλὰ παιδιά, ὥστε δὲν γνωρίζει εἰς ποίους νὰ πρωτοδώσῃ, ἄρα μπορεῖ νὰ μείνῃς ἀμέτοχος. Λέγεται καὶ πληρέστερον ***ἔχει καὶ γιὰ μᾶς ὁ Θεός,*** ἤτοι ὅπως βοηθεῖ τοὺς ἄλλους, θὰ βοηθήσῃ κ' ἐμᾶς.

ἔχω στομάχι κτλ.

Λέγεται ***ἔχω τὸ στομάχι μου, τὸ συκώτι μου, τὴν καρδιά μου, τὰ νεφρά μου*** κτλ. ἐννοεῖται ***ἀρρωστημένο, παθιασμένο*** κτλ. Ἔπειτα βραχυλογικώτερον ἐλέχθη καὶ ***ἔχω στομάχι*** κτλ. = ὑποφέρει ὁ στόμαχός μου.

ἡ ἀγορά, ὁ κόσμος βρομάει ἀπὸ κτλ.

Εἰς δήλωσιν πλησμονῆς πράγματος συνήθως ἀγοραίου λέγομεν ***ἡ ἀγορὰ*** ἢ ***ὁ κόσμος βρομάει ἀπὸ τὸ δεῖνα πρᾶμα,*** δηλαδὴ εἶναι τόσον ἄφθονον, ὥστε μένον ἀπώλητον βρομάει. Εἶναι δῆλον ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐλέχθη ἐπὶ πραγμάτων ὑποκειμένων εἰς ἀποσύνθεσιν καὶ κακοσμίαν, ὡς τὸ ***κρέας,*** τὸ ***ψάρι*** κτλ. καὶ κατόπιν καὶ ἐπὶ ἄλλων.

θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου.

Ἡ λογία αὐτὴ φράσις εἶναι ἀπὸ τὸν 140ον ψαλμὸν τοῦ Δαβὶδ «θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χείλη μου». Ὁ λέγων αὐτὴν προτιμᾷ νὰ σιωπήσῃ παρὰ νὰ εἴπῃ τι κακὸν ἐναντίον προσώπου ἔστω καὶ δυσμενῶς διακειμένου.

κάνω πέτρα τὴν καρδιά μου, πέτρα τῆς ὑπομονῆς κτλ.

Ἡ ἀναίσθητη καρδία παραβάλλεται πρὸς πέτραν. Αὐτὴ εἶναι μεταφορὰ κατ' εὐθεῖαν, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ μεταφορὰ κατὰ προσωποποίησιν, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸν δημοτικὸν στίχον «νά 'χῃς καὶ τὴν ὑπομονή, ὅπως τὴν ἔχ' ἡ πέτρα» [1]. Ἐπὶ τῆς ἐκδοχῆς αὐτῆς στηρίζονται αἱ φράσεις ***ἔχει καρδιὰ πέτρα,*** ἡ ὁποία εἶναι ἀσυγκίνητη καὶ σκληρά, ***κάνω πέτρα τὴν καρδιά μου***=γίνομαι πολὺ ὑπομονητικός, τέλος ***εἶμαι πέτρα τῆς ὑπομονῆς.***

κάνω τὰ στραβὰ κτλ.

Εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Δημητσάνας λέγεται ***κάνω τὸ στραβὸ*** = προσποιοῦμαι ὅτι εἶμαι στραβός, κάνω πὼς δὲν βλέπω καὶ γενικώτερον ἀδιαφορῶ. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι κοινόχρηστον τὸ οὐδέτερον ***στραβὰ*** ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ***μάτια,*** οἷον ***δὲ βλέπω μ' αὐτὰ τὰ στραβά μου, ποῦ τά 'χεις τὰ στραβά σου; ἄνοιξε τὰ στραβά σου νὰ δῇς*** κττ. — ὅτι εἰς τὰς ἐκφράσεις αὐτὰς καὶ τὰς παρομοίας τὸ ***στραβὰ*** ἔχει ἀπόχρωσιν ἀρατικῆς ἐννοίας, αὐτὸ ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν ἔχει νὰ κάνῃ τίποτε—διὰ τοῦτο κατ' ἀναλογίαν ἐλέχθη καὶ ***κάνω τὰ στραβὰ μάτια*** καὶ βραχυλογικῶς ***κάνω τὰ στραβά.*** Οὕτω ἐξηγεῖται ἡ συντακτικὴ ἀνωμαλία τῆς φράσεως νὰ δέχεται κατὰ γραμματικὸν τεκμήριον τὸ ἀμετάβατον ***κάνω*** ὡς ἀντικείμενον τὸ οὐσιαστικοποιημένον ***στραβά.*** Εἰς τὸ ἰδίωμα Αἰτωλίας λέγεται ***κάνου στραβὰ μάτια,*** ὅπερ μαρτυρεῖ ἀπόπειραν τοῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος νὰ ἄρῃ τὴν συντακτικὴν ἀνωμαλίαν διὰ τῆς παραλείψεως τοῦ ἄρθρου ***τὰ*** καὶ τῆς ἐκδοχῆς κατ' ἀνάγκην τοῦ ρήματος ***κάνου*** ὡς μεταβατικοῦ ἐπὶ τῆς κυριολεκτικῆς σημασίας του.

κάνω τὴν τύχη μου.

Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ***τύχη*** ἐννοεῖται κατ' ἐξοχὴν ἡ καλή, διὸ καὶ λέγεται ***νὰ τύχῃ μιὰ φορά!*** ἐπὶ ἐκτάκτου εὐνοίας τῆς τύχης. Κατ' ἀναλογίαν δὲ τῶν φράσεων ***κάνω περιουσία, χρήματα*** κττ. = κερδίζω, ἐλέχθη καὶ ***κάνω τὴν***

---

[1]) *Δημητρίου Γρ. Καμπούρογλου,* Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν, 1,376.

τύχη μου. Συνώνυμος φράσις ***ἄνοιξε ἡ τύχη μου***. Ἡ λέξις βέβαια χρησιμοποιεῖται καὶ μὲ τὴν ἀντίθετον ἔννοιαν καὶ σημαίνει τὴν κακὴν τύχην. Πότε τὸ ἕνα καὶ πότε τὸ ἄλλο, αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν περιστάσεων, καθ' ἃς χρησιμοποιεῖται, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικήν.

κάνει τὸν βαρὺ καὶ τὸν ἀσήκωτο.

Ἄνθρωπος σοβαρευόμενος, εἰς τὸν ὁποῖον λείπει ἡ οἰκειότης καὶ προσήνεια, συγκρίνεται πρὸς πρᾶγμα βαρύ, τὸ ὁποῖον δυσκολευόμεθα νὰ σηκώσωμεν. Εἰς τοιαύτην μεταφορὰν ὀφείλεται ἡ ἀνωτέρω φράσις.

κάνει τὸν κόκορα.

Λίαν προσφυὴς ὁ παραλληλισμὸς πρὸς τὸν κόκοραν τοῦ διὰ φιλονίκου συμπεριφορᾶς φαινομένου ἀπτοήτου. Ἡ φράσις λέγεται εἰρωνικῶς.

κάνω τὸν σταυρό μου.

Ἐκ τῆς συνηθείας νὰ κάμνωμεν τὸν σταυρόν μας ἐξερχόμενοι τὸ πρωὶ ἀπὸ τὴν οἰκίαν διὰ νὰ εὐοδωθοῦν τὰ ἔργα τῆς ἡμέρας ἢ πρὸ ἐπιχειρήσεως διὰ ν' ἀχθῇ αὕτη εἰς αἴσιον πέρας ἐπεκράτησεν ἡ φράσις ***κάνω τὸ σταυρό μου*** μὲ τὴν σημασίαν ἀποφασίζω, ἑτοιμάζομαι νὰ κάμω τι.

Ὁμοίως ἐκ τῆς συνηθείας νὰ κάμνωμεν τὸν σταυρόν μας ἐν ὥρᾳ κινδύνου πρὸς ἀποσόβησιν αὐτοῦ διὰ τῆς θείας βοηθείας προσέλαβεν ἡ φράσις καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι, θαυμάζω, ὅταν, ἐννοεῖται, βλέπωμεν πράγματα ἀνόητα, ἀλλόκοτα ἢ ἀνέλπιστα, ὅσον ἀνέλπιστος εἶναι ἕνας κίνδυνος. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν λέγεται συνήθως ***ἂς κάνω τὸ σταυρό μου! εἶναι νὰ κάνῃ κανεὶς τὸ σταυρό του*** κτ.

κάπου σὲ εἶδα, κάπου μὲ εἶδες κτλ.

Ἡ εἰρωνικὴ καὶ περιφρονητικὴ συγχρόνως φράσις αὐτὴ ὑποτίθεται ὅτι ἀποτελεῖ ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησιν ***δὲ μὲ ξέρεις;*** καὶ λέγεται, ὅταν πρόκειται νὰ δηλωθῇ ὅτι ὄχι μόνον ἔπαυσε νὰ ὑπάρχῃ ἐνδιαφέρον εἰς ἕνα πρόσωπον πρότερον γνωστὸν καὶ φιλικόν, ἀλλὰ καὶ αἰσθάνεταί τις πρὸς αὐτὸ κάποιαν περιφρόνησιν. Εἰς δήλωσιν δὲ ἐντόνου ἀρνήσεως τῆς ὑφισταμένης πρότερον γνωριμίας λέγεται ***ποῦ σὲ εἶδα; ποῦ μὲ εἶδες;*** ὑποτιθεμένης καὶ ἐνταῦθα τῆς ἰδίας ἐρωτήσεως.

κατακλυσμὸς Κυρίου, φέρνει τὸν κατακλυσμό.

Ἀπὸ τὴν βιβλικὴν ἀφήγησιν περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ ἡ φράσις ***κατακλυσμὸς Κυρίου*** ἐλέχθη ἐπὶ συνεχοῦς ραγδαίας βροχῆς, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ ἐπὶ ἄλλων καταστρεπτικῶν θεομηνιῶν.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν φράσιν ὑπόκειται πάντοτε ἡ ἔννοια τοῦ μεγίστου, τοῦ καθ' ὑπερβολὴν συμβαίνοντος, ἐδημιουργήθη καὶ ἡ ἑτέρα φράσις ***φέρνει τὸν κατακλυσμὸ***=μεγαλοποιεῖ, ἐξογκώνει δυσκολίαν ἢ ἀτύχημά τι, ὅπερ εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν συμβαίνει.

καταπίνω τὴ γλῶσσα μου.

Ἡ φράσις δηλοῖ ἀναγκάζομαι νὰ σιωπήσω καταλαμβανόμενος ἀπὸ ἀμηχανίαν εἰς τὰς σκέψεις μου. Δηλαδὴ καταπίνω τρόπον τινὰ τὴν γλῶσσαν μου καὶ μὴ ἔχων ὄργανον ὁμιλίας σιωπῶ. Ἡ παρακελευσματικὴ φράσις ***κατάπιε τὴ γλῶσσα σου*** σημαίνει εὐφήμει, μὴ λέγῃς ἀπαίσια.

κατεβάζω τὰ μοῦτρα, κρεμάω μοῦτρα κτλ.

Ὅταν ἐκ δυσαρεσκείας δὲν θέλωμεν νὰ βλέπωμεν τινὰ κατὰ πρόσωπον, δὲν θέλωμεν ***νὰ τὸν βλέπουμε 'ς τὰ μάτια μας,*** στρέφομεν ἀλλοῦ τὰ μάτια ἢ στρέφομεν αὐτὰ πρὸς τὰ κάτω καὶ κατὰ τὴν κοινὴν ἔκφρασιν ***κατεβάζουμε τὰ μοῦτρα μας***. Ἐνταῦθα τὸ ***μοῦτρα*** εἶναι ἀντὶ τοῦ ***μάτια***. Λοιπὸν ***κατεβάζω τὰ μοῦτρα*** ἢ ***ἔχω κατεβασμένα τὰ μοῦτρα*** ἢ ***εἶμαι μὲ κατεβασμένα μοῦτρα*** = γίνομαι σκυθρωπὸς ἀπὸ δυσαρέσκειαν.

Λέγεται καὶ ***κρεμάω μοῦτρα*** ἢ ***κρεμάω μιὰ ὀκὰ μοῦτρα,*** ὡσὰν νὰ ζυγίζεται μὲ τὸ βάρος τῶν κατεβασμένων ἢ κρεμασμένων μούτρων ἡ μεγάλη σκυθρωπότης, ἄρα καὶ ἡ μεγάλη δυσαρέσκεια.

Ἀπὸ τὰς φράσεις αὐτὰς τὸ ***μοῦτρα*** ἐδήλωσε καὶ τὴν σκυθρωπὴν καὶ πλήρη θυμοῦ φυσιογνωμίαν, διὸ καὶ λέγεται ***τοῦ κάνω*** ἢ ***τοῦ κρατάω μοῦτρα.***

κατεβάζω, χαμηλώνω τὰ μάτια.

Ἡ φράσις κατὰ μεταφορὰν ἐκ πραγματικοῦ γεγονότος σημαίνει μὲ καταλαμβάνει αἴσθημα αἰδοῦς ἢ ἐντροπῆς καὶ βλέπω κατὰ γῆς μὴ τολμῶν νὰ κοιτάζω κατὰ πρόσωπον.

κατεβάζω τ' ἀφτιά.

Ἡ φράσις σημαίνει ἀναγνωρίζων τὸ σφάλμα μου ἢ δι' ἄλλον λόγον ταπει-

νοῦμαι, καταισχύνομαι ἐκ μεταφορᾶς τῶν σκύλλων, οἱ ὁποῖοι σαίνοντες πρὸ τῶν κυρίων καὶ δεικνύοντες ταπείνωσιν κατεβάζουν τ' ἀφτιά [1].

κάτι τρέχει 'ς τὰ Γύφτικα.

Ἡ φράσις ἐπὶ εἰδήσεως ἀναξίας ὅλως προσοχῆς ὡσὰν νὰ πρόκειται περί τινος συμβάντος εἰς τὸν συνοικισμὸν τῶν Γύφτων, ἀνθρώπων θεωρουμένων ἀξίων περιφρονήσεως.

κάτι τρώγεται.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ ἔδεσμα, τὸ ὁποῖον ὁπωσδήποτε ἠμπορεῖ νὰ τρώγεται, ἐγεννήθη ἡ φράσις ἐπὶ πράγματος ἀνεκτοῦ λεγομένη πάντοτε κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλο οὐδαμῶς ἀνεκτόν.

κόβει λόρδα, παίζει λόρδα κτλ.

Ἡ Ἀγγλικὴ λέξις ***λόρδος***, διὰ τῆς ὁποίας εἰς πολλὰ ἰδιώματα χαρακτηρίζονται γενικῶς οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπισκέπται τῆς χώρας μας, ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ βαθυπλούτου καὶ τοῦ φαινομένου εὐγενοῦς καὶ ἐπιδεικνύοντος κοινωνικὴν ἀνωτερότητα, εἰρωνικῶς δὲ ***λόρδος*** καλεῖται καὶ ὁ θέλων νὰ ἐπιδεικνύῃ πλοῦτον καὶ εὐγένειαν, ἐνῷ εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι πτωχός, ὁ ἄλλως λεγόμενος ψωροφαντασμένος. Ἀλλὰ τὸ σαρκαστικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ ἔπλασε καὶ τὸ παράγωγον οὐσιαστικὸν ***λόρδα,*** τὸ ὁποῖον κυριολεκτικῶς ἔπρεπε νὰ σημαίνῃ τὴν ἰδιότητα τοῦ ***λόρδου*** ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ὕπαρξιν ἀφθόνων ἀγαθῶν τῆς ζωῆς, ἀλλὰ κατ' ἀντίφρασιν ἐδήλωσε τὴν ***πεῖναν,*** κατ' ἀναλογίαν τῆς ὁποίας καὶ ἐσχηματίσθη. Εἶναι κοινὴ ἡ φράσις ***ἔξω φτώχεια*** λεγομένη ἀστείως ἐπὶ τῇ ἀποκτήσει μηδαμινῶν ὠφελημάτων ἢ ὑπὸ τῶν θελόντων νὰ δηλώσουν ὅτι τάχα διώχνουν τὴν φτώχεια ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι των καὶ ὅτι ἔχουν πλούσια ἀγαθὰ πρὸς ἀπόλαυσιν. Ἡ φράσις αὐτὴ λέγεται πληρεστέρα εἰς τὴν Πελοπόννησον ***ἔξω φτώχεια, μέσα λόρδα,*** εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ***λόρδα*** σύμφωνα μὲ τὴν λογικὴν συνάρτησιν τῶν δύο ἐννοιῶν ἔπρεπε νὰ σημαίνῃ τὸ ἀντίθετον τοῦ ***φτώχεια,*** ἐν τούτοις ὅμως σημαίνει πεῖνα καὶ οὕτω ἡ ὅλη ἔκφρασις προσλαμβάνει ἔννοιαν σαρκαστικῆς εἰρωνείας. Οὕτω ἐξηγεῖται τὸ πολλαχοῦ λεγόμενον ***ἔχω λόρδα*** = πεινῶ ὑπερβολικά.

Περαιτέρω δὲ ἐδημιουργήθησαν δύο φράσεις, ἡ κοινὴ ***κόβει λόρδα*** καὶ ἡ ὀλιγώτερον κοινὴ ***παίζει λόρδα***.

Ἡ γένεσις τῆς πρώτης ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς. Λέγεται κοινῶς ***μὲ κόβει τὸ παπούτσι, μὲ κόβει τὸ καπέλο*** κτ., δηλ. μὲ πιέζει, μὲ ἐνοχλεῖ. Εἰς τὰς τοιαύτας

---

[1]) Πβ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν *ἀφτὶ 1.*

ἐκφράσεις πρόκειται μία ἰδιαιτέρα σημασία τοῦ ***κόβω*** = πιέζω, ἐνοχλῶ. Κατ' αὐτὰς ἐλέχθη καὶ εἰς πολλὰ ἰδιώματα ***μὲ κόβει ἡ κοιλιά μου*** καὶ ἁπλῶς ἄνευ τοῦ ὑποκειμένου ***μὲ κόβει*** = αἰσθάνομαι εἰς τὴν κοιλίαν ἐνοχλήσεις, πόνους. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κοιλία, ὡς γνωστόν, μᾶς ἐνοχλεῖ καὶ ὅταν εἶναι κενὴ τροφῆς, ἐλέχθη καὶ ***μὲ κόβει πεῖνα*** = πεινῶ καὶ μάλιστα πολύ. Ἀναλογικῶς δὲ ἐλέχθη καὶ ***μὲ κόβει λόρδα*** ἢ ἁπλῶς ***κόβει λόρδα*** ἢ καὶ μόνον ***κόβει*** = πεινῶ καθ' ὑπερβολήν. Ἀπὸ τὴν φράσιν αὐτὴν ἐσχηματίσθη εἰς τὸ ἰδίωμα Πάρου τὸ προσηγορικὸν ***λορδοκόφτης*** ἐπὶ τοῦ πεινῶντος, ἀλλ' ἐπιδεικνυομένου.

Ἡ ἑτέρα ***ἡ κοιλιά μου παίζει λόρδα*** ἢ ἁπλῶς ***παίζει λόρδα,*** εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ***λόρδα*** κεῖται ἀντὶ ὀνόματος μουσικοῦ ὀργάνου, ἐξηγεῖται κατ' ἐπίδρασιν τῆς συνωνύμου φράσεως ***παίζει ἡ κοιλιά μου ταμπουρᾶ*** ἢ ***βιολὶ*** ἢ ***λαοῦτο***[1].

κοντὰ 'ς τὸ νοῦ κ' ἡ γνῶσι.

Ἡ φράσις κατὰ λέξιν σημαίνει ὅτι ἡ γνῶσις εἶναι ἀποτέλεσμα στοιχειώδους νοῦ, στοιχειώδους σκέψεως, ἀρκεῖ δηλαδὴ νὰ ἔχῃ τις λίγο μυαλὸ διὰ νὰ καταλάβῃ περὶ τίνος πρόκειται. Λέγεται μὲ ἀπόχρωσιν εἰρωνικὴν περὶ ἀνθρώπου νωθρᾶς σκέψεως καὶ βραδείας ἀντιλήψεως.

Κύριε τῶν δυνάμεων!

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτὴ φράσις λέγεται ὡς ἐπίκλησις εἰς τὸν ὕμνον τῆς Τεσσαρακοστῆς «Κύριε τῶν δυνάμεων, μεθ' ἡμῶν γενοῦ... Κύριε τῶν δυνάμεων, ἐλέησον ἡμᾶς!» Παρανοηθεῖσα ὅμως καὶ παρασυσχετισθεῖσα πρὸς τὸ ***μέγας εἶ Κύριε!***[1] ἐλέχθη εἰς δήλωσιν ἐκπλήξεως καὶ θαυμασμοῦ.

κρεμάει τὸ ζωνάρι του, τοῦ πάτησαν τὸ ζωνάρι κτλ.

Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν οἱ ***κουτσαβάκηδες*** τοῦ Ψειρῆ καὶ τῆς Πλάκας ἔφεραν μακρὰν ζώνην, τῆς ὁποίας τὸ ἓν ἄκρον ἠδύνατο κάποτε εἰς κατάστασιν μέθης νὰ λυθῇ καὶ νὰ συρθῇ κατὰ γῆς. Ἂν δὲ ἐτύχαινε κανεὶς διαβάτης νὰ πατήσῃ αὐτήν, τοῦτο ἐθεωρεῖτο θανάσιμος προσβολὴ καὶ τὰ ἐπακόλουθα θὰ ἦσαν πολὺ δυσάρεστα διὰ τὸν ἀστεῖον ἢ ἀπρόσεκτον διαβάτην. Συνέβη ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ λυμένη ζώνη νὰ μὴ εἶναι τυχαῖον γεγονός, ἀλλὰ σκόπιμον ἁπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ δημιουργηθῇ ἀφορμὴ φιλονικίας καὶ ἐπιδείξεως παλληκαριᾶς. Οὕτω ἐξηγοῦνται αἱ φράσεις ***κρεμάει τὸ ζωνάρι του*** ἢ ***κρεμάει τὸ ζωνάρι του γιὰ καβγᾶ, ἔχει κρεμασμένο*** ἢ ***λυμένο τὸ ζωνάρι του*** δι' ἄνθρωπον, ὅστις

---

[1]) Πβ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν *βιολὶ 1.*

κατὰ τὴν τῶν ***κουτσαβάκηδων*** φρασεολογίαν ***ψοφάει γιὰ παραξήγησι*** καὶ ὁ ἴδιος ἐπιδιώκει πῶς καὶ πῶς νὰ προκαλέσῃ ἀφορμὴν φιλονικίας ἀφίνων τὴν ζώνην λυμένην.

Ὅθεν καὶ δι' ἄνθρωπον ἐξαπτόμενον καὶ φιλονικοῦντα ὡσὰν νὰ προσεβλήθη εἰς τὰ καίρια λέγεται πεπαισμένως ***τοῦ πάτησαν τὸ ζωνάρι***=τοῦ προσέβαλαν τὸ φιλότιμο, καθὼς λέγεται καὶ ***τοῦ πάτησαν τὸν κάλο*** διὰ τὸν προσβεβλημένον εἰς τὸ πλέον εὐαίσθητον σημεῖον.

λάσπη ἡ δουλειά.

Ὁ πίπτων ἐντὸς βορβόρου θὰ δοκιμάσῃ πολλὰς δυσκολίας εἰς τὸν καθαρισμόν του. Ὅθεν μεταφορικῶς ***λάσπη ἡ δουλειὰ*** ἢ ***τὰ πράματα*** βραχυλογικῶς ἀντὶ ***εἶναι μέσα 'ς τὴ λάσπη ἡ δουλειὰ*** λέγεται ἐπὶ σοβαρᾶς δυσχερείας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου ἢ τὴν διεκπεραίωσιν ὑποθέσεως.

λόγια τῆς καραβάνας.

Ἡ φράσις σημαίνουσα λόγους ἀνοήτους καὶ ἄνευ λογικοῦ συνειρμοῦ δὲν νομίζω ὅτι ἔχει σχέσιν μὲ τὸ γνωστὸν σκεῦος εἰς χρῆσιν τῶν στρατιωτῶν. Πιστεύω ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐλέγετο ***λόγια τοῦ καραβανιοῦ***, διότι εἰς τὰς μακρὰς πορείας τῶν καραβανίων ἠδύναντο ὄντως νὰ λέγωνται τοιοῦτοι λόγοι[1] ἀπὸ τοὺς ἀγωγιάτας ἀπηυδισμένους ἐκ τῆς κοπώσεως. Ἀφοῦ δὲ τὰ νεώτερα μέσα τῆς συγκοινωνίας κατέστησαν ἄχρηστον τὸ ***καραβάνι*** καὶ ἡ λέξις περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν, ἦτο εὔκολον ν' ἀντικατασταθῇ ἀπὸ τὴν γνωστοτάτην ***καραβάναν.***

μένω μὲ τὴ γλύκα.

Ἡ φράσις λεγομένη καὶ πληρέστερα ***μένω μὲ τὴ γλύκα 'ς τὸ στόμα*** σημαίνει δοκιμάζω ἀπογοήτευσιν διὰ τὴν διάψευσιν ἐλπίδος. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ ἄνθρωπον, ὅστις δοκιμάζει ἔδεσμα γλυκὺ βέβαιος, ὅτι κατόπιν θὰ φάγῃ ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ διαψεύδεται εἰς τὰς ἐλπίδας του καὶ διατηρεῖ μόνον τὸ πρῶτον εὐχάριστον αἴσθημα ἢ ὅστις βλέπων ἁπλῶς ἔδεσμα φαντάζεται τὴν ***γλύκα*** του, ἀλλὰ μένει μόνον μὲ τὸ φανταστικὸν αἴσθημα αὐτῆς.

μὲ τὸ σταυρὸ 'ς τὰ χέρια.

Ἐκ τῶν εἰκονικῶν παραστάσεων ἁγίων, οἱ ὁποῖοι κρατοῦν σταυρὸν ὡς σύμβολον τῆς ἁγιότητος, ἐδημιουργήθη ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου, ὅστις διάγει βίον

---

[1]) Πβ. Δελτ. 4, 109.

ἄμεμπτον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ κυρίως ὅστις ἀπέχει τελείως ἀπὸ ἀδικίας, ἁρπαγὰς καὶ κλοπάς. Διὸ καὶ λέγεται χαρακτηριστικῶς ***μὲ τὸ σταυρὸ 'ς τὰ χέρια δὲ γίνεται κανεὶς πλούσιος.***

μὲ τὰ ὅλα του.

Θέλοντες νὰ ἐξάρωμεν τὰ ἠθικὰ προσόντα τινὸς λέγομεν λ. χ. ***παιδὶ μὲ τὰ ὅλα του, ἄντρας μὲ τὰ ὅλα του, νύφη μὲ τὰ ὅλα της*** κττ. Αἱ φράσεις εἶναι βραχυλογίαι πληρεστέρας ἐκφράσεως τοιαύτης περίπου ***παιδί, ἄντρας, νύφη*** μὲ ὅλα του τὰ χαρίσματα, μὲ ὅλες της τοῖς χάρες. Κατόπιν ὅμως ἐγενικεύθη τὸ περιεχόμενον αὐτῶν καὶ ἐλέχθη καὶ ***νύφη μὲ τὰ ὅλα της*** = νύφη ὄχι μόνον καλὴ καὶ ὡραία, ἀλλὰ καὶ μὲ προῖκα. Καὶ ἔπειτα ***δουλεύει μὲ τὰ ὅλα του*** = μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του, μὲ πολλὴν προθυμίαν, ***σπίτι μὲ τὰ ὅλα*** = πλῆρες καθ' ὅλα, ***φαεῖ μὲ τὰ ὅλα*** = ἄριστον κττ.

μὲ τὸ πρῶτο.

Ἐπειδὴ πολλάκις συνεννοούμεθα μὲ νεύματα, ὁ ἔξυπνος μὲ τὸ πρῶτον νεῦμα ἀντιλαμβάνεται τὴν σκέψιν τοῦ ἄλλου. Λοιπὸν κατὰ παράλειψιν τοῦ ***γνέψιμο*** προέκυψεν ἡ ἐπιρρηματικὴ φράσις ***μὲ τὸ πρῶτο*** = εὐθύς, ἀμέσως, οἷον ***καταλαβαίνει μὲ τὸ πρῶτο*** κττ.

μήτε γάτα μήτε ζημιά.

Εἰς τὴν φράσιν ἐξυπακούεται τὸ ῥῆμα ***φαίνεται***, λέγεται δὲ αὕτη ἐπὶ ἐνόχου πράξεως, διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει κανένα ἴχνος. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὴν μὴ φαινομένην ζημίαν, τὴν ὁποίαν ἡ γάτα προξενεῖ εἰς τὰ τρόφιμα.

μιὰ φορά.

Εἰς τὸν διηγηματικὸν λόγον εἶναι σύνηθες τὸ ***μιὰ φορὰ*** ὡς ἐναρκτήριος ἐπιρρηματικὴ ἔκφρασις δηλωτικὴ χρόνου, καθὼς ***μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἦταν ἕνας βασιλιᾶς.***

Εἰς μερικὰς περιπτώσεις ὁ λέγων θέλει νὰ ἐξάρῃ ἕνα γεγονὸς καὶ ἡ σχετικὴ πρότασις ἀκολουθεῖ τὸ ***μιὰ φορὰ*** κείμενον εἰς προηγουμένην πρότασιν, οἷον ***εἶδες μιὰ φορὰ τί κατάφερα, θὰ δῇς μιὰ φορὰ τί μπορῶ νὰ κάνω, νὰ δῇς μιὰ φορὰ κερδίζω γιὰ δὲν κερδίζω χρήματα, εἶδες μιὰ φορὰ τί ἀξίζω*** κττ. Εἰς τὰς ἐκφράσεις αὐτὰς τὸ ***μιὰ φορὰ*** ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ ***κάποτε***, ἕνεκα ὅμως τοῦ περιεχομένου τῆς δευτέρας προτάσεως ἐγεννήθη κατὰ μικρὸν τὸ αἴσθημα ὅτι

τὸ ***μιὰ φορὰ*** ὡς γραμματικὸν στοιχεῖον χρησιμεύει εἰς ἔξαρσιν γεγονότος ἢ πράξεώς τινος. Ἀλλ' ὡς τοιοῦτον ἠδύνατο κάλλιστα νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ εἰς ἔξαρσιν προσόντων καὶ τῆς ἀξίας προσώπων ἢ πραγμάτων, διὸ καὶ ἐλέχθη ***ἄντρας μιὰ φορά, γυναῖκα μιὰ φορά, παιδὶ μιὰ φορά, σπίτι μιὰ φορά, φαεῖ μιὰ φορά, ὀμορφιὰ μιὰ φορά, τύχη μιὰ φορὰ*** κττ.

Ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐξάρσεως τὸ ***μιὰ φορὰ*** μετέβη εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς βεβαιότητος γενόμενον ταυτόσημον πρὸς τὸ βέβαια, ἀσφαλῶς, χωρὶς ἄλλο, οἷον ***μιὰ φορὰ κάποιος ἔφταιξε, ἐγὼ μιὰ φορὰ δὲν τὸ πῆρα*** κττ.

μιὰ χαρά.

Δι' ἄνθρωπον ὑγιῆ, εὔρωστον, ὡραῖον κττ. λέγομεν ***εἶναι μιὰ χαρὰ*** ἐξυπακουομένου τοῦ ***νὰ τὸν βλέπῃς***, δηλ. εἶναι χαρὰ ἢ προξενεῖ χαρὰν εἰς τὸν βλέποντα αὐτόν. Γενικώτερον ἡ φράσις ἐπεκράτησε νὰ λέγεται διὰ πᾶν πρᾶγμα ὡραῖον ἢ κατάστασιν εὐχάριστον, οἷον ***εἶναι μιὰ χαρὰ σήμερα! εἶναι μιὰ χαρὰ ἐδῶ! τὰ κατάφερε μιὰ χαρὰ*** (ἐπιτυχέστατα). Λέγεται καὶ ***μιὰ χαρὰ*** καὶ ***δυὸ τρομάρες*** διὰ πρόσωπον προξενοῦν ἀπέχθειαν.

μιὰ 'ς τὸ καρφὶ καὶ μιὰ 'ς τὸ πέταλο.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου μὴ ἔχοντος γνώμην σταθεράν, ἀλλ' ἐπαμφοτερίζοντος κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὸν πεταλωτήν, ὅστις καρφώνων τὰ καρφιὰ κτυπᾷ καὶ εἰς τὸ πέταλον τὸ σφυρὶ τὸ μὲν διὰ νὰ λάβῃ καὶ τοῦτο τὴν προσήκουσαν θέσιν, τὸ δὲ διὰ νὰ ρυθμίζῃ τὸ κτύπημα τοῦ σφυριοῦ.

μιλάει μονοσύλλαβα κτλ.

Ἐπὶ ἀνθρώπου ἀποφεύγοντος τὴν πολυλογίαν καὶ μόλις προφέροντος λέξεις μεμονωμένας, αἱ ὁποῖαι προσπίπτουν εἰς τὸν ἀκούοντα ὡς συλλαβαί, ἀκούεται ἡ ἀνωτέρω φράσις. Λέγεται καὶ ***μιλάει μὲ μισὲς λέξεις.*** Ἡ φράσις φαίνεται ὅτι εἶναι τῆς λογίας χρήσεως.

μοῦ κάθεται 'ς τὸ στομάχι κτλ.

Πρὸς τροφὴν δύσπεπτον συγκρίνεται ὁ ὀχληρὸς καὶ ἀποστροφῆς ἄξιος. Λέγεται καὶ παραστατικώτερα διὰ τὸν τοιοῦτον ὅτι ***δὲν τὸν χωνεύουμε*** ἢ ***τὸν ἔχουμε 'ς τὸ στομάχι.*** Καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου δυσκαταγωνίστου λέγεται παιγνιωδῶς ***τὸν φάγαμε, μὰ πῶς θὰ τὸν χωνέψουμε;***

μπῆκε ὁ καλόγερος 'ς τὸ τσουκάλι κτλ.

Παιγνιώδης ἔκφρασις ὅτι τὸ φαγητὸν ἐκάη καὶ ἐμαύρισε ἀποκάτω πρὸς τὸν πυθμένα τῆς χύτρας, ἔγινε δηλ. μαῦρο σὰν τὸν καλόγερον. Λέγεται καὶ ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ***μπῆκε ὄχι μόνο ὁ καλόγερος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἡγούμενος.*** Συνώνυμος φράσις ***μπῆκε ὁ Ἀράπης 'ς τὸ τσουκάλι.***

μύρισε κυρά, μύρισε ἀφέντη.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ ἐλαχίστης ποσότητος φαγητοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι διὰ νὰ τὸ ὀσφρανθῇ τις μόνον. Προῆλθε πιθανῶς ἀπὸ χαριτολόγον μαγείρισσαν, ἡ ὁποία ἠθέλησε νὰ εἰρωνευθῇ τοὺς κυρίους της διὰ τὴν γλισχρότητα τῆς παρασκευασθείσης τροφῆς.

νὰ μὴ τὸ πῇς μήτε τοῦ παπᾶ.

Ἡ φράσις ἐπὶ μυστικοῦ ἀπορρήτου, τὸ ὁποῖον οὔτε εἰς τὸν ἐξομολογοῦντα ἱερέα ἐπιτρέπεται ν' ἀνακοινωθῇ, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οὗτος οὐδέποτε ἐκμυστηρεύεται εἰς ἄλλους τὰ μυστικὰ τῶν ἐξομολογουμένων.

ὁ ἕνας τὸ μακρύ του κι ὁ ἄλλος τὸ κοντό του.

Ἀπὸ τὴν πλήρη ἔκφρασιν ***ὁ ἕνας ἔλεγε τὸν μακρύ του λόγο κι ὁ ἄλλος τὸν κοντό του λόγο*** ἐγεννήθη ἡ ἀνωτέρω βραχυλογία ἐπὶ γνωμῶν ἀντιθέτων λεγομένων ἁπλῶς πρὸς συζήτησιν καὶ ὄχι πρὸς συνεννόησιν. Ἀλλὰ παραλειφθέντος τοῦ ***λόγο*** τὸ ***μακρὺ*** ἐνομίσθη οὐδέτερον καὶ πρὸς αὐτὸ συνεφώνησε καὶ ***τὸ κοντό.***

ὁ Θεὸς κι' ἡ ψυχή του.

Ἔκφρασις βραχυλογικὴ ἐκ τῆς πλήρους ***ὁ Θεὸς κ' ἡ ψυχή του τὸ ξέρουν,*** ἤτοι ὁ Θεὸς γνωρίζει ἂν λέγῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ψυχή του ποὺ θὰ δώσῃ λόγον εἰς αὐτόν. Λέγεται δι' ἄνθρωπον ἀμφιβόλου φιλαληθείας καὶ ἀθωότητος παρὰ τοὺς ἰσχυρισμούς του περὶ τοῦ ἐναντίου. Κατ' ἐπέκτασιν λέγεται καὶ διὰ πράγματα ἢ γεγονότα, τῶν ὁποίων δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ ἡ ἠθικὴ ἀξία ἢ ἡ ποιότης ἢ ἡ ἀκρίβεια.

ὅπου φτωχὸς κ' ἡ μοῖρα του.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου πτωχοῦ, ὅστις ἀποτυγχάνει εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν καὶ δὲν κατορθώνει ποτὲ νὰ βελτιώσῃ τὴν οἰκονομικήν του κατάστασιν, ἀνθρώπου δηλαδὴ ἀκολουθουμένου πάντοτε καὶ παντοῦ ἀπὸ τὴν κακὴν μοῖραν του.

Προῆλθεν ἀπὸ τὴν πληρεστέραν ἔκφρασιν ***ὅπου εἶναι ὁ φτωχός, ἐκεῖ εἶναι κ' ἡ μοῖρα του.*** Λέγεται καὶ συντομώτερα ***ὁ φτωχὸς κ' ἡ μοῖρα του.***

ὅπου φύγῃ φύγῃ.

Ἀπὸ τὴν πλήρη ἔκφρασιν ***ὅπου μπορεῖ νὰ φύγῃ ὁ καθεὶς ἂς φύγῃ.*** Εἰς περιπτώσεις ἐσχάτου κινδύνου, εἰς τὰς ὁποίας ἰσχύει τὸ παράγγελμα ὁ δυνάμενος σώζειν ἑαυτὸν σωθήτω καὶ βραχυλογικώτερα ὁ σώζων ἑαυτὸν σωθήτω. Ἡ φράσις ἐπὶ φυγῆς ἀνθρώπων πανικοβλήτων.

ὅλα κι ὅλα.

Ἡ φράσις ἔχει ἔννοιαν ἀπολύτου ἀρνήσεως καὶ προῆλθεν ἀπὸ ἐκφράσεις πληρεστέρας, καθὼς ***ὅλα μποροῦν νὰ γίνουν, μόνο αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ, ὅλα ὑποφέρονται, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ὑποφέρεται*** κτ. Ἡ ἐπανάληψις τοῦ ***ὅλα*** ἐπιτείνει τὴν ἄρνησιν.

ὅλος κι ὅλος.

Χαριτολόγος καταφατικὴ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν ***ἐσὺ εἶσαι; αὐτὸς εἶναι;*** Τὸ ***ὅλος*** σημαίνει ***ὁλόκληρος,*** ἡ δὲ ἐπανάληψις ἐπιτείνει τὴν ἔννοιαν. Τὸ ὅλον νόημα ἐνέχει καὶ ἀπόχρωσιν λεπτῆς εἰρωνείας, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι ὁ μισός, ἀλλὰ ὁλόκληρος.

ὄνομα καὶ μὴ χωριό.

Ἡ φράσις λέγεται διὰ πρόσωπον, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλοῦμεν, ἀλλ' ἀποφεύγομεν ν' ἀναφέρωμεν τὸ ὄνομα. Ἡ ἔννοιά της εἶναι ἀντίθετος ἐντελῶς πρὸς τὴν γραμματικὴν μορφήν, ἡ ὁποία φαίνεται νὰ σημαίνῃ ὅτι μποροῦμεν νὰ εἴπωμεν τὸ ὄνομά του, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸ χωριό του, δηλ. τὸ ἀντίθετον ἀκριβῶς. Τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας μᾶς παρέχει ἡ ἰδιωτικὴ χρῆσις τῆς φράσεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν φαίνεται, ὅτι κατ' ἀρχὰς ἄλλη ἦτο ἡ ἔννοιά της. Εἰς τὰ Βούρβουρα τῆς Κυνουρίας ἡ φράσις σημαίνει καλύτερα νὰ μᾶς ἀκούουν παρὰ νὰ μᾶς βλέπουν [1], τὸ ὁποῖον δηλοῖ καλύτερα ν' ἀκούουν τὸ ὄνομά μας, τὴν φήμην καὶ τοὺς περὶ ἡμῶν ἐπαίνους παρὰ νὰ ἔλθουν καὶ εἰς τὸ χωρίον μας νὰ μᾶς ἴδουν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, διότι ὑπάρχει κίνδυνος νὰ χάσουν τὴν καλὴν ἰδέαν των δι' ἡμᾶς. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἰδιωματικὴ ἔννοια ἐσκοτίσθη ἐντελῶς εἰς τὴν κοινὴν καὶ ἐπιστεύθη ὅτι εἰς ἄνθρωπον, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν συμφέρει νὰ τὸν ἴδωμεν, δὲν συμφέρει νὰ γνωρίζωμεν καὶ τ' ὄνομά του.

---

[1]) Ἐπετηρὶς Βουρβούρων τόμ. 2 (1925) σελ. 152.

ὄνομα καὶ πρᾶμα.

Ἀπὸ τὴν πλήρη ἔκφρασιν **ἴδιο ὄνομα καὶ πρᾶμα** ἢ ἄλλην παρομοίαν προῆλθεν ἡ ἀνωτέρω βραχυλογία ὡς φράσις ἐπὶ πράγματος καλοῦ ἢ κακοῦ ἀξίου τῆς ἐπικρατούσης περὶ αὐτοῦ φήμης, δηλαδὴ ὅ,τι λέγεται διὰ τὸ πρᾶγμα, αὐτὸ τῷ ὄντι καὶ εἶναι. Κατ' ἐπέκτασιν καὶ ἐπὶ προσώπων.

ὁ νοῦς του 'ς τὸ ψητό.

Ὅταν εἰς τράπεζαν μεταξὺ ἄλλων φαγητῶν πρόκειται νὰ προσκομισθῇ καὶ **ψητό,** τὸ καλύτερον φαγητόν, ἀδιαφορεῖ κανεὶς διὰ τὰ ἄλλα ἢ μόλις ἢ οὐδόλως δοκιμάζων αὐτὰ καὶ περιμένει ἐκεῖνο. Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς φράσεως ἐπὶ ἀνθρώπου ἔχοντος ἔμμονον ἰδέαν ν' ἀποκτήσῃ ἕνα πρᾶγμα καὶ ἀδιαφοροῦντος δι' ὅλα τὰ ἄλλα. Συνώνυμος φράσις **ὁ νοῦς του 'ς τὸ κεχρί**[1].

ὅστις ἐπρόλαβε τὸν Κύριον εἶδε.

Ἡ φράσις εἶναι τῆς λογίας χρήσεως καὶ λέγεται δι' ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος προλαμβάνει τοὺς ἄλλους εἰς τὸ νὰ τύχῃ ὠφελήματός τινος. Ὑπόκειται εἰς αὐτὴν ἡ ἀφήγησις τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου περὶ Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, ἡ ὁποία προλαβοῦσα τὰς ἄλλας γυναῖκας καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἀποστόλους προσῆλθε πρώτη εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἰησοῦ καὶ πρώτη «ἑώρακεν» αὐτὸν ζῶντα[2]. Εἰς τὴν γένεσίν της συνετέλεσε καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος τοῦ Πάσχα «Προλαβοῦσαι τὸν ὄρθρον αἱ περὶ Μαριὰμ κτλ.» Ἐκεῖνο τὸ **προλαβοῦσαι** καὶ τὸ **ἑώρακε τὸν Κύριον** καὶ τὰ ἄλλα **βλέπει** καὶ **θεωρεῖ** καὶ **εἶδε** τῆς εὐαγγελικῆς ἀφηγήσεως συμφυρθέντα ἐγέννησαν τὴν φράσιν.

παίζει ἡ κοιλιά του ταμπουρᾶ.

Ἀστεῖος τις παρωμοίασε τὰ γουργουρητὰ τοῦ κενοῦ στομάχου πρὸς τοὺς ἤχους τοῦ **ταμπουρᾶ** καὶ ἀπεδῶ ἐγεννήθη ἡ φράσις ἐπὶ τοῦ πεινῶντος πολύ, τοῦ λιμώττοντος. Δὲν ἀφίσταται πολὺ καὶ ἡ ἑρμηνεία τοῦ Γεωργίου Χατζιδάκι εἰς τὴν συνώνυμον φράσιν **ἡ κοιλιά μου βαράει ταμπουρᾶ** «πρὸς τοῦτο τὸ μουσικὸν ὄργανον τὸ κενὸν καὶ ἀντηχητικὸν παραβάλλεται ἡ κενὴ γαστήρ, περὶ ἧς λέγεται ἐπὶ τὸ ἀστειότερον ὅτι εἶναι κατάλληλος νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μουσικὸν ὄργανον διὰ τὴν κενότητα καὶ τὸ ἀντηχητικὸν αὐτῆς»[3]. Συνώνυμος φράσις **κόβει λόρδα.**

---

[1]) Δελτ. 4, 112.

[2]) 20, 1 - 18.

[3]) *Witney - Jollu* ἀνωτ. 188.

παίρνω ἀπάνω μου.

Ἡ βραχυλογικὴ φράσις ἀπὸ τὴν πλήρη ἔκφρασιν ***παίρνω ἀπάνω μου βάρος*** = ἀποκτῶ βάρος σωματικὸν δηλοῖ ἀποκτῶ δυνάμεις σωματικάς. Κατ' ἐπέκτασιν λέγεται καὶ ***ὁ ἔμπορος παίρνει ἀπάνω του*** = ἀναλαμβάνει ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν δυσπραγίαν, ἀποκτᾷ οἰκονομικὰς δυνάμεις [1].

παίρνω σβάρνα.

Ἡ ***σβάρνα*** εἶναι γεωργικὸν ὄργανον, μὲ τὸ ὁποῖον ἑλκόμενον ὑπὸ τῶν ἀροτήρων ζώων ἰσοπεδώνει ὁ γεωργὸς τὸν σπαρέντα ἀγρὸν διαλύων τοὺς βώλους. Ὅθεν ***παίρνω σβάρνα τὰ σπίτια, τοὺς δρόμους*** κτλ. σημαίνει περιέρχομαι αὐτὰ κατὰ σειρὰν καθὼς ὁ γεωργὸς περιέρχεται ὅλον τὸν ἀγρὸν ***σβαρνίζων*** αὐτὸν κατὰ τμήματα συνεχόμενα. Καὶ τὸ ***παίρνω σβάρνα*** κατ' ἔλλειψιν τοῦ ***χωράφι*** σημαίνει προχωρῶ ἀκατασχέτως, καθὼς ὁ γεωργός, ὅστις ἀρχίζων τὸ ἔργον τοῦ ***σβαρνίσματος*** δὲν σταματᾷ εἰς τὸ μέσον, ἀλλὰ φθάνει εἰς τὸ τέρμα. Καὶ ***τοὺς παίρνω σβάρνα*** σημαίνει τοὺς συμπαρασύρω ὡς ὁ γεωργὸς διαλύει τοὺς βώλους συμπαρασύρων αὐτοὺς μὲ τὴν σβάρναν. Εἶναι φανερὸν ὅτι εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς φράσεις τὸ ***σβάρνα*** κεῖται ἐπιρρηματικῶς ἀντὶ τοῦ ἐμπροθέτου ***μὲ τὴ σβάρνα.***

παλληκάρι τῆς φακῆς.

Ἡ φράσις λέγεται σκωπτικῶς διὰ τὸν θέλοντα νὰ φαίνεται γενναῖος. Ἡ γένεσις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς παιδιὰν τῆς σφαίρας, ὅπως παίζεται εἰς τὸ Ζαγόρι τῆς Ἠπείρου. Εἰς τὴν παιδιὰν αὐτὴν ἡ πρώτη ἐκπομπὴ τῆς σφαίρας λέγεται ***φακῆ*** πρὸς ἐμπαιγμὸν τῶν ἀντιπάλων, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ παίξουν ἐπιτυχῶς πρέπει ν' ἀποκτήσουν δυνάμεις καὶ διὰ ν' ἀποκτήσουν δυνάμεις πρέπει νὰ φάγουν φακῆν ὡς τονωτικήν.

πᾶρε πόδι.

Εἰς τὴν Δημητσάναν πρὸς τὸν μὴ θέλοντα ἢ βραδύνοντα νὰ προσέλθῃ λέγεται εἰρωνικῶς καὶ εἰς τόνον ἐπιπλήξεως ***πᾶρε πόδι κ' ἔλα!*** Ἐπειδὴ τὸ πόδι εἶναι τὸ ὄργανον τοῦ βαδίσματος, αὐτὸ πρέπει νὰ κινήσῃ τις καὶ ἐπὶ τὸ εἰκονικώτερον νὰ λάβῃ μαζί του διὰ νὰ πάῃ κάπου. Ὁμοίαν εἰκονικὴν ἔκφρασιν ἀποτελεῖ καὶ ἡ φράσις ***φέρνω*** ἢ ***σηκώνω τὰ πόδια μου 's τοὶς πλάτες μου*** = φεύγω δρομαίως καὶ οἱονεὶ ἀνυψῶν τοὺς πόδας μέχρι τῶν ὤμων. Ἀπὸ τοιαύτην

---

[1]) Πβ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν *ἀπάνω Γ 1.*

ἀντίληψιν τῶν λαλούντων τὸ ***πᾶρε πόδι*** ἐδήλωσεν εἰς τὴν ἀρχὴν ἰδιωματικῶς κινήσου καὶ ἔπειτα εἰς τὴν κοινὴν φύγε.

περίδρομος, πάει 'ς τὸν περίδρομο, τρώει τὸν περίδρομο κτλ.

Ἡ λέξις ***περίδρομος*** εἰς τὴν ἀρχαίαν ἦτο ἐπίθετον καὶ ἐσήμαινε τὸν περιφερόμενον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, τὸν διαρκῶς κινούμενον. Διὸ καὶ λίαν ἐπιτυχῶς ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους «Κωκυτοῦ περίδρομοι κύνες»[1] αἱ Ἐρινύες ὡς δυνάμεναι «πανταχοῦ περιστρέφεσθαι» καθὼς ἑρμηνεύει ὁ ἀρχαῖος Σχολιαστής. Διότι οἱ δαίμονες οὗτοι τοῦ Ἅδου, χαρακτηριζόμενοι ὡς θεαὶ μέλανα ἐνδεδυμέναι, μέλαιναι τὴν ὄψιν, στυγεραὶ καὶ μὲ ὀφθαλμοὺς αἱματώδεις, κατεδίωκαν ἀκαταπαύστως ἐκ τοῦ πλησίον τοὺς μιαιφόνους, καθὼς τοὺς πατραλοίας καὶ μητραλοίας καὶ ἄλλους φονεῖς, τοὺς ἐπιόρκους καὶ γενικὰ τοὺς κακούργους.

Εἰς τὴν χριστιανικὴν λαογραφίαν δὲν διετηρήθη τὸ ὄνομα ***Ἐρινύς,*** παρέμεινεν ὅμως ἡ ἔννοια αὐτοῦ ὡς δαίμονος κακοῦ ταυτισθέντος πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ διαβόλου καὶ τὸ κατὰ παράλειψιν τοῦ ὀνόματος γενόμενον οὐσιαστικὸν ***περίδρομος*** ἀντὶ τοῦ ***περίδρομος Ἐρινὺς*** ἢ ***περίδρομος κύων*** ἐδήλωσεν αὐτὸν τὸν διάβολον. Τοῦτο, καθὼς μαρτυρεῖται ἀπὸ τὰς πληροφορίας τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, πιστοποιεῖται ἀπὸ τὰ ἰδιώματα Ἠπείρου, Κεφαλληνίας, Κορινθίας, Κυδωνιῶν, Κυνουρίας, Μακεδονίας, Μυκόνου καὶ Μεγίστης. Πβ. καὶ τὰς ἀρατικὰς φράσεις ***ἄμε*** ἢ ***σῦρε 'ς τὸν περίδρομο*** = ***'ς τὸ διάβολο*** (Κεφαλλην. Κορινθ.).

Ἡ ταύτισις τοῦ διαβόλου τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας πρὸς τὴν δαίμονα τοῦ Ἅδου Ἐρινὺν τῆς προχριστιανικῆς λατρείας ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως εἶναι εὐνόητος. Καθὼς αὐτή, ἡ προσωποποίησις τῆς ἀδυσωπήτου συνειδήσεως, ἰχνηλατοῦσα ὡς κύων καταδιώκει τοὺς στυγεροὺς ἐγκληματίας καὶ ἐπὶ γῆς καὶ ἐν Ἅδῃ, οὕτω καὶ ἐκεῖνος παίρνει ἀπὸ κοντὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς διὰ νὰ μεταφέρῃ τὰς ψυχάς των εἰς τὴν αἰωνίαν κόλασιν. Οὕτω ἐξηγεῖται καὶ ἡ μορφὴ τοῦ διαβόλου ὁμοία μὲ τὴν μορφὴν τῶν Ἐρινύων, τὰς ὁποίας ἐφαντάζοντο ὡς γυναῖκας στυγερὰς μελανειμονούσας μὲ μαύρην ὄψιν καὶ ὀφθαλμοὺς αἱματώδεις.

Στοιχεῖον πολύτιμον ἀποδεικτικὸν τῆς σχέσεως τῶν δύο δαιμόνων εἶναι ἡ πληροφορία τοῦ ἐξ Ἠπείρου γλωσσοσυλλέκτου, ὅστις ἐξηγῶν τὸ ***περίδρομος*** «ὀνομασία τοῦ διαβόλου» προσθέτει «οἱονεὶ ἴσως ὁ περιάγων τὰς ὁδοὺς κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ ὑπὸ διαφόρους μορφὰς ἐμφανιζόμενος». Ὥστε κατὰ τὴν Ἠπειρωτικὴν παράδοσιν ὁ διάβολος περιάγει τὰς ὁδοὺς ὡς ὁ ***περίδρομος κύων*** τῆς

---

[1]) Βάτρ. 472. Ὁ Αἰσχύλος Χοηφ. 924 καὶ 1054 καλεῖ αὐτὰς «ἐγκότους κύνας», ὁ δὲ Σοφοκλῆς Ἠλ. 1388 «ἀφύκτους κύνας».

ἀρχαίας παραδόσεως. Ὅτι ἐμφανίζεται ὑπὸ διαφόρους μορφὰς ἀνθρώπων καὶ ἀψύχων ἔτι πραγμάτων, οἷον δένδρων, αὐτὸ εἶναι κοινὴ δοξασία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑφισταμένη ἀπὸ χρόνων παλαιοτάτων [1].

Ἀφοῦ τὸ ***περίδρομος*** ἀπέβη συνώνυμον τοῦ ***διάβολος***, ἦτο εὔκολον νὰ προσλάβῃ καὶ τὴν σημασίαν τοῦ βρικόλακα. Ὁ βρικόλακας εἶναι νεκρὸς ἐμφορούμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ περιφερόμενος ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἄρα δαίμων περίδρομος. Καὶ ἡ σημασία αὐτὴ ἀπαντᾷ εἰς τὸ Ἠπειρωτικὸν ἰδίωμα, ἐν ᾧ κατὰ πληροφορίαν τοῦ ἰδίου γλωσσοσυλλέκτου ὁ βρικόλακας «τριγυρίζει 'ς τοὺς δρόμους τὴ νύχτα καὶ τρώει ὅ,τι συναντήσῃ μπροστά». Καὶ ἡ μὲν σημασία ***περίδρομος = βρικόλακας*** ἔχει περιωρισμένην ἔκτασιν, ἀλλ' ἡ δοξασία ὅτι ὁ βρικόλακας εἶναι ἀδηφάγος ἀπαντᾷ πολλαχοῦ, ὅθεν καὶ ἡ συνήθης φράσις ***τρώει σὰν βρικόλακας*** ἐπὶ ἀνθρώπου πολυφάγου, ὅστις, ὅσον καὶ ἂν τρώγῃ, δὲν χορταίνει.

Ἡ δοξασία περὶ τῆς ἀδηφαγίας τοῦ ***περιδρόμου = βρικόλακα*** ἔγινεν αἰτία νὰ γεννηθῇ εἰς τὸ ἰδίωμα Σύμης ἡ φράσις ***ἔχει τὸν περίδρομο μέσα του = τρώει σὰν βρικόλακας.*** Πιστεύεται δηλαδὴ ὅτι ὁ λίαν ἀδηφάγος πρέπει νὰ ἔχῃ μέσα του τὸν δαίμονα τῆς πολυφαγίας, διότι τρώγων οὗτος τὰς εἰσερχομένας τροφὰς δὲν τὸν ἀφίνει νὰ χορτάσῃ, καθὼς ἀκριβῶς πιστεύεται ὅτι ὁ ἔχων εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα ***λεβίθες*** τρώγει καὶ δὲν χορταίνει, διότι μέρος τῆς τροφῆς τρώγουν τὰ παράσιτα ταῦτα, ὅθεν καὶ ἡ συνήθης φράσις ***ἔχει λεβίθες μέσα του.*** Ἡ φράσις τοῦ Συμαϊκοῦ ἰδιώματος μαρτυρεῖ ὅτι καὶ εἰς αὐτὸ θὰ ὑπάρχει ἡ σημασία ***περίδρομος = βρικόλακας*** ἢ θὰ ὑπῆρχεν ὁπωσδήποτε, ὅτε ἐγεννήθη ἡ φράσις.

Λοιπὸν ἀπὸ ἔκφρασιν ὁποία ***τρώει ἕνα σωρὸ φαγειὰ σὰν νὰ ἔχῃ τὸν περίδρομο μέσα του*** ἢ παραπλησίαν προῆλθε κατὰ βραχυλογίαν ἡ κοινὴ φράσις ***τρώει ἕνα περίδρομο*** καὶ ἔπειτα ***τρώει τὸν περίδρομο.*** Τὸ γεγονὸς ὅτι ταῦτα λέγονται πάντοτε μὲ ἔννοιαν ἀρατικὴν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἑρμηνείας, τὴν ὁποίαν δέχομαι ὡς ὀρθῶς ἐξηγοῦσαν τὴν γένεσίν των. Ἀλλὰ λέγονται κοινῶς καὶ ἀρατικώτεραι φράσεις, καθὼς ***φάε τὸν περίδρομο!*** καὶ μονολεκτικῶς διὰ παραγώγου ρήματος ***περιδρόμιασε!*** καὶ ***φάτε μάτια ψάρι καὶ κοιλιὰ περίδρομο!*** ὅταν βλέπῃ τις καὶ ὀρέγεται φαγητόν, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται ν' ἀπολαύσῃ.

Ἀπὸ τὸ ***τρώει ἕνα περίδρομο*** = τρώγει πολὺ μετέστη ἡ λέξις ***περίδρομος*** εἰς τὴν γενικωτέραν ἔννοιαν τοῦ πολλοῦ, ἀλλὰ πάντοτε μὲ ἀπόχρωσιν ἀρατικήν. Οὕτω λέγεται ἐν Θρᾴκῃ ***ἔχει ἕνα περίδρομο παιδιὰ*** = πολλά.

Ἡ σημασιολογικὴ ἐξέλιξις τῆς λέξεως ἐπροχώρησε ἀκόμη περισσότερον Εἰς

---

[1]) Πβ. *Νικολάου Πολίτου*, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα 3, 4 καὶ 5 καὶ 8.

τὴν Ἤπειρον σημαίνει καὶ τὸ καταλαμβάνον τινὰ μετὰ τὴν πολυφαγίαν πάθος, «ὥστε ποιεῖν αὐτὸν περιτρέχειν». Δὲν δύναμαι νὰ ὁρίσω τί ἀκριβῶς πάθος ἐννοεῖ ὁ γλωσσοσυλλέκτης. Ἴσως θὰ ἐννοεῖ ταχυπαλμίαν καὶ κυκλοφοριακὴν δυσφορίαν τῆς καρδίας, ἡ ὁποία καταλαμβάνει μερικοὺς πολυφάγους καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ κινοῦνται διὰ νὰ χωνέψουν.

Ἀλλαχοῦ πάλιν ἐδήλωσεν αἰφνίδια νοσήματα, καθὼς πολλαχοῦ τὸν ἰσχυρὸν κοιλιακὸν πόνον τὸν κοινῶς ***κόψιμο*** ἢ ***σφάχτη*** ἢ ***στρόφο*** λεγόμενον, ὅθεν καὶ ἡ ἀρὰ ***περίδρομος νὰ σὲ πιάσῃ!*** ἐν Πελοποννήσῳ ἀκουομένη. Ἔπειτα νόσημα τοῦ λάρυγγος εἰς τὸν ἴδιον μέρος, ὅθεν ***περίδρομος νὰ σὲ πιάσῃ!*** = νὰ παύσῃς νὰ μιλᾷς καὶ ***βγάλε τὸν περίδρομο!*** = σιώπα. Πολλαχοῦ ἐπίσης τὴν φλεγμονὴν καὶ διαπύησιν τῶν ἄκρων τῶν δακτύλων, τὴν κοινῶς ***μεθύστρα*** ἢ ***τριγυρίστρα,*** ὅθεν ἐν Ρόδῳ ***νὰ βγάλῃς τὸν περίδρομο!*** Τέλος ἐν Κρήτῃ κάποιο νόσημα τοῦ μαστοῦ τῶν γαλακτοφόρων ζώων.

Αἱ σημασίαι αὐταὶ ἐξηγοῦνται ἐκ τῆς κοινῆς δοξασίας, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν νόσων καὶ μάλιστα τῶν αἰφνιδίων ὀφείλεται εἰς τὸν ἐχθρὸν τοῦ ἀνθρώπου διάβολον [1].

περνάει ζωὴ καὶ κόττα.

Ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν ***περνάει τὴ ζωή του τρώγοντας ὅλο κόττα,*** τῆς ὁποίας τὸ κρέας θεωρεῖται ὡς ἡ ἐκλεκτοτέρα τροφή, προῆλθεν ἡ εἰρημένη βραχυλογικὴ φράσις καὶ ἡ βραχυλογικωτέρα ***ζωὴ καὶ κόττα*** λεγομένη δι' ἄνθρωπον ζῶντα πλουσίως κυρίως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ποιότητα καὶ ἔπειτα τὴν ποικιλίαν τῆς τροφῆς. Ὁ σύνδεσμος ***καὶ*** παρενεβλήθη μεταξὺ τῶν δύο λέξεων κατόπιν τῆς βιαίας συγκοπῆς ὄχι διὰ λογικὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ διότι τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα ἀπῄτει κάποιον ἐξομαλισμὸν κατόπιν αὐτῆς. Συνώνυμος φράσις ***τὴν περνάει κοτσάνι.***

πέφτω, ρίχνομαι μὲ τὰ μοῦτρα.

Ἄνθρωπος ἀφωσιωμένος εἰς ἔργον καὶ μόνον εἰς αὐτὸ προσέχων χωρὶς νὰ κοιτάζῃ ἀλλαχοῦ παρέχει τὴν ἐντύπωσιν σὰν νὰ θέλῃ νὰ πέσῃ μὲ τὸ πρόσωπον ἐπάνω του. Ὅθεν ***πέφτω*** ἢ ***ρίχνομαι 'ς τὴ δουλειά, 'ς τὸ διάβασμα, 'ς τὴ μελέτη*** κτλ. σημαίνει ἐγκύπτω μὲ ἄκραν προσοχήν, ἐπιδίδομαι μὲ ζῆλον.

πέφτω 'ς τὰ πόδια, πάω 'ς τὰ πόδια.

Σημεῖον ἐσχάτης ταπεινώσεως εἶναι ἡ πτῶσις πρὸ τῶν ποδῶν προσώπου, τοῦ ὁποίου ζητεῖται ἡ ἐξιλέωσις. Ὅθεν ***πέφτω 'ς τὰ πόδια*** = καθικετεύω, ἐκλι-

---

[1]) *Νικολάου Πολίτου,* Λαογραφικὰ Σύμμεικτα 3, 67.

παρῶ. Ἀπὸ τὴν φράσιν αὐτὴν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ ἄλλη ***πάω 'ς τὰ πόδια του*** = ἀποβάλλων τὴν ἀξιοπρέπειάν μου μεταβαίνω ἐγὼ εἰς συνάντησίν του.

πήζει τὸ μυαλό, γίνεται κουρκούτι τὸ μυαλὸ κτλ.

Διὰ νέον γινόμενον σοβαρώτερον καὶ σωφρονέστερον λέγομεν ***ἀρχισε νὰ πήζῃ τὸ μυαλό του*** ἢ ***ἔπηξε τὸ μυαλό του.*** Ὁ λαὸς φαντάζεται ὅτι εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ὁ ἐγκέφαλος ἔχει σύστασιν ὑδαρῆ καὶ ὅτι πήζει ὅσον προχωρεῖ ἡ ἡλικία. Εἰς τὴν δοξασίαν αὐτὴν στηρίζονται αἱ ἑξῆς φράσεις, ἡ ἰδιωματικὴ τῆς Θράκης ***τὰ μυαλά του εἶναι σὰν κουρκούτι*** δι' ἄνθρωπον μωρὸν καὶ αἱ κοιναὶ ***γίνεται τὸ μυαλὸ κουρκούτι*** καὶ ***νερουλιάζει τὸ μυαλὸ*** = κουράζεται τόσον πολύ, ὥστε ***νερουλιάζει σὰν τὸ κουρκούτι***, καθὼς εἶναι τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, καὶ δὲν δύναται πλέον νὰ σκέπτεται.

πῆρε τὰ μοῦτρα του κ' ἦρθε κτλ.

Ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἀπὸ ἀλαζονείαν ἢ ἄλλον λόγον δὲν θέλει νὰ πάῃ κάπου, δεικνύει τὴν ἀκαταδεξίαν του ὄχι μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου. Ἂν ὅμως ἀναγκασθῇ νὰ πράξῃ τὸ ἐναντίον, εἶναι σὰν νὰ προσέρχεται κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας εἰς δήλωσιν μετανοίας καὶ ταπεινώσεως τὰ ντροπιασμένα ***μοῦτρα*** του. Τοιαύτη εἰκονικὴ παράστασις ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν τῆς ἀνωτέρω φράσεως λεγομένης πάντοτε ἐμπαικτικῶς περὶ ἀνθρώπου χαμερπῶς προσερχομένου ἐκεῖ, ὅπου πρὶν δὲν ἤθελε νὰ προσέλθῃ. Φαίνεται ἀληθῶς τολμηρὰ ἡ εἰκονικὴ παράστασις, ἀλλ' εἶναι βεβαία. Πβ. καὶ τὴν παραπλησίαν ***παίρνω τὸ κεφάλι μου*** ἢ ***τὰ μάτια μου καὶ φεύγω*** = φεύγω ἀπογοητευμένος ἀπὸ ἕνα μέρος μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μὴ ἐπανέλθω πλέον.

πίσω πάλι.

Ἡ φράσις λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου ἐπιμόνως ἐπανερχομένου εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου καὶ ἐπαναλαμβάνοντος τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα ὁ ἄλλος ἔχει ἤδη ἀποκρούσει. Εἶναι βραχυλογία κατὰ παράλειψιν τοῦ ρήματος ***γυρίζεις*** ἢ ***γυρίζετε*** κττ.

πληρώνω τὰ σπασμένα.

Ἡ φράσις σημαίνει ὑφίσταμαι ζημίαν ἢ ἄλλην ἀδικίαν ἐξ ὑπαιτιότητος ἄλλου. Καὶ οἱ Γάλλοι λέγουν ὁμοίως *payer la casse,* ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ γαλλισμοῦ, διότι τὰ αἴτια ποὺ ἐγέννησαν τὴν φράσιν εἶναι κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς λαούς. Καὶ οἱ Ἕλληνες ὑπάλληλοι καφενείων, ἑστιατορίων καὶ ὁμοίων κέντρων πληρώνουν ἐνίοτε τὴν ἀξίαν ποτηρίων καὶ ἄλλων σκευῶν θραυομένων ὑπὸ πελατῶν.

ποιὸς εἶδε τὸ Θεὸ καὶ δὲν τὸν ἐφοβήθη!

Ἡ φράσις ἐπὶ ἐκδήλου θυελλώδους ὀργῆς ἀνθρώπου ἢ ἐπὶ μανίας τῶν στοιχείων τῆς φύσεως μὲ ἀποτελέσματα ὀλέθρια. Ὁ λέγων θέλει νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ ἔκρηξις αὐτὴ ἐπροξένησε τόσον τρόμον, ὅσον θὰ ᾐσθάνετό τις, ἂν ἔβλεπεν αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐν ὅλῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ του [1]. Ὑπόκειται ἐνταῦθα πάντως ἡ βιβλικὴ ἀφήγησις περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ ἐν ἀστραπαῖς καὶ βρονταῖς καὶ φωναῖς σαλπίγγων, ὅτε «ἐπτοήθη πᾶς ὁ λαὸς ὁ ἐν τῇ παρεμβολῇ» [2].

ποιὸς τὴ χάρι του!

Ἡ φράσις κατὰ παράλειψιν τοῦ ***ἔχει*** ἐπὶ προσώπου εὑρισκομένου εἰς ἐπίζηλον κατάστασιν. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν νοεῖται ἀρνητική.

ποῦ θὰ πάῃ!

Ἡ φράσις κατ' ἀρχὰς ἐλέχθη κυριολεκτικῶς ἐπὶ προσώπου, περὶ τοῦ ὁποίου ἐξεφράζετο βεβαιότης, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ πάῃ ἀλλοῦ παρὰ νὰ μείνῃ ἐκεῖ ὅπου ἦτο ἢ νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ ὅπου ἔπρεπε, οἷον ***ἐδῶ βρίσκεται, ποὺ θὰ πάῃ; ἐδῶ θὰ ἔρθῃ, ποῦ θὰ πάῃ;*** Κατόπιν δὲ τὸ ***ποῦ θὰ πάῃ;*** ἐξυπακουομένης τῆς ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως ***πουθενὰ*** ἐδήλωσε τὸ δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἄλλως καὶ λέγεται κατ' ἐπέκτασιν πρὸς δήλωσιν πλήρους βεβαιότητος ὅτι θὰ γίνῃ τι σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν μας ἀντιθέτως ἀπὸ ὅ,τι τώρα συμβαίνει, οἷον ***θὰ σάξουν τὰ πράματα, ποῦ θὰ πάῃ; θὰ δοῦμε κάποτε κ' ἐμεῖς πρόσωπο Θεοῦ, ποῦ θὰ πάῃ;***

πρῶτα ὁ Θεός.

Ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν ***πρῶτα ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς*** λεγομένην ὑπὸ τοῦ ἐξαρτῶντος ἐκ τῆς θείας βουλήσεως τὴν ἐπιτυχίαν μιᾶς πράξεως ἐγεννήθη ἡ βραχυλογικὴ φράσις, ἡ ὁποία σημαίνει μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, οἷον ***πρῶτα ὁ Θεὸς οἱ δουλειές μας πάνε καλά, φεύγω αὔριο πρῶτα ὁ Θεὸς*** κτ.

ράγισε τὸ γυαλί.

Ἂν ραγίσῃ τὸ γυαλί, δὲν δύναται ν' ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν προτέραν μορφήν. Ἐντεῦθεν ἡ μεταφορικὴ χρῆσις τῆς φράσεως εἰς δήλωσιν ἀνιάτου παθήσεως ἢ ἀνεπανορθώτου διαρρήξεως φιλίας. Λέγεται καὶ ***ραγισμένο γυαλὶ*** ἡ διερρηγμένη φιλία.

---

[1]) Πβ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν ***βλέπω 1 β.***

[2]) Ἔξοδ. 19, 16.

ρίχνω πέτρα πίσω μου.

Ὁ Νικόλαος Πολίτης σχετίζει τὴν φράσιν πρὸς τὰς μαγγανίας ἢ τὰς δεισιδαίμονας συνηθείας τοῦ νὰ μὴ ἐπιστρέφῃ τις τὴν κεφαλήν, ὅταν νομίζῃ ὅτι ἀκούει φωνὰς δαιμονίων, ἢ νὰ ρίπτῃ τι εἰς τὰ ὀπίσω πρὸς ἐπιτέλεσιν δεινοῦ τινος ἔργου, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τὴν ἀναφερομένην εἰς τοὺς μύθους τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς Πύρρας, Ὀρφέως καὶ Εὐριδίκης νὰ μὴ ἐπιστρέφῃ τις τὴν κεφαλὴν ὀπίσω, πρὸς τούτοις δὲ καὶ πρὸς τὴν Ἑβραϊκὴν ἀφήγησιν περὶ τῆς γυναικὸς τοῦ Λώτ [1]. Ἀλλ' εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν ὑπάρχει σχέσις. Ἡ ἔννοια τῆς πράξεως τοῦ νὰ ρίπτῃ τις τὴν πέτραν ὀπίσω του εἶναι ἀρατική. Διότι ***ρίχνω πέτρα πίσω μου*** καὶ πρὸς δείνωσιν ***ρίχνω μαύρη πέτρα πίσω μου*** σημαίνει ἀποφασίζω οἱονεὶ ὁρκιζόμενος νὰ μὴ ἐπανέλθω ποτὲ εἰς μέρος μισητόν, κατηραμένον, ἀπόπου φεύγων ἀποτινάσσω καὶ τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν μου. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀναγκάζει ἀλλοῦ νὰ ζητήσωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρατικῆς πράξεως καὶ τῆς φράσεως. Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἀπὸ τὸ ἔθιμον τοῦ ἀναθέματος [2] προῆλθεν ἡ ἀρατικὴ πρᾶξις τοῦ νὰ ρίψῃ τις λίθον εἰς μέρος μισητόν, ἀπόπου φεύγει ἀνεπιστρεπτεί. Ἡ γραμματικὴ ἔννοια τῆς φράσεως βεβαίως εἶναι ὅτι ρίπτει τις τὴν πέτραν χωρὶς νὰ στρέψῃ τὴν κεφαλήν. Ἀλλὰ τοῦτο γίνεται ἀσχέτως πρὸς μαγικήν τινα πρᾶξιν ἁπλῶς εἰς δήλωσιν τοῦ μίσους, τῆς ἀηδίας καὶ ἀποστροφῆς πρὸς τὸ ἐγκαταλειπόμενον μέρος. Ρίπτει τις λίθον ἀναθέματος εἰς μέρος χωρὶς κἂν νὰ θέλῃ νὰ τὸ ἰδῇ.

ρίχνω πόντους.

Ἡ φράσις τῶν τυχηρῶν παιγνιδίων ***ρίχνω πόντους*** ἐδήλωσε μεταφορικῶς τὸ ὑπαινίσσομαι, δὲν ὁμιλῶ φανερά. Αἰτία τῆς σημασιολογικῆς μεταβολῆς ὑπῆρξεν ὅτι τὸ ***πόντος*** ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸν *punto* σημαίνει καὶ σημεῖον, ὑπαινιγμός. Ἀντὶ δὲ οἱ λαλοῦντες νὰ εἴπουν ***κάνω πόντο*** ἢ κάτι παρόμοιον, ἐχρησιμοποίησαν τὸ κοινόχρηστον ***ρίχνω πόντους*** μὲ ἔννοιαν μεταφορικήν. Συνώνυμον τῆς φράσεως εἶναι τὸ ρῆμα ***ποντάρω*** ὄχι ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸν *puntare*, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ***πόντος.***

σὰν καὶ τί!

Ἡ φράσις δηλοῖ πολύ, εἰς ὑπέρτατον βαθμόν, προῆλθε δὲ ἐκ συμπτύξεως δύο προτάσεων, τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα διὰ τοῦ ***σὰν*** εἰσαγομένη εἶναι ἐλλιπὴς

---

[1]) Λαογραφικὰ Σύμμεικτα 2, 93 σημ. 2.

[2]) Περὶ τῆς λέξεως καὶ τοῦ ἐθίμου ἐπραγματεύθημεν διὰ μακρῶν ἐν τῇ Ἀθηνᾷ 46, 205 κέξ.

κατὰ τὸ ρῆμα εὐκόλως ἐννοούμενον ἀπὸ τὴν πρώτην. Οὕτω ἡ πλήρης ἔκφρασις θὰ ἦτο ***τ' ἀγαπάει τὸ δεῖνα πρᾶμα σὰν καὶ τί θ' ἀγαποῦσε!*** ἤτοι σὰν τί ἄλλο πρᾶμα νομίζετε ὅτι θὰ ἀγαποῦσε τοιουτοτρόπως. Ἀφοῦ δὲ τὸ ***σὰν καὶ τί*** ἀπέβη στερεότυπον ποσοτικὸν ἐπίρρημα, ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις του καὶ λέγεται καὶ ἐπὶ προσώπων, οἷον ***τὸν ἀγαπάει σὰν καὶ τί! τὰ προσέχει τὰ παιδιά του σὰν καὶ τί! τὸν ἀποστρέφεται σὰν καὶ τί!*** κτ.

σὰν ὁ διάβολος τὸ λιβάνι.

Ἡ φράσις συμπληρώνεται ἀναλόγως τῶν περιστάσεων μὲ τὸ προτασσόμενον ρῆμα ***φεύγει*** ἢ ***φοβᾶται*** καὶ λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου ἀποστρεφομένου τι μέχρι ἀπεχθείας. Εἰς τὴν φράσιν ὑπόκειται ἡ ἀρχαία δοξασία τῶν Ἀνατολικῶν καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅτι τὰ δαιμόνια δὲν ἀνέχονται τὰς ὀσμὰς καὶ ἡ ἐλαχίστη αἴσθησις αὐτῶν τρέπει αὐτὰ εἰς φυγήν [1].

σὰν τὰ χιόνια!

Φιλοφρονητικὴ προσφώνησις πρὸς πρόσωπον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπεσκέφθη μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρόνου. Ἡ μεταφορὰ ἐκ τῆς σπανίως ἐμφανιζομένης χιόνος.

σηκώνεται ἡ τρίχα, τὸ πετσί.

Ἡ παρατήρησις ὅτι ἀνορθοῦνται αἱ τρίχες τῆς γαλῆς εἰς περίπτωσιν φόβου ἢ ὀργῆς ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν τῆς φράσεως ***μοῦ σηκώνεται ἡ τρίχα*** ἢ ***οἱ τρίχες*** = αἰσθάνομαι φρίκην διὰ τρομερόν τι ἄκουσμα ἢ θέαμα. Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἐκφράζουν καὶ τὰ ρήματα ***ἀνατριχῶ*** εἰς τὴν μεσαιωνικὴν καὶ ***ἀνατριχιάζω*** εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικήν.

Καὶ τὸ μὲν αἴσθημα τῆς ἀνορθώσεως τῶν τριχῶν εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι πλασματικόν, φυσικὸν ὅμως εἶναι τὸ αἴσθημα τοῦ ρίγους. Τοῦτο δὲ ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ πλασματικὸν αἴσθημα τῆς ἀνορθώσεως τῶν τριχῶν, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς δεινώσεως συνεπάγεται τρόπον τινὰ καὶ τοῦ δέρματος τὴν σύσπασιν καὶ ἀνόρθωσιν, ἔγινεν αἰτία νὰ γεννηθῇ ἡ συνώνυμος φράσις ***μοῦ σηκώνεται τὸ πετσὶ*** ἢ ***ἡ πέτσα.*** Τὴν ἔννοιαν αὐτὴν ἐξέφραζαν οἱ παλαιοὶ διὰ τοῦ ***φρίττω.***

σκάω κανόνι.

Ἡ φράσις σημαίνει πτωχεύω ἢ ἀρνοῦμαι τὴν πληρωμὴν χρέους ἢ ἀπο-

---

[1]) Πβ. ἡμετέραν μελέτην «Ἐξορκισμοὶ καὶ ἐξορκισταί» ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τῆς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν 3,225 - 234. Πβ. καὶ *Νικολάου Πολίτου* Παροιμ. 4,402.

φεύγω αὐτὴν τεχνηέντως. Ἡ ἔννοια τοῦ κανονιοῦ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι ἡ ἑξῆς. Καθὼς ἡ ἀπροσδόκητη ἐκπυρσοκρότησις πυροβόλου γεννᾷ ἀπορίαν, ταραχὴν καὶ σύγχυσιν, οὕτω καὶ ἡ πτώχευσις ἐμπόρου ἀστραπιαίως διαδίδεται μεταξὺ τῶν πιστωτῶν του, οἱ ὁποῖοι ταράττονται μὴ ἐλπίζοντες πλέον νὰ εἰσπράξουν τὰ ὀφειλόμενα τοῦ πτωχεύσαντος. Κατ' ἀρχὰς θὰ ἐλέχθη ἀμεταβάτως ***ἔσκασε κανόνι*** =ἠκούσθη σὰν κανόνι ἡ πτώχευσις, κατόπιν δὲ ἠκολούθησεν ἡ μεταβατικὴ χρῆσις, καθ' ἣν τίθεται καὶ γενικὴ ἀντιχαριστική, οἷον ***τοῦ σκάω κανόνι***.

σπάω πλάκα.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὸ γραμμόφωνον, ποὺ παίζει ὅσον χρόνον θέλομεν τὴν ἰδίαν πλάκα καὶ ἂν ἀκόμη κινδυνεύει νὰ διαρραγῇ, λέγεται ***σπάμε πλάκα*** δι' ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον διαρκῶς ***κουρδίζουμε*** εἰρωνευόμενοι καὶ ἐμπαίζοντες.

σπαθί, κόβει τὸ σπαθί, μὲ τὸ σπαθὶ κτλ.

Τὸ ***σπαθὶ*** λαμβάνεται μεταφορικῶς ὡς σύμβολον δυνάμεως καὶ ἰσχύος ἀκαταγωνίστου. Ἐκ τῆς ἐννοίας αὐτῆς προέκυψαν αἱ ἑξῆς φράσεις:

κόβει τὸ σπαθί του, ἐπὶ ἀνθρώπου πανισχύρου, εἰς ὃν οὐδεὶς δύναται ν' ἀντισταθῇ.

μὲ τὸ σπαθί, ἡ ὁποία σημαίνει μὲ τὴν προσωπικὴν ἱκανότητα, ὄχι κατὰ χάριν, οἷον ***πῆρε τὸ ἄριστα*** ἢ ***προβιβάστηκε μὲ τὸ σπαθί του, μπῆκε 'ς τὴν τράπεζα μὲ τὸ σπαθί του*** (ἐπιτυχὼν πρῶτος ἐν διαγωνισμῷ καὶ ὄχι μὲ προσωπικὰς συστάσεις).

τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σπαθί, ἡ ὁποία σημαίνει ὅτι δὲν τολμᾷ τις νὰ εἴπῃ εἰς ἄλλον κατὰ πρόσωπον ὅτι ἔχει τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἠθικὸν ἐλάττωμα, διότι ὁποῖον δέος προξενεῖ ἡ γυμνὴ σπάθη, τοιοῦτον προξενεῖ καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ μεθ' οὗ συνομιλοῦμεν.

σταυρώνω τὰ χέρια κτλ.

Ἐπειδὴ ὁ μὴ ἀπασχολῶν τὰς χεῖρας του εἰς ἔργον κρατεῖ αὐτὰς ἐνίοτε σταυρωμένας, ἐντεῦθεν ***σταυρώνω τὰ χέρια μου*** = μένω ἄεργος. Λέγεται καὶ ***κάθομαι μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια***. Καὶ ἐπειδὴ εἰς πολλοὺς δὲν εἶναι εὐχάριστον νὰ μένουν ἄεργοι, ἡ φράσις ἰδιωματικώτερον προσέλαβε καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἀπογοητεύομαι.

σῶσον ἐλέησον!

Ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δεήσεως «ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ὁ Θεὸς κτλ.» ἀπεχωρίσθη τὸ ***σῶσον ἐλέησον*** ὡς φράσις δηλοῦσα ἐσχάτην ἀπό-

γνωσιν προσώπου ἱκετεύοντος νὰ τὸ σώσωμεν ἀπὸ ἔσχατον κίνδυνον. Ἡ συντακτικὴ σχέσις αὐτῆς ἐν τῷ λόγῳ δὲν προσπίπτει κανονική, διότι λέγεται π.χ. ***ἦρθε σῶσον ἐλέησον! ἦρθε παρακαλῶντας σῶσον ἐλέησον*** κττ., ἀλλ' ἀσχέτως πρὸς τὸ γεγονός, ὅτι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ λέξεις καὶ φράσεις πολλάκις, καθὼς παρετηρήσαμεν ἄλλοτε [1], δὲν προσαρμόζονται εἰς τὸν λόγον γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς, ἐδῶ δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν τὸ χαῖνον τῆς συντάξεως ἐξυπακούοντες τὴν μετοχὴν ***λέοντας,*** καθὼς ***ἦρθε λέοντας σῶσον ἐλέησον!***

τάζει λαγοὺς μὲ κουδούνια.

Εἶναι εὐχάριστον νὰ προσφέρῃ τις ὡς δῶρον ἕνα ζῶον καὶ πιὸ εὐχάριστον, ἂν τοῦτο φέρῃ καὶ τὸ ποιμενικὸ κουδούνι. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ λαγὸς οὔτε ζῷον οἰκόσιτον εἶναι οὔτε καὶ θὰ ἐδέχετο νὰ τοῦ κρεμάσουν κουδούνι καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ προσφέρεται ὡς δῶρον ζωντανὸς λαγὸς κουδουνᾶτος, τὸ νὰ ***τάζῃ κανεὶς λαγοὺς μὲ κουδούνια*** σημαίνει νὰ δίδῃ μεγάλας ὑποσχέσεις, ἀλλ' ἀνεκτελέστους.

Τὴν ἰδίαν σημασίαν ἔχει καὶ ἡ φράσις ***τάζει λαγοὺς μὲ πετραχήλια***, ἀλλὰ μοῦ εἶναι ἄγνωστος ἡ σχέσις τοῦ ***πετραχηλιοῦ*** πρὸς τὸν λαγόν.

τὰ βρίσκω μπαστούνια.

Εἰς ἕνα εἶδος χαρτοπαιγνίου τὰ λεγόμενα ***μπαστούνια*** ἔχουν ἀριθμητικὴν ἀξίαν κατωτέραν τῶν ἄλλων ***χαρτιῶν*** καὶ ὁ κατὰ τύχην ἀναλαμβάνων εἰς ὡρισμένην περίπτωσιν αὐτοῦ δύο τοιαῦτα χάνει. Ἐντεῦθεν ἡ φράσις ***τὰ βρίσκω μπαστούνια*** σημαίνει μεταφορικῶς μοῦ παρουσιάζονται ἀνυπέρβλητοι δυσχέρειαι.

τὰ βρίσκω σκοῦρα κτλ.

Λέγεται κοινῶς ***τὰ βλέπω σκοῦρα τὰ πράματα***, ὅπου τὸ ***σκοῦρα*** σημαίνει μεταφορικῶς ὄχι εὐχάριστα, ἀλλὰ ζοφερά, δυσάρεστα. Περαιτέρω δὲ ἐλέχθη καὶ ***τὰ βρίσκω σκοῦρα,*** συνώνυμον πρὸς τὸ ***τὰ βρίσκω μπαστούνια,*** ἀναλογικῶς πρὸς τὸ ὁποῖον καὶ ἐσχηματίσθη. Κοινόχρηστος εἶναι καὶ ἡ φράσις ***τά 'χω σκοῦρα*** = εὑρίσκομαι εἰς ἀμηχανίαν, ἰδιωματικὴ δὲ ***τὰ φέρνω σκοῦρα***.

τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα.

Ἡ φράσις ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς δεήσεως «τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν κτλ.», παραλειφθείσης ὅμως τῆς δοτικῆς ***ταῖς ψυχαῖς*** προσέλαβε

[1]) Δελτ. 4 100.

διάφορον νόημα λεγομένη ἐπὶ τοῦ εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν ἐπιδιώκοντος ἀποκλειστικῶς τὸ ἴδιον συμφέρον.

τὰ κάνουν πλακάκια.

Ἡ φράσις κατὰ μεταφορὰν ἐκ τῶν παιγνιοχάρτων ἐπὶ ἀνθρώπων ὠφελουμένων παρανόμως διὰ σφετερισμοῦ ἀπὸ κοινῆς συμφωνίας ξένης περιουσίας.

τὰ κάνω θάλασσα, τὰ θαλασσώνω.

Εἰς πολλὰ ἰδιώματα τῆς Ἑλληνικῆς ἡ λέξις ***θάλασσα*** λαμβάνεται ὡς μέτρον δηλωτικὸν τοῦ πολλοῦ, τοῦ ἀφθόνου. Οὕτω εἰς τὴν Αἰτωλίαν, Εὔβοιαν, Λέσβον καὶ Πελοπόννησον λέγεται ***ὁ δεῖνα ξέρει τραγούδια θάλασσα*** ἀντὶ ***σὰν τὴ θάλασσα,*** ἄρα πάμπολλα, «ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης» καθὼς ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Ὁμοίως εἰς τὴν Αἰτωλίαν ***γάλα θάλασσα*** = ἄφθονον. Εἰς τὴν Ἤπειρον ἡ φράσις ***τὰ κάνω θάλασσα*** σημαίνει κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ γλωσσοσυλλέκτου «εὐθυμῶ, θυσιάζω ἀφειδῶς». Ἡ σημασία «θυσιάζω ἀφειδῶς» θὰ σημαίνει, πιστεύω, προσκομίζω εἰς τὴν τράπεζαν ἄφθονα ἐδέσματα καὶ ποτὰ καὶ ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἀπὸ ἐκφράσεις καθὼς ***φαγειὰ θάλασσα, μεζέδες θάλασσα, πιοτὰ θάλασσα*** κτλ., αἱ ὁποῖαι δηλοῦν πλησμονήν, προῆλθεν ἡ φράσις ***τὰ κάνω θάλασσα*** = τὰ κάμνω τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ποτὰ ἄφθονα σὰν τὴν θάλασσαν, παρασκευάζω πολλὰ διὰ τὴν τράπεζαν, ὥστε νὰ γεννηθῇ μεγάλη εὐθυμία καὶ διασκέδασις. Καὶ ἐπειδή, ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ πράγματα, συμβαίνει κάποτε νὰ μὴ ὑπάρχῃ τάξις καὶ μάλιστα εἰς πολυτελὲς συμπόσιον εἶναι δυνατὸν προϊούσης τῆς εὐθυμίας νὰ δημιουργηθῇ ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τῶν ποτῶν ἀταξία καὶ σύγχυσις, ἡ φράσις ἀπὸ τὴν σημασίαν τοῦ παρασκευάζω ἄφθονα τὰ χρειαζούμενα τῆς εὐωχίας περιέστη εἰς τὴν σημασίαν τοῦ συγχέω, τὰ κάνω ἄνω κάτω.

Ἀφοῦ δὲ τὸ ***θάλασσα*** προσέλαβε τὴν ἔννοιαν τῆς συγχύσεως καὶ ἀκαταστασίας, ὅθεν καὶ ἡ φράσις τοῦ ἰδιώματος Δημητσάνας ***ὅλα θάλασσα*** = τὰ πάντα ἀκατάστατα, ἐπλάσθη ἐξ αὐτῆς τὸ ***θαλασσώνω*** καὶ ἐδημιουργήθη οὕτω νέα συνώνυμος φράσις ***τὰ θαλασσώνω = τὰ κάνω θάλασσα.***

τὰ μετρῶ, τὰ ξέρω 'ς τὰ δάχτυλα.

Ὁ μετρῶν ἐπὶ τῶν δακτύλων δὲν κάμνει λάθος ἀριθμητικόν, ὅθεν ***τὰ μετρῶ 'ς τὰ δάχτυλα*** = τὰ μετρῶ καλά, ἄρα καὶ τὰ ξέρω καλά. Ἀφοῦ δὲ τὸ ***'ς τὰ δάχτυλα*** ἔγινε συνώνυμον τοῦ ***καλά,*** ἐλέχθη καὶ ***τὰ ξέρω 'ς τὰ δάχτυλα,*** ἔπειτα δὲ γενικώτερον ***τὸ ξέρω 'ς τὰ δάχτυλα*** ἐπὶ πράγματος γνωστοτάτου εἴς τινα ἢ πρὸς ὃ οὗτος εἶναι ἐπιδεξιώτατος» [1].

---

[1]) *Νικολάου Πολίτου,* Παροιμ. 4,312.

τὰ τίναξε, τά' χει τεζάρει.

Ἡ φράσις ***τὰ τίναξε*** καὶ πληρέστερα ***τὰ τίναξε τὰ πέταλα*** λέγεται περιφρονητικῶς μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ἀπέθανε. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὰ μεγάλα φορτηγὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα πίπτοντα κατὰ γῆς καὶ θνήσκοντα ὑπὸ σπασμῶν τινάσσουν τοὺς ὀπισθίους πόδας καὶ ἐνίοτε ἐκτινάσσουν μακρὰν τὰ ἐφθαρμένα ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν καὶ μόλις συγκρατούμενα εἰς τὰς ὁπλὰς πέταλα.

Καὶ ἡ συνώνυμος φράσις ***τά 'χει τεζάρει*** ἐξυπακουομένου τοῦ ***πόδια*** εἶναι κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὰ θνήσκοντα ζῶα, τῶν ὁποίων τεντώνονται τὰ πόδια.

τὰ χάνει, τά 'χει χαμένα.

Ἡ πρώτη φράσις κατὰ παράλειψιν τοῦ ***λόγια*** σημαίνει μένει ἄφωνος ἐκ καταπλήξεως, συγκινήσεως κτλ.

Ἡ δευτέρα κατὰ παράλειψιν τοῦ ***τὰ μυαλὰ*** σημαίνει δὲν γνωρίζει τί τοῦ γίνεται, ἔχει σκοτισμένον τὸν νοῦν.

τὴν περνάει κοτσάνι.

Ὁ λέξις ***κοτσάνι*** ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ *koçan* σημαίνει τὸν μίσχον καρπῶν καὶ τὸ ἀπογυμνωμένον στέλεχος φυτῶν. Εἰς τὴν Τουρκικὴν σημαίνει καὶ τὸ στέλεχος διπλοτύπου ἀποδείξεως, ἔτι δὲ καὶ τὸν τίτλον κυριότητος, ἰδιοκτησίας. Ἡ τελευταία σημασία ὑπῆρχε καὶ εἰς τὴν Ποντικὴν διάλεκτον, θὰ ὑπάρχῃ δὲ καὶ εἰς ἄλλο ἰδίωμα τῆς κοινῆς Ἑλληνικῆς, διότι ἀπ' αὐτὴν προῆλθεν ἡ ἀνωτέρω φράσις τῆς κοινῆς δημοτικῆς. Εἶναι δύσκολον νὰ εὕρωμεν ποία ἦτο ἀκριβῶς ἡ πρώτη ἔκφρασις, ἀλλὰ κρίνοντες ἀναλόγως τῆς συνωνύμου φράσεως ***περνάει ζωὴ καὶ κόττα*** (ἰδ. ἀνωτ.) ὑποθέτομεν ὅτι θὰ ἐλέγετο ***περνάει τὴ ζωὴ κοιτάζοντας*** ἢ καὶ ***τρώγοντας τὰ κοτσάνια του,*** ὅπως λέγομεν σήμερον ***ζῇ τρώγοντας ἀπὸ τὰ κουπόνια τῶν μετοχῶν του,*** ἄρα διάγει ἀργὸς καρπούμενος τὴν περιουσίαν του. Ἀλλ' ἄνθρωπος τοιοῦτος ζῶν εἰς τὴν πολύμοχθον Ἑλληνικὴν γῆν δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι πλούσιος καὶ πλουσίως νὰ ζῇ. Ὅθεν ἐπὶ τὸ συντομώτερον ***τὴν περνάει κοτσάνι*** = ζῇ ἐν εὐμαρείᾳ. Εἰς τὴν φράσιν τὸ ***κοτσάνι*** κεῖται ἐπιρρηματικῶς.

τῆς Κυριακῆς χαρὰ καὶ τῆς Δευτέρας λύπη.

Ἡ φράσις ἐπὶ πράγματος φαινομένου μὲν ὡραίου, ἀλλὰ φθειρομένου ταχέως, πράγματος δηλαδή, τὸ ὁποῖον τὸ χαίρεται κανεὶς τὴν Κυριακὴν καὶ τὸ κλαίει τὴν Δευτέραν. Ἡ χρῆσις τῶν ὀνομάτων Κυριακὴ καὶ Δευτέρα δὲν εἶναι τυχαία καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ ἀξία τῆς φράσεως ἀπὸ μεταφορικῆς ἀπόψεως. Ἡ

Κυριακὴ εἶναι ἡμέρα ἑορτῆς καὶ χαρᾶς καὶ δαπάνης, ἡ δὲ Δευτέρα ἡμέρα ἐνάρξεως ἐργασίας πρὸς πορισμὸν τῶν τοῦ βίου ἀναγκαίων.

τὸ βάζω 'ς τὰ τέσσερα, 'ς τὰ πόδια κτλ.

Ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν ***τὸ βάζω τ' ἄλογο 'ς τὰ τέσσερα πόδια*** = τὸ ἀναγκάζω νὰ τρέχῃ τετραποδητί, ἐν καλπασμῷ, ἐγεννήθη ἡ φράσις ***τὸ βάζω 'ς τὰ τέσσερα*** = φεύγω τάχιστα. Συνώνυμοι εἶναι καὶ αἱ φράσεις ***τὸ βάζω 'ς τὰ πόδια*** καὶ ***'ς τὰ τέσσερα*** καὶ ***βάζω τὰ πόδια 'ς τοὺς ὤμους***. Τούτων ἡ τρίτη ἀπεμακρύνθη πλέον ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ τετραποδίζοντος ἵππου καὶ ἐσχετίσθη μὲ τὴν παράστασιν τοῦ δρομέως, ὅστις τρέχων ἀνυψώνει τρόπον τινὰ ἕως τοὺς ὤμους τὰ πόδια. Πάλιν κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὸν καλπάζοντα ἵππον ἐλέχθη καὶ ***τρέχω μὲ τὰ τέσσερα.***

τὸ βάζω τὸ καπέλο μου στραβά.

Τὸ νὰ φορῇ τις τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ὀλίγον πλαγίως νομίζεται ὡς τεκμήριον ποιᾶς τινος ἐπιδεικτικῆς αὐταρεσκείας. Καὶ ἐπειδὴ τοιαῦτα αἰσθήματα δὲν ἔχουν ὄρεξιν νὰ ἐκδηλώσουν οἱ περὶ τὰς μερίμνας τοῦ βίου περισπώμενοι, ἀλλ' οἱ ἔχοντες ἐξησφαλισμένα καὶ ἐπαρκῆ τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, ἡ ἀνωτέρω φράσις σημαίνει δὲν μεριμνῶ περὶ οὐδενός, εἶμαι ἀμέριμνος καὶ ἄφροντις, διότι δὲν στεροῦμαι τίποτε.

τὸν ἀφίνω μάρμαρο.

Ἡ λέξις ***μάρμαρο*** σημαίνει μεταφορικῶς τὸν ἀκίνητον ἢ ἄφωνον ἐκ καταπλήξεως καὶ τρόμου. Ὅθεν ***τὸν ἀφίνω μάρμαρο*** ἀντὶ ***σὰν μάρμαρο*** = τὸν ἐγκαταλείπω ξαφνικά, ὥστε νὰ μείνῃ ἐκστατικός.

τὸν ἔχουν ἀπὸ κλότσο κι ἀπὸ μπάτσο.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ὅλοι κακομεταχειρίζονται, ἀλλ' ὅπως εἶναι σχηματισμένη, τὸ ***ἀπὸ*** φαίνεται νὰ μὴν εὐαρμοστῇ ἀπὸ συντακτικῆς ἀπόψεως. Θὰ ἐπερίμενε κανεὶς νὰ λέγεται ***τοῦ φέρονται*** ἢ ***τὸν ἔχουν μὲ κλότσο καὶ μπάτσο.*** Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι ἀρχικῶς ἐλέγετο ***ἄλλο τίποτε ἀπὸ κλότσο κι ἀπὸ μπάτσο*** [1], δηλαδὴ μόνον κλότσους καὶ μπάτσους δέχεται. Ἐπειδὴ δὲ ἐλέγετο καὶ τὸ ἀντίθετον ***τὸν ἔχουν μὴ στάξῃ καὶ τὸν βρέξῃ,*** περὶ οὗ ἐγράψαμεν ἄλλοτε [2], κατ' ἐπίδρασιν τούτου εἰσῆλθεν εἰς τὴν φράσιν τὸ λεκτικῶς ἄρρυθμον

---

[1]) Περὶ τῆς σημασίας τοῦ ***ἄλλο*** καὶ τοῦ ***ἀπὸ*** εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν πβ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν ***ἄλλος 1*** καὶ ***ἀπὸ 8.***

[2]) Δελτ. 4, 107.

τὸν ἔχουν, ὅτε διὰ λεκτικὴν εὐρυθμίαν καὶ λογικήν τινα ἔννοιαν ἀπεσιωπήθη τὸ ***ἄλλο τίποτε.***

τὸν ἔχω φούρκα κτλ.

Ἐλέγετο ***τὸν ἔχω σὰν φούρκα,*** ἤτοι μὲ στενοχωρεῖ τόσον πολύ, ὅσον στενοχωρεῖ ὁ βρόχος τῆς ἀγχόνης. Ἀλλ' ἐκεῖνον ποὺ ***μᾶς βάζει τὴ φούρκα 'ς τὸ λαιμὸ*** ἐν τῇ μεταφορικῇ ἐννοίᾳ εἶναι φυσικὸν νὰ τὸν μισοῦμεν, ὅθεν βραχυλογικῶς ***τὸν ἔχω φούρκα*** = εἶμαι ὠργισμένος ἐναντίον του, τὸν ἐχθρεύομαι. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ μεταφορικὴ σημασία τοῦ ***φούρκα*** = ὀργή, οἷον ***ἔχω φούρκα*** κττ.

Αἱ δὲ φράσεις ***γίνομαι φούρκα*** καὶ ***εἶμαι φούρκα*** ἀνήκουν εἰς ἐκείνας, εἰς τὰς ὁποίας ἕνα ὄνομα τίθεται ὡς κατηγορούμενον διὰ νὰ δηλωθῇ ὅτι ὑποκείμενον καὶ κατηγορούμενον ἔχουν τὸ ἴδιον βάθος ἐννοίας καὶ τὸ προσωποποιούμενον κατηγορούμενον ἐξαίρει εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν τὴν ἰδιότητα τοῦ ὑποκειμένου, οἷον ***γίνομαι ξεφτέρι*** (εὐκίνητος, ἔξυπνος), ***εἶναι σπίθα, φωτιά, σπίρτο μοναχὸ*** (εὐφυέστατος). Ἄρα ***γίνομαι,*** ἢ ***εἶμαι φούρκα*** = εἶμαι αὐτὴ ἡ προσωποποιημένη ὀργή, εἶμαι δηλ. λίαν ὠργισμένος.

τὸν κάνω Θεό.

Δι' ἄνθρωπον δύστροπον καὶ ἄκαμπτον, ὅστις δὲν εἰσακούει παρακλήσεις, λέγομεν ***τὸν κάνω Θεὸ*** = τὸν παρακαλῶ τόσον θερμὰ καὶ ταπεινά, ὅσον ταπεινὰ θὰ ἱκέτευα αὐτὸν τὸν Θεόν. Συνώνυμος φράσις ***τοῦ ἀνάβω καντήλι*** ἢ ***τοῦ ἀνάβω κερί.***

τ' ὄνομά μου πᾶρ' το σύ, γειτόνισσα.

Ἡ ὀνειδιστικὴ αὐτὴ φράσις σημαίνει τὸ κακοφημισμένον ἀπὸ σὲ ὄνομά μου νὰ τὸ πάρῃς ἐσύ. Καθὼς μαρτυρεῖ τὸ ***γειτόνισσα*** ἀρχικῶς ἐλέγετο μεταξὺ γυναικῶν, κατόπιν ὅμως ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις καὶ λέγεται εἰς πρόσωπον, τὸ ὁποῖον μᾶς μέμφεται δι' ἐλάττωμα, ὅπερ ἔχει ὁ ἴδιος, ἢ διὰ πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ ἴδιος

τὸν παίρνει τὸ σχέδιο.

Πολλάκις ἡ πραγματοποίησις ἑνὸς πολεοδομικοῦ ἢ ὁδικοῦ σχεδίου καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτρίωσιν ἰδιοκτήτου οἰκοπέδου ἢ ἀγροῦ κττ. εὑρισκομέμου πρὶν ἐκτὸς σχεδίου. Ἐπειδὴ δὲ συμβαίνει ἐνίοτε νὰ ζημιώνεται ὁ ἰδιοκτήτης, διότι δὲν πληρώνεται ἢ νομίζει πὼς δὲν πληρώνεται τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῶν ἀπαλλοτριουμένων, διὰ τοῦτο ἡ φράσις ***τὸν παίρνει τὸ σχέδιο*** εἰδικώτερον μὲν σημαίνει ζημιώνεται καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ἀπαλ-

λοτριώσεως, γενικώτερον δὲ ὑπάγεται εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἐφαρμοζομένου νεαροῦ νόμου, οἱοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι οὗτος.

τὸν παίρνω γιὰ κορόιδο, 'ς τὸ κορόιδο.

Ἡ πρώτη φράσις εἶναι εὐνόητος. Σημαίνει τὸν θεωρῶ ὡς ***κορόιδο***[1] καὶ ἑπομένως τὸν σκώπτω.

Ἡ δευτέρα ἐλέχθη ἀρχικῶς ***τὸν παίρνω σὰν τὸ κορόιδο*** καὶ βραχυλογικῶς ***'ς τὸ κορόϊδο.***

τὸν παίρνω μονοκόμματο.

Πρὸς πρᾶγμα ***μονοκόμματο*** = ἁπλοῦν, ὄχι συνηρμοσμένον ἀπὸ δύο ἢ περισσότερα κομμάτια (πβ. ***ξύλο, ὕφασμα μονοκόμματο***) παρωμοιάσθη ὁ συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος ὕπνος, ὅθεν ἡ φράσις ***τὸν παίρνω μονοκόμματο*** ἐνν. τὸν ***ὕπνο*** = κοιμᾶμαι συνεχῶς.

τὸν παίρνω 'ς τὸ μεζέ.

Ἡ ἐκ τῆς Περσικῆς παραληφθεῖσα εἰς τὴν Τουρκικὴν λέξις *meze* σημαίνει πρῶτον ὅ,τι καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικήν, ὄψον τι μετὰ ποτοῦ συνήθως, ἔπειτα δὲ τὸ σκῶμμα[2]. Δὲν κατώρθωσα νὰ ἐξακριβώσω ἂν ἡ ἀνωτέρω φράσις σημαίνουσα σκώπτω, ἐμπαίζω ἐσχηματίσθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἢ εἶναι καὶ αὐτὴ δάνειον. Πάντως εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐσχηματίσθη ρῆμα *mezelemek* = σκώπτω[3], ἀλλ' ἂν ἐσχηματίσθη καὶ ἀντίστοιχος φράσις *mezeye almak* = παίρνω 'ς τὸ μεζὲ μοῦ εἶναι ἄγνωστον.

τὸν παίρνω 'ς τὸ ψηλό.

Ἐπὶ τοῦ τραγουδοῦντος ὑψηλοφώνως λέγεται ἐν Κρήτῃ ***τὸν πῆρε 'ς τὸν ψηλὸ*** ἐννοεῖται ***ἦχο*** καὶ λέγεται ἢ ἐξυπακούεται ***τὸν ἀμανὲ*** ἢ ***τὸ χαβᾶ***[4]. Ἐπειδὴ δὲ συμβαίνει ἐνίοτε νὰ γελοιοποιηθῇ ὁ τοιοῦτος τραγουδιστής, διότι δὲν ἀντέχουν τὰ φωνητικά του ὄργανα εἰς τὸν ὑψηλὸν τόνον τῆς φωνῆς, εὐλόγως ὁ θέλων νὰ εἰρωνευθῇ αὐτὸν τοῦ λέγει ἐμπαικτικῶς ***πᾶρε τον 'ς τὸν ψηλό.*** Αὐτὴ ἡ ἔννοια τῆς φράσεως σκοτισθεῖσα ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ πιστευθῇ ὅτι ἐκεῖνο τὸ ***τὸν*** δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν σκοπόν, ἀλλ' εἰς τὸν ᾄδοντα, διὸ καὶ ἐσχηματίσθη τὸ κοινὸν ***τὸν παίρνω 'ς τὸ ψηλὸ*** = τὸν ἐμπαίζω, τὸν κοροϊδεύω. Εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ ***'ς τὸν*** εἰς ***'ς τὸ*** νομίζω ὅτι συνετέλεσε τὸ κοινὸν ***τὸν παίρνω 'ς τὸ κορόιδο.***

---

[1]) Πβ. ὅσα ἐγράψαμεν περὶ τῆς λέξεως Δελτ. 4, 108.

[2]) *Ἰωάννου Χλωροῦ*, Λεξικὸν Τουρκοελληνικὸν 2, 1619β.

[3]) Ἀνωτ.

[4]) Πβ. τὴν φρ. ***τὸ παίρνω ψηλὰ τὸ χερουβικὸ*** Δελτ. 4, 122.

τὸν πῆραν φαλάγγι.

Φαλάγγι λέγεται ἡ δοκός, ἡ ὁποία ἀλειφομένη μὲ λιπαρὰν οὐσίαν τίθεται ὑποκάτωθεν πλοιαρίου κατὰ τὴν ἀνέλκυσιν καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας κατὰ τὴν καθέλκυσιν γλιστρᾷ τοῦτο πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἐντεῦθεν ἡ φράσις ***τὸν πῆραν φαλάγγι*** = τὸν ἔβαλαν ἐμπρὸς σὰν νὰ εἶχε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του φαλάγγι, τὸν ἔτρεψαν εἰς φυγὴν καὶ τὸν καταδιώκουν.

τὸν πῆρε καὶ τὸν σήκωσε.

Εἰς τὴν φράσιν ἐξυπακούεται τὸ ***διάβολος*** καὶ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ***θὰ τὸν στείλω 'ς τὸ διάβολο.*** Ἡ χρῆσις τοῦ ἀορίστου ἔχει λόγον ψυχολογικόν. Ὁ λέγων διὰ νὰ καταστήσῃ ἐντονωτέραν τὴν ἀπειλὴν παριστᾷ αὐτὴν ὡς ἤδη πραγματοποιηθεῖσαν.

τὸν τύλιξε.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὴν ἁλιείαν, καθ' ἣν τὰ ψάρια περικλείονται μέσα εἰς τὰ δίχτυα, ἐλέχθη καὶ ***τὸν τύλιξε*** = τὸν ἔπεισε νὰ ἔλθῃ μὲ τὸ μέρος του, νὰ δεχθῇ τὴν γνώμην του. Συνήθως λέγεται ἐπὶ γυναικός, ἡ ὁποία σαγηνεύει ἄνδρα καὶ καθιστᾷ αὐτὸν ὑποχείριον. Δι' αὐτὴν λέγεται καὶ πληρέστερα ***τὸν τύλιξε 'ς τὰ δίχτυα της.***

τὸν χορεύουν κτλ.

Ἡ φράσις ἐπὶ ἀνθρώπου τὸν ὁποῖον μεταχειρίζονται ὅπως θέλουν. Λέγεται καὶ πληρεστέρα ***τὸν χορεύουν 'ς τὸ ταψὶ*** καὶ πολλαχοῦ ἔτι πληρεστέρα ***τὸν χορεύουν 'ς τὸ ταψὶ σὰν τὸ σκαντζόχοιρο.*** Ὄντως χάριν παιδιᾶς βάλλουν τὸ ζῷον τοῦτο μέσα εἰς εὐρὺν μετάλλινον δίσκον καὶ κτυποῦν ἕνα πρᾶγμα ποὺ νὰ παράγῃ θόρυβον ἰσχυρόν. Τὸ ζῷον ἀρχίζει τότε νὰ κάμνῃ κινήσεις σὰν νὰ χορεύῃ.

τὸ παίρνει ἀπάνω του.

Ἡ φράσις κατὰ παράλειψιν τοῦ ***πρᾶμα*** ἐπὶ τοῦ ὑπερηφανευομένου [1]. Ἐγεννήθη ἀπὸ περιπτώσεις, καθ' ἃς ἀκούων τις νὰ ἐπαινῆται ὡρισμένον προσόν του καταλαμβάνεται ἀπὸ ἔπαρσιν, τὴν ὁποίαν ἐξωτερικεύει. Καὶ γενικώτερον εἰρωνικῶς πάντοτε ***τὸ πῆρε ἀπάνω του*** = ὑπερηφανεύεται διὰ τὴν ὑποτιθεμένην ἀξίαν του.

τοῦ ἄλλαξα τὸν ἀδόξαστο κτλ.

Διὰ νὰ δηλώσωμεν ὅτι ἐδείραμεν τινὰ ἀνηλεῶς λέγομεν τοῦ ***ἄλλαξα τὴν πίστι, τὸ σταυρό, τὸ Χριστό, τὴν Παναγιά,*** ὅπου ***σταυρός, Παναγιά, Χριστὸς***

---

[1]) Πβ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν *ἀπάνω Γ 1.*

εἶναι ταυτόσημα πρὸς τὴν ***πίστι.*** Αἱ φράσεις νοοῦνται μεταφορικῶς ἐκ τοῦ βιαίου διὰ πολλῶν μαρτυρίων ἐξαναγκασμοῦ τῶν Χριστιανῶν πρὸς ἐξωμοσίαν [1]. Ἀλλὰ λέγεται καὶ ***τοῦ ἄλλαξα τὸν ἀδόξαστο 'ς τὸ ξύλο*** ἢ ***τὸν ἀντίθεο*** [2]. Ταῦτα φαίνονται περίεργα, διότι ὁ ***ἀδόξαστος*** καὶ ὁ ***ἀντίθεος*** = ***διάβολος*** δὲν ἀποτελοῦν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν ν' ἀναγκασθῇ τις διὰ ξυλοδαρμῶν ν' ἀλλάξῃ. Ἔχουν λοιπὸν ἀνάγκην ἄλλης ἑρμηνείας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἕνας ἀπὸ τοὺς παράγοντας τῆς γλωσσικῆς δημιουργίας εἶναι καὶ ἡ εἰρωνεία, ταύτης δὲ ὁ τελευταῖος ἐξελικτικὸς βαθμὸς εἶναι ἡ λεγομένη ἀντίφρασις, καθ' ἣν μία ἔννοια ἐκφράζεται διὰ τῆς ὅλως ἀντιθέτου ἐννοίας. Λέγομεν π. χ. ***αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο τὸν ξέρω ἀπὸ τὴν καλὴ*** ἐνν. ***μεριὰ*** [3] καὶ ἐννοοῦμεν τὸ ὅλως ἀντίθετον, δηλαδὴ ὄχι τὰς ἀρετάς του, ἀλλὰ τὴν φαυλότητά του. Εἶναι γνωστὸν ἐπίσης ὅτι οἱ χυδαῖοι εἰς τὰς βλασφήμους ὕβρεις των ἀποφεύγοντες τὰ ἱερὰ ὀνόματα μεταχειρίζονται ἐπὶ τὸ εὐφημότερον τὸ ***ἀντίθεος,*** οἷον ***τὸν ἀντίθεό σου*** [4]! Λοιπὸν κατὰ ἕνα εἶδος ἀντιφράσεως εὐφημητικῶς ἐλέχθη καὶ ***τοῦ ἄλλαξα τὸν ἀντίθεο*** καὶ κατὰ τοῦτο ***τοῦ ἄλλαξα τὸν ἀδόξαστο.***

τοῦ ἀνάβω καντήλι, κερί.

Αἱ φράσεις συνηθίζονται εἰς δήλωσιν θερμῆς παρακλήσεως ἢ μεγάλου σεβασμοῦ πρὸς ἕνα πρόσωπον. Εἶναι προφανὴς ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς, καθ' ἣν ἀνάπτομεν πρὸ τῶν εἰκόνων τῶν ἁγίων κανδήλια ἢ κεριά. Συνώνυμος φράσις ***τὸν κάνω Θεό.***

τοῦ βάζω γυαλιά.

Ἡ φράσις σημαίνει εἶμαι ἀξιώτερος, ἱκανώτερος ἀπὸ αὐτὸν [5] ἢ τὸν παίζω 'ς τὰ δάχτυλα ἢ τὸν ἀπατῶ. Πρὸς ἑρμηνείαν αὐτῆς εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁρμηθῶμεν ἀπὸ τὰς ἰδιωματικὰς χρήσεις. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ***βάρ' τὰ γυαλιά σου*** σημαίνει πρόσεχε. Ἀσφαλῶς τοῦτο θὰ ἐλέχθη τὸ πρῶτον πρὸς ἄνθρωπον, ὅστις, ἐπειδὴ δὲν ἐφοροῦσε τὰ γυαλιά του, δὲν ἠδύνατο νὰ διαβάζῃ ἀπταίστως, ἀφοῦ δὲ τὰ ἔβαλε, τότε πλέον ἐδιάβαζε προσεκτικὰ καὶ ὀρθά. Ὅθεν μεταφορικῶς ***βάζω τὰ γυαλιά μου*** = προσέχω. Ἡ ἰδία φράσις ***βάλ' τὰ γυαλιά σου*** εἰς τὸ ἰδίωμα Μαδύτου τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐσήμαινε μὴ ὁμιλῇς ἀπερισκέπτως. Καὶ ἡ μεταφορὰ αὐτὴ

---

[1]) Πβ. *Νικολάου Πολίτου*, Παροιμίαι 4, 200 καὶ Ἱστορικὸν Λεξικὸν ***ἀλλάζω Α 1.***

[2]) Πβ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν ***ἀδόξαστος, ἀλλάζω Α 1.***

[3]) Πβ. ὅσα ἐγράψαμεν Δελτ. 4, 96.

[4]) Πβ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν ***ἀντίθεος*** *2.*

[5]) Πβ. *Νικολάου Πολίτου*, Παροιμ. 4, 174.

εἶναι εὐεξήγητος, διότι ὁ ἀπερισκέπτως ὁμιλῶν εἶναι ὡσὰν ἐκεῖνον, ὅστις, ἐπειδὴ δὲν φορεῖ γυαλιά, διαβάζει ὅπως τύχῃ, ὄχι ὀρθῶς. Ἀφοῦ λοιπὸν ***βάζω τὰ γυαλιά μου*** ἔφθασεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ προσέχω ἢ ὁμιλῶ μετὰ προσοχῆς, τὸ μεταβατικὸν ***τοῦ βάζω τὰ γυαλιὰ*** θὰ ἔπρεπε νὰ σημαίνῃ τὸν κάμνω νὰ προσέχῃ τί νὰ λέγῃ καὶ τί νὰ πράττῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος, ποὺ κάμνει τὸν ἄλλον νὰ προσέχῃ, φαίνεται ἀνώτερός του πνευματικῶς, ἡ φράσις προσέλαβε τὴν κοινὴν μεταφορικὴν σημασίαν τοῦ ὑπερτερῶ καὶ ἔπειτα τοῦ ἀπατῶ.

τοῦ γυρίζω τὴν πλάτη κτλ.

Ἄνθρωπον ποὺ ἀποστρεφόμεθα, δὲν θέλομεν καὶ νὰ τὸν ἴδωμεν κατὰ πρόσωπον. Ἄρα ***τοῦ γυρίζουμε τὴν πλάτη*** ἢ ***τοὶς πλάτες*** ἢ ***τὴ ράχη*** εἰς δήλωσιν περιφρονήσεως. Ἡ φράσις λέγεται καὶ πρὸς δήλωσιν ἀθετήσεως δοθείσης ὑποσχέσεως.

τοῦ κάνω πλάτη κτλ.

Ἡ μεγαλυτέρα σωματικὴ δύναμις ὑπάρχει εἰς τοὺς ὤμους καὶ τὰς ὠμοπλάτας, ὅθεν ***ἔχει γιερὲς πλάτες*** =εἶναι σωματικῶς ἰσχυρός. Διὰ τοῦτο, ὅταν πρόκειται νὰ ὑποστηριχθῇ μέγας ὄγκος, προβάλλομεν πρὸς ὑποστήριξιν τὴν πλάτην. Τοιοῦτον βάρος εἶναι καὶ τὸ φόρτωμα ζώου. Προσδένεται εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ σάγματος τὸ ἕνα καὶ ἕως ὅτου προσδεθῇ εἰς τὴν ἑτέραν τὸ ἄλλο, ὑποστηρίζει τις τὸ πρῶτον μὲ τὴν πλάτην. Ὅθεν ***τοῦ κάνω πλάτη*** ἢ ***πλάτες*** μεταφορικῶς ἐδήλωσε βοηθῶ αὐτὸν πρὸς ἐπιτυχίαν σκοποῦ τινός. Καὶ περαιτέρω ***ἔχει πλάτες***=ἔχει ἰσχυρὰν ὑποστήριξιν προσώπου. Συνώνυμος φράσις ***ἔχει δόντι,*** περὶ ἧς ἰδὲ Δελτ. 4, 106.

τοῦ κόλλησαν τὴ ρετσινιά.

Ἡ ***ρετσινιὰ*** εἶναι ἔμπλαστρον ἀλειμμένον μὲ ρητίνην. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο προσκολλώμενον εἰς τὸ δέρμα δὲν ξεκολλᾷ εὔκολα καὶ ἂν εἶναι εἰς φανερὸν μέρος τοῦ σώματος, ὡς εἰς τὸν τράχηλον, ἀποτελεῖ ἀσχημίαν, λέγεται πολλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου ***τοῦ κόλλησαν τὴ ρετσινιὰ*** = τὸν φόρτωσαν ἄσχημη γυναῖκα, τὴν ὁποίαν δὲν ἠμπορεῖ νὰ ξεφορτωθῇ. Εἰς τὴν χρῆσιν ἡ φράσις προσέλαβε σημασίαν μεταφορικωτέραν λεγομένη ἐπὶ συκοφαντίας ἢ κατηγορίας, τὴν ὁποίαν δὲν δύναταί τις ν' ἀποσείῃ.

τοῦ μιλῶ μὲ τὰ δόντια.

Κατ' ἀναλογίαν τῶν φράσεων ***τοῦ τρίζω τὰ δόντια*** = τὸν ἀπειλῶ καὶ ***τοῦ μιλάω ἔξω ἀπὸ τὰ δόντια***=τοῦ ὁμιλῶ εὐθαρσῶς καὶ αὐστηρῶς, περὶ τῶν ὁποίων

ἔγραψεν ὁ Νικόλαος Πολίτης[1], ἐλέχθη καὶ ***τοῦ μιλάω μὲ τὰ δόντια*** = ἀναγκαστικὰ καὶ ὄχι φιλικῶς.

τοῦ 'πεσε κεραμίδα κτλ.

Ὁ ἀνυπόπτως δεχόμενος κατὰ κεφαλῆς κεραμίδα πίπτουσαν ἀπὸ στέγην ὑφίσταται αἴσθημα δυσάρεστον. Ἐντεῦθεν αἱ φράσεις ***τοῦ 'πεσε*** ἢ ***τοῦ 'ρθε κεραμίδα*** ἐνν. ***'ς τὸ κεφάλι*** ἢ ἁπλῶς ***κεραμίδα!*** ἐπὶ ἀπροσδοκήτου γεγονότος λίαν δυσαρέστου.

τοῦ 'ρθε ἡ ἁπανταχοῦσα κτλ.

Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ***πανταχοῦσα*** ἢ ***ἁπανταχοῦσα*** ἐλέγετο συστατικὴ ἐπιστολὴ ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς ***πανταχοῦ*** ἢ ***ἁπανταχοῦ*** χριστιανοὺς καὶ διδομένη εἰς πρόσωπον, τὸ ὁποῖον περιήρχετο τὴν ὡρισμένην ἐπαρχίαν καὶ συνέλεγεν ἐράνους ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἢ σκοποῦ φιλανθρωπικοῦ ἢ σκοποῦ κοινῆς ὠφελείας. Ἐπειδὴ δὲ συχνὰ ἐξαπελύοντο τοιαῦται ἁπανταχοῦσαι καὶ οἱ χριστιανοὶ σχεδὸν ἐνοχλοῦντο ἀπὸ τὰς τοιαύτας φορολογίας, ἐλέχθη μεταφορικῶς ***τοῦ 'ρθε ἡ ἁπανταχοῦσα*** = τοῦ ἦλθεν ἔγγραφον περιέχον ὄχι εὐχάριστον ἀγγελίαν, ἀλλὰ ἐπιτίμησιν ἢ ἀπόλυσιν ἐκ θέσεως ἢ μετάθεσιν εἰς ὑποδεεστέραν θέσιν κττ. Λέγεται καὶ ***ἄκουσε τὴν ἁπανταχοῦσα του*** = ἐπεπλήχθη, ἐτιμωρήθη κττ.

τοῦ σκάβει τὸν λάκκο.

Ἀπὸ τὸ νόημα τῆς Δαβιτικῆς ῥήσεως «λάκκον ὤρυξε καὶ ἀνέσκαψεν αὐτὸν καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον, ὃν εἰργάσατο»[2] ἐσχηματίσθη ἡ δημοτικίζουσα ἔκφρασις τῆς λογίας χρήσεως ***ὅποιος σκάβει τὸ λάκκο τοῦ ἄλλου, πέφτει ὁ ἴδιος μέσα.*** Εἶπε δὲ καὶ κάποιος ποιητής, τοῦ ὁποίου δὲν ἐνθυμοῦμαι τ' ὄνομα,

ὅστις ἄλλῳ λάκκον σκάπτει,
ἑαυτὸν πολλάκις θάπτει.

Ἐντεῦθεν προέκυψεν ἡ δημωδεστέρα φράσις ***τοῦ σκάβει τὸ λάκκο*** = προπαρασκευάζει δολίως τὴν καταστροφὴν τινὸς ἀγνοῦντος ὅλως τὰ τεκταινόμενα.

τοῦ στραβοῦ τὸ δίκαιο, τοῦ φτωχοῦ τὸ δίκαιο.

Τὸ νόημα τῆς πλήρους ἐκφράσεως ***νὰ ποῦμε*** ἢ ***νὰ πῇ κανεὶς καὶ τοῦ στραβοῦ τὸ δίκαιο*** ἔδωσεν ὁ Νικόλαος Πολίτης, λέγεται δὲ αὕτη, «ὅταν θέλωμεν ν' ἀναφέρωμεν ἐλαφρυντικὰς περιπτώσεις πράξεως, ἣν καταδικάζομεν, ἢ ὅταν

---

[1]) Παροιμ. 4,514.

[2]) Ψαλμ. 7, 16.

ἀναγνωρίζωμεν, ὅτι ἡ γνώμη, ἣν θεωροῦμεν ἐσφαλμένην, ἔχει καὶ τὰ συνηγοροῦντα ὑπὲρ αὐτῆς ἐπιχειρήματα»[1]. Πῶς ὅμως ἐγεννήθη ἡ φράσις; Εἶναι δυνατὸν νὰ παραγνωρισθῇ τὸ δίκαιον ἑνὸς ἀνθρώπου διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι εἶναι τυφλός; Βεβαίως ὄχι. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἔλλειψις τῆς ὁράσεως δὲν συνεπάγεται αἰσθητῶς οὕτως εἰπεῖν τὴν δυνατότητα τῆς ἀδικίας, νομίζω ὅτι ἄλλην ἔννοιαν εἶχε κατ' ἀρχὰς ***τοῦ στραβοῦ τὸ δίκαιο*** καὶ ἄλλη ἦτο ἡ πλήρης ἔκφρασις. Ἡ λέξις ***δίκαιο*** σημαίνει εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν τὸ ἀνῆκον εἴς τινα, οἷον ἀμοιβή, μισθὸς καὶ δὴ καὶ τὸ μερίδιον διανεμομένου πράγματος. Ἀλλ' ἂν εἰς τὴν διανομὴν συμμετέχῃ καὶ τυφλός, εἶναι ἐνδεχόμενον ν' ἀδικηθῇ ὑπὸ τοῦ διανομέως δίδοντος εἰς αὐτὸν μικρότερον μερίδιον ἢ καὶ ὅλως δύναται ν' ἀποκλεισθῇ ὁ τυφλός, ἐνῷ ἔχει δικαίωμα συμμετοχῆς. Εἰς αὐτὴν λοιπὸν τὴν περίπτωσιν ἠδύνατο νὰ λεχθῇ ***νὰ μη κλέψουμε*** ἢ ***νὰ μὴ κλέψῃ κανεὶς τοῦ στραβοῦ τὸ δίκαιο*** ἢ ***νὰ μὴ φάγῃ κανεὶς τοῦ στραβοῦ τὸ δίκαιο***. Οὕτως ἐννοεῖται τὸ πρᾶγμα καὶ οὕτως θὰ ἐλέχθη κατ' ἀρχάς. Κατόπιν ὅμως τὸ μὲν ***στραβὸς*** ἔμεινεν εἰς τὴν θέσιν του, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔγινε σύγχυσις τῆς σημασίας τοῦ ***δίκαιο*** μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ καθολικοῦ δικαίου, ἐλέχθη ἡ φράσις ὡς λέγεται σήμερον.

Ἄλλην ἀρχὴν ἔχει ἡ ἔννοια τῆς συνωνύμου φράσεως ***νὰ ποῦμε*** ἢ ***νὰ πῇ κανεὶς καὶ τοῦ φτωχοῦ τὸ δίκαιο,*** διότι ὄντως ὁ πτωχὸς δύναται ν' ἀδικηθῇ φανερὰ ὡς ἀδύνατος νομιζόμενος καὶ διὰ τοῦτο μὴ δυνάμενος νὰ διεκδικήσῃ τὸ δίκαιόν του.

τοῦ τοὶς βρέχω.

Ἡ φράσις λέγεται κατὰ παράλειψιν τοῦ ἀντικειμένου ***τοὶς ξυλιὲς*** καὶ σημαίνει τὸν δέρνω καταφέρων ἀλλεπάλληλα τὰ κτυπήματα, τὰ ὁποῖα οὕτω παρομοιάζουν πρὸς ραγδαίαν βροχήν.

τοῦ 'φεξε.

Ὁ πτωχός, ὅστις ***δὲν ἔχει μήτε 'ς τὸν ἥλιο μοῖρα***, εἶναι ὡσὰν νὰ εὑρίσκεται εἰς σκότος. Καὶ ὅταν τύχῃ νὰ τοῦ μειδιάσῃ ἡ τύχη, εἶναι ὡσὰν νὰ ξημερώνῃ δι' αὐτόν, ὡσὰν νὰ βλέπῃ φῶς. Διὸ λέγεται ***ἔφεξε*** ἢ ***ξημέρωσε γιὰ τὸν δεῖνα,*** εἰς τὸν ὁποῖον παρουσιάσθη ἔκτακτος εὐνοϊκὴ περίστασις, ὅστις εὐτύχησεν ἐξαίφνης, καὶ συντόμως ***τοῦ 'φεξε τοῦ δεῖνα***. Εἰς τὴν φράσιν δύναται νὰ ἐξυπακούεται καὶ ἡ λέξις ***τύχη.***

Λέγεται καὶ εἰς τὸ ἰδίωμα Χίου ***'ὲν μοῦ φεξεν τίποτε*** = δὲν ἐκέρδισα τίποτε καὶ ρῆμα ***φέγγω*** = εἶμαι πλούσιος.

---

[1]) Παροιμ. 4, 424.

τοῦ 'ψαλαν, τοῦ 'παν τὰ σκολιανά του, ἄκουσε τὰ σκολιανά του.

Αἱ φράσεις σημαίνουν τὸν ἐπέπληξαν, τὸν ὕβρισαν κτλ. Εἰς τὴν γένεσίν των θὰ μᾶς ὁδηγήσῃ τὸ ***ἔψαλαν***, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ ὅτι ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν ἔχουν τὴν ἀρχήν. Τὸ ἐπίθετον ***σκολιανὰ*** = τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν σκόλην, τὰ γιορτινά, ἔγινεν οὐσιαστικὸν κατὰ παράλειψιν τοῦ ***λόγια***. Εἶναι λοιπὸν ***σκολιανὰ λόγια*** ἐκεῖνα ποὺ ἀκούει τις τὰς ἑορτὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι ἐκεῖ ψάλλουν. Πῶς ὅμως κατήντησαν νὰ σημαίνουν ἐπιπλήξεις καὶ ὕβρεις; Ἔχομεν πραγματευθῆ ἀλλαχοῦ [1] περὶ τῶν ὁμοίων φράσεων ***τοῦ 'ψαλαν τὸν ἀναβαλλόμενο*** καὶ ***ἄκουσε τὸν ἐξάψαλμό του*** = τὸν ἐπέπληξαν, τὸν ὕβρισαν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ ***ἀναβαλλόμενος*** ψάλλεται ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς, ἐν ***σκόλῃ***, καὶ ὁ ***ἐξάψαλμος*** ὁμοίως ἐν ***σκόλῃ*** ἀκούεται ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαζομένους, ἀδιάφορον ἂν καὶ καθημέραν εἴτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἴτε κατ' οἶκον ἀναγινώσκεται ὑπὸ τῶν ἱερέων, κατ' ἐπίδρασιν τῶν λέξεων τούτων καὶ τὰ ***σκολιανὰ λόγια*** προσέλαβαν τὴν μεταφορικὴν σημασίαν τῶν ἐπιπλήξεων καὶ ὕβρεων.

τὸ φυσᾷ καὶ δὲν κρυώνει.

Ἡ φράσις δι' ἄνθρωπον ἐνθυμούμενον μετὰ πικρίας ἀποτυχίαν τινὰ ἢ κακοτυχίαν ἢ πάθημα. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ ἐκεῖνον, ὅστις τρώγων ἢ πίνων τι καίεται καὶ τὸ φυσᾷ διὰ νὰ κρυώσῃ, ἀλλὰ κατεχόμενος ἀπὸ τὸ ὀδυνηρὸν αἴσθημα καὶ ἀνυπομονῶν νομίζει ὅτι ἀργεῖ νὰ κρυώσῃ ἢ δὲν κρυώνει.

τὸ χαβᾶ του.

Ἡ λέξις ***χαβᾶς*** ἀπὸ τὸ Τουρκικὸν *hava* σημαίνει μουσικὸν σκοπόν [2]. Ἡ φράσις ἐπὶ τοῦ ἐπιμένοντος εἰς τὴν γνώμην ἢ τὴν ἀπαίτησίν του κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τραγουδιστήν, ὅστις δὲν ἐννοεῖ νὰ παύσῃ τραγουδῶν καὶ ἂν ἀκόμη τοῦ γίνῃ παρατήρησις καὶ σύστασις νὰ παύσῃ, οἷον ***ὅσο κι ἂν τοῦ πῇς, ἐκεῖνος τὸ χαβᾶ του*** ἢ ***δὲν ἀλλάζει τὸ χαβᾶ του.***

τό 'χει δίπορτο.

Δίπορτο σπίτι εἶναι τὸ ἔχον δύο θύρας, τὴν κυρίαν καὶ ἑτέραν δευτερεύουσαν πολλάκις ἀφανῆ. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ὁ Χριστιανὸς ὁ ὑφιστάμενος ἐπίθεσιν ὑπὸ Τούρκων εἰς τὴν κυρίαν εἴσοδον ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ διὰ τῆς ὀπισθίας, ἂν ἔμενεν αὐτὴ ἀπαρατήρητος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Αὐτὸς ὁ ἱστορικὸς λόγος ἐδημιούργησε τὴν ἀνωτέρω φράσιν λεγομένην ἐπὶ ἀνθρώπου, ὅστις ἔχει δύο καταφύγια καὶ κατὰ

[1]) Δελτ. 4, 100 - 2.

[2]) Ἰδ. *Ι. Χλωροῦ*, Λεξικὸν Τουρκοελληνικὸν 2, 1974α.

τὰς περιστάσεις ἐπωφελεῖται τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἢ δύναται νὰ ἐξεύρῃ πόρους ἐν ταῖς ἀμηχανίαις ἢ ἔχει ὑποστήριξιν ἀπὸ δύο ὑποστηρικτὰς ἢ ἀσπαζόμενος τὰς γνώμας καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δὲ ὠφελεῖται διττῶς κττ.[1].

ὑπογράφω.

Τὸ φραστικὸν τοῦτο ρῆμα σημαίνει ἔχω ἀπόλυτον πεποίθησιν εἰς τὴν ἀλήθειαν ἐπί τινος ζητήματος, ὡσὰν νὰ εἶμαι ἀπολύτως πεπεισμένος διὰ τὸ ἄνευ οὐδενὸς δόλου περιεχόμενον ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον ἀδιστάκτως ὑπογράφω εἴτε ἀναγινώσκων αὐτὸ εἴτε μή. Πρὸς ἐπίτασιν δὲ τῆς ἐννοίας λέγεται καὶ ***ὑπογράφω καὶ μὲ τὰ δυό μου χέρια.***

φέγγουν τ' ἀφτιά του κτλ.

Ἐπὶ ἀνθρώπου κατίσχνου, τοῦ ὁποίου σὰν νὰ εἶναι διαφανῆ τ' ἀφτιὰ ἕνεκα τῆς μεγάλης ἰσχνότητος λόγῳ κακῆς διατροφῆς ἢ ἀσθενείας ἰδίως τῆς φθίσεως. Συνεκδοχικῶς λέγεται καὶ ***ἔφεξε τὸ πρόσωπό του, ἔφεξαν τὰ χέρια του*** καὶ γενικῶς ***ἔφεξε*** = ἀδυνάτισε.

φιλῶ σταυρό.

Συνηθίζουν τὰ παιδιά, ὅταν δυσπιστοῦν εἰς τὴν φιλαλήθειαν τῶν ἄλλων, νὰ σχηματίζουν σταυρὸν μὲ τοὺς δείκτας τῶν χειρῶν, τὸν ὁποῖον προσφέρουν εἰς προσκύνησιν λέγοντα ***φίλα σταυρὸ***=ἂν λέγῃς τὴν ἀλήθειαν, ὁρκίσου φιλῶν τὸν σταυρόν. Ὅθεν ἡ φράσις ***φιλῶ σταυρὸ*** = ὁρκίζομαι.

φτερό, φτερά, κάνω φτερὰ κτλ.

Μία τῶν πολυχρήστων εἰς μεταφορικὰς χρήσεις λέξεων εἶναι καὶ τὸ ***φτερό, φτερά***.

Ἐπὶ πράγματος μυστηριωδῶς ἐξαφανιζομένου λέγεται ***ἔκαμε φτερά***, ἤτοι ἀπέκτησε πτερὰ καὶ σὰν πουλλὶ ἐξηφανίσθη.

Ἐπὶ ἀνθρώπου ἐπιδεικνυομένου κοινωνικῶς χάρις εἰς ξένην ὑποστήριξιν λέγεται ***πετάει μὲ ξένα φτερά.***

Ἐπὶ ἀνθρώπου ἀπολέσαντος τὸ θάρρος, τὴν ἔπαρσιν καὶ ἀγερωχίαν λέγεται ***τοῦ 'κοψαν τὰ φτερὰ*** ἢ ***κόπηκαν τὰ φτερά του.***

Ἐπὶ πράγματος ἢ προσώπου, τὸ ὁποῖον μᾶς κάμνει νὰ περιπατοῦμεν σὰν νὰ πετοῦμεν ἀπὸ χαράν, εὐχαρίστησιν κττ., ἢ τὸ ὁποῖον μᾶς ἐμπνέει θάρρος, τόλμην ἢ ἔπαρσιν καὶ θράσος λέγεται ***μοῦ δίνει φτερά***.

---

[1]) Πβ. *Νικολάου Πολίτου*, Παροιμ. 1, 493.

Ἐπὶ ταχίστης ἐνεργείας λέγεται **'ς τὸ φτερὸ** = ἀμέσως, οἷον **ντύνομαι 'ς τὸ φτερό, ἔρχομαι 'ς τὸ φτερὸ** κτ. Ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τὸ πτερύγισμα καὶ τὴν ταχεῖαν ἀπόπτησιν τῶν πτηνῶν.

φυσάει τὸν παρᾶ.

Κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τὸν γαυριῶντα καὶ φυσῶντα ἵππον ἐλέγετο εἰς τὰ ἰδιώματα Πόντου καὶ Βιθυνίας **φυσᾷ καὶ πορπατεῖ** διὰ τὸν κομψευόμενον ἢ τὸν ἀγέρωχον καὶ ὑπερήφανον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πλούσιος συνήθως ἐπαίρεται, ἡ φράσις περιωρίσθη εἰς δήλωσιν αὐτοῦ. Ὅταν δὲ ἐλησμονήθη ἡ ἀρχικὴ σημασία της, οἱ λαλοῦντες κινούμενοι καὶ ἀπὸ τὴν μεταβατικὴν σημασίαν τοῦ **φυσάει** ἐνόμισαν ὅτι ἔπρεπε νὰ συμπληρώσουν αὐτὴν δι' ἀντικειμένου χαρακτηριστικοῦ γνωρίσματος τῶν πλουσίων καὶ εἶπαν **φυσάει τὸν παρᾶ** παραλιπόντες τὸ δεύτερον μέρος τῆς φράσεως, τὸ ὁποῖον δὲν τοὺς ἐχρειάζετο πλέον. Σήμερον κοινότερα ἀκούεται **τὸν φυσάει** ἐνν. **τὸν παρᾶ, τοὶς φυσάει** ἐνν. τοὶς δραχμὲς ἢ τοὶς λίρες καὶ ἁπλῶς **φυσάει** = εἶναι πλούσιος. Αὐτὸ τὸ **φυσάει** μόνο του καθὼς καὶ ἄλλα πολλὰ παρόμοια μαρτυροῦν πόσον προσφιλὴς εἶναι ἡ φραστικὴ βραχυλογία εἰς τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας.

φῶς φανερό, φῶς φανάρι.

Λέγεται διὰ πρᾶγμα ὁλοφάνερον **φῶς φανερὸ** βραχυλογικῶς ἀντὶ **εἶναι σὰν τὸ φῶς φανερό**. Καὶ ἐπειδὴ τὸ φῶς ὡς ἔννοια εἶναι μᾶλλον γενικὴ καὶ ἀφῃρημένη, οἱ λαλοῦντες ἠθέλησαν νὰ πάρουν ὡς πρᾶγμα παρομοιώσεως κάτι τὸ μᾶλλον συγκεκριμένον, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ **φανάρι**, ὅθεν τὸ συνώνυμον **φῶς φανάρι**.

χαλνῶ τὴν καρδιά μου, χαλνῶ τὴ ζαχαρένια μου.

Ἡ **καρδιὰ** λαμβάνεται μεταφορικῶς εἰς δήλωσιν τῆς εὐαρέστου συναισθηματικῆς καταστάσεως, τῆς εὐαρέστου διαθέσεως, διὸ καὶ λέγεται κοινῶς **μοῦ κάνει καρδιὰ** = αἰσθάνομαι εὐχαρίστησιν, θέλω **μ' ὅλη μου τὴν καρδιὰ** = μὲ ὅλην τὴν καλὴν διάθεσίν μου, «ἐξ ὅλης καρδίας»[1]. Καὶ ὅταν παύσῃ νὰ ὑπάρχῃ αὕτη, λέγομεν **χάλασε ἡ καρδιά μου** καὶ μεταβατικῶς **χαλνῶ τὴν καρδιά μου** = χάνω τὴν καλήν μου διάθεσιν, στενοχωροῦμαι, λυποῦμαι.

Συνώνυμον πρὸς τὸ **χαλνῶ τὴν καρδιά μου** εἶναι τὸ **χαλνῶ τὴ ζαχαρένια μου.** Τὸ ἐπίθετον **ζαχαρένιος** = ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ ζάχαριν ἢ ὁ περιέχων ζάχαριν ἔχει καὶ χρήσεις μεταφορικάς. Εἰς πολλὰ ἰδιώματα χρησιμοποιεῖται ὡς προσδιορι-

[1]) Εὐαγγελ. Λουκ. 10, 27.

σμὸς τῆς ὡραιότητος ἢ τῆς συμμετρίας κττ., καθὼς ***ζαχαρένιο κορμάκι, πρόσωπο, στόμα, ζαχαρένια μάτια, στήθια, χείλια*** καὶ περαιτέρω ***ζαχαρένια γλῶσσα*** = ἡ λέγουσα ὡραία ***ζαχαρένια λόγια*** τὰ ἄλλως λεγόμενα ***γλυκόλογα.*** Κατὰ ταῦτα δύναται, νομίζω, νὰ θεωρηθῇ βέβαιον, ὅτι ἐλέχθη ἢ καὶ λέγεται καὶ ***ζαχαρένια καρδιά,*** καθὼς λέγεται εἰς τὴν κοινὴν καὶ ***γλυκειὰ καρδιά,*** ὄχι μόνον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς σχέσεως πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως, δηλαδὴ ***ζαχαρένια καρδιὰ*** θὰ πρέπει νὰ σημαίνῃ εὐάρεστος ψυχικὴ κατάστασις, καλὴ διάθεσις, ἀγαλλίασις. Οὕτω καὶ μόνον δύνανται νὰ ἑρμηνευθοῦν ἰδιωματικαὶ φράσεις, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ***ζαχαρένια*** κατ' ἔλλειψιν τοῦ ***καρδιὰ*** γενόμενον οὐσιαστικὸν ἐδήλωσε τὴν καλήν, τὴν εὐάρεστον διάθεσιν. Λέγεται π. χ. πολλαχοῦ ***κάνει ὅ,τι λέει ἡ ζαχαρένια του***=κάμνει ὅ,τι ἐπιθυμεῖ, ἐν Ἠπείρῳ ***δὲ χαλνῶ τὴ ζαχαρένια του*** = κάμνω ὅ,τι ἐπιθυμεῖ, ὅ,τι μοῦ ζητήσῃ, συνώνυμον τῷ κοινῷ ***δὲ χαλνῶ τὸ χατίρι του,*** ἐν Ἀστυπαλαίᾳ δὲ ***γλεντοῦν τὴ ζαχαρένια τως*** = διασκεδάζουν, εὐθυμοῦν.

Ἐξ ὅσων εἴπαμεν νομίζω ὅτι φθάνομεν εἰς τὴν κατανόησιν τῆς κοινῆς φράσεως ***μὴ χαλνᾷς τὴ ζαχαρένια σου=μὴ χαλνᾷς τὴν καρδιά σου,*** μὴ παύσῃς νὰ ἔχῃς εὔθυμον διάθεσιν, μὴ στενοχωρῆσαι.

χάνω τὸ Θεό μου.

Εἰς τὸ αἴσθημα τοῦ λαοῦ ὁ μόνος ποὺ δὲν πρέπει ἢ δὲν ἠμπορεῖ νὰ λησμονηθῇ ποτὲ εἶναι ὁ Θεός. Ὅταν ὅμως κανεὶς χάσῃ καὶ αὐτόν, τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις ἐσχάτης ψυχικῆς ἀναστατώσεως, ὅτε τὰ πάντα λησμονοῦνται. Διὰ τοῦτο εἰς δήλωσιν μεγάλης ἐκπλήξεως, ἀμηχανίας, θαυμασμοῦ κττ. λέγεται ***χάνει κανεὶς τὸ Θεό του.***

χαρὰ Θεοῦ.

Ἡ φράσις λέγεται πρὸς δήλωσιν ἀρίστης καταστάσεως τοῦ καιροῦ, διὰ τὴν ὁποίαν χαίρει καὶ αὐτὸς ὁ Θεός, οἷον ***κάνει μιὰ ἡμέρα, ἕνα καιρὸ χαρὰ Θεοῦ! ἥλιος χαρὰ Θεοῦ! βραδειὰ χαρὰ Θεοῦ!*** κττ.

χτυπάει πόρτες.

Λέγεται ἡ φράσις αὕτη σκωπτικῶς ἐπὶ ἀνθρώπου, ὅστις μεταβαίνει εἰς συνάντησιν προσώπων κατ' οἶκον, παρὰ τῶν ὁποίων ἐκλιπαρεῖ ὑποστήριξιν. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας εὐχρηστεῖ καὶ ἡ φράσις ***φιλάει κατουρεμένες ποδιές.***

χτυπῶ καμπανιά, καμπανιὲς κτλ.

Λέγεται ***καμπανιὰ*** ὁ κτύπος τῆς καμπάνας τῆς ἐκκλησίας, μὲ τὸν ὁποῖον

εἰδοποιοῦνται οἱ Χριστιανοὶ διὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν Ἀπεδῶ ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ ἀνωτέρω φράσις, ἡ ὁποία σημαίνει κάνω ὑπαινιγμὸν διὰ νὰ δώσω εἴς τινα νὰ καταλάβῃ ζήτημά τι, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν θέλω νὰ ὁμιλήσω φανερά, καθὼς οἱ Χριστιανοὶ εἰδοποιοῦνται νὰ προσέλθουν εἰς τὸν ναὸν ὄχι διὰ κήρυκος, ἀλλὰ μὲ τὴν φωνὴν τῆς καμπάνας. Οὕτω ***τοῦ χτυπῶ καμπανιὰ*** ἢ ***καμπανιὲς*** = τοῦ ὑπαινίσσομαι.

Ἐκ τῆς μεταφορικῆς ἐννοίας τῆς ὅλης φράσεως προσέλαβε καὶ ἡ λέξις ***καμπανιὰ*** τὴν μεταφορικὴν σημασίαν τοῦ ὑπαινιγμοῦ, καθὼς μαρτυροῦν αἱ φράσεις ***ἀκούω καμπανιὲς ἀπὸ τὸν δεῖνα = μοῦ χτυπάει καμπανιές, ἄκουσα τὴν καμπανιὰ*** κτλ. Συνώνυμον ***ἄκουσα τὴ σφυριά***, ὅπου τὸ ***σφυριὰ*** ὁμοίως μεταφορικῶς σημαίνει τὸν ὑπαινιγμὸν κατ' ἐπίδρασιν τοῦ ***καμπανιά.***

χώρισαν τὰ τσανάκια, ἔχουν χώρια τὰ τσανάκια.

Αἱ φράσεις λέγονται διὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα διάκεινται τώρα ἐχθρικῶς, ἐνῷ πρὶν διέκειντο φιλικῶς. Κατ' ἀρχὰς ἡ χρῆσις των περιωρίζετο εἰς πρόσωπα ἔχοντα κοινὴν δίαιταν καὶ κοινὴν τράπεζαν καὶ ἔπειτα χωριζόμενα, καθὼς οἱ ἐν διαστάσει σύζυγοι, κατόπιν ὅμως ἐγενικεύθη.

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΗΣΥΧΙΟΝ

«Ἡ κριτικὴ τέχνη τὰς τῶν εὐγενεστέρων καὶ εὐφυεστέρων ψυχὰς ὥσπερ ἔλαιον φλόγα ἐγείρει».

Cobet ἐν Λογίῳ Ἑρμῇ (1867) 210.

Ἡ παροῦσα διατριβὴ εἰς τὸν Ἡσύχιον εἶναι ἡ πέμπτη κατὰ σειρὰν τῶν ὑφ' ἡμῶν συνταχθεισῶν διατριβῶν εἰς τὸν λεξικογράφον τοῦτον [1]. Ἐπαναλαμβάνομεν καὶ ἐνταῦθα ὅ,τι καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, ὅτι δηλ. αἱ διατριβαὶ ἡμῶν αὗται «δὲν ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέραν προσπάθειαν, οἱονεὶ ἐκ περιζώματος, πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ παραδοθέντος κειμένου, ἀλλ' εἶναι φυσικὴ παρέκτασις τῆς εἰς τὸ κύριον ἡμῶν ἔργον ἐνασχολήσεως» [2], τῆς μελέτης καὶ ἐξακριβώσεως τῶν στοιχείων τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν διατριβῶν ἡμῶν τούτων θὰ πεισθῇ, ἐλπίζομεν, ἕκαστος φιλόλογος φιλοδοξῶν νὰ δρέψῃ κριτικὰς δάφνας, ὅτι τὸ ἔργον τῆς κριτικῆς τῶν κειμένων ἀποβαίνει ἀποτελεσματικώτερον, ἂν ὁ ἐπιλαμβανόμενος αὐτοῦ ἔχῃ ἀφομοιώσει εἰς τὴν συνείδησίν του τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης μάλιστα μὲν ἐν τῷ στόματι καὶ τῇ ψυχῇ τῶν λαλούντων, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐν τῇ διὰ τῆς γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως παραδόσει, διότι καὶ ἐν ταύτῃ τὰ σφάλματα συμβαίνουσι κατὰ νόμους τινὰς καὶ ἀρχὰς ψυχολογικὰς καὶ τεχνικάς.

Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ Ἡσυχιακοῦ Λεξικοῦ, τὸ κείμενον αὐτοῦ οὔτε συνεχὲς εἶναι, ὥστε ἐκ τῶν συμφραζομένων νὰ κριθῇ ἡ ἀξία τῆς προτεινομένης διορθώσεως, πλὴν σπανιώτατα, οὔτε ἐκ μιᾶς τινος χειρὸς καὶ διανοήσεως προῆλθεν, ὥστε ἐκ τῆς ἀκολουθίας τῆς γραμματικῆς ἢ τῆς συνθετικῆς νὰ διακρίνῃ τις τὰ νοσοῦντα χωρία. Ἡ πρώτη χεὶρ παρ' Ἡσυχίῳ εἶναι, ὡς γνωστόν, πολλαπλῆ. Ἀπὸ τοῦ 5ου αἰῶνος, ὅτε συνετάχθη ὁ πυρὴν αὐτοῦ μέχρι τοῦ 15ου εἰς ὃν ἀνήκει ὁ μόνος περισωθεὶς κῶδιξ, ἀντεγράφετο καὶ ἐπλουτίζετο ἀεὶ ὑπὸ σοφῶν καὶ ἀσόφων γραμματικῶν καὶ κτητόρων αὐτοῦ. Ἡ ἀποκατάστασις τοσούτων χειρῶν εἶναι ἔργον τοῦ κριτικοῦ τοῦ Ἡσυχίου.

Ἀντίρροπος πρὸς τοιαύτας δυσκολίας ἐπικουρία ἔρχεται ἐκ τῶν στοιχείων

---

[1]) Βλ. Περιοδικοῦ Ἀθηνᾶς Αην τόμ. 30(1919)3-16: *Συμβολὴ εἰς τὰ τοῦ Ἡσυχίου*, Βαν τόμ. 39(1927)219-242: *Συμβολὴ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἡσυχίου*, Γην τόμ. 46(1985)212-236: *Παλαιογραφικὰ εἰς τὸν Ἡσύχιον*, Δην τόμ. 49(1939)3-48: *Παλαιογραφικὰ καὶ Κριτικὰ εἰς τὸν Ἡσύχιον*.

[2]) Ἀθηνᾶς τόμ. 49,3.

τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης, σωθέντων ἐν τῇ ἰδιωματικῶς λαλουμένῃ διὰ μόνης τῆς ἀδιακόπου προφορικῆς παραδόσεως, ὁσάκις βεβαίως εἶναι τοῦτο δυνατόν. Καὶ εἶναι πολλάκις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Γλῶσσαι [1] καθ' ἑαυτὰς ἐξεταζόμεναι.

1. «***ἀβλήδην***· ἐνδόσιμον».

Ὀρθῶς ὁ Schmidt παρατηρεῖ «pro *ἀββλήδην, ἀμβλήδην*»· ἀλλ' ἵνα τὸ ἑρμήνευμα στοιχῇ πρὸς τὸ λῆμμα μεταγραπτέον αὐτὸ *ἐνδοσίμῳ* ἵνα νοηθῇ *ἀπὸ ἐνδοσίμου*, ἤτοι *ἀπὸ προοιμίου*, ὡς ἐξηγεῖται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ λεξικογράφου τὸ λῆμμα *ἀμβλήδην*.

2. «***ἀβρινά***· κεκαθαρμένα».

Ἡ γλῶσσα αὕτη δύναται νὰ μεταγραφῇ εἰς *αὐρινά*, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὰ γράμματα *β* καὶ *υ* ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ ἀντιμεταλαμβάνονται. Ἂν δὲ ἤδη γράψωμεν αὐτὴν διὰ τῆς μεγαλογραμμάτου γραφῆς τῆς πρώτης χειρὸς καὶ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι *Ρ* καὶ *Γ* πολλάκις συγχέονται, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψεν ΑΥΓΙΝΑ ἤτοι *αὐγινά*.

Τὸ οὕτω προκῦπτον ἐπίθετον *αὐγινός*, ἀμάρτυρον ἄλλοθεν ἐπὶ τῆς παραδιδομένης σημασίας, δύναται νὰ παριάγεται εἴτε ἀπὸ τοῦ *αὐγή* = λάμψις, λευκότης, καθαρότης εἴτε ἀπὸ τοῦ ἰδιωματικῶς μεμαρτυρημένου (Πόντῳ) *αὐγός* [2] = λαμπρός,

---

[1]) *Γλῶσσα* ἐν τῇ γραμματικῇ λέγεται λέξις ἀπηρχαιωμένη ἢ ἰδιωματική, ὁπωσδήποτε οὐχὶ γνώριμος εἰς τοὺς πολλοὺς τῶν ὁμογλώσσων καὶ ἑπομένως ἔχουσα ἀνάγκην ἐξηγήσεως· ὁ Ἀριστοτέλης (Ποι. 1457 β 21) ὡς ἑξῆς ὁρίζει τὴν γλῶσσαν: «*Λέγω δὲ κύριον (ὄνομα) ᾧ χρῶνται ἕκαστοι, γλῶτταν δὲ ᾧ ἕτεροι, ὥστε φανερὸν ὅτι καὶ γλῶτταν καὶ κύριον εἶναι δυνατὸν τὸ αὐτό, μὴ τοῖς αὐτοῖς δέ· τὸ γὰρ* ***σίγυνον*** *Κυπρίοις μὲν κύριον, ἡμῖν δὲ γλῶττα*». Ἡ τοιαύτη λέξις λέγεται καὶ *γλώσσημα* (βλ. Χ. Χαριτωνίδην ἐν Ἀθηνᾶς 24 σελ. 237). *Γλῶσσα* λέγεται συνεκδοχικῶς ἥ τε ἐξηγουμένη λέξις καὶ ἡ σημασία αὐτῆς· οὕτω λέγοντες «*γλώσσας Ἡσυχίου*» ἐννοοῦμεν τὸ σύνολόν τῶν ἐξηγουμένων λέξεων ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου μετὰ τῶν σημασιῶν αὐτῶν. Εἰδικώτερον δὲ ἡ μὲν ἐξηγουμένη λέξις λέγεται *λῆμμα*, ἡ δὲ παρεχομένη σημασία αὐτῆς *ἑρμήνευμα*. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ μεταγενεστέρα λέξις *γλωσσάριον* σημαίνουσα *συλλογὴν γλωσσῶν*, ἤτοι ἰδιωματικῶν καὶ ἀγνώστων λέξεων μετὰ συντόμου ἐξηγήσεως αὐτῶν, ἀκολούθως δὲ καὶ ἐπίτομον λεξικόν, οἷον *ἑλληνολατινικόν – λατινοελληνικὸν* γλωσσάριον.

[2]) Διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ *αὐγινός* ἐκ τοῦ ἐπιθ. *αὐγός* πρβ. *ἀληθινός* ἐκ τοῦ *ἀληθής*, *μαλθακινός* ἐκ τοῦ *μαλθακός*, *ταχινός* ἐκ τοῦ *ταχύς*, *χειμερινός* ἐκ τοῦ *χειμέριος*, *χθιζινός* ἐκ *χθιζύς*. Πρβ. πρὸς τούτοις καὶ *μελανός* ἐκ τοῦ *μέλας*, *ἀδειανός* ἐκ τοῦ *ἄδειος*, *λειανός* ἐκ τοῦ *λεῖος*.

Διὰ δὲ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐπιθ. *αὐγός* ἐκ τοῦ *αὐγή* πρβ. *ἀοιδός* ἐκ τοῦ *ἀοιδή*, *μολπός* ἐκ τοῦ *μολπή*, *ταγός* ἐκ τοῦ *ταγή*, *φωνός* ἐκ τοῦ *φωνή*, περὶ ὧν βλ. Ἀθηνᾶς 49(1939) σελ. 48.

λευκός, καθαρός. Ἐπίσης καὶ τὸ ἐκ μόνον τοῦ Πόντου μαρτυρούμενον ρῆμα *αὐγίζω* = λευκαίνω, καθαρίζω δύναται νὰ παράγεται εἴτε ἀπὸ τοῦ *αὐγὴ* εἴτε ἀπὸ τοῦ *αὐγός*.

Τὸ δὲ ἰδιωματικώτερον *αὐγινὸς* = πρωινὸς καὶ τὸ ἀπρόσωπον ρῆμα *αὐγίζει* = γίνεται αὐγή, ἄλλως *χαράζει* παράγονται ἀπὸ τοῦ κοινοτέρου *αὐγὴ* = πρωία.

3. «**ἀγκόλαι**· ἀγκῶνες».

Ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἡσυχίου «*ἀγκλόν*· σκολιὸν» συνάγομεν ὅτι ὁ προκείμενος τύπος *ἀγκόλαι* προέκυψεν ἐκ τοῦ τύπου *ἀγκλαὶ* ἢ *ἄγκλαι* κατ' ἀνάπτυξιν τοῦ συνοδίτου φθόγγου *ο* μεταξὺ τῶν φθόγγων *γκ* καὶ *λ*. Πρβ. κατωτέρω τὴν γλῶσσαν *δάγκολον*.

4. «**ἀδελιφὴρ**· ἀδελφός».

Τὸ ἀκατανόητον λῆμμα ὁ Ahrens μεταβάλλει εἰς *ἀδελφιόρ*, πιθανώτατον Δωρικὸν τύπον, ἀντὶ τοῦ *ἀδελφεός*. Ἀλλ' ἴσως πιθανώτερον θὰ μετεβάλλετο ὁ τύπος οὗτος εἰς *ἀδελιφὶρ* (*ἀδελιφίς*), ἵνα ἡ κατάληξις ἔχῃ καθὰ εἰς τὸ *δεξὶς* πρὸς τὸ *δεξιός*, εἰς τὸ *κύρις* πρὸς *κύριος*, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὰ οὐδέτερα *ἡμιόλιν* πρὸς τὸ *ἡμιόλιον*, *ἀργύριν* πρὸς τὸ *ἀργύριον*, ἅτινα μαρτυροῦνται ἤδη ἀπὸ τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα, οἷον *ποτήριν* πρὸς τὸ *ποτήριον* κτλ.[1].

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τῇ παραληγούσῃ *ι* εἶναι πιθανώτατον, ὡς ἀναπτυχθὲν μεταξὺ ὑγροῦ καὶ ἀφώνου, τοῦ *λ* καὶ τοῦ *φ*. Ὅθεν ἡμεῖς ἐκδίδομεν τὴν γλῶσσαν

«**ἀδελιφίρ**· ἀδελφός».

5. 6. 7. «**ἀζαχές**· οἱ μὲν τὸ σκληρὸν καὶ χαλεπόν, παρὰ τὸ ἀζαλέον, οἱ δὲ ἀδιάλειπτον».

«**ἀζεχές**· ἀδιάλειπτον».

«**ἀζεχής**· ὁ σκληρὸς καὶ χαλεπός».

Αἱ σημασίαι τῶν τριῶν τούτων γλωσσῶν παρέχονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ λεξικογράφου ὑπὸ τὸ λῆμμα *ἀζηχὴς* – *ἀζηχές*, γνωστοτάτην Ὁμηρικὴν λέξιν. Ἐντεῦθεν φέρεταί τις ἄνευ πολυπραγμοσύνης εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν γλωσσῶν τούτων ὡς ἐκ παραναγνώσεως προελθουσῶν.

---

[1]) Ὁ μεταπλασμὸς τῶν εἰς *-ιος* ἐπιθέτων καὶ κυρίων ὀνομάτων εἰς *-ις*: (*Δημήτριος* – *Δημήτρις*) καὶ τῶν εἰς *-ιον* οὐσιαστικῶν εἰς *-ιν*: (*ποτήριον*-*ποτήριν*) εἶναι εἰσέτι ἀνεξήγητος. Τέτράκις εἶπεν γνώμην περὶ τούτου ὁ Χατζιδάκις ἄνευ πειθανάγκης. Βλ. ὅσα ἔγραψε περὶ τοῦ πράγματος ὁ Στυλιανὸς Καψωμένος ἐν Λεξικογρ. Δελτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν 1 (1939), 59 - 60.

Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ πολὺς Schulze (Quaestiones Epicae 47) ἐνῷ λέγει ὅτι ὁ παραβάλλων τὸ Ὁμηρικὸν *ἀζηχὴς* πρὸς τὰς Ἡσυχιακὰς γλώσσας *ἀζεχὲς-ἀζεχὴς* ἀνάγκη νὰ δεχθῇ ἢ ὅτι τὸ *ε* τῆς παραληγούσης ἐξετάθη ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἢ ὅτι ἡ παρ' Ἡσυχίῳ παράδοσις εἶναι ἡμαρτημένη, ἐν τούτοις παρὰ τὰ ὀρθότατα ταῦτα ἐχόμενος σταθερῶς τῆς ἐν τῷ κώδικι ἀλφαβητικῆς σειρᾶς, ὡσεὶ ἐπιγραφικοῦ μνημείου, οὐδετέραν τούτων ἀποδέχεται. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ ταύτας καταλέγεται ἐν τῷ Λεξικῷ καὶ ἡ γλῶσσα *ἀζαχὲς* μετὰ τῶν αὐτῶν σημασιῶν, ὁ Schulze ἀποφαίνεται τὰ ἑξῆς: «Notionem quae inest in vocabulo *συνεχὴς* si cum negatione efferre volueris, recte dixeris **ἀδιεχὴς* sine intermissione (Eustath. ad Δ 435). Cujus adjectivi et vetustior et plenior forma erat *ἀδια(σ)εχής: *ἀζα(σ)εχής*· quam Graecis aut in *ἀζαχὴς* (Hes.) aut ita ut vocalis secunda cum antecedente misceretur, non prorsus de medio tolleretur in *ἀζηχὴς* aut denique exempto *α* in *ἀζεχὲς* (Hes.) contraheret licuit».

Ἀλλὰ θὰ ἠδύνατό τις εὐλαβῶς νὰ παρατηρήσῃ εἰς τὴν γνώμην τοῦ μεγάλου φιλολόγου, ὅτι πολλὰ εἶναι καὶ τολμηρὰ τὰ ὑπονοούμενα. Χωρὶς νὰ παραδίδεται *διεχὴς* πλάττεται ἐπίθετον ἐκ τούτου *ἀδιεχής*. Καὶ πάλιν παρὰ τοῦτο ὑπονοεῖται τύπος *ἀδιασεχὴς* πλασθεὶς ὡς εἰκὸς εἰς χρόνους, καθ' οὓς ἐσῴζετο τὸ ἀρκτικὸν *σ* τοῦ *ἔχω (σέχω)*, ἤτοι εἰς χρόνους προδιαλεκτικούς, ἵνα ἐκ τούτου παραχθοῦν οἱ δύο ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου παραδιδόμενοι τύποι *ἀζαχὴς* καὶ *ἀζεχές*, διατιθεμένων τῶν συγκρουομένων φωνηέντων *α* καὶ *ε (ἀζαεχὴς)* κατὰ δύο τρόπους, τοῦτο μὲν κατ' ἔκθλιψιν τοῦ *ε*, τοῦτο δὲ κατὰ συναίρεσιν ἀμφοτέρων εἰς *η*.

Ἤδη, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι μόνον ὁ τύπος *ἀζηχὴς-ἀζηχὲς* μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, οἱ δὲ τύποι *ἀζαχὴς* καὶ *ἀζεχὴς* ὑπὸ λεξικογράφων, ὅτι πρὸς τούτοις τὸ Η παραναγινώσκεται καὶ ὡς Α καὶ ὡς Ε, δὲν θὰ διστάσωμεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι πρόκειται περὶ παραναγνωσμάτων τοῦ ἀναμφισβητήτως παραδοθέντος τύπου *ἀζηχὴς-ἀζηχές*. Ποία δὲ εἶναι ἡ ἐτυμολογικὴ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος τούτου ἡμεῖς οὐδὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν [1].

Ἦτο τόσον βέβαιος ὁ Schulze περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προταθείσης ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος, ὥστε καταπαύει τὸν περὶ τούτου λόγον ἀποφαινόμενος: «Ergo reducendae videntur solutae formae *ἀζαεχὴς ἀζαεχὲς* Δ 435, Ο 25, 658, Ρ 741, σ. 3 (h. h. Ger. 468)». Ἀλλ' οὐδείς, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἐτόλμησε τοιαύτας ἀποκαταστάσεις ἐν τῷ Ὁμηρικῷ κειμένῳ νὰ εἰσαγάγῃ.

---

[1]) Βλ. Émile Boisacq, Dictionnaire Etymologique de la langue Grecque ἐν λ. *ἀζηχής*, ἔνθα καταλέγονται ἐτυμολογίαι τινὲς ἥκιστα πιθαναί.

8. «***αἰχμόδετος***· αἰχμάλωτος».

Ἀπιθάνου θεωρουμένης τῆς συνθέσεως τοῦ *δεῖν* = δεσμεύειν μετὰ τοῦ *αἰχμὴ* πρὸς δήλωσιν τῆς παρεχομένης σημασίας διορθοῦται

«***αἰχμόληπτος***· αἰχμάλωτος»

παραβάλλεται δὲ πρὸς τὸ *δορίληπτος*· αἰχμάλωτος[1]. Καὶ ἀντιμεταλαμβάνονται μὲν παλαιογραφικῶς τά τε Λ καὶ Δ καὶ τὰ Ε καὶ Η, μεταπίπτει δὲ τὸ ΠΤ εἰς ΤΤ καὶ τοῦτο εἰς τὸ ἁπλοῦν Τ, ἀλλ' εἶναι ἀπίθανον ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ παλαιογραφικαὶ περιπέτειαι συνέπεσον συγχρόνως εἰς τρία ἐφεξῆς γράμματα λέξεως, τὴν ὁποίαν εὐκόλως τις οἰκειοῦται, ἂν ἤθελε ποτὲ ὑπάρξει. Οὐδ' εἶναι νοητὴ ἡ κατ' εἰκασίαν ἀποκατάστασις τοῦ ΔΕ, ἂν εἶχεν ἀπαλειφθῆ τὸ ΛΗΠ. Εἰκαστικῶς φέρεταί τις πρὸς λέξιν, τῆς ὁποίας τὸ φωνητικὸν ἴνδαλμα κυκλεῖται ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ πρὸς ἀνύπαρκτον ὡς ἐνταῦθα.

Καθ' ἡμᾶς ἡ ἐν τῷ θησαυρῷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης παρεχομένη ἐξήγησις, ὅτι ἡ λέξις συνετέθη «ex *αἰχμὴ* et *δέω* quia captivi vinciri solent» εἶναι αὐτάρκης καὶ ἑπομένως ἡ γλῶσσα πρέπει νὰ παραμείνῃ ἀμετάβλητος.

9. «***αἶκλοι***· αἱ γωνίαι τοῦ βέλους».

Ὁ Herwerden καταλέγων τὴν γλῶσσαν ταύτην ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ (Dialecticum et Suppletorium ἐν λ.) παρατηρεῖ «dialectica quae cohaerere videtur cum *ἀγκλὸς (= ἀγκύλος)*· σκολιὸς apud eundem». Ἀλλ' ἵνα ἡ συνάφεια καταστῇ ἀναμφισβήτητος, ἀναγνωστέον τὸ λῆμμα *ἄγκλοι* ἐξ ὀνομαστικῆς *ἄγκλος* (οὐσ.), ἵνα ἔχῃ παρὰ τὸ *ἀγκλὸς* (ἐπίθ.) καθὰ τὸ *γρῖφος* (ὁ) παρὰ τὸ *γριφὸς* κ. ἄ. περὶ ὧν βλ. Ἀθηνᾶς 49 (1939) 46 κ.ἑ.

Διὰ τοῦ ἑρμηνεύματος τῆς γλώσσης «αἱ γωνίαι τοῦ βέλους» δηλοῦνται αἱ ἀνατρέχουσαι αἰχμαὶ τοῦ βέλους.

10. «***ἄκαρα***· τὰ σκέλη. Κρῆτες».

Περὶ τῆς γλώσσης ταύτης οὐδὲν παρατηρεῖται εἰμὴ ὅτι ἀναγινώσκεται καὶ ἐν τῷ Μ. Ἐτυμολογικῷ (45, 16). Ἡ ὑπόστασις αὐτῆς κυροῦται ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἰδιωματικῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι συνηθεστάτη ἡ ἐξ αὐτῆς σύνθετος *ἀνάκαρα* (τὰ). Ἡ χρῆσις δ' αὐτῆς ἐν Μέσῃ Εὐβοίᾳ πιστοῖ καὶ τὸ ἑρμήνευμα· οἷον λέγεται ἐνταῦθα: «*δὲν ἔχου ἀνάκαρα νὰ σταθοῦ*», καθὰ ἐπίσης λέγεται «*δὲν ἔχου γόνατα νὰ σταθοῦ*» καὶ ἄλλως «*δὲν ἔχου ἥπατα...*».

---

[1]) Βλ. Ἀθηνᾶς 13(1902) Σημ.

11. «**ἀλίφατα**· ἄλφιτα ἢ ἄλευρα».

Παρὰ Schmidt ἀναγινώσκεται: «Adversus Ruhngenium moneo legendum esse *ἀλήφατα* (EM 73, 21) ad exemplum Homerici *μυλήφατον* fictum.

Πιθανώτατον φαίνεται τὸ δίδαγμα τοῦ Ruhngenius, ἂν μόνον παρατηρηθῇ ὅτι ἡ λ. αὕτη εἶναι πλάσμα γραμματικόν.

Ἐν τῷ EM, ἔνθ' ἀνωτέρω, ἀναγινώσκεται *ἄλφιτα* . . . παρὰ τὸ *ἀλφαίνειν*, ἡ πρώτη εὑρεθεῖσα τροφή. ἢ *ἀλήφατά* τινα ὄντα, τὰ *ἀληλεσμένα*». Ἐνταῦθα δηλονότι ὁ ἄγνωστος γραμματικὸς ὑποθέτει δύο ἐτυμολογίας, ἢ ἀπὸ τοῦ *ἀλφαίνειν* ἢ ἀπὸ τοῦ *ἀλεῖσθαι*, οἱονεὶ *ἀλήφατά* τινα ὄντα.

Ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ διδάγματος τοῦ Εὐσταθίου (1445, 53-60): «*ἄλφιτον* λέγει διὰ τὸ *ἀλεῖσθαι φάειν* . . . ὅθεν καὶ *μυλήφατον ἄλφιτον*» (Ὀδ. Β 355). Καὶ κατωτέρω (1450, 18): «*μυλήφατον*· ὃ δηλ. κλᾶται ὑπὸ μύλης».

Κατὰ ταῦτα ἐτυμολογηθέντος τοῦ ὀνόματος *μυλήφατον* ἀπὸ τοῦ *μύλῃ πεφασμένον*, ἠτυμολογήθη ἔπειτα καὶ τὸ *ἄλφιτα* ἀπὸ τοῦ *ἀλεῖσθαι φάειν*, ἐξ οὗ ἐπλάσθη τὸ *ἀλήφατα* ὡς διάμεσος τύπος, ἵνα οὕτω προσαρμόζεται πρὸς τὰ ἐξ ὧν παράγεται.

Τὴν πεπλασμένην ταύτην λέξιν παραλαβὼν ἀφελέστερός τις γραμματικὸς ὡς γλῶσσαν, κατέγραψεν αὐτὴν ἐν τῷ Ἡσυχιακῷ Λεξικῷ μετὰ τοῦ οἰκείου ἑρμηνεύματος.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Schmidt λέγει: «Non crediderim enim h. l. latere glossam Graecobarbaram ΑΛΛΗΦΤΑ . . ., quam affert Ducang(ius)».

Ὁ Δουκάγκιος ἐν τῷ Λεξικῷ mediae et infimae Graecitatis λέγει: ΑΛΛΗΦΤΑ ἢ ἐστὲ φαρίνα . . . pro ἄλφιτον».

Ἂν παραβλέψωμεν τὴν ἀνορθογραφίαν, ὑποθέτομεν ὅτι τὸ *ἄλφιτα* προηνέχθη κατὰ μετάθεσιν τοῦ *φ ἄλιφτα*. Τοῦτο δὲ γραφὲν ὑπ' ἀμαθεστέρου τινὸς *ἀλλήφτα*, παρέλαβεν ὁ Δουκάγκιος ὡς ἰδιαιτέραν λέξιν. Τὸ δὲ *ἢ ἐστὲ* μεταγράφομεν *ἢ ἐστι* καὶ οὕτω ἡ γλῶσσα τοῦ Δουκαγκίου παρέχει νοῦν.

12. «**ἀλεβεβᾶν**· ἐρευνᾶν» (2889).

Γραπτέον ἀντὶ τοῦ ἀκατανοήτου λήμματος:

«**ἀνερευνᾶν**· ἐρευνᾶν».

Τὸ παρανάγνωσμα ὀφείλεται εἰς τὴν ὁμοιότητα τῶν γραμμάτων *λ* καὶ *ν*, *ρ* καὶ *β* ἐν τῇ μεγαλογραμμάτῳ γραφῇ.

13. «***ἄλκα***· ἄλυκα».

Ἡ γλῶσσα ὡς ἔχει εἶναι ἀκατανόητος. Προετάθη ἡ διόρθωσις: «*ὦλκα*· αὔλακα». Ἀλλ' οὕτω καὶ αἱ μεταβολαὶ εἶναι πολλαὶ καὶ ἀπίθανος ἡ μεταβολὴ τῆς γνωριμωτάτης λέξεως *αὔλακα* εἰς τὴν ἀδιανόητον *ἄλυκα*. Προετάθη καὶ «*ἁλικά*· ἁλυκά», ἵνα οὕτω δηλωθῇ εἴτε ἐπανόρθωσις τοῦ λήμματος εἴτε παράλληλος τύπος, δηλ. παρὰ τὸ *ἅλς-ἁλὸς ἁλικὸς* καὶ *ἁλυκός*.

Ἡ δευτέρα αὕτη διόρθωσις, μολονότι εἶναι πιθανωτέρα παλαιογραφικῶς, δὲν ἱκανοποιεῖ. Καθ' ἡμᾶς, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ *ο* καὶ *υ* ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ ἀντιμεταλαμβάνονται, δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ *ἄλοκα* καὶ οὕτω νὰ θεωρωθῇ τὸ ἑρμήνευμα τοῦτο ἐπανόρθωσις τοῦ λήμματος. Τοιαῦται ἐπανορθώσεις εἶναι πλεῖσται παρ' Ἡσυχίῳ (βλ. κατωτέρω).

14. 15. 16. 3223 «***ἀλοία***· ἔτυπτεν. ἀφ' οὗ καὶ ὁ πατροτύπτης πατραλοίας».

3224 «***ἀλοία***· ἀττικῶς. ἀφ' οὗ καὶ ὁ πατροτύπτης καὶ μητροτύπτης πατραλοίας καὶ μητραλοίας λέγεται».

«***ἠλόα***· ἔτυπτε, δράγματα ἔτριβε».

Ἐν τῷ Θησαυρῷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης (1570, B) διδάσκεται ὅτι αἱ δύο πρῶται γλῶσσαι προέκυψαν ἐκ μιᾶς, ἥτις ἀποκαθίσταται, ἂν μετενεχθῇ τὸ *ἀττικῶς* τῆς ὑστέρας εἰς τὴν προτέραν, ἵνα οὕτως ἡ γλῶσσα αὕτη ἀποβῇ ὁμοία πρὸς τὴν ἐν τοῖς Ἀνεκδότοις τοῦ Βεκκήρου (384,8):

«***ἀλοία***· ἔτυπτεν, ἀφ' οὗ καὶ πατραλοίας *ἀττικῶς* ὁ πατροτύπτης».

Καὶ ἀληθῶς οὕτως ἐκδιδομένη ἡ προτέρα γλῶσσα καλῶς θὰ εἶχε καὶ ἐνδεχομένως οὕτως ἔγραψεν ἡ πρώτη χείρ. Ἀλλὰ τὴν ὑπόστασιν τῆς ὑστέρας γλώσσης ἄλλως ἐξηγοῦμεν. Καθ' ἡμᾶς δηλονότι μετὰ τὸ *ἀττικῶς* ζητητέον χάσμα, ὅπερ πληρούμενον ἀποδίδει τὴν γλῶσσαν οὕτως:

«***ἀλοία***· ἀττικῶς ⟨***ἠλόα***· ἔτυπτεν⟩, ἀφ' οὗ κτλ.».

Οὕτως ἐκδιδομένη ἡ γλῶσσα παρέχει ἄρτιον νοῦν καὶ αἴρει ὅλως τὴν ὑπόνοιαν περὶ διασπάσεως μιᾶς γλώσσης εἰς δύο. Φαίνεται δὲ ἀληθὲς ὅτι αἱ δύο αὗται γλῶσσαι καὶ ἡ παρὰ Βεκκήρῳ ἔνθ' ἀν. ἔχουν κοινὴν τὴν καταγωγήν, τ. ἔ. ἐκ σχολίου ἀναφερομένου εἰς τὸν Ὁμηρικὸν στίχον (Ἰλ. I 568): «*πολλὰ δὲ καὶ γαῖαν πολυφόρβην χερσὶν ἀλοία*», καθὰ ἤδη πρὸ πολλοῦ παρετηρήθη, διετυπώθησαν δὲ κατὰ διάφορον τρόπον ὑφ' ἑκάστου τῶν παραλαβόντων αὐτὸ γραμματικῶν.

Ἔπειτα δὲ ἐξαιρεθέντος ἐκ τῆς οὕτω ἀποκαθισταμένης γλώσσης τοῦ τμήματος «*ἠλόα*· ἔτυπτεν» ὑπὸ ἀμαθεστέρου γραμματικοῦ ἢ ἀντιγραφέως ὡς ἰδιαιτέρας

γλώσσης, κατεγράφη μὲν αὕτη εἰς τὴν οἰκείαν κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν χώραν, κατελείφη δὲ χασματώδης ἡ ὑπολειφθεῖσα.

Εἰς τὴν οὕτως αὐτοτελῶς καταχωρισθεῖσαν γλῶσσαν προσετέθη ὑπὸ τρίτης χειρὸς τὸ ἑρμήνευμα *δράγματα*[1] *ἔτριβε* ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ *ἀλοᾶν* (ἢ *ἁλοᾶν*) = ἁλωνίζειν καὶ οὕτως εἰς τὸν περισωθέντα κώδικα ἀναγινώσκεται ἡ γλῶσσα ὡς ἀνωτέρω.

17. «***ἀλώνητος***· . . . . . τοὺς . . *ἅλας* λαμβάνοντας οἱ Θρᾶκες, ἀνδράποδα ἐδίδοσαν. οἱ δὲ εὔωνος, ὀλίγου *ἄξιος*».

Τὸ πρῶτον χάσμα μετρεῖται ὡσεὶ ἓξ γραμμάτων, τὸ δὲ δεύτερον δύο. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἴσως καλῶς πληροῦται διὰ τῆς παρ' Ἀλβέρτῳ διορθώσεως: *ἀλώνητος* ⟨*δοῦλος*⟩ . . . , ἀλλ' ἀντὶ τοῦ *δοῦλος* δύναταί τις νὰ ὑποτοπάσῃ *οἰκέτης*, ὅπερ ἀναγινώσκεται παρὰ τοῖς παροιμιογράφοις· τὸ δὲ δεύτερον διὰ τοῦ μορίου *δή* (= ὡς γνωστόν). Ἵνα δὲ τὸ ὅλον ἑρμήνευμα παρέχῃ νοῦν ἄρτιον μεταγραπτέον τὸ *τοὺς* εἰς *οὕς*. Πιθανῶς ἄρα ἐγράφη ἡ γλῶσσα ὡς ἑξῆς:

«***ἀλώνητος*** ⟨δοῦλος⟩· [τ] οὕς ⟨δή⟩, *ἅλας* λαμβάνοντες οἱ Θρᾶκες, ἀνδράποδα ἐδίδοσαν κτλ.».

Ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς τοῦ ἑρμηνεύματος λόγον ἔχει τὴν ἐκδοχὴν τοῦ λήμματος ὑπὸ ἔννοιαν γένους, δηλονότι ὡς περιληπτικοῦ. Ἡ δὲ μεταγραφὴ τοῦ *λαμβάνοντας* εἰς *λαμβάνοντες* ἀποτελεῖ μᾶλλον διάφορον ἀνάγνωσιν, γνωστοῦ ὄντος ὅτι αἱ καταλήξεις ἐδηλοῦντο βραχυγραφικῶς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γλῶσσα αὕτη πρέπει νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν ἐν τῷ Μ. Ἐτυμολογικῷ (74, 30): «*ἀλώνητα*· τὰ βάρβαρα ἀνδράποδα· τοὺς γὰρ *ἅλας* διδόντες τοῖς Θρᾳξὶν ὠνοῦντο ἀνδράποδα», ὅπου ἐπίσης τὸ *τοὺς* μεταγραπτέον εἰς *οὕς*, εἰκάζομεν ὅτι ἀπὸ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἤντλησαν ἀμφότεροι οἱ γραμματικοί, καὶ ὁ παρ' Ἡσυχίῳ καὶ ὁ ἐν τῷ Μ. Ἐτυμολογικῷ, ὅπου ἡ ἀντωνυμία *οὕς* μετεβλήθη εἰς τὸ ἄρθρον *τούς*, μὴ νοήσαντος τοῦ ἀντιγραφέως ἢ τοῦ ἀγνώστου γραμματικοῦ τὸ πρᾶγμα, ἀναζητήσαντος δὲ ἄρθρον τοῦ ἑπομένου *ἅλας*.

Ἡ δὲ παρεχομένη κυριολεκτικὴ σημασία τοῦ *ἀλώνητος* δὲν εἶναι πραγματική. Τὰ ὑπὸ τῶν παροιμιογράφων καὶ λεξικογράφων παρεχόμενα, ὅτι δῆθεν ἔμποροι κομίζοντες ἅλας εἰς τὴν μεσόγαιαν ἠγόραζον ἀνδράποδα, εἶναι πλάσμα τῶν γραμματικῶν ἀναζητούντων προσαρμογὴν τῆς σημασίας εἰς πραγματικὸν γεγονός. Ἡ ἀληθὴς σημασία τῆς λέξεως εἶναι μόνον μεταφορική: *ὁ οἱονεὶ πρὸς ἅλας ἐωνημένος*, ὁ εὐτελής, *ὁ εὔωνος*, *ὁ ὀλίγου ἄξιος*, ὡς διδάσκεται διὰ τοῦ δευτέρου

---

[1]) Δῆλον ὅτι *δράγματα-σταχύων*.

ἑρμηνεύματος τῆς παρ' Ἡσυχίῳ γλώσσης. Καὶ ἡ παροιμιώδης ῥῆσις: «Θρᾷξ εὐγενὴς πρὸς ἅλας ἐωνημένος» αὐτὸ δηλοῖ, οὐχὶ δὲ τὸν ὄντως ἀντὶ ἅλατος ἠγορασμένον.

18. «**ἀλωφούς**· λευκούς».

«Lege ἀλφοὺς audaeter» προτρέπει ὁ Palmerius, ἐγκρίνουσι δὲ ὁ Salmasius, ὁ Kusterus, ὁ Schmidt καὶ ὁ Κόντος ἐν τῷ περιοδικῷ Σωκράτει (2, 53 σημ. 3). Ὁ δὲ Sopingus διορθοῖ μὲν καὶ αὐτὸς *ἀλφούς*, προσθέτει δὲ «aut si mavis *ἀλωπόχρους*».

Ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ὀνόματος *ἀλφοὺς* εἶναι ἀναμφισβήτητον. Ἀλλὰ πῶς προέκυψεν ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου παραδοθεὶς τύπος; Τοῦτο ζητητέον.

Καθ' ἡμᾶς τὸ φωνῆεν τῆς παραληγούσης ἀνεπτύχθη ὡς συνοδίτης φθόγγος μεταξὺ τῶν συμφώνων *λ* καὶ *φ*, παρεχόντων τοὺς ὅρους τῆς τοιαύτης ἀναπτύξεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ συνοδίτης φθόγγος δὲν δύναται νὰ εἶναι μακρὸν φωνῆεν γραπτέον *ἀλοφούς*· Ἡ δὲ διὰ τοῦ *ω* μεγάλου γραφὴ ἔχει κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ *ἀλωπὸς* ἢ *ἀλωπόχρους*[1], ἐξ οὗ παρήχθη καὶ ὁ Sopingus (Πρβ. κατωτέρω γλῶσσαν *ταρήφη*). Κατὰ ταῦτα τὸ λῆμμα μενέτω, ἀλλὰ διορθούσθω *ἀλοφούς*.

19. «**ἀμαλλοῖ**· ἀφανίζει».

Ἵνα ἡ γλῶσσα λέγῃ τι, γραπτέον:

«**ἀμαλδύ⟨νει⟩**· ἀφανίζει».

Ἡ ἔκπτωσις τῆς συλλαβῆς *-νει* δὲν εἶναι ἀπίθανος· τὰ δὲ ἄλλα τῶν συνηθεστάτων. Οὕτως ἡ γλῶσσα αὕτη συνάπτεται μετὰ τῶν προηγουμένων «*ἀμαλδῦναι*»· ἀφανίσαι καὶ «*ἀμαλδύνομεν*»· ἀφανίζομεν.

20. «**ἀμνόν**· μᾶλλον ἢ τὸ ἄρτι τεχθὲν πρόβατον».

Οὕτως ἐκδίδει τὴν γλῶσσαν ὁ Schmidt δεχόμενος τὴν ὑπὸ τοῦ Μουσούρου γενομένην μεταβολὴν τοῦ *μαλλόν*, ὅπερ παρέχει ὁ κῶδιξ, εἰς μᾶλλον, ἀλλ' ἐν τούτοις σημειοῖ Latet aliud quid. Ἀναμφιβόλως. Ἀλλὰ ποῖον εἶναι τὸ λανθάνον; Καθ' ἡμᾶς, ἵνα ἡ διόρθωσις τοῦ Μουσούρου εὐσταθήσῃ, πρέπει τὸ *μᾶλλον* νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἐπανόρθωσις τοῦ λήμματος. Ἐν τῇ μεγαλογραμμάτῳ γραφῇ τὸ ΜΑΛΛΟΝ δὲν ἦτο δύσκολον μετ' ἀποτριβὴν τοῦ δεξιοῦ σκέλους τοῦ δευτέρου Λ νὰ ἀναγνωσθῇ ΑΜΝΟΝ, δεδομένου ὅτι τὸ ΜΑ καὶ ΑΜ οὐχὶ σπανίως ἀντιμεταλαμβάνονται.

---

[1]) Τὸ *ἀλωπόχρους* τοῦτο ἀποκατέστησεν εἰς τὸ ὀρθῶς ἔχον *ἀλφιτόχρους* ἤδη ὁ πολὺς Κόβητος ἐν *Μνημοσύνης* τόμ. 10, σελ. 69, καθ' ἃ διδάσκει ὁ Κόντος ἐν τῷ περιοδικῷ *Σωκράτει*, ἔνθ' ἀνωτέρω.

Τὸ δεύτερον ἑρμήνευμα τῆς γλώσσης «*ἢ τὸ ἄρτι τεχθὲν* κτλ.» εἶναι προφανὲς ὅτι προσετέθη εἰς τὴν γλῶσσαν ὑπὸ δευτέρας χειρὸς ἀνυπόπτου περὶ τῆς φύσεως τοῦ λήμματος.

21. «***ἀπείπεται***· ἀποτάσσεται, ἀπάρχεται».

Οὕτω παρέχει ὁ κῶδιξ. Καὶ προσκόπτει μέν τις εἰς τὸν τύπον τοῦ λήμματος, ἀλλ' ἐν τούτοις τεχνολογικῶς δὲν εἶναι ἀδύνατος ὁ σχηματισμὸς ἐνεστῶτος *ἀπείπομαι* ἐκ τοῦ ἀορίστου *ἀπειπάμην* ἱκανῶς συνήθους παρ' Ἡροδότῳ καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους συγγραφεῦσιν ἐπὶ τῆς σημασίας *ἀπεταξάμην, ἀπηρνησάμην*. Ὅτι ἦτο δυνατὸς ὁ τοιοῦτος σχηματισμὸς πείθεταί τις ἐκ τοῦ ὁμοίως ἔχοντος ἐνεστῶτος *θίγω* (ἐκ τοῦ ἀορ. *ἔθιγον*) ἀντὶ *θιγγάνω, ὑπόσχομαι* (ἐκ τοῦ ἀορ. *ὑπεσχόμην*) ἀντὶ *ὑπισχνοῦμαι, αἴσθομαι* (ἐκ τοῦ ἀορ. *ᾐσθόμην*) ἀντὶ *αἰσθάνομαι* καὶ ἄλλων περὶ ὧν βλ. Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 279.

Τὸ ἑρμήνευμα *ἀπάρχεται* μεταβάλλεται εἰς τὸ *ἀπαρνεῖται*, ὅπερ δέχεται ὁ Schmidt ἵνα οὕτως ἡ ὅλη γλῶσσα καταστῇ ὁμόλογος[1]. Πρβ. καὶ τὴν γλῶσσαν: «*ἀπείπατο*· ἠρνήσατο». Ἀλλὰ διερωτᾶται τις, πῶς τὸ γνωριμώτατον *ἀπαρνεῖται* μετέπεσεν εἰς τὸ ἧττον γνώριμον καὶ μάλιστα ἀπροσδιόνυσον *ἀπάρχεται*; Ἡμεῖς ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ Ρ καὶ τὸ Ι συμπίπτουν παλαιογραφικῶς ὑποθέτομεν ὅτι ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψεν *ἀπέχεται-ἀπαίχεται*. Ἡ ἀνορθογραφία φθόγγου διττῶς γραφομένου δὲν εἶναί τι σπάνιον ἐν τοῖς χειρογράφοις.

22. «***ἀπόμακτρα***· ξύλα, τὰς ⟨σ⟩ κυτάλας ἐν αἷς ἀποψῶσι τὰ μέτρα».

Οὕτως ἐκδίδει ὁ Schmidt, ὑποσημειοῖ δέ: «*ἀπόμακτρα* scripsi, *ἀπομάκτρας* cod.». Ἀλλὰ τό τε *ἀπόμακτρον* καὶ τὸ *ἀπομάκτρα* (ἡ) οὐδαμόθεν ἄλλοθεν παραδίδονται, εἶναι δὲ ἀμφότερα καλῶς ἐσχηματισμένα. Πρέπει ἄρα νὰ διατηρηθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ κώδικος παραδιδόμενον *ἀπομάκτρας*.

23. «***Ἀρίστυλλος***· ἀρίστωτος· ἀρίστου ὥρα».

Ἡ ἀσυνάρτητος αὕτη γλῶσσα διορθοῦται:

«***Ἀρίστυλλος***· Ἀρίστωνος, ἀριστητύς· ἀρίστου ὥρα».

Ἀλλὰ καὶ οὕτω ἐκδιδομένη δὲν ἱκανοποιεῖ. Τὴν προσπάθειαν ταύτην ἀναφέρων ὁ Schulze ἐν Quaestiones Epicae 331, σημ. 2 ἐπιλέγει «Quidni *ἀριστητός?*" (sic jam Lobeck)».

Τὸ *ἀριστητὸς* τοῦτο, ὅπερ δέχεται ὁ Schulze καὶ ὁ Schmidt ἐν τῇ μικρᾷ

---

[1]) Πρβ. καὶ τὴν γλῶσσαν: «*ἀπείπατο*· ἠρνήσατο».

ἐκδόσει τοῦ Ἡσυχίου εἶναι ἐπίσης ἁμάρτυρον ὡς τὸ ἀποκλειόμενον *ἀριστητύς*. Καθ' ἡμᾶς τὸ παραδιδόμενον *ἀρίστωτος* εἶναι παρανάγνωσμα τοῦ *ἀρίστητος* (προπαροξυτόνως), ὅπερ δὲν μαρτυρεῖται μέν, ἀλλὰ τεχνολογικῶς παράγεται ἐκ τοῦ ὀνόματος *ἄριστον*, καθὰ τὸ *δείπνητος* ἐκ τοῦ *δεῖπνον*. Ἐσχηματίσθη δὲ τοῦτο ὑπὸ τοῦ μεταγενεστέρου παρὰ τὸ Ὁμηρικὸν *δειπνηστός*. Τὰ δὲ γράμματα *η* καὶ *ω* ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ δύνανται νὰ συγχέωνται, ὥστε ὁ προτεινόμενος τύπος δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἀνάγνωσις μᾶλλον παρὰ διόρθωσις.

Ὑπολείπεται μετέωρος ἡ λ. *Ἀρίστυλλος*. Τί σημαίνει αὕτη; Ὅ,τι ἂν βούληται. Ἐνδέχεται καὶ εἰς ἄλλην τινὰ γλῶσσαν νὰ ἀνήκῃ, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ Ἡσυχίου τοιαῦτά τινα παρατηροῦνται. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ Σουΐδᾳ καταλέγεται ἡ γλῶσσα «*Ἀρίστυλλος*· αἰσχροποιὸς ἦν κτλ.», θεωροῦμεν πιθανὸν ὅτι ἐξέπεσεν ἡ λέξις ἐνταῦθα ἐκ τῆς ὀλίγον ἀνωτέρω γλώσσης *Ἀριστόδημος*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται ὀνόματα ἀνθρώπων αἰσχροποιῶν, ἤτοι ἀκολάστων. Πάντως ἡ ὑφ' ἡμῶν ἀπομονωθεῖσα γλῶσσα δὲν δύναται νὰ ταραχθῇ.

24. 25. 26. «***ἀσπιδίσκας***· πελτάρια, σκουτάρια. ἢ περιφερὴς κόσμος ὅπλοις ἐοικώς».

«***ἀσπιδίσκοι***· τῆς κιθάρας τὰ ἐπ' ἄκροις πήχεσι».

«***κοσύμβη***· δεσμὸς ἢ ἐγκόμβωμα . . . ὅμοιον ***ἀπιδίσκῳ***»

Τὸ *ἀπιδίσκῳ* τοῦ ἑρμηνεύματος τῆς τρίτης γλώσσης μεταβάλλεται ὑπὸ τοῦ Μουσούρου εἰς *ἀσπιδίσκῳ*, ὅπερ ἐδέχθησαν οἱ συντάκται τοῦ Θησαυροῦ. Ἀλλ' ὅμως ἡ *κοσύμβη* (ἢ *ὁ κόσυμβος*) ἦτο σφαιροειδές τι πλέγμα, ἀπάρτημα πολυτελῶν χιτώνων πρὸς κόσμον ἢ πρὸς ἀνάδεσιν, καθὰ τὰ παρ' ἡμῖν ἐκ νήματος σφαιρικὰ κομβία· εἶναι ἄρα ὅμοια μικρῷ ἀπίῳ, οὐδόλως δὲ μικρᾷ ἀσπίδι. Εἰς τὴν μεταγραφὴν τοῦ *ἀπιδίσκῳ* εἰς *ἀσπιδίσκῳ* ἤχθη ὁ κριτικώτατος Μουσοῦρος ἐκ τῶν δύο ἄλλων γλωσσῶν τοῦ Ἡσυχίου[1], εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ὁποίων ἐρχόμεθα.

Ἡ πρώτη γλῶσσα «*ἀσπιδίσκας*· πελτάρια κτλ.» εἶναι καθ' ἡμᾶς ἀποτέλεσμα δύο γλωσσῶν, καθὰ πολλαχοῦ τοῦ Ἡσυχίου παρατηρεῖται, ἤτοι τῆς γλώσσης: «*ἀσπιδίσκας*· πελτάρια, σκουτάρια» καὶ *ἀπιδίσκαι*· ὁ περιφερὴς κόσμος», τῆς ὁποίας τὸ λῆμμα παρανεγνώσθη εἰς *ἀσπιδίσκαι* εἴτε κατὰ σπουδὴν ἀποκαταστάσεως εἰς τὸ δῆθεν ὀρθὸν εἴτε καὶ παλαιογραφικῶς, τοῦ *π* ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ ἐκληφθέντος ὡς *σπ*.

---

[1]) Ἴσως καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν μεταλλίνων ἢ ἐξ ἄλλης σκληρᾶς ὕλης κομβίων κυκλοτερῶν ὄντων, τὰ ὁποῖα κακοζήλως θὰ ἠδύνατό τις νὰ παρομοιώσῃ πρὸς τὰς κυκλοτερεῖς ἀσπίδας.

Ὁμοίως καὶ εἰς τὴν δευτέραν γλῶσσαν: «*ἀσπιδίσκοι·* τῆς κιθάρας κτλ.» τὸ λῆμμα πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς *ἀπιδίσκοι,* διότι οἱ διὰ τῆς γλώσσης ταύτης δηλούμενοι κόλλοπες, διὰ τῶν ὁποίων τείνονται ἢ χαλῶνται αἱ χορδαὶ τῆς κιθάρας ἔχουν σχῆμα ἀπιδίου πεπλατυσμένου. Εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ἀπιδίου ἀπαιτεῖ ἀναγκαίως καὶ τὴν μερικὴν ἔννοιαν τοῦ μίσχου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ ἐν μὲν τοῖς κόλλοψιν ἡ κυλινδρικὴ ἀπόφυσις περὶ τὴν ὁποίαν ἑλίσσεται ἡ χορδή, ἐν δὲ ταῖς κοσύμβαις τὸ δι' οὗ ἀπαρτῶνται νηματοειδὲς πλέγμα.

Ὁ δὲ εἰς τὴν πρώτην γλῶσσαν ἐπιδιορισμὸς *ὅπλοις ἐοικὼς* εἶναι πιθανώτατα προσθήκη γραμματικοῦ τινος θέλοντος νὰ δικαιολογήσῃ τὸ ἑρμήνευμα ἐτυμολογικῶς.

Κατὰ ταῦτα ἡ μὲν τρίτη γλῶσσα: «*κοσύμβη·* δεσμὸς κτλ.» πρέπει νὰ παραμείνῃ ὡς ὑπὸ τοῦ κώδικος παραδίδεται. Ἡ δὲ πρώτη νὰ διαιρεθῇ εἰς τὰς ἑξῆς δύο γλώσσας:

«***ἀσπιδίσκας·*** πελτάρια, σκουτάρια» καὶ
«***ἀπιδίσκαι·*** περιφερὴς κόσμος [ὅπλοις ἐοικώς].

Καὶ εἰς τὴν παρὰ Σουΐδα γλῶσσαν:

«***φάλοι·*** τὰ ἐπὶ τῶν περικεφαλαιῶν λαμπρὰ *ἀσπιδίσκια*».

Πρέπει νὰ μεταγραφῇ τὸ *ἀσπιδίσκια* εἰς *ἀπιδίσκια,* συμφωνούσης καὶ τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως *φάλος* ὡς ἡμεῖς ὡρίσαμεν αὐτὴν ἐν Λεξικογραφικοῦ Ἀρχείου τόμῳ 6ῳ (1923) σελ. 353 κ.ἑ., ἔνθα καὶ περὶ τῶν τριῶν ἀνωτέρω γλωσσῶν ἐκτενέστερον ἐγράψαμεν ἀπὸ σελ. 351 κ.ἑ.

27. «***αὐτόκρανα·*** αὐτόδηλα, ἑαυτὰ δηλοῦντα· ἢ κίονα μονόλιθον».

Τὸ δεύτερον ἑρμήνευμα μεταγραπτέον καθ' ἡμᾶς: «*ἢ κιόνΙα μονόλιΘΑ*». Ἡ μεταγραφὴ αὕτη ἐπιβάλλεται ὑπό τε τῆς ἀναγκαίας συμφωνίας τοῦ ἑρμηνεύματος πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐννοίας τοῦ πράγματος. Ὁ κίων νοεῖται *αὐτόκρανος,* ὅταν εἶναι μονόλιθος μετὰ τοῦ κιονοκράνου. Ἀλλὰ τοιοῦτοι κίονες οὔτε εὑρέθησάν που οὔτε εἶναι πιθανὴ ἡ κατασκευή των. Μόνον *κιόνια* νοοῦνται τοιαῦτα καὶ εὑρέθησαν πολλαχοῦ τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων.

Τὸ πρῶτον ἑρμήνευμα παρέχει μεταφορικὴν σημασίαν τοῦ λήμματος, τὴν ὁποίαν εὑρίσκομεν καὶ ἐν τοῖς Α.Β. 467, 10: «*αὐτόκρανον λόγον·* τὸν ἐξ ἑαυτοῦ τὸ τέλος ἐπιφέροντα». Ἀλλ' ὁ G. Dindorfius ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου ἐν λ., ὁρμώμενος ἐκ τοῦ ΕΜ «*αὐτόκρανα·* αὐτόδηλα, αὐτοκράαντα», ἀποφαίνεται ὅτι ὡς πρὸς τὸ ἑρμήνευμα τοῦτο πρόκειται περὶ τῆς ἁμαρτύρου λ. *αὐτόκραντα* ὡς ἀπὸ τοῦ *κραίνειν* ἐσχηματισμένης, καθὰ *μοιρόκραντα, πολεμόκραντα.* Ὑποθέτει

δηλ. ὅτι ὁ γράψας τὸ ἐν ΕΜ ἑρμήνευμα *αὐτοκράαντα* εἶχεν ὑπ' ὄψιν λῆμμα *αὐτόκραντα*. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς φαίνεται πιθανή· διότι ἄλλως ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τοῦ *αὐτόκρανος κίων* εἰς τὸ *αὐτόκρανος λόγος* δὲν ἱκανοποιεῖ.

28. «***βαδελεγεῖ***· ἀμέλγει».

Οὕτως ἐκδίδει ὁ Schmidt, ἐν δὲ τῇ μικρᾷ ἐκδόσει προσθέτει μετὰ τὸ λῆμμα: (Macedones). Παραδίδεται καὶ ὡς παροξύτονον *βαδελέγει* καὶ ἄλλως, περὶ ὧν βλ. τήν τε τοῦ Schmidt ἔκδοσιν καὶ τὴν τοῦ Albertus [1]. Οὐδὲν ἀσφαλὲς περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ λέγεται. Καθ' ἡμᾶς ἐκ τοῦ *ἀμέλγω* προέκυψεν ὁ τύπος *ἀμελέγω* κατ' ἀνάπτυξιν τοῦ φωνήεντος *ε* μεταξὺ *λ* καὶ *γ*, περὶ οὗ ἐν ἄλλῃ πραγματείᾳ ἡμῶν γίνεται λόγος, κατόπιν δὲ ἐκ τοῦ τύπου τούτου, παλαιογραφικῶς, προέκυψεν ὁ παραδοθεὶς τύπος *βαδελέγω* ὡς ἑξῆς:

Τὸ *β* καὶ τὸ *α* ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ συγχέονται, ἐν δὲ τῇ μεγαλογραμμάτῳ τὸ ΑΔ δύναται νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ Μ. Κατὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς πρώτης χειρὸς ἐγράφη ΑΜΕΛΕΓΕΙ, ἔπειτα δὲ παρανεγνώσθη ΑΑΔΕΛΕΓΕΙ — *ἀαδελέγει*, ἐξ οὗ *υαδελέγει* – *βαδελέγει*.

Ὡς πρὸς τὴν σύγχυσιν τοῦ *α* καὶ τοῦ *β* ὁ Schæter ἐν τῇ ἐκδόσει Γρηγορίου τοῦ Κορίνθου (σελ. 349) διδάσκει ὅτι Alfa et beta (u) aut raro confunduntur καὶ παρέχει παραδείγματα ἄλλα τε καὶ τὸ ἑξῆς: «*ἄρουρα παρὰ τὸ ἀρβιοῦσθαι τὴν γεωργουμένην*», οὕτινος τὴν γνησίαν γραφὴν διετήρησεν ὁ γραμματικὸς Ὡρίων «*παρὰ τὸ ἀραιοῦσθαι αὐτὴν γεωργουμένην*» ἢ ὀρθότερον κατ' ἄλλην παράδοσιν «*παρὰ τὸ ἀραιοῦσθαι τὴν γῆν γεωργουμένην*».

29. «***βυτίνη***· λάγυνος ἢ ἀμίς. Ταραντῖνοι [ἤγουν σταμνίον].

Οὕτως ἐκδίδει τὴν γλῶσσαν ὁ Schmidt, περιγράφων δηλονότι τὸ τρίτον ἑρμήνευμα *ἤγουν σταμνίον*. Ἐν τούτοις καὶ σήμερον λέγεται *σταμνὶ* μικρὰ βυτίνα, ἐν Κύμῃ δὲ καὶ τοῖς περιχώροις λέγεται οὕτω δοχεῖον, χαλκοῦν συνήθως, χωρητικότητος ἑπτὰ ὀκάδων οἴνου ἢ γλεύκοις ὡς μετρικὴ μονάς, συνεκδοχικῶς δὲ καὶ αὐτὴ καθ' αὑτὴν ἡ ποσότης ἑπτὰ ὀκάδων.

30. 31. «***γαφάγα⟨ς⟩***· σκώληξ, ὃν ἡμεῖς ἔντερον λέγομεν. Συρακούσιοι».

«***γάφυτον***· γηγενές».

Οὕτως παραδίδονται ὑπὸ τοῦ κώδικος αἱ δύο αὗται γλῶσσαι καὶ ἐκδίδονται ὑπὸ τοῦ Schmidt. Καθ' ἡμᾶς αὗται προέκυψαν ἐκ μιᾶς τῆς ἑξῆς:

[1]) Ὁ Χατζιδάκις ἐν Ἀθηνᾶς 8 (1896) 27 καὶ 29 δέχεται αὐτὸ ἀνενδοιάστως ὡς Μακεδονικόν.

«***γαφάγας***· σκώληξ, ὃν ἡμεῖς ἔντερον λέγομεν. Συρακούσιοι γάφυτον».

Δηλαδὴ ἀνώνυμός τις γραμματικὸς προσέθεσε τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἑρμηνεύματος θέλων νὰ διαστείλῃ τὴν γενικωτέραν Δωρικὴν προσηγορίαν *γαφάγας* τῆς ἰδίᾳ παρὰ Συρακοσίοις εὐχρηστούσης, ἢ ἁπλῶς προσέθεσε ταύτην πρὸς πλουτισμὸν τῆς γλώσσης. Τὸ δὲ ἑρμήνευμα γηγενὲς προσετέθη ὑπὸ τρίτης χειρός, τῆς λέξεως *γάφυτον* ἐκληφθείσης ὡς γλώσσης. Εἶναι δὲ τὸ *γαφάγας* Δωρικὸς τύπος τοῦ *γηφάγος*.

32. «***γάφυτον***· ἐκ γῆς ρέον».

Τὸ ἑρμήνευμα οὐδαμῶς στοιχεῖ τῷ λήμματι. Γραπτέον πιθανώτατα:

«***γάρυτον***· ἐκ γῆς ρέον».

δηλ. *γήρυτον*. Ἀλλ' οὐδέτερον τούτων μαρτυρεῖται ἄλλοθεν.

33. «***δάγκολον***· δρέπανον».

Ἡ γλῶσσα αὕτη ἄγει εὐθέως εἰς τὴν συνείδησιν τὸ ὄνομα *ζάγκλον* = δρέπανον. Ἐνθυμούμενοι δὲ ὅτι τὸ *ζ* ἀπαγγέλλεται ὡς *δ* ἐνιαχοῦ τῆς Δωρικῆς καὶ Αἰολικῆς διαλέκτου, συνάγομεν ὅτι παρὰ τὸ *ζάγκλον* ἐλέγετο καὶ *δάγκλον* [1], οὗ τύπος εἶναι τὸ *δάγκολον* κατ' ἀνάπτυξιν τοῦ φωνήεντος *ο* μεταξὺ τῶν φθόγγων γ (γκ) καὶ λ. Πρβ. ἀνωτέρω *ἀγκόλαι* καὶ κατωτέρω *ζεύγελα* καὶ ἐν Ἀθηνᾶς 53 (1950) 280 - 281.

34. «***γυρτός***· σκύφος».

Δικαίως χαρακτηρίζεται ἡ γλῶσσα αὕτη ὑπὸ τοῦ Γ. Χατζιδάκι (ΜΝΕ 1, 129) «σκοτεινή!.. καὶ βοηθείας χρῄζουσα». Ἡ προσπάθεια τοῦ Κοραῆ (Ἀτάκτων, 1, 80) πρὸς ἐτυμολόγησιν τοῦ *γυρτὸς* ἐξ ἀνυπάρκτου ρήματος *γύρω*, μὴ παραδοθέντος ἡμῖν διὰ τῆς γραμματείας, εἶναι σφόδρα τολμηρὰ καὶ ἄρα ἀπίθανος. Ἀποδεχόμεθα τὴν γνώμην τοῦ Χατζιδάκι (ἔνθ' ἀνωτέρω), ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ κοινολεκτουμένου ὀνόματος *γερτὸς* (ἐκ τοῦ *ἐγερτὸς* ⟨*ἐγείρω*), λεγομένου καὶ σήμερον ἰδιωματικῶς ὑπὸ τὸν τύπον *γειρτὸς* (αὐτόθι 131), κατὰ προσαρμογὴν πρὸς τὸν ἀόριστον *ἔγειρα*. Ὑπὸ δὲ τῶν ὀρθογραφούντων *γυρτὸς* προσαρμόζεται τοῦτο πρὸς τὸ γῦρος, *γυρίζω*, *γυρνῶ*.

Καθ' ἡμᾶς ἡ Ἡσυχιακὴ γλῶσσα καλῶς θὰ ἔχῃ, ἂν τὸ ἑρμήνευμα *σκύφος* μεταγραφῇ *σκυφτὸς* = κεκυφώς, ὡς λέγεται καὶ σήμερον ἐνιαχοῦ. Εἶναι δὲ ἡ

---

[1]) Βλ. Κόντον ἐν Ἀθηνᾶς 7 (1895) 311 κ.ἑ. ἔνθα διδάσκεται ὅτι ἡ πόλις *Ζάγκλη* εἰς νομίσματα γράφεται *Δάνκλη*. Πρβ. πρὸς τούτοις καὶ Βοιωτικὰ *Δεὺς* ἀντὶ *Ζεὺς* καὶ τὸ ὄνομα *Δεύξιππος* ἀντὶ *Ζεύξιππος*, περὶ ὧν βλ. Blagdes Ἀριστφ. Ἀχαρν. εἰς στ. 911.

γλῶσσα αὕτη ἐκ τῶν εἰς τοὺς ἐσχάτους χρόνους εἰσαχθεισῶν εἰς τὸ Ἡσυχιακὸν λεξικόν [1].

35. 36. 37. «***δεδάλας***· δεσμάς».

«***δεελός***· δεσμός».

«***δεημός***· νόμος ἢ δεσμός».

Περὶ τῆς πρώτης γλώσσης ὁ Χατζιδάκις διδάσκει τὰ ἑξῆς: «τὸ *δεδάλας*· δεσμὰς διέσωσεν ἡμῖν, καθ' ἃ ἀπέδειξεν ὁ κ. Hofm(ann), τύπον παλαιοῦ, **δεθλὰ* – **δεδλὰ* Μακεδ. καὶ περαιτέρω *δεδάλα*...» [2]. Ὁ Χατζιδάκις δηλονότι δέχεται ὅτι ἐκ τῆς ἁμαρτύρου λέξεως *δεθλὰ* προέκυψεν ὁ Μακεδονικὸς τύπος *δεδλὰ* (κατὰ τροπὴν Μακεδονικὴν τοῦ δασέος *ϑ* εἰς τὸ μέσον *δ*), ἐξ οὗ κατ' ἀνάπτυξιν τοῦ φωνήεντος *α* μεταξὺ τῶν συμφώνων *δ* καὶ *λ* προέκυψεν ὁ ἐπίσης ἁμάρτυρος τύπος *δεδάλας*. Οὐδόλως δὲ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν γνώμην τοῦ L. Dindorfius, ὅστις μετέβαλε τὴν γλῶσσαν εἰς *δέϑμας*· δέσμας».

Καθ' ἡμᾶς ἡ γνώμη τοῦ Dindorfius εἶναι ὀρθή. Διότι ὡς ἔχομεν κατάληξιν *-ϑμος* [3] παρὰ τὴν *-σμος*, οὕτως ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχωμεν τὴν κατάληξιν *-ϑμη* παρὰ τὴν *-σμη*, ὅϑεν *δέσμη* καὶ *δέϑμη*, καϑὰ *ϑεσμὸς* καὶ *τεϑμὸς* (⟨*ϑεϑμός*). Ἦτο δὲ δυνατὴ παλαιογραφικῶς ἡ μεταγραφὴ τοῦ *δέϑμας* εἰς *δεδάλας*, διότι τὸ *Μ* μέγα μεταγράφεται εἰς ΑΛ, τὸ δὲ *ϑ* ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ ἐκλαμβάνεται ὡς *δ*, ἤτοι ἡ ἐξέλιξις τῆς φϑορᾶς ἐγένετο ὡς ἑξῆς: ΔΕΘΜΑϹ⟩ΔΕΘΑΛΑϹ *-δεϑάλας*⟩*δεδάλας*.

Ἀπορεῖ τις ὅτι οὐ μόνον ὁ Χατζιδάκις, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐπίσης διαπρεπεῖς φιλόλογοι δέχονται πολλάκις γλώσσας τοῦ Ἡσυχίου ὡσεὶ οὗτος ἦτο ἐπιγραφικὸν μνημεῖον, ἀποτέλεσμα τῆς γλυφίδος ἐπὶ μαρμάρου ἢ μετάλλου. Αἱ γλῶσσαι τοῦ Ἡσυχίου καὶ μάλιστα ὅσαι βραχύτατα διατυποῦνται, ὑπόκεινται εἰς μεγάλας, πολλάκις εἰς τερατώδεις μεταβολὰς διὰ τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν, ὅπως ἐκ τῶν συμφραζομένων συναγάγωμεν τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἐπὶ μέρους ἐννοιῶν (πρβ. τὴν κατωτέρω γλῶσσαν «*ἐξότολον*· φανερὸν...», τὴν ἐν Ἀϑηνᾶς 30(1919)13 «*κούνημα*· κόκων ἢ ὁ κύων... ἀντὶ «*κοίμημα* κοῖκων ἢ οἰσυῶν...» κ. ἄ.

Τὰς δύο ἄλλας γλώσσας συνεξετάζων ὁ Βαλκενάριος ϑεωρεῖ ἀμφοτέρας ὡς παραφϑορὰν τῆς ἀληϑῶς γραφείσης *δεϑμός*. Παρέχει δὲ ἡ γνώμη αὕτη μεγάλην πιϑανότητα, διότι τὸ γράμμα Θ μέγα, ἀποτριβομένης τῆς κορυφῆς καὶ τῆς βά-

---

[1]) Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ἡ ὀρϑογραφία *γυρτὸς* πρέπει νὰ τηρηϑῇ, ἅτε ὀφειλομένη εἰς τὴν πρώτην χεῖρα.

[2]) Βλ. Ἐπιστ. Ἐπετηρ. Πανεπ. Ἀϑηνῶν 7 (1910-11) σ. 94.

[3]) Πρβ. *ῥυϑμὸς* παρὰ τὸ *ρυσμός*, *κνηϑμὸς* παρὰ τὸ *κνησμός*, *ὀρχηϑμὸς* παρὰ τὸ *ὀρχησμός*, *τεϑμὸς* (⟨*ϑεϑμὸς*) παρὰ τὸ *ϑεσμός*· ἔτι δὲ *μηκηϑμὸς* παρὰ τὸ *μηκασμός*.

σεως αὐτοῦ, ἐμφανίζει Η, ἀποτριβομένου δὲ τοῦ δεξιοῦ τόξου ἐμφανίζει Ε. Τὸ δὲ Μ, ἀποτριβομένου τοῦ ἑτέρου σκέλους, ἐμφανίζει Λ. Εἶναι δὲ αἱ παλαιογραφικαὶ αὗται φθοραὶ ἐκ τῶν πεπιστωμένων.

Ἐν τούτοις θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὸ *δεελὸς* προέκυψεν ἐκ τοῦ ΔΕCΜΟC διὰ τὴν ἀντιμετάληψιν ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ C καὶ τοῦ Ε. Ἐπίσης μετ' ἐνδοιασμοῦ τινος φέρεταί τις εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὸ *δεημὸς* εἶναι διττὸν τὴν ἀρχήν, τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ *δεθμός*, καθ' ἃ ἀνωτέρω, τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ *τεθμὸς* = νόμος, ὥστε ἡ γλῶσσα αὕτη νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα δύο γλωσσῶν.

38. «***διδεῖναι***· δῆσαι».

Τὸ λῆμμα μεταβάλλεται (Schulze, Quaest. Ep. 451) εἰς *διδεῖν*. Ἀλλὰ διατὶ ὄχι εἰς *διδέναι*, ὅπερ ἔχει πρὸς τὸ *δίδημι*, ὡς τὸ *τιθέναι* πρὸς τὸ *τίθημι*; Ὁμοίως ὀρθῶς μεταβάλλεται τὸ *διδείασι*· δεσμεύουσιν» εἰς «*διδέασι* κτλ.».

Ἡ διὰ τοῦ ἀορίστου ἐξήγησις τοῦ ἐνεστῶτος ἐν τῇ ἀπαρεμφάτῳ καὶ μετοχῇ οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον. Οἱ τύποι οὗτοι παρὰ τοῖς παλαιοῖς τίθενται πολλάκις, ὅπου θὰ ἀνέμενέ τις τύπους ἀορίστου χρόνου.

39. «***εἰσόδια***· πρόσοδοι...».

Ἡ σημασία αὕτη τοῦ λήμματος, μὴ μαρτυρουμένη ὑπὸ τῆς παραδόσεως, κυροῦται ὑπὸ τοῦ ἰδιωματικοῦ *'σόδι* (Ἀμοργῷ), ὅπερ σημαίνει τὸ εἰς εἶδος παρεχόμενον μίσθωμα τοῦ ἀγροῦ, οἷον λέγεται «*δὲν μοῦ 'φερε τὸ 'σόδι*». Ἄλλως λέγεται αὐτόθι *μαξούλι*.

40. «***ἐκχαρέων***· μαγειρείων. Λάκωνες».

Παρετήρησεν ἤδη ὁ Δέφνερ[1], ὁρμώμενος ἀπὸ τοῦ Τσακωνικοῦ *κχάρα* ⟨*ἐσχάρα* = ἑστία, ὅτι διὰ τοῦ *κχ* τῆς δευτέρας συλλαβῆς τοῦ λήμματος παρίσταται ἡ παρὰ Λάκωσι προφορὰ τοῦ σχ.

Ἀλλὰ τὸ *ἐκχαρέων* τοῦτο ἐτυμολογεῖται ὡς γενικὴ πληθυντικὴ τοῦ *ἐκχαρεὺς-ἐσχαρεύς*, ὅπερ σημαίνει τὸν μάγειρον. Διὰ νὰ συμφωνήσῃ δὲ τὸ λῆμμα πρὸς τὸ ἑρμήνευμα προτείνεται παρὰ Schmidt «*ἐκχαρέων*· μαγείρων», «*ἐκχαρείων*· μαγειρείων». Μετὰ τῆς αὐτῆς ὅμως πιθανότητος θὰ ἠδύνατο νὰ προτείνῃ ἵνα, ἀντιστρόφως, συμφωνήσῃ τὸ ἑρμήνευμα πρὸς τὸ λῆμμα.

Καθ' ἡμᾶς ἡ γλῶσσα οὐχὶ διορθώσεως, ἀλλ' ὀρθοτέρας ἀναγνώσεως δεῖται, ἥτις ἀπροσκόπτως δύναται νὰ εἶναι ἡ ἑξῆς:

---

[1]) Βλ. Μ. Δέφνερ, Τσακωνικὸν Λεξικὸν ἐν λ. *κχάρα*.

«***ἐκχαρεών***· μαγειρεῖον . . . ».

Ἀναφερομένου τοῦ λήμματος εἰς τὸ μεταγενέστερον *ἐσχαρεών*, παρ' ὃ τὸ ἐξ ἐπιγραφῆς Δήλου *ἐσχαρὼν* (βλ. Herwerden, Suppletorium ἐν λ.).

41. «***ἐλεπόδιον***· εἶδός τι βάναυσος».

Καὶ τί μὲν ἀκριβῶς εἶναι τὸ *ἐλεπόδιον* τοῦτο, ἀγνοοῦμεν, πιθανώτατα ὅμως εἶναι «εἶδός τι *κανάβεως*»· διότι τὸ ΚΑΝΑΒΕΩϹ - ΚΑΝΑVΕΩϹ εὐκόλως μεταβάλλεται εἰς ΚΑΝΑVϹΟϹ - ΒΑΝΑVϹΟϹ. Παραδείγματα συγχύσεως τοῦ Κ καὶ τοῦ Β δύναταί τις προχείρως νὰ ἴδῃ παρὰ Schaefer ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Γρηγορίου τοῦ Κορίνθου.

42. «***ἐλλόγιμος***· γραμματισμένος».

Οὕτω παρέχει ὁ κῶδιξ. Ὁ δὲ Μουσοῦρος ἀποκαθιστᾷ τὸ ἑρμήνευμα εἰς τὸν ἀπαθῆ τύπον *γεγραμματισμένος*, ὅπερ δέχεται ὁ Schmidt καὶ οὕτως ἐκδίδει.

Ἀλλ' ὅμως, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ λεξικὸν τοῦ Ἡσυχίου δὲν εἶναι ὡρισμένων χρόνων δημιούργημα, ἀλλὰ μακροτάτου χρόνου, ἐξικνουμένου ἴσως μέχρι τοῦ 15 αἰῶνος[1], δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ προκειμένη γλῶσσα εἶναι παρέμβλημα τῶν ἐσχάτων χρόνων, καθ' οὓς ἡ χρῆσις τῆς μετοχῆς τοῦ παθ. παρακειμένου ἄνευ τοῦ οἰκείου ἀναδιπλασιασμοῦ ἢ τῆς αὐξήσεως ἦτο συνήθης.

Εἰς τὴν ὑπόνοιαν ταύτην φερόμεθα καὶ ἐκ τούτου, ὅτι τὸ ὄνομα *ἐλλόγιμος* κατ' ἀκρίβειαν σημαίνει τὸν *ἐν λόγῳ καὶ ἀριθμῷ*, τὸν ἄξιον λόγου, τὸν ἐκλεκτόν, τὸν σπουδαῖον, ἐν τῇ ἐσχάτῃ δὲ παρακμῇ τῆς γλώσσης κατέστη ἰσοδύναμον τῷ *λόγιος*, ἴσως διὰ τὴν ἐτυμολογικὴν συγγένειαν, ἢ τῷ *ἐγγράμματος*, ὡς ἐνταῦθα.

Διὰ ταῦτα ἡ γλῶσσα πρέπει νὰ παραμείνῃ, ὡς ὑπὸ τοῦ κώδικος παραδίδεται[2].

43. «***ἔνσων***· ἕλκων».

Οὕτω παρέχει ὁ κῶδιξ. Ὁ δὲ Schmidt σημειοῖ: «*ἐνσών*· ἐλθὼν» Reiskius quod Ahrens. . . incertius dicit . . . Creticum *εὔκων*· ἕλκων Vix latet», ἐν δὲ τῇ μικρᾷ ἐκδόσει τοῦ Ἡσυχίου στίζει τὴν γλῶσσαν διὰ σταυροῦ ὡς ἄπορον. Ὁ δὲ Schulze ἐν Quaest. Epic. 525 γράφει: «quid velit Hes(ychianum) *ἐνσὼν* (⟨*ἐνθών?*)· ἕλκων ignoro. Ὁ δὲ Bourguet ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ Le dialecte La-

---

[1]) Βλ. Ἀθηνᾶς 39 (1928) σελ. 211 κ.ἑ.

[2]) Ἰσχυριζόμενοι ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀποδοκιμασθῇ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος τύπος τῆς μετοχῆς δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι δύνανται νὰ παραμείνουν ἐν τῷ Ἡσυχιακῷ λεξικῷ πᾶσαι συλλήβδην αἱ ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ παραδιδόμεναι μετοχαὶ τοῦ παθ. παρακειμένου (πρβ. Κόντον ἐν Ἀθηνᾶς 2, 135 κ.ἑ.).

conien (1927) 142 σημ. 3 χαρακτηρίζει τὸ λῆμμα Δωρικὸν δεχόμενος τὴν διόρθωσιν τοῦ Reiskius.

Εἶναι περίεργον ὅτι μεγάλοι κριτικοί, διαπρεπέστατοι φιλόλογοι, ἐπλανήθησαν εἰς ζήτημα, τὸ ὁποῖον θὰ ἀπετέλει παλαιογραφικὸν παίγνιον. Ἐπεστρατεύθησαν τρεῖς χαρακτῆρες τῆς Δωρικῆς διαλέκτου, ἡ τροπὴ τοῦ *λθ* εἰς *νθ (ἦλθον⟩ ἦνθον)*, ἡ τροπὴ τοῦ *θ* εἰς *σ (θεὸς⟩σιός)*, ἡ ἀπαγγελία τοῦ *λ* ὡς *ου* ἐν Κρήτῃ *(ἅλας⟩ἄουας)* πρὸς λύσιν προβλήματος προχειροτάτου καὶ εὐκολωτάτου.

Ἡ γλῶσσα κατανοεῖται παραχρῆμα, ἂν μεταγραφῇ εἰς τὴν μεγαλογράμματον γραφήν:

«ΕΝCΩΝ ΕΛΚΩΝ»

Δηλαδή, ἂν τὸ Ν τῆς πρώτης συλλαβῆς χωρίσωμεν εἰς ΛΙ, ἐξ οὗ πολλάκις ἐν τοῖς χειρογράφοις προκύπτει, ἑνώσωμεν δὲ τὸ ἀποχωρισθὲν Ι μετὰ τοῦ ἑπομένου C καὶ οὕτως ἀποτελεσθῇ τὸ γράμμα Κ, θὰ ἐννοήσωμεν ὅτι τὸ δῆθεν ἑρμήνευμα εἶναι ἐπανόρθωσις τοῦ λήμματος. Ἤτοι ἐν βιβλίῳ ἐκδοθέντι ὑπ' ἀμελεστέρου βιβλιογράφου ἐγράφη *ἔνσων* (ΕΝCΩΝ) ἀντὶ *ἕλκων* (ΕΛΚΩΝ)· πρὸς διόρθωσιν δὲ τούτου παρεγράφη ὕστερον εἰς τὸ περιθώριον *ἕλκων»* ὑπὸ σοφωτέρου ἀναγνώστου ἢ γραμματικοῦ, ὡσεὶ ἔλεγεν «ἀνάγνωθι *ἕλκων»* [1]. Τὸ παραγραφὲν τοῦτο ἐξελήφθη ὑπὸ ἀμαθεστέρου γλωσσογράφου ὡς ἑρμήνευμα καὶ οὕτω τὸ παρανάγνωσμα ἐθησαυρίσθη ὡς γλῶσσα. Πρβ. πολλάκις παρατηρηθεῖσαν μετάπτωσιν τῶν προσθέσεων ΕΙC καὶ ΕΚ εἰς ἀλλήλας. Κατὰ ταῦτα καὶ ἡ γλῶσσα αὕτη, ἀναγνώσεως χρῄζει, οὐχὶ διορθώσεως.

44. «***ἐξότελον***· φανερόν».

Οὕτω παρέχει ὁ κῶδιξ. Ὁ ἀείμνηστος Κόντος πραγματευόμενος (ἐν Ἀθηνᾶς 10,491) τὴν γλῶσσαν ταύτην λέγει τὰ ἑξῆς: «ἄλλοι μὲν εἴκασαν «*Ἐξίτηλον*· οὐ φανερόν», ἢ «*Οὐκ ἐξίτηλον*· φανερόν», ἡμεῖς δ' ὅμως νομίζομεν ὅτι ἡ ἀληθὴς γραφὴ εἶναι «*Ἐξόφθαλμον*· φανερόν».

Καὶ οὕτω μὲν ἀποκαθισταμένη ἡ γλῶσσα παρέχει ὀρθὸν νοῦν. Καὶ οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι, τοῦ Κόντου ἀποκαταστήσαντος. Ἀλλ' ἐκ τῆς διορθώσεως ταύτης προκύπτει τὸ ἐρώτημα, πῶς ἡ λέξις *ἐξόφθαλμον* μὲ γνωριμώτατα τὰ συνθετικὰ αὐτῆς μέρη μετέπεσεν εἰς τὴν ἀκατανόητον *ἐξότολον;* Διὰ ταῦτα ἡμεῖς, ἵνα δηλωθῇ ὅ,τι τοῦ Κόντου ἡ διανόησις συνέλαβεν, εἰκάζομεν ὅτι ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψεν:

«***ἐξόπτυλον***· φανερόν».

---

[1]) Βλ. Ἀθηνᾶς 39 (1927) 229 κ.ἑ.

Σκεπτόμενοι ὅτι ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ ἦτο δυνατὸν ἡ σπανιωτάτη λέξις *ὀπτύλον* νὰ παραναγνωσθῇ ὑπ' ἀμαθεστέρου ἀντιγραφέως εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ χειρογράφου παραδοθεῖσαν γραφήν.

Εἶναι δὲ ἡ λέξις Δωρική, διότι ὑπὸ τῶν Δωριέων λέγεται ὁ ὀφθαμὸς *ὀπτίλος* (ἢ *ὄπτιλλος*), ὅπερ φαίνεται ὅτι ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ἐγράφετο διὰ τοῦ *υ* κατὰ συνεκδρομὴν πρὸς τὰ εἰς *-υλος* καὶ *-υλλος* ὀνόματα, τὰ ὁποῖα καὶ τονίζονται ὁμοίως πρβλ. *(Αἰσχύλος, ἀλλὰ Θράσυλλος)* [1].

Ὅτι δὲ οὕτω, πλημμελῶς, ἐγράφη ἡ γλῶσσα ὑπὸ τῆς πρώτης χειρὸς ἀποδεικνύεται ἐκ δύο ἄλλων γλωσσῶν τοῦ Ἡσυχίου, τῶν ἑξῆς:

«***ὀπτοιαλίασις***· ὀφθαλμίασις» καὶ

«***ὀπτοιαλοί***· ὀφθαλμοί».

αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀναμφισβητήτως ἐκ τῶν:

«***ὀπτυλλίασις***· ὀφθαλμίασις» καὶ

«***ὄπτυλλοι***· ὀφθαλμοί».

διὰ τὴν ἀντιμετάληψιν κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους καὶ τοὺς ἑξῆς χρόνους τῶν γραμμάτων *υ* καὶ *οι*, ὁμοίως ἀπαγγελλομένων. Καὶ μεταβάλλονται μὲν αὗται εἰς *ὀπτιλίασις* καὶ *ὀπτίλοι* παρὰ Schmidt, εἰς *ὀπτιλίασις* δὲ καὶ *ὄπτιλλοι* ὑπὸ τοῦ Κόντου κατὰ τὴν δόκιμον ὀρθογραφίαν, ἀλλ' ἡ κριτικὴ τοῦ Ἡσυχιακοῦ κειμένου δὲν πρόκειται νὰ προσαρμόσῃ αὐτὸ πρὸς τὸν Ἀττικὸν ἢ τὸν δόκιμον κανόνα, ἀλλὰ νὰ ἀποδώσῃ τὴν πρώτην χεῖρα, ἥτις ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν τριῶν τούτων γλωσσῶν ὅτι οὕτως, ἐσφαλμένως, ἔγραψεν αὐτὰς διὰ τοῦ *υ* (πρβ. ὅσα περὶ τούτων ἔγραψεν ὁ Κόντος ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 1, σελ. 18 κ.ἑ.).

45. «***ἐπίτερα***· ἐκπέσματα ἐλαιῶν».

Διορθοῦται τὸ λῆμμα εἰς *ἐπίτυρα*, λέξιν παραδεδομένην καὶ ἄλλοθεν, ἵνα οὕτω δηλωθῇ «edulium quoddam ex contractis olivis», ὡς διδάσκεται ἐν τῷ Θησαυρῷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, «Speise von gebrochenen u. eingemachten Oliven», ὡς διδάσκεται ἐν τῷ τοῦ Πάπε Λεξικῷ, quoddam condimenti ex fractis olivis», ὡς διδάσκεται ἐν τῷ Thesaurus Linguae Latinae, καὶ ἐν τοῖς ἄλ-

---

[1]) Ὅτι ἦτο δυνατὴ τοιαύτη συνεκδρομὴ ἢ παρετυμολογία διδάσκει αὐτὸς οὗτος ὁ Κόντος ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 1, σελ. 96, ἔνθα, πραγματευόμενος περὶ τῆς λ. *Μουνιχία-Μουνυχία*, λέγει: «Εἶναι δὲ ἡ ἐκφορὰ ΜούνΥχος-ΜουνΥχία (ἀντὶ *ΜούνΙχος* καὶ *ΜουνΙχία*) ἐρρυθμισμένη πρὸς τὸ *μῶνυξ -μώνΥχος καὶ γαμψῶνυξ-γαμψώνΥχος*, κτλ. καὶ *ἀκρῶνυξ-ἀκρώνΥχος-ἀκρωνυχία*», βλ. καὶ Γ. Χατζιδάκι, Γενικῆς Γλωσσικῆς σ. 174.

λοις λεξικοῖς ὁμοίως. Γίνεται δὲ παραπομπὴ εἰς τὸν Οὐάρρωνα καὶ τὸν Κολουμέλλαν, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐν τούτοις οὐδὲν λέγεται [1].

Παρ' Ἀθηναίῳ (2,56 C) φέρεται: «Φιλήμων φησίν· *πιτυρίδες* καλοῦνται αἱ φαυλίαι ἐλαῖαι, *στεμφυλίδες* δὲ αἱ μέλαιναι. Καλλίμαχος δὲ ἐν τῇ Ἑκάλῃ γένη ἐλαιῶν καταλέγει... γεργέριμον *πίτυρίν* τε...». Καὶ κατωτέρω: «Ἀθηναῖοι δὲ τὰς τετριμμένας ἐλαίας *στέμφυλα* ἐκάλουν, *βρύτεα* δὲ τὰ ὑφ' ἡμῶν στέμφυλα, τὰ ἐκπιέσματα τῆς σταφυλῆς» (ὑπογραμμίζομεν ἡμεῖς).

Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι καὶ *πίτυρα* ἐκαλοῦντο τὰ ἐκπιέσματα τῶν ἐλαιῶν, διότι ὃν λόγον ἔχουν τὰ στέμφυλα πρὸς τὸ ἐξαγόμενον γλεῦκος, τὸν αὐτὸν λόγον ἔχουν καὶ τὰ πίτυρα πρὸς τὸ ἄλευρον μὲν ἐπὶ σίτου, πρὸς τὸ ἔλαιον δὲ ἐπὶ ἐλαιῶν. Σημαίνουν ἀμφότερα τὸ οἰονεὶ ἀπορριπτόμενον διὰ τὴν εὐτέλειαν, διὸ χρησιμεύουν ὡς τροφὴ τῶν βοσκημάτων καὶ τῶν ὀρνίθων. Εἶναι πρὸς τούτοις προφανὲς ὅτι ὁ Ἀθήναιος λέγων *τετριμμένας* ἐλαίας ἐννοεῖ αὐτὰς μετὰ τὴν ἐκπίεσιν τοῦ ἐλαίου.

Καὶ αἱ ἐλαῖαι ὠνομάσθησαν *πιτυρίδες* ὡς μὴ ἀποδοτικαὶ ἐλαίου, ὅσον αἱ ἄλλαι, αἱ ἐλαιοβριθεῖς, δι' ὃν λόγον καὶ *φαυλίαι* χαρακτηρίζονται. Εἶναι δὲ αὗται, καθὰ διδάσκει ὁ Θεόφραστος (Φυτ. αἰτ. 2, 3, 8) πλέον σαρκώδεις, ἀλλ' ἧττον ἐλαιώδεις.

Κατὰ ταῦτα ὠνομάσθησαν *πίτυρα* τὰ ἐκπιέσματα τῶν ἐλαιῶν κατὰ συνεκδοχὴν ἀπὸ τῶν πιτύρων τοῦ σίτου. Ἔπειτα δὲ *πίτυρα* καὶ *πιτυρίδες* ὠνομάσθησαν κατὰ περαιτέρω συνεκδοχὴν καὶ αἱ ἐλαῖαι αἱ μὴ περιέχουσαι πολὺ ἔλαιον. Αὗται προσηκόντως παρασκευαζόμεναι πρὸς ἐδωδὴν καὶ οὕτως ὀνομαζόμεναι συνέβη ὥστε νὰ ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ πιτύρου ἐν τῇ συνειδήσει τῶν λαλούντων καὶ οὕτω ἡ προσηγορία αὐτῶν *πίτυρα* νὰ παρετυμολογηθῇ πρὸς τὴν πρόθεσιν *ἐπί*, λησμονηθείσης ὅλως τῆς συνεκδοχικῆς χρήσεως τοῦ ὀνόματος.

Εἶναι δὲ ἡ προσηγορία αὕτη παλαιοτάτη, ἀφοῦ ἀναφέρεται ἤδη ὑπὸ τοῦ Πλαύτου (Miles Gloriorus: «epityra estur, insanum bene»), παρέμεινε δὲ μόνον λαϊκή, διασωθείσης τῆς ἑτέρας προσηγορίας *πιτυρίδες* διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως.

---

[1]) Ὁ Κολουμέλλας περιγράφων διαφόρους τρόπους παρασκευῆς ἐλαιῶν (12, 48) λέγει ὅτι εἷς τρόπος συνήθης εἰς τοὺς Ἕλληνας λέγεται *ἐπίτυρον*. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον συλλέγεται ὁ καρπὸς τῆς *φαυλίας* ἐλαίας, καθ' ὃν χρόνον τὸ λευκάζον αὐτοῦ χρῶμα ἀρχίζει νὰ γίνεται κιτρινωπόν. Τοῦτον, ἀφοῦ θέσουν ἐντὸς κοφίνου, πιέζουν ἰσχυρῶς, ὥστε νὰ ἐκχυθῇ ἡ περιεχομένη ἀμόλγη. Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀκριβές, διότι καὶ σήμερον πιέζουν τὰς ἐλαίας, ἀφοῦ πρότερον αὗται ἁλατισθοῦν καλῶς, ἀλλὰ μόνον τὰς μελαίνας καὶ ἀρχομένας νὰ ὡριμάζουν (οὐχὶ τὰς ὅλως ὡρίμους, τὰς δρυπεπεῖς). Αἱ ἄωροι ἔτι οὐδέποτε πιέζονται, διότι ἀπὸ αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἐκχυθῇ ἀμόλγη. Αἱ τοιαῦται ἐλαῖαι παρασκευάζονται ἄλλως.

Ἐν τῇ ἀνωτέρω ἄρα γλώσσῃ πρόκειται περὶ τῶν ἐκπιεσμάτων τῶν ἐλαιῶν ὡς *πιτύρων*. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ μεταβληθῇ ὁ παραδοθεὶς τύπος *ἐπίτερα*, διότι τὸ μὲν *ε* τῆς παραληγούσης ὀφείλεται εἰς τὴν τροπὴν τοῦ *ιρ* εἰς *ερ* (πρβ. *κηρὸς - κερί, ἄχυρα - ἄχερα* κτ.τ.), καθ' ἃ σήμερον λέγεται ἐνιαχοῦ *πίτερα*, ἡ δὲ πρὸς τὴν πρόθεσιν *ἐπὶ* παρετυμολογία ὀφείλεται εἰς τὸν ζῆλον πρὸς ἐξελληνισμόν. Ἐγράφη δὲ ἡ γλῶσσα αὕτη πιθανώτατα εἰς χρόνους καθ' οὓς τὸ *υ* εἶχε καταστῆ ἴσον πρὸς τὸ *ι*, ἤτοι μετὰ τὸν δέκατον αἰῶνα.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ προκειμένη γλῶσσα ἑρμηνείας δεῖται, οὐχὶ διορθώσεως.

46. «***ἔρβως***· εὐρώς».

Περὶ τῆς γλώσσης ταύτης πολὺς λόγος ἐγένετο ὑπὸ διαπρεπεστάτων φιλολόγων, ὡς εἶναι ὁ Schulze καὶ ὁ Solmsen[1]. Ἐκλαμβάνουσι τὸ λῆμμα ὡς ἀναμφισβητήτου παραδόσεως λέξιν καὶ παλαιοτάτην, τὴν δὲ ἐτυμολογίαν αὐτῆς ἀναζητοῦν εἰς μορφὴν προδιαλεκτικήν, *ἔρϜως*, τὴν ὁποίαν συνδέουν μετὰ τοῦ *ἔρεβος*. Καὶ ἂν μὲν ἡ τοιαύτη ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἦτο δυνατὸν νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς γνώριμον σύστημα παραγωγῆς, ἤτοι ἂν ἡ τοιαύτη παραγωγὴ ἐνισχύετο καὶ δι' ἄλλων ὁμοίων παραδειγμάτων, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο τοὐλάχιστον εὐλογοφανές. Ἀλλ' ἡ παραγωγὴ εἶναι μονήρης, ἡ δὲ συσχέτισις αὐτῆς πρὸς τὸ *ἔρεβος* τολμηροτάτη.

Καθ' ἡμᾶς πρόκειται περὶ λέξεως ἰδιωματικῆς τῆς λαλουμένης γλώσσης, τὴν ὁποίαν ἐθησαύρισεν ὁ ἀνώνυμος γραμματικός, ὅπως καὶ πολλὰς ἄλλας μὴ παραδοθείσας γραπτῶς[2].

Ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι σήμερον λέγεται ἰδιωματικῶς *ἀρδάχνω* ἀντὶ *ἀδράχνω* (= δράττομαι), *ἀρδάχτι* ἀντὶ *ἀδράχτι* καὶ ἄλλα, ἐν οἷς τὸ *ρ* ἀπαγγέλλεται προληπτικῶς, δὲν θὰ διστάσωμεν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἦτο δυνατὸν εἰς τὸ σύμπλεγμα *βρ* νὰ ἀπαγγελθῇ τὸ *ρ* προληπτικῶς, ἤτοι ὅτι τὸ *εὐρὼς - ἐβρὼς* ἀπηγγέλθη ἰδιωματικῶς *ἐρβώς*. Ἡ διαφορὰ τοῦ τονισμοῦ δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ σοβαρὸν ἐμπόδιον διὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην.

47. «***ἐρέων***· μαντευσόμενος».

Ὁ Schulze, πραγματευόμενος τὴν γλῶσσαν ταύτην (ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 99), λέγει τὰ ἑξῆς: «*μαντευσόμενος* i. e. oraculum cousulturus Herod. I 46; hoc significat *ἐπερησόμενος... ἐρωτήσων, ζητήσων...*». Λέγει δὲ ταῦτα ὁ ἐπιφανὴς φιλόλογος ἐκλαμβάνων τὸ λῆμμα *ἐρέων* μέλλοντα στοιχοῦντα εἰς τὸν ἀόριστον

---

[1]) *Schulze*, Quaetiones Epicae σελ. 98.

[2]) Πρβ. Ἀθηνᾶς τόμ. 39 (1927) σελ. 223 κ.ἑ.

ἐρέαιτο καὶ *ἐρέασθαι* (ὡς γράφει ὁ ἴδιος ἀντὶ τῶν παραδεδομένων Ὀδ. Δ. 119 *ἐξ-ερέοιτο* καὶ Υ 106 *ἐρέεσθαι*) στοιχοῦντα καὶ τοῦτον εἰς τὸν ἐνεστῶτα *ἐρέομαι* (= ἐρωτῶ) ὁμοίως πρὸς τὸ *χέω* (ἐνεστ.) *ἔχεα* (ἀόρ.), *χέω* ἢ *χέομαι* (μέλλ.).

Καθ' ἡμᾶς τολμηρότατα ταῦτα εἶναι καὶ μάλιστα ἄνευ ἀνάγκης. Τὸ *ἐρέων* ἐνταῦθα εἶναι μετοχὴ τοῦ γνωριμωτάτου μέλλοντος *ἐρῶ (ἐρέω)* τοῦ ρήματος *λέγω*, ἀνεγνώσθη δὲ τοῦτο ἐν χωρίῳ, εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται λόγος περὶ χρησμοδοτήσεως τοῦ *ἐρέων*· ἄρα ὑποκείμενον εἶναι ὁ ἐρωτηθεὶς μαντικὸς θεός, νοεῖται δὲ ὡς συνώνυμον ἀντικείμενον τὸ ὄνομα *μαντείαν*· τοῦτο δὲ σημαίνει τὸ παρατιθέμενον ἑρμήνευμα *μαντευσόμενος*, δῆλον ὅτι *λέξων μαντείαν*· Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ *μαντεύομαι* ἔχει ἀμφοτέρας τὰς σημασίας, λέγω μαντείαν καὶ ζητῶ μαντείαν.

48. «***ζεύγελα***· διάβροχα ξύλα καὶ τῶν βοῶν ἢ ἡμιόνων ζευκτά...».

Οὐδὲν περὶ τῆς γλώσσης ταύτης παρατηρεῖται. Καθ' ἡμᾶς τὸ δεύτερον ἑρμήνευμα δηλοῖ τὸ δι' οὗ ζεύγνυνται οἱ βόες ἢ αἱ ἡμίονοι εἰς τὸ ἄροτρον· εἶναι δὲ τοῦτο τὸ ὑπὸ τῶν παλαιῶν λεγόμενον *ζεύλη*, ὑπὸ τῶν νεωτέρων δὲ *ζεύγλα-ζεύλα*. Τούτου νομίζομεν ὅτι εἶναι τύπος τὸ προκείμενον λῆμμα κατ' ἀνάπτυξιν τοῦ συνοδίτου φθόγγου *ε* μεταξὺ τοῦ *γ* καὶ *λ* (πρβ. ἀνωτέρω γλῶσσαν *δάγκολον*).

Ἔχοντες ἤδη ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ζεύγλη ἀποτελεῖται ἐκ δύο ξύλων παραλλήλων, προσηρμοσμένων σταθερῶς ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ, φερόμεθα εἰς τὴν ὑποψίαν, ὅτι τὸ πρῶτον ἑρμήνευμα, διάβροχα ξύλα, ἀδιανόητον ὄν, προέκυψεν ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον γραφέντος *διάζυγα ξύλα*. Ἀλλὰ πῶς;

49. «***ἠεροφοῖτις Ἐρινύς***· ἡ ἐν τῷ ἀέρι φοιτῶσα ἢ ἀέρα ἠμφιεσμένη, ἢ ἀοράτως φοιτῶσα, ἢ ἀεροπλάνος. Οἱ δὲ ὅτι ἐν Ἅδου, ἐν σκοτίᾳ».

Πάντα τὰ ἑρμηνεύματα τῆς γλώσσης ταύτης εἶναι ἀναμφισβήτητα. Ἀμφισβητήσιμος εἶναι ἡ τοιαύτη αὐτῶν διατύπωσις, ὡς λίθοι καὶ πλίνθοι ἀτάκτως ἐρριμμένοι.

Ἀποκαθίστανται δὲ συνακόλουθα τὰ ἑρμηνευτά, ἂν τὸ τέταρτον ἑρμήνευμα μετατεθῇ μετὰ τὸ πρῶτον, ἵνα λέγῃ: «*ἡ ἐν τῷ ἀέρι φοιτῶσα, ἡ ἀεροπλάνος* κτλ.». Οὕτω τὸ μὲν *ἀεροπλάνος*[1] ἀποβαίνει ἐξήγησις τοῦ *ἐν τῷ ἀέρι φοιτῶσα*, τὸ δὲ

---

[1]) Ὁ μακαρίτης Γεώργιος Ζηκίδης ἐν τῷ Ὀρθογρ. Λεξικῷ ἐν λ. διδάσκει: «*ἀερόπλανον* (τό), τὸ ἐν τῷ ἀέρι πλανώμενον (οὐχὶ δὲ *ἀεροπλάνον*, ὅπερ ἔχον ἐνεργ. σημασίαν θὰ ἐδήλου ὄργανον πλανῶν, ὡς *λαοπλάνος* κτλ.). Φέρεται δὲ ἡ λέξις παρ' Ἡσυχίῳ ἐν τῇ λέξει *ἠεροφοῖτις Ἐρινύς*, ἔνθα κακῶς παροξύνεται...». Καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ δέ ἐκδόσει τοῦ Ἑλληνικοῦ Λεξικοῦ τοῦ Liddell - Scott (1925) ἐκδίδεται *ἀερόπλανος*.

Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ζηκίδου διδαχθέντα δύναταί τις νὰ ἀντείπῃ ὅτι τὸ *ἀεροπλάνος* ἀνή-

ἀοράτως τοῦ τρίτου ἑρμηνεύματος ἐπίσης ἐξήγησις τοῦ *ἀέρα ἠμφιεσμένη*, ὅπερ στοιχεῖ εἰς τὸ (Ἰλ. Ξ. 282) «*ἠέρα ἐσσαμένη*», δηλ. *ὑπ' ἀχλύος περιβεβλημένη*. Οὕτω κατ' ἀκρίβειαν τὰ ἑρμηνεύματα τοῦ λήμματος εἶναι τρία, ἅπερ διακριτέον διὰ τελείας στιγμῆς, ὡς εἴθισται παρ' Ἡσυχίῳ.

Τὸ πέμπτον ἑρμήνευμα: «*Ὅτι ἐν Ἅδου, ἐν σκοτίᾳ*» καλῶς ἔχει, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸν στίχον (Ἰλ. Ι 571) «*τῆς δ' ἠεροφοῖτις ἐρινὺς | ἔκλυεν ἐξ Ἐρέβεσφιν*», διότι, καθ' ἃ διδασκόμεθα ἐκ τοῦ στίχου (Ἰλ. Θ 368) «*εἰς Ἀίδαο πυλάρ ταο προὔπεμψεν | ἐξ Ἐρέβευς ἄξοντα κύνα*», ἔρεβος εἶναι *ὁ Ἀίδαο τόπος*.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ διαζευτικοῦ συνδέσμου *ἢ* εἰς ἄρθρον *ἡ* καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς στίξεως παρατηροῦμεν ὅτι ἐν τῇ κριτικῇ τῶν κειμένων οἱ τόνοι καὶ αἱ στίξεις ἢ οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν. Ἡ δὲ ἐν τῷ κώδικι ἀνοίκειος θέσις τοῦ *ἡ ἀεροπλάνος* ἐξηγεῖται ὡς ἐκ τοῦ περιθωρίου, ὅπου ὑπὸ ὑστέρας χειρὸς ἐγράφη, εἰς τὸ κείμενον εἰσαχθεῖσα.

50. «***ἠλίτισας***· ἁμαρτήσας».

Ἵνα ὑπάρχῃ ἁρμονία μεταξὺ λήμματος καὶ ἑρμηνεύματος γραπτέον:

«***ἠλίτησας***· ἡμάρτησας» ἢ

«***ἀλιτήσας***· ἁμαρτήσας».

Ὁ τύπος οὗτος τοῦ λήμματος ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ὡς ἀόριστος τοῦ *ἀλιταίνω* παρὰ τὸ παραδεδομένον *ἤλιτον*, ὡς παρὰ τὸν ἀόριστον *ἥμαρτον* τοῦ *ἁμαρτάνω* ἐσχηματίσθη ὁ νεώτερος *ἡμάρτησα*. Πρβ. δὲ καὶ *κερδαίνω - ἐκέρδησα, ἀσελγαίνω - ἠσέλγησα*. Κοινὸς τόπος εἶναι ἡ ἀντιμετάληψις τῶν γραμμάτων Α καὶ Η ἐν τοῖς χειρογράφοις.

κει οὐχὶ εἰς τὰ ἀντικειμενικὰ σύνθετα, τὰ ὁποῖα βαρύτονα ὄντα τονίζονται ἐπὶ τῆς παραληγούσης, ἂν τὸ δεύτερον συνθετικὸν σημαίνῃ ἐνέργειαν, ἀλλ' εἶναι προσδιοριστικὸν καὶ σημαίνει *ὁ ἐν τῷ ἀέρι πλανώμενος*, ὡς ὁ ἴδιος ἐξηγεῖ· ἑπομένως δύναται νὰ παροξύνεται, ὅπως καὶ τὸ ὁμοιότατα *ποντοπλάνος* = ὁ ἐν τῷ πόντῳ πλανώμενος, *ἐρημοπλάνος* = ὁ ἐν τῇ ἐρήμῳ πλανώμενος. Πρβ. πρὸς τούτοις καὶ τὰ ὅμοια *ἡμεροδρόμος, ἱππομάχος, ναυμάχος, θαλασσοσονόμος, οἰωνοπόλος* κτ.τ.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ νεώτερον *ἀεροπλάνον*, τὴν πτητικὴν μηχανήν, παρατηρητέον ὅτι τὸ δεύτερον συνθετικὸν *-πλάνον* οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ρῆμα *πλανῶ* ἢ *πλανῶμαι*. Περὶ τούτου ὀρθὰ διδάσκονται ἐν τῷ Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ Ἐλευθερουδάκη καὶ ἐν τῇ Μ. Ε. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ Μακρῆ ἐν λ., ἔνθα λέγεται ὅτι ἡ λέξις εἶναι ἀπόδοσις τῆς Γαλλικῆς aéroplane, παρήχθη δὲ αὕτη ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς λ. *ἀὴρ* καὶ τῆς Γαλλικῆς planer = ἰσορροπεῖν τοῦ πρώτου σχηματίσαντος τὴν λ. Γαλάτου ὁρμηθέντος ἐκ τῆς εἰκόνος τῶν πτηνῶν, ὅταν ταῦτα, εἰς τὰ ὕψη πετόμενα, ἐκτείνουσι μὲν τὰς πτέρυγας, ἀλλ' ἀκινητοῦσιν αὐτάς. Ὁ δὲ προπαροξύτονος τύπος *ἀερόπλανον* προέκυψεν ἐν τῇ λαϊκωτέρᾳ γλώσσῃ, ἀναλογικῶς πρὸς τὸ *ἀερόστατον*, τὸ ὁποῖον ἦτο γνώριμον πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀεροπλάνου.

51. «*ἤντ' ὀπότ' ἦσαν*· ἔν τινί ποτε ἦσαν».

Οὕτως ἐκδίδει τὴν γλῶσσαν ὁ Schmidt ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκδόσει τοῦ Ἡσυχίου, ἐν δὲ τῇ μικρᾷ, τῇ καὶ νεωτέρᾳ, ὀρθῶς κατ' ἔννοιαν συμπληροῖ τὸ ἑρμήνευμα οὕτως: «*ἔν τινί ποτε (χρόνῳ) ἦσαν*». Ἀντιστοιχεῖ δὲ τὸ ἑρμήνευμα τοῦτο πρὸς τὴν φράσιν «*ἦν ποτε χρόνος, ὅτε ἦσαν*[1]. Ἐκ τῆς φράσεως ταύτης καθ' ἡμᾶς κατὰ παράλειψιν τοῦ εὐκόλως δυναμένου νὰ νοηθῇ *χρόνος* κροέκυψεν ἡ φρ. «*ἦν ποτε, ὅτε ἦσαν*» καὶ κατὰ συναλοιφὴν «*ἦν ποτ' ὅτ' ἦσαν*». Αὕτη δὲ ὑφ' ἓν ἐκφερομένη *ἠνποτοτῆσαν* ἀπετέλεσε τὸ λῆμμα, ὅπερ κατέγραψεν ἐν τῷ Λεξικῷ ἡ πρώτη χείρ. Λεγομένη δὲ αὕτη ἄνευ διακρίσεως ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἐξ ὧν συνίσταται μερῶν, οἱονεὶ ἐπιρρηματικῶς, ἦτο δυνατὸν νὰ πάθῃ ἀντιμετάθεσιν τῶν φθόγγων *π* καὶ *τ* εἰς τὴν δευτέραν καὶ τρίτην συλλαβήν, καθ' ἃ ἔχομεν *τιπήδειος* ἀντὶ *ἐ)πιτήδειος*[2]. Ἦτο δὲ δυνατὸν καὶ ἐν τῇ γραφῇ νὰ συμβῇ τοῦτο ὑπὸ ἥττον προσεκτικοῦ ἀντιγραφέως.

Κατὰ ταῦτα ἡ γλῶσσα ἐκδοτέα:

«*ἦν ποτ' ὅτ' ἦσαν*· ἔν | τινί ποτ' ἦσαν».

Ὡς πρὸς δὲ τὴν διατήρησιν τοῦ *τ* τῆς λέξεως *ποτ'* ἄνευ τροπῆς αὐτοῦ εἰς τὸ ἀντίστοιχον δασὺ *θ* παρατηροῦμεν ὅτι τὸ δασὺ πνεῦμα εἶχεν ἀπολέσει τὴν ἀφομοιωτικὴν αὐτοῦ δύναμιν παλαιόθεν[3], ἡ δὲ τήρησις αὐτῆς ἐν τοῖς γραπτοῖς μνημείοις ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν, ἐνταῦθα δὲ ἀποδίδεται ἡ τῶν πολλῶν ἐν τῷ καθ' ἡμέραν λόγῳ ἐκφορά.

52. «*θεῖον*· [θεάφιον] ἄπυρον, ἄκαυστον».

Οὕτως ἐκδίδεται ἡ γλῶσσα ὑπὸ τοῦ Schmidt, δηλ. περιγραφομένου τοῦ ἑρμηνεύματος *θεάφιον*. Διατί; Καθ' ἡμᾶς ἐγράφη τὸ πρῶτον ἡ γλῶσσα αὕτη ἄνευ τοῦ ἑρμηνεύματος τούτου, ἔπειτα δὲ γραμματικός τις παρατηρήσας ὅτι ἡ γλῶσσα *θεῖον* ἑρμηνεύεται δι' ἄλλων γλωσσῶν, χρῆζουσῶν καὶ τούτων ἑρμηνεύματος, προσέθεσε τὴν λέξιν εἰς τὸ περιθώριον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἰσήχθη ἐν νεωτέρῳ ἀντιγράφῳ εἰς ἣν θέσιν ἀναγινώσκεται σήμερον.

---

[1]) Πρβ. Πλάτωνος Πρωτ. 320 C: «*ἦν ποτε χρόνος, ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν* κτλ.». Ἡ φράσις αὕτη φαίνεται ὅτι ἦτο σταθερὰ ἀρχὴ λαϊκωτέρων διηγήσεων καὶ ἑπομένως ἐνοεῖτο καὶ οὐχὶ πλήρως λεγομένη. Πρβλ. τὰ τοῦ ἰδιωματικωτέρου λόγου «*μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἦταν*» ἢ «*κάναν καιρὸ ἦταν...*».

[2]) Βλ. Ἀθηνᾶς 45 (1933) 355 σημ. 3 καὶ Λεξικογρ. Δελτ. 1, 137 ἀριθ. 74, πρβ. δὲ καὶ σελ. 136 ἀρ. 73.

[3]) Βλ. Γ. Χατζιδ. Γραμμ. 1, 547 κ.ἑ.

Πιθανώτατον δὲ εἶναι ὅτι καὶ τὸ ἑρμήνευμα *ἄκαυστον* προσετέθη ὑπ' ἄλλης χειρὸς πρὸς ἐξήγησιν προτέρου ἑρμηνεύματος *ἄπυρον*. Πρέπει πάντοτε νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ φερώνυμον τοῦ Ἡσυχίου λεξικὸν εἶναι πολλῶν χειρῶν καὶ πολλῶν αἰώνων ἀποτέλεσμα.

52. «*ἰν[ν]υεται*· κλαίει, ὀδύρεται».

Οὕτως ἐκδίδει τὴν γλῶσσαν ὁ Schmidt ἀποδεχόμενος τὴν γνώμην τοῦ Vossius. Παρ' Albertus δὲ γίνεται παραπομπὴ εἰς τὸ *κινύρεσθαι* καὶ *μινύρεσθαι*, ἀλλ' οὐδέτερον τολμᾶται.

Ἐνταῦθα καθ' ἡμᾶς πρόκειται παλαιογραφικὸν πρόβλημα τῶν ἁπλουστάτων. Λύεται δὲ τοῦτο εὐθὺς ὡς μεταγραφῇ τὸ λῆμμα εἰς τὴν μεγαλογράμματον γραφήν: ΙΝΝΥΕΤΑΙ. Ἂν ἤδη συνάψωμεν διὰ κεκλιμένης εὐθείας τὴν κορυφὴν τοῦ ἀρκτικοῦ Ι μετὰ τῆς βάσεως τῆς καθέτου τοῦ ἑπομένου γράμματος, ἀποδίδεται παραχρῆμα ἡ συλλαβὴ ΜΙ, διότι Ν καὶ ΛΙ συνηθέστατα ἀντιμεταλαμβάνονται. Ἔχοντες πρὸς τούτοις ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ Ρ καὶ τὸ Ε συμπίπτουσι πολλάκις, ὅταν ἡ κάτω ὁριζοντία γραμμὴ τοῦ Ε ἀποτριβῇ, ἐννοοῦμεν τὴν ἔκπτωσιν τοῦ ἑτέρου τῶν ὁμοίων γραμμάτων, πρᾶγμα ἐπίσης συνηθέστατον ἐν τοῖς χειρογράφοις. Ὅθεν ἄνευ ἀμφιβολίας ἡ γλῶσσα μεταγραπτέα ΜΙΝΥ⟨Ρ⟩ΕΤΑΙ, ἤτοι *μινύρεται*.

Εἰσήχθη δὲ ἡ οὕτως, ὡς παραδίδεται, ἐσφαλμένη γλῶσσα ἐξ ἀντιβολῆς πρὸς κρείσσονα νομιζόμενον κώδικα παρὰ τὴν ὀρθῶς ἔχουσαν γλῶσσαν ἐν τῷ ἀντιβαλλομένῳ κώδικι:

«*μινύρεται*· κλαίει θρηνεῖ, ὀδύρεται».

Ἔστω καὶ τοῦτο παράδειγμα τῆς *ὑποψίας*, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἔχῃ ἀνὴρ φιλόλογος[1] πρὸς τὸ κῦρος τῶν ἀντιβολαίων καὶ καθόλου εἰπεῖν τῶν λεγομένων *κρεισσόνων* ἢ *ἀρίστων* κωδίκων.

54. «*καιρότερον*· ἐνωρώτερον ἀχαιεί».

Τὴν γλῶσσαν ταύτην ἐπραγματεύθημεν ἐν Ἀθηνᾶς 49(1939) 13, μετεγράψαμεν δ' αὐτὴν «*ἐγκαιρότερον*· ἐνωρίστερον». Περὶ δὲ τοῦ *ἀχαιεὶ* εἴπομεν ὅτι ἀνήκει εἰς ἄλλην γλῶσσαν. Σήμερον ἐπαναξετάσαντες αὐτὴν πειθόμεθα ὅτι τὸ *ἀχαιεὶ* τοῦτο εἶναι παρανάγνωσμα τοῦ *ἀκαρεί*. Ὅθεν ἡ γλῶσσα ἐκδοτέα:

«*ἐγκαιρότερον*· ἐνωρίστερον, ἀκαρεί».

---

[1]) Ὁ πολὺς Momsen εἶπεν ὅτι οἱ φιλόλογοι ὀφείλουσι νὰ εἶναι suspiciosi homines, *ἄνδρες ὑπόπται*.

Τὸ συγκριτικὸν *ἐγκαιρότερον*, ἀπολύτως λεγόμενον, δύναται νὰ σημαίνῃ ἐγκαίρως, ἀμέσως, *ἀκαρεί*.

55. «***κάπρας***· ἀκολασίας».

Ἡ γλῶσσα αὕτη πράγματα παρέχει τοῖς κριτικοῖς· ὅθεν κατὰ διαφόρους τρόπους μεταβάλλεται, ὡς βλέπει τις παρ' Alberti καὶ Schmidt. Καθ' ἡμᾶς ὁ ἄγνωστος γραμματικὸς ἔγραψε:

«***καπρίας***· ἀκολασίας».

Οὐσιαστικὸν *καπρία* δὲν παρεδόθη· ἀλλὰ στοιχεῖ καὶ σημασιολογικῶς καὶ τεχνολογικῶς τῷ ρήματι *καπριᾶν* = ἀκολασταίνειν, μεμαρτυρημένῳ καὶ ἀναμφισβητήτῳ. Πρβ. *ὀφθαλμία - ὀφθαλμιᾶν, ναυτία - ναυτιᾶν, μανία - μανιᾶν* κ. ἄ.

56. «***κάρκαρα***·... ἐπίτυρα...».

Τὸ *κάρκαρα* τοῦτο, μόνον ἐνταῦθα ἀπαντῶν, φαίνεται λέξις πεποιημένη, αἱ δὲ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς λέξεις *κάρκανο* καὶ *κάρκαλο* εἶναι πιθανώτατα παραλλαγαὶ αὐτῆς, προελθοῦσαι κατ' ἀνομοίωσιν. Τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἐπίσης φαίνεται ὅτι εἶναι καὶ ἡ Ποντιακὴ λ. *καρκάτσιν*, περὶ τῆς ὁποίας, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀνωτέρω σοφώτατα διέλαβεν ὁ παλύκλαυστος φίλος Στυλιανὸς Δεινάκης ἐν Λαογραφίας 8 (1925) 489 κ.ἑ. Δηλοῦται δὲ διὰ τῶν λέξεων τούτων τὸ σκληρὸν τοῦ ἄρτου κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ μαλακόν, τὴν κοινῶς λεγομένην *ψίχαν*, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἐσχάρα τοῦ ἕλκους. Δὲν εἴμεθα ἄρα μακρὰν τῆς ἀληθείας ὑποθέτοντες ὅτι καὶ τὸ τοῦ Ἡσυχίου *κάρκαρα* σημαίνει τὸν φλοιὸν τοῦ σίτου, ἤτοι τὰ *πίτυρα*. Καὶ τὴν διόρθωσιν ταύτην εἰς τὴν προκειμένην γλῶσσαν προέτεινεν ἤδη ὁ πολὺς Μουσοῦρος.

57. «***κεχραμένη***· ρερυπωμένη».

Ὀρθῶς ποιῶν ὁ Schmidt δὲν εἰσήγαγε τὴν προταθεῖσαν διόρθωσιν τοῦ ἑρμηνεύματος *ἐρρυπωμένη*· διότι ὁ τοιοῦτος ἀναδιπλασιασμός, ἀλλότριος ὢν τῆς δοκίμου χρήσεως, ἦτο οὐχὶ σπάνιος παρὰ μεταγενεστέροις. Σημειωτέον δὲ καὶ τὸ Ὁμηρικὸν (Ὀδ. Ζ, 59) «*εἵματ(α)... τά μοι ῥερυπωμένα κεῖται*» (βλ. Κόντον ἐν *Σωκράτους* 1 (1974) σελ. 160 κ.ἑ.). Οὐδ' εἶναι πιστευτὸν ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς μετέβαλε τὴν ὀρθῶς ἔχουσαν λέξιν.

Ἀλλὰ τί εἶναι τὸ λῆμμα *κεχραμένη*; Ὡς παρακείμενος τοῦ *χραίνομαι* ὤφειλε νὰ εἶναι *κεχρασμένη* ἢ *κεχραμμένη*. Καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος τύπος ἐγράφη ὑπὸ τῆς πρώτης χειρός, ἀλλ' ἴσως πιθανώτερον εἶναι λῆμμα

κεχριμένη[1] ἀπὸ τοῦ *χρίομαι* = μολύνομαι, τὸ ὁποῖον καὶ μέχρι σήμερον ἐσώθη (βλ. κατωτέρω γλώσσσς *χρᾶται* καὶ *χρῶμαι*).

58. 59. «***κνύζα.*** κν(υζ)ηθμός, ἀπὸ τοῦ κνύζεσθαι. ἐπὶ τῶν κυνῶν».
«***κνυζοί·*** οἱ τὰ ὄμματα πονοῦντες».

Οὕτως ἐκδίδεται ἡ πρώτη γλῶσσα ὑπὸ τοῦ Schmidt, δηλ. κατὰ μεταβολὴν τοῦ παραδιδομένου *κνηθμὸς* εἰς *κνυζηθμός*, ἵνα οὕτως ἔχῃ λόγον ἡ ἀπὸ τοῦ *κνύζεσθαι* ἐτυμολογία αὐτοῦ. Καθ' ἡμᾶς ἐτυμολογεῖται ὑπὸ τοῦ ἀγνώστου γραμματικοῦ οὐχὶ τὸ ἑρμήνευμα, ἀλλὰ τὸ λῆμμα *κνύζα*. Καὶ εἶναι δυνατὴ τοιαύτη παραγωγή, ὑποχωρητική, καθ' ἃ ἀπὸ τοῦ *ἀμύνομαι* παρήχθη τὸ *ἄμυνα*, ἀπὸ τοῦ *ἡττῶμαι* τὸ *ἧττα* κ. ἄ. Εἶχε δὲ τὸ *κνύζεσθαι* καὶ τὴν σημασίαν τοῦ *κνᾶσθαι* καθ' ἃ διδάσκεταί τις ἐκ τοῦ Μ. Ἐτυμολογικοῦ. Διὰ ταῦτα ἡμεῖς διατηροῦμεν τὸ *κνηθμὸς* ἀμετάβλητον.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ λῆμμα *κνύζα* καὶ τὸ τῆς ἀκολούθου γλώσσης *κνυζὸς* εὑρίσκονται ταῦτα μεταξύ των εἰς σχέσιν πρωτοτύπου καὶ παραγώγου (βλ. Ἀθηνᾶς 49, σελ. 43 κ.ἑ.)· δηλοῖ ἄρα τὸ *κνύζα* καὶ νόσημά τι τῶν ὀφθαλμῶν προκαλοῦν κνησμόν, ἀφοῦ βεβαίως τὸ *κνυζὸς* σημαίνει τὰ νοσοῦντα τοὺς ὀφθαλμούς.

Τοιουτοτρόπως αἱ γλῶσσαι αὗται ὑποστηρίζουσιν ἀλλήλας καὶ οὐδεμία ἀνάγκη εἶναι μεταβολῆς οὔτε τοῦ *κνηθμὸς* εἰς *κνυζηθμὸς* οὔτε τοῦ *κνυζοὶ* εἰς *σκνιποὶ* - *κνιποί*, ὡς προτείνεται.

60. «***λαγχάνειν·*** κληροῦν».

Ἀντιγραφέως νυστάζοντος εἶναι τὸ ἑρμήνευμα, οὐχὶ δὲ γραμματικοῦ δίδαγμα. Γραπτέον:

«***λαγχάνειν·*** κληροῦσθαι».

καθ' ἃ κατωτέρω: «***λαχών·*** κληρωσάμενος».

61. «***λακερόν·*** εἰκαῖον».

Ἀδιανόητον εἶναι τὸ λῆμμα. Εἰκάζομεν:

«***λαχερόν·*** εἰκαῖον».

παρακινούμενοι ἀπὸ τῆς ἰδιωματικῆς λέξεως *καταλαχοῦ* (Μ. Εὐβοίᾳ) = τυχαίως καὶ τῆς ἐκ ταύτης παραγώγου *καταλαχάρις* = τυχαῖος, οἷον «*καταλαχάρικα πρόβατα*» τὰ τυχαίως εὑρεθέντα που καὶ οὐχὶ ἐπίτηδες ὁδηγηθέντα.

---

[1]) Ὁ παθ. παρακείμενος τοῦ *χρίομαι* ἐκφέρεται καὶ ἄνευ σ, ἤτοι *κέχριμαι* παρὰ τὸ *κέχρισμαι* (βλ. Ἀθηνᾶς 17 σελ. 446 κ.ἑ.).

62. «*ληβόλε*· λιθοβόλε, ἄξιε λιθασθῆναι».

Οὕτως ὁ Schmidt χωρὶς νὰ παρατηρῇ τι. Ἐκδοτέον καθ' ἡμᾶς:

«*λήβολε*· λιθόβολε, ἄξιε λιθασθῆναι».

ἵνα καὶ τὸ λῆμμα καὶ τὸ ἑρμήνευμα σημαίνουν τὸν ἄξιον λιθασθῆναι, ἤτοι πάθος. Ὁ Schulze Quaest. Ep. ἐκδίδει:

«*λήβολε*· ἄξια λιθασθῆναι», ἀλλ' ἐκβάλλει ἄνευ λόγου τὸ *λιθόβολε*.

63. «*λιχάξαι*· ῥῖψαι, βάλαι. Κρῆτες».

Εὐκόλως φέρεταί τις, μὴ ἀποδεχόμενος τὸ ἄλλως ἀμάρτυρον λῆμμα, εἰς τὸ *λιθάξαι* τοῦ μεμαρτυρημένου ρήματος *λιθάζω* = λιθοβολῶ. Ἔχων τις ὑπ' ὄψιν τὴν ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ ἐναλλαγὴν τῶν δασέων θ, φ, χ δύναται νὰ ὑποθέσῃ ὅτι καὶ ἐνταῦθα τοιοῦτον πρόκειται παράδειγμα[1].

64. «*μάθυιαι*· γνάθοι».

Ἡ γλῶσσα αὕτη τοῦ Ἡσυχίου, μολονότι οὐδαμόθεν ἄλλοθεν μαρτυρεῖται, οὐ μόνον δὲν ἠμφισβητήθη σοβαρῶς, ἀλλὰ μάλιστα λαμβάνεται ὡς μαρτύριον πρὸς πίστωσιν γραμματικοῦ κανόνος. Οὕτως ὁ Schulze (Quaest. Epic. 261) θεωρεῖ αὐτὴν ὡς ἓν τῶν θηλυκῶν οὐσιαστικῶν, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν μὲ τὴν κατάληξιν τῆς μετοχῆς τοῦ παρακειμένου *υια* ὑποσημειῶν: «Cf. praeter trita exempla Hesychii *μάθυιαι*· γνάθοι = φαγόνες· σιαγόνες (μαθ = mandere κτλ.)». Ἐπίσης ὁ Χατζιδάκις παραλαμβάνων τὴν γλῶσσαν ταύτην ὡς ἀναμφισβητήτου ὑποστάσεως λέξιν καταλέγει αὐτὴν μετὰ τῶν «ἀρχαίου τύπου ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ μετοχῶν *εἰδώς*, καὶ *εἰκὼς οἰκώς*, *ἄγυια*, *αἴθυια μάθυια*...» (Γραμματ. 2, 262). Καὶ κατωτέρω δὲ (σελ. 301) ποιούμενος λόγον περὶ τῆς καταλήξεως *-υια* λέγει «πρβλ. ἔτι *μάθυιαι*· γνάθοι, σιαγόνες (*μαθ*- Λατ. mandere)». Δέχεται δηλ. καὶ οὗτος τὴν ὑπὸ τοῦ Schulze προταθεῖσαν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως.

Καθ' ἡμᾶς ἡ τηλικαύτη πίστις εἰς μονήρεις γλώσσας, τῶν ὁποίων ἡ ὑπόστασις δὲν κυροῦται ὑπὸ τῆς γραμματικῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐκ τῆς ἀναμφισβητήτου παραδόσεως συναγομένης εἶναι παρακεκινδυνευμένη. Εἰς τὴν προκειμένην γλῶσσαν ἡμεῖς ἀπιστοῦμεν ὅλως, νομίζομεν δὲ ὅτι πρέπει αὕτη νὰ ἐκδοθῇ.

«*μάθοι*· αἱ γνάθοι».

---

[1]) Τὸ παλαιὸν *ἐκ στήθους* λέγεται ἰδιωματικῶς *ξεστήθου* καὶ *ξεστήχου*. Ὁ ἐφ' ἡμισείᾳ μοίρᾳ καλλιεργητὴς λέγεται, ἐν Χάλκῃ *φήμισος*, ἐν Ρόδῳ δὲ *θήμισος* καὶ *χήμισος*. Βλ. Tsopanakis, La phonétique des parlers de Rhodes 97 κ.ἑ.

ἵνα οὕτως ἡ θέσιν ἑρμηνεύματος ἔχουσα λέξις σημαίνῃ ἐπανόρθωσιν τοῦ λήμματος. Ἄγνωστος δηλ. γραμματικὸς ἀνέγνωσεν ἐν βιβλίῳ τινι τὸ *μάθοι* τοῦτο ἀντὶ τοῦ *γνάθοι*· δὲν εἶναι δὲ δύσκολον ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ τὸ *γν* νὰ παραναγνωσθῇ ὡς *μ*. Παρέγραψε δὲ ἐν τῷ περιθωρίῳ *αἱ γνάθοι* διορθῶν οὕτω τὸ κείμενον. Ἀμαθέστερος δέ τις γλωσσογράφος παρέλαβε τὸ παρανάγνωσμα ὡς γλῶσσαν: «*μάθοιαι γνάθοι*», ὅπερ ἀνεγνώσθη «*μάθυιαι γνάθοι*» (διότι τὸ *ο* καὶ τὸ *υ* ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ μεταπίπτουσιν εἰς ἄλληλα) καὶ ἀκολούθως ἐξελήφθη «*μάθυιαι· γνάθοι*» (πρβ. τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα περὶ τοῦ «*ἔνσων· ἕλκων*».

65. «***ναύκληρος***· ὁ συνοικίας προεστώς· ἢ μεμισθωμένην ὅλην καὶ ἀπομισθῶν κατὰ μέρος».

Οὕτως ἐκδίδομεν ἡμεῖς. Τὸ χειρόγραφον παρέχει: «... *καὶ ἀπὸ μισθῶν* ...», ὅπερ ὁ Κοραῆς Observationes in Hesychii Lexicon σελ. 112) διορθοῖ *ἀπομισθῶν*, ἐξαλείφει δὲ τὸν σύνδεσμον *καὶ* ἄνευ ἀνάγκης. Καθ' ἡμᾶς τὸ δεύτερον ἑρμήνευμα νοητέον «ἢ μεμισθωμένην ὅλην (ἔχων τὴν συνοικίαν) καὶ ἀπομισθῶν (αὐτὴν) κατὰ μέρος». Τοῦτο δηλ. ἐτέθη κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν *προεστῶτα* ἢ ἐπιστάτην τῆς συνοικίας. Διὰ δὲ τοῦ *συνοικία* δηλοῦται οἴκημα εὐμέγεθες διῃρημένον εἰς περισσοτέρας οἰκήσεις, παρεχομένας ἐπὶ ἐνοικίῳ (πρβ. τὸ σημερινὸν *πολυκατοικία*).

Διὰ τὴν μεταφορικὴν χρῆσιν τοῦ *ναύκληρος* πρβ. τὸ νεώτερον *καραβοκύρις*, ὅπερ σημαίνει ἐν Λακεδαίμονι καὶ Μάνῃ τὸν προϊστάμενον τῶν ἐργατῶν τοῦ ἐλαιοτριβείου, τὸν διευθύνοντα τὴν λειτουργίαν τοῦ καταστήματος.

66. «***νεολαία***· ... νέος λαός».

Τὸ ἑρμήνευμα τοῦτο παρέχεται προφανῶς ὡς ἐτυμολογικὴ σημασία τοῦ λήμματος. Ἀλλὰ κατὰ ποῖα πρότυπα ἐσχηματίσθη;

Ὡς ἀδελφὸς τύπος τοῦ ὀνόματος τούτου δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ τὸ παρὰ Φωτίῳ *νεόλεως*. Καὶ τοῦτο μὲν ἐσχηματίσθη κατὰ τὸ *Μενέλεως*, ἤτοι ἐκ δευτέρου συνθετικοῦ τοῦ *λεώς*. Ὡς δὲ ἔχομεν ἐκ τοῦ *Μενέλαος* τὸ ἐπίθετον Μενελάιος, οὕτως ἠδύνατο νὰ σχηματισθῇ ἐκ τοῦ *νέος λαὸς* τὸ **νεολάιος* - **νεολαῖος*, οὗ τὸ θηλ. *νεολαία* ἀπέβη οὐσιαστικὸν περιληπτικόν.

Ὑποπτεύομεν δὲ ὅτι τῆς παρὰ Φωτίῳ γλώσσης *νεολέως* - *νεόλεως* τὸ παρεχόμενον ἑρμήνευμα *ἔφηβος* εἶναι παρανάγνωσμα τοῦ *ἔφηβοι* (πληθυντικῶς), ὁπότε ἡ γλῶσσα αὕτη ἀποβαίνει ὁμόλογος πρὸς τὴν ἀνωτέρω τοῦ Ἡσυχίου.

67. «*ὀγδόδιον*· θυσία παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις . . .».

Ὁ τύπος *ὀγδόδιον* οὔτε τεχνολογικῶς νοεῖται ὁμαλῶς οὔτε σημασιολογικῶς. Ὑποπτεύομεν ὅτι εἶναι παρανάγνωσμα τοῦ ὀγδοΑΙΟΝ. δηλονότι *ἱερόν* [1], ἀντὶ *ὀγδοαῖα ἱερά*.

68. «*οἰνοπέπηκτον*· οἰνόδεσμον, μέλαν, οἰνωπόν, ἀμαυρόν, οἰνοειδές».

Τό τε λῆμμα καὶ τὸ πρῶτον ἑρμήνευμα εἶναι ἀκατανόητα. Διὸ ἡμεῖς ἀναγινώσκομεν:

οἰνοπέπαντον· οἰνῶδες μέλι, μέλαν κτλ.».

Ἀμαυρωθέντων δηλονότι τῶν γραμμάτων ΑΝ τῆς παραληγούσης τοῦ λήμματος, ἦτο δυνατὸν ἀμαθέστερος ἀντιγραφεύς, παραγόμενος ὑπὸ τῆς γνωρίμου λέξεως *πηκτός*, νὰ πλάσῃ τὸ τέρας *οἰνοπέπηκτον*. Ἀλλὰ καὶ παλαιογραφικῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναγνωσθῇ τὸ Α ὡς Θ. Εἶναι δὲ παραδεδομένη ἡ λ. *οἰνοπέπαντος* πρὸς δήλωσιν τῆς *πεπείρας* σταφυλῆς καὶ ὡς εἰκὸς μελαίνης, ἥτις ἦτο καὶ ἡ συνήθης παρὰ τοῖς παλαιοῖς.

Τοῦ δὲ παραδοθέντος ἑρμηνεύματος *οἰνόδεσμον* ἡ μεταγραφὴ τῶν τριῶν πρώτων συλλαβῶν εἰς *οἰνῶδες* οὐδὲν παρέχει πρᾶγμα, διότι ἐφ' ἡμῖν κεῖται ἡ μεταγραφὴ τοῦ Ο εἰς Ω ἢ ἀντιστρόφως, τοῦ δὲ ὑπολειπομένου μέρους ΜΟΝ ἡ μὲν μεταγραφὴ τοῦ Ν εἰς ΛΙ ἐπίσης ἐφ' ἡμῖν κεῖται, τὸ δὲ Ο δύναται νὰ ἔχῃ προέλθει ἐκ τοῦ Ε, ἀμαυρωθείσης τῆς ἐν τῷ μέσῳ κεραίας, ὡς πολλὰ ἀναμφισβήτητα παραδείγματα δηλοῦσιν.

Τὸ δὲ *οἰνῶδες μέλι* τοῦτο κάλλιστα δύναται νὰ σημαίνῃ τὸ ἄλλως καλούμενον *οἰνόμελι*, ἤτοι κρᾶμα ἐξ οἴνου καὶ μέλιτος. Εἰς τὴν ἐκδοχὴν ταύτην τοῦ λήμματος καὶ τοῦ πρώτου ἑρμηνεύματος στοιχοῦσι καὶ τὰ λοιπὰ ἑρμηνεύματα.

69. «*ὁμοῦ*· ἐγγύς, τοπικόν· ἢ ἄνδρες Ἀθηναῖοι δισμύριοι».

Περὶ τῆς χρήσεως ταύτης τοῦ *ὁμοῦ* διέλαβεν ὁ Κόντος ἐν Ἀθηνᾶς 1 (1889) σελ. 157 κ. ἑ. Ἐνταῦθα διεσάφησε τὴν γλῶσσαν ταύτην τοῦ Ἡσυχίου, ἐξηγήσας ὅτι ὑπὸ τὸ φερόμενον παράδειγμα «*ἄνδρες Ἀθηναῖοι δισμύριοι*» λανθάνει τὸ χωρίον τοῦ κατ' Ἀριστογείτονος λόγου τοῦ Δημοσθένους (785, 51) «*εἰσὶν ὁμοῦ δισμύριοι πάντες Ἀθηναῖοι*», ἔνθα τὸ *ὁμοῦ* σημαίνει *περίπου*.

Φαίνεται δ' ὅτι τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος τοῦ ἑρμηνεύματος εἶναι προσθήκη δευτέρας χειρός, τοῦ ἀγνώστου γραμματικοῦ θελήσαντος νὰ ἐμφανίσῃ χρῆσιν τοῦ ἐπιρρήματος ἄλλην παρὰ τὴν τοπικήν, ἔγραψε δὲ τὸ χωρίον ἀπὸ μνήμης διὰ τὴν

---

[1]) Πρβ. Ἰλ. Κ 571 «ὄφρ' ἱερὸν ἑτοιμασσαίατ' Ἀθήνῃ».

δύσκολον χρῆσιν τῶν εἰληταρίων [1] «*πάντες Ἀθηναῖοι* ⟨*ὁμοῦ*⟩ *δισμύριοι*» ἀντὶ τῆς γνησίας σειρᾶς «*ὁμοῦ δισμύριοι πάντες Ἀθηναῖοι*». Τὸ δὲ ΠΑΝΤΕϹ, ἀπαλειφθέντος τοῦ ἀρκτικοῦ Π εὔκολον ἦτο νὰ παραναγνωσθῇ *ΑΝΡΕϹ* καὶ ἀκολούθως νὰ διορθωθῇ εἰς ΑΝΔΡΕϹ [2].

70. «***οὖνον***· ὑγιές».

Ἴσως γραπτέον:

«***οὔλιον***· ὑγιές»

πρβ. «*οὔλιος Ἀπόλλων*» ὁ ὑγιάζων Ἀπόλλων, καὶ ρῆμα *οὔλω* = εἶμαι ὑγιής.

71. «***παχήμερον***· τὸ Μενδήσιον λεγόμενον».

Ὀρθῶς μὲν ἀνάγει ὁ Κοραῆς (Παρατηρήσεις εἰς τὸν Ἡσύχιον σελ. 120) εἰς τὸ *παχύμυρον* unguentum crassum, ἀλλὰ τηρητέα ἡ παραλήγουσα -*με*-, ἵνα λέγῃ *παχύμερον* καὶ θεωρητέον ὅτι ἡ λέξις ἐλήφθη ἐκ τῆς λαλουμένης εἰς χρόνους καθ' οὓς τὸ *ίρ* εἶχε τραπῆ εἰς ερ· πρβλ. *μερωδιὰ* ἀντὶ *μυρωδιά*, βλ. δὲ καὶ ἀνωτέρω § 45 γλῶσσαν *ἐπίτερα* ἐκ τοῦ *πίτυρα*.

72. «***πηγάδα***· τὴν οὐ πολλῷ ὕδατι κεχρημένην γῆν, ὕστερον γενομένην ξηρὰν καὶ πεπηγεῖαν».

Ὁ γράψας τὴν γλῶσσαν ταύτην ἠθέλησε νὰ δηλώσῃ ἔδαφος ὑδρηλὸν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ ἔαρ, ἔπειτα δὲ ξηρὸν σφόδρα, ὡς ἐκ πήξεως προελθόν, καὶ οἱονεὶ ἔκκροτον. Ἀλλ' ἵνα τοιοῦτον ἀποβῇ τὸ ἔδαφος, πρέπει πρότερον νὰ εἶναι *πολλῷ ὕδατι κεχρημένον*. Ὀβελιστέα ἄρα ἡ ἄρνησις *οὐ*, ἵνα ἡ γλῶσσα παρέχῃ νοῦν.

Τὰ τοιαῦτα ἐδάφη λέγονται ὑπὸ τῶν παλαιῶν *λιβάδες*, εἶναι δὲ πολλάκις ἄβατα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων πρὸ τοῦ θέρους· πρβλ. Θεοφρ. Ἱστορ. Φυτ. 2, 44 «*ξηραινομένων τῶν λιβάδων*». Κατὰ ταῦτα *πηγὰς* εἶναι ἡ ἀπεξηραμμένη, ἡ *πεπηγυῖα* λιβάς.

---

[1]) Οἱ παλαιοί, δυσκόλου οὔσης τῆς χρήσεως τῶν κυλίνδρων, ἐπεκαλοῦντο πολλάκις τὴν μνήμην αὐτῶν, ἥτις καὶ ἐξηπάτα αὐτοὺς ἐνίοτε. Βλ. ὅσα ἐγράψαμεν περὶ τοῦ πράγματος ἐν Ἀθηνᾶς 39 (1927) 228, καθ' ἃ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς περιέπεσεν εἰς τὴν πλάνην

[2]) Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Δημοσθένους παρέχουσι διὰ τὴν χρῆσιν ταύτην τοῦ *ὁμοῦ* καὶ ὁ Ἁρποκρατίων καὶ ὁ Φώτιος καὶ ὁ Σουΐδας καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τῶν γραμματικῶν ἀπαντᾷ, περὶ οὗ βλ. Κόντου ἔνθ. ἀν. Καὶ ὁ Schmidt δὲ ἐν τῇ μικρᾷ ἐκδόσει τοῦ Ἡσυχίου παραπέμπει εἰς τὸ χωρίον τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ' ἐν τούτοις τηρεῖ τὴν παράδοσιν. Νομίζει πιθανώτατα ὅτι, εἴτε καλῶς εἴτε κακῶς ἔχει ἡ παραδοθεῖσα φράσις, ταύτην ἔγραψεν ἡ πρώτη χείρ. Καθ' ἡμᾶς τοῦτο εἶναι ἀπιθανώτατον. Πιστεύομεν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἔχει ὡς ἡμεῖς ἀνωτέρω παρεστήσαμεν αὐτό.

72. «*πιλοῖς*· πιλωτοῖς».

Μεταβάλλεται τὸ λῆμμα εἰς *πίλοις*. Ἀλλὰ τί εἶναι *πιλωτός;* ἢ ὁ πεπιλωμένος ἢ ὁ δυνάμενος πιλωθῆναι· *πίλος* ὅμως οὐχί. Ταῦτα κατὰ τὴν ὁμαλὴν καὶ συνήθη τεχνολογίαν. Διὰ ταῦτα ὑποθέτομεν ὅτι καλῶς ἔχει ὁ ὀξύτονος τύπος *πιλός*, ἵνα σημαίνῃ ὁ δυνάμενος νὰ καταστῇ πίλος, ἤτοι *πιλωτός*. Περὶ τῆς ἀντιστοιχίας *πίλος - πιλὸς* βλ. Ἀθηνᾶς 49 (1939) 43 κ. ἑξ.

73. «*ῥάχι*· τὸ στέμφυλον».

Ὁ Κοραῆς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Στράβωνος (4, 316) γράφει: «τὸ ἐκ τῆς ὀρύζης οἰνόπνευμα οἱ Ἰνδοὶ ἐκάλουν arack ἢ rack, παρ' Ἡσυχίῳ κεῖται «*ῥάχι*· τὸ στέμφυλον».

Πρόκειται πιθανῶς περὶ τοῦ καὶ σήμερον καλουμένου *ρακί*, τοῦ ἐκ τῶν στεμφύλων ἀποστάγματος ἄνευ προσθέτου τινὸς ἀρώματος ἢ ζακχάρεως. Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ σήμερον λέγεται τὸ ἀπόσταγμα τοῦτο ὡς ποτὸν *τσίπουρο, τσίπουρα* δὲ πληθυντικῶς λέγονται τὰ στέμφυλα, συνάγεται ἡ ἀκρίβεια τῆς παραδοθείσης γλώσσης.

Παρατηρητέον δ' ὅτι τὸ μὲν ἐκπίεσμα τῶν σταφυλῶν κατ' ἀμφοτέρας τὰς προσηγορίας λέγεται πληθυντικῶς, εἰς δὲ τὴν συνεκδοχικὴν σημασίαν ἑνικῶς. Ὁμοίως ἑνικῶς λέγεται *μοῦρο* τὸ ἐκ μόρων ἢ συκαμίνων οἰνοπνευματῶδες ποτόν.

74. «*ῥόχανον*· σκυταλίδα, ⟨ἀ⟩πορακτήριον, ᾗ ἀποριγλιῶσι τὸ μέτρον».

Τὸ *ῥόχανον* εἶναι πιθανῶς τύπος τοῦ *ῥυκάνη*, κοιν. *ρυκάνι*· ἐνδέχεται δὲ νὰ ἐγράφη τὸ πρῶτον *ρόκανον*, διότι τὸ Χ καὶ τὸ Κ ἐνίοτε ἀντιμεταλαμβάνονται (πρβ. τὰ ἀνωτέρω *ῥάχι - ῥάκι, ἀχαιεὶ - ἀκαρεί*). Τὸ πρᾶγμα πολλαχοῦ λέγεται *ῥήγλα* (ἐκ τοῦ Λατ. regula), εἶναι δὲ σκυτάλη τις εὐθεῖα καὶ στρογγύλη. Τὸ δὲ *μέτρον* νοεῖται ὡς δοχεῖον ὡρισμένης χωρητικότητος ξηρῶν καρπῶν. Τοῦτο πληροῦται ὑπὲρ τὰ χείλη, καὶ διὰ τοῦ *ῥοχάνου* ἢ τῆς *ῥήγλας* ἀπωθουμένου τοῦ πλεονάζοντος καρποῦ, καθίσταται ἰσοχειλές. Ἡ ἐνέργεια αὕτη λέγεται *ἀπορρηγλῶ*, ἀρχ. *ἀπομάσσω*. Τὸ *ἀπορακτήριον* ἄρα οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰ μὴ *ἀπομακτήριον*, ἄλλως *ἀπομάκτρα*, ὡς ἤδη ἄλλοι ἀποκατέστησαν.

Ὁ Hasius προτιμᾷ *ἀπομάκτραν* ἕνεκα τοῦ ἀκολουθοῦντος *ᾗ*· ἀλλ' ἡ φθορὰ τούτου εἰς *ἀπομακτήριον* δὲν εἶναι πιθανή, εἶναι δὲ πιθανὸν τοῦτο νὰ προσετέθη ὑπὸ δευτέρας χειρός, ὁπότε τὸ ἀναφορικὸν καλῶς ἔχει, συμφωνοῦν πρὸς τὸ *σκυταλίδα*.

Κατὰ ταῦτα ἡ γλῶσσα ἐκδοτέα:

«*ῥόχανον (ἢ ῥόκανον)*· σκυταλίδα, ἀπομακτήριον, ᾗ ἀπορρηγλῶσι τὸ μέτρον».

Βλ. ἀνωτέρω γλῶσσαν ὑπ' ἀριθμ. 22 *ἀπόμακτρα*.

Παρὰ τὸ *ῥόχανον* τοῦτο ἔχομεν καὶ τὸν τύπον *ῥόγανον*, τὸν ὁποῖον εὑρίσκομεν εἰς τὸ σύνθετον *ἐπιρρόγανον* ἐπίσης παρ' Ἡσυχίῳ μετὰ τῆς αὐτῆς σημασίας. Συγγενὴς εἶναι καὶ ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος *ῥοκάνη*, συγγενὲς δὲ καὶ τὸ φωνητικὸν περιεχόμενον τῆς ρίζης πάντων, ὥστε ἐπιβάλλεται νὰ συνεξετασθῶσι. Καὶ πρῶτον αἱ καταλήξεις *-ανον*, *-άνη* τεκμηριοῦσι τὸν Ἑλληνικὸν σχηματισμὸν αὐτῶν (πρβ. *δρέπανον - δρεπάνη*, *θήγανον - θηγάνη*), ἀλλὰ ἡ ρίζα ὑπὸ οὐδεμίαν τῶν τριῶν αὐτῆς μορφῶν, *ροχ-ρογ-* καὶ *ρυκ-*, εὑρίσκεται ἐν ἄλλῃ τινὶ λέξει. Ἀλλὰ καὶ ἡ παράδοσις αὐτῶν τούτων τῶν ὀνομάτων δὲν εἶναι πολὺ παλαιά· τὸ μὲν *ρυκάνη* ἀναγινώσκεται ἐν τῇ Παλατίνῃ Ἀνθολογίᾳ, τὸ δὲ *ῥόχανον* καὶ *ῥόγανον* (*ἐπιρρόγανον*) μόνον παρ' Ἡσυχίῳ. Ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται ἡ χρῆσις αὐτῶν νὰ εἶναι παλαιοτάτη, ἀλλὰ μὴ παραδοθεῖσα γραπτῶς.

Ἂν πράγματι τὸ *ῥυκάνη* συνάπτεται ἐτυμολογικῶς μετὰ τοῦ Λατινικοῦ runco-ônis, ὡς διδάσκεται παρὰ Boisacq (Dictionaire Etymol. de la langue Grecque ἐν λ.), πρέπει τότε νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τοὐλάχιστον ἡ λ. αὕτη ἀνάγεται εἰς προελληνικοὺς χρόνους. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο runco παρὰ Ernout - Meillet (Dictionaire Etymol. de la langue Latine ἐν λ.) συνάπτεται μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ *ὀρύσσω*, *ὀρυχὴ* κτλ. ἕπεται ὅτι καὶ τὸ *ῥυκάνη* συνάπτεται μετὰ τοῦ *ὀρύσσω*, ὡς ἤδη διδάσκει καὶ ὁ Χατζιδάκις ἐν τῇ Γραμματικῇ αὐτοῦ (τόμ. 1, 530). Αἱ λέξεις ὅμως *ῥόχανον* καὶ *ῥόγανον* οὐδὲ μνημονεύονται ὅλως ἐν τοῖς βιβλίοις τούτοις. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι αὗται θεωροῦνται ἄλλης ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἔννοια τοῦ *ῥυκάνη* δὲν εἶναι ἡ τοῦ *ὀρύσσειν*, ἀλλ' ἡ τοῦ *ἰσοῦν*, *ἐξισοῦν*, *ὁμαλίζειν*, *σύρειν*, ἡ ὁποία εἶναι ἐπίσης καὶ τοῦ *ῥόχανον* καὶ *ῥόγανον*.

Διὰ ταῦτα ἡμεῖς νομίζομεν τὰς τρεῖς ταύτας λέξεις ἀδελφάς, προελθούσας ἐκ μιᾶς τινος. Καὶ ὁ μὲν διάφορος χαρακτὴρ τῆς ρίζης, *γ*, *χ*, *κ*, οὐδὲν σημαίνει, διότι οἱ φθόγγοι οὗτοι, συγγενεῖς ὄντες, πολλάκις ἐναλλάσσονται, οἷον *ὄρογχος* καὶ *ὄρογκος*, *ῥέγχω* καὶ *ῥέγκω*, *ὄρτυγος* καὶ *ὄρτυκος*, *σκελὶς* καὶ *σχελὴς* (βλ. Γ. Χατζιδάκι ἐν Γραμματ. 1, 414), τὸ δὲ ριζικὸν φωνῆεν *υ* παρὰ τὸ *ο* ἐπίσης οὐδὲν σημαίνει, διότι δύναται τὸ *ο* νὰ τραπῇ μεταπτωτικῶς εἰς *υ*, καθ' ἃ εἰς τὰ γνωριμώτατα *ὄνομα - ὄνυμα - ἀνώνυμος*, *ἀγορὰ - πανήγυρις* καὶ ἄλλα, περὶ ὧν βλ. Γ. Χατζιδάκιν ἔνθ' ἀνωτ. 1,241. Κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἀρχικὸν θέμα *ροκ-*, ὅπερ μεταπτωτικῶς μετεβλήθη εἰς *ρυκ-* ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἐξ οὗ τὸ *ῥυκάνη*, εἰς *υ* δὲ ἐν τῇ Λατινικῇ, ἐξ οὗ τὸ runco μετ' ἀναπτύξεως ἐνρίνου, παρέμεινε δὲ τὸ φωνῆεν τοῦ θέματος ἀμετάβλητον εἰς τοῖς τύποις *ῥόχανον* καὶ *ῥόγανον*. Ἐκ τῶν τύπων τούτων πιθανῶς προῆλθεν ὁ σήμερον κοινολεκτούμενος τύπος *ῥόκανο - ροκάνι* πρὸς δήλωσιν τοῦ τεκτονικοῦ ἐργαλείου, δι' οὗ λειαίνονται

αἱ σανίδες. Ἐπίσης ἡ γεωργικὴ ὑποτυπώδης μηχανή, (ἡ) *ροκάνα* δι' ἧς συντρίβονται ἐν τῷ ἅλωνίῳ οἱ στάχυες πρὸς ἀποχωρισμὸν τοῦ καρποῦ ἀπὸ τῶν ἀχύρων.

Παρὰ ταῦτα ὁ Ἡσύχιος παραδίδει καὶ τὴν γλῶσσαν:

«***ῥάγανον***· ῥάδιον»,

τῆς ὁποίας τὸ ἑρμήνευμα μεταβάλλεται εἰς *ρα⟨β⟩δίον*, ἵνα οὕτω δηλωθῇ ἡ ἀπομακτήριος σκυτάλη, ὀρθῶς δὲ ὁ Schmidt λέγει περὶ τῆς μεταβολῆς ταύτης «mihi maxime placet» εἶναι ἄρα τὸ *ῥάγανον* ἕτερος τύπος τοῦ *ῥόγανον*. Ἀλλὰ πῶς ἔχει τὸ *α ρα-*; Ὁ Blumentahl ἀνάγει τὸν τύπον τοῦτον εἰς τὸ ρῆμα *ῥάσσω* (= κτυπῶ τοὺς πόδας εἰς τὸ ἔδαφος) καὶ ὑποθέτει τροπὴν τοῦ *α* εἰς *ο*, ὅθεν οἱ τύποι *ῥόγανον* καὶ *ῥόχανον*. Τὴν τροπὴν δὲ ταύτην ἀναζητεῖ εἰς τὴν ὑποθετικὴν Δυτικοϊλλυρικὴν γλῶσσαν [1]. Τὴν τοιαύτην τροπὴν ἡμεῖς τοὐλάχιστον θεωροῦμεν ἀπαράδεκτον.

Καθ' ἡμᾶς, ἂν δὲν πρόκειται περὶ ἀντιγραφικοῦ σφάλματος ὑπεισελθόντος εἰς τὸ κείμενον ἐξ ἀντιβολῆς, πρέπει νὰ δεχθῶμεν φωνητικὴν τροπὴν τοῦ *ο* κατ' ἀφομοίωσιν πρὸς τὸ τῆς γειτονικῆς συλλαβῆς *α*.

Τοιαῦτα παραδείγματα ἱκανὰ εὑρίσκομεν ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ, οἷον *ἅλατρο* ἀντὶ *ἅλοτρο - ἄροτρον*, *μαναχὸς* ἀντὶ *μοναχός*, *φανάζω* ἀντὶ *φωνάζω*. Ἀλλὰ καὶ ἀρχαῖα παραδείγματα τοιαύτης ἀφομοιώσεως ὑπάρχουν, οἷον *ἀστακὸς* ἀντὶ *ὀστακός*, *ἄναιρον* ἀντὶ *ὄναιρον*. Πρβ. πρὸς τούτοις *Ἀκάδημος* ἀντὶ *Ἐκάδημος*. Δὲν νομίζομεν ὀρθὸν νὰ καταφεύγωμεν εἰς ὑποθέσεις σφόδρα παρακεκινδυνευμένας πρὸς ἐξήγησιν ζητημάτων δυναμένων νὰ ἐξηγηθοῦν διὰ τῆς ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ παραδόσεως.

75. «***σιλλός***· ἀναφάλ[λ]αντος, μῶμος, κακολογία καὶ χλευασμός».

Ἡ γλῶσσα αὕτη φαίνεται ἀποτέλεσμα συμφύρσεως δύο γλωσσῶν, τῶν ἑξῆς:

«***σιλλός***· ἀναφάλ[λ]αντος, μῶμος» καὶ
«***σίλλος***· κακολογία καὶ χλευασμός».

Ἔχει δὲ τὸ *σιλλὸς* πρὸς τὸ *σίλλος* ὡς ἔχουν τὰ προηγούμενα *πιλὸς* πρὸς τὸ *πίλος*, *κνύζα-κνυζός*, ἔτι δὲ τὸ *γρῖφος-γριφός*, *σάβος - σαβός*, *ὄκνος-ὀκνὸς* καὶ ἄλλα, περὶ ὧν βλ. Ἀθηνᾶς 49 (1939) 43 κ.ἑ.

Ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ Schmidt *ἀναφάλ[λ]αντος* κατὰ περιγραφὴν τοῦ ἑτέρου *λ*, ἵνα δηλωθῇ οὕτως ὁ *ἀναφαλαντίας*. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν ποίαν σχέσιν δύνα-

---

[1]) *Albrecht von Blumentahl*, Hesych, Studien σελ. 11.

[2]) Βλ. *Ἰ. Χατζιδάκι*, ἐν Ἀθηνᾶς 24 (1912) 24 καὶ Γραμματ. 1, 407.

ται νὰ ἔχῃ ὁ *ἀρχόμενος ἀποφαλακροῦσθαι* πρὸς τὸν χλευάζοντα ἢ πρὸς τὴν χλεύην.

Τὴν λέξιν ταύτην ἡμεῖς συνδέομεν πρὸς τὴν ἰδιωματικὴν *ἀναφάνταλος* (Πελοπόνν.), ἥτις σημαίνει τὸν κοῦφον, τὸν μωρολόγον. Προῆλθον δὲ ἀμφότεροι οἱ τύπου ἐκ τῆς λέξεως *ἀλαλάφαντος* (*ἄλαλος* + *ἄφαντος*) διὰ μεταθέσεως φθόγγων κατὰ τὸ ἑξῆς σχῆμα:

ἀλαλάφαντος | *ἀλαφάνταλος*⟩ *ἀναφάνταλος*
| *ἀλαφάλαντος*⟩ *ἀναφάλαντος*

Ἡ δευτέρα μεταβολὴ ἐπῆλθεν εἴτε διὰ παρετυμολογίας πρὸς τὴν πρόθεσιν *ἀνὰ* εἴτε μᾶλλον κατ' ἀνομοίωσιν (πρβ. *ἀλληλοπρόγονα*⟩ *λημοπρόγονα* καὶ *ληνοπρόγονα, ἀλληλοβοήθεια - ληνοβοήθεια*) [1].

Τὴν λέξιν *μῶμος* ὡς ἑρμήνευμα τοῦ *σιλλὸς* ἐννοοῦμεν οὐχὶ ὡς *ἀφῃρημένον*, ἀλλ' ὡς ἐπίθετον, ὁ *μωμώμενος*, ὁ *κακολογῶν*.

76. «***σιπαλόν***· ἀκάθαρτον, εἰδεχθέστατον».

Τοῦ λήμματος, ἀγνώστου ἄλλοθεν ὄντος καὶ ἀτεχνολογήτου, νομίζομεν ὅτι δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ὕπαρξιν ἡ ἰδιωματικὴ λ. *ἀνεσούμπαλος* (Ἀμοργὸς) = ἀκατάστατος. Προσκρούομεν εἰς τὸ ὑπερθετικὸν *εἰδεχθέστατον*. Ἴσως ὑπὸ τὴν κατάληξιν *-τατον* κρύπτεται ἄλλη τις λέξις.

77. «***σίπτα***· σιώπα Μεσάπιοι».

Τὸ ὡς ἑρμήνευμα παραγραφόμενον εἶναι ἐπανόρθωσις τοῦ λήμματος. Τὸ *πτ* ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ἐκ τοῦ *ωπ*. Τὸ ἀργὸν παραμένον *Μεσάπιος* παρεισῆλθεν εἰς τὴν προκειμένην γλῶσσαν ἐξ ἄλλης, πρᾶγμα ἐπανειλημμένως παρατηρηθὲν εἰς τὸν Ἡσύχιον.

78–85. «***σκ[ε]ιρόν***· λατύπην ἢ σκληρόν».

Ἐνταῦθα πρόκειται σύγχυσις δύο γλωσσῶν, τῶν ἑξῆς:

«***σκ[ε]ῖρον***· λατύπην» καὶ
«***σκ[ε]ιρόν***· σκληρόν».

Ἡ διὰ τοῦ *ει* γραφὴ τῆς λέξεως ὀφείλεται εἰς παράδοσιν ἀπὸ τῶν τελευταίων π.Χ. αἰώνων, ὅτε τὸ μακρὸν *ι* ἐγράφετο διὰ τῆς διφθόγγου *ει*, οἷον *τειμή*, *νείκη* κτλ. Παρὰ ταύτην τὴν γραφὴν τῆς προκειμένης λέξεως παραδίδεται καὶ ἡ

[1]) Βλ. τὰ ὑφ' ἡμῶν γεγραμμένα περὶ τῆς λέξεως ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 2 (1940) 119.

γραφὴ *σκῖρον* καὶ *σκίρρον* καὶ *σκίρον*, βραδύτερον δὲ καὶ *σκῦρον* καὶ *σκύρον*.

Ἀθετουμένης τῆς ἅπαξ παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Ψ 333) παραδόσεως τῆς λέξεως καὶ μόλις ἀπὸ τοῦ Ξενοφῶντος σταθερῶς μαρτυρουμένης, ἀποβαίνει πιθανὴ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι πρόκειται περὶ ξένης λέξεως κατὰ περισσοτέρους τρόπους παραδοθείσης. Πάντως ἡ διὰ τῆς διφθόγγου *ει* γραφὴ μαρτυρεῖ τὴν μακρότητα τῆς παραληγούσης, ἡ δὲ διὰ τοῦ διπλοῦ *ρ*, *σκίρρον*, δεικνύει τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀπόδοσιν τῆς μακρότητος τοῦ *ι*, ἡ δὲ διὰ τοῦ *υ* γραφή, κατὰ πολὺ νεωτέρα, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κατὰ συνεκδρομὴν ἔχουσα πρὸς τὸ ὄνομα *Σκῦρος*, γνωριμωτάτης νήσου, πετρώδους οὔσης κατὰ τὸ πλεῖστον. Κατὰ ταῦτα ἡ ὀρθοτέρα γραφὴ ἀποβαίνει ἡ διὰ τοῦ *ι* μακροῦ: *σκῖρον*, τὰ *σκῖρα*.

Ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου παραδίδεται πρὸς τούτοις:

α' «***σκ[ε]ιρώσασθαι***· σκληροῦσθαι»
β' «***σκιρεῖται***· σκιρός ἐστιν ἡ λατύπη»
γ' «***σκιρώσασθαι***· ἀποσκληροῦσθαι»
δ' «***σκιρ⟨ω⟩θῶσι***· σκληρυνθῶσιν»
ε' «σκῦρος·... Λυσίμαχος τὴν λατύπην»
ϛ' «***σκυρωθῶσι***· λιθωθῶσιν»
ζ' «***σκυρωτὴ ὁδός***· ἱππόκροτος».

Ἡ διὰ τοῦ *υ* ἔκδοσις τῆς πρώτης συλλαβῆς τῶν τριῶν τελευταίων γλωσσῶν ὀφείλεται εἰς τὴν γνώμην τοῦ ἐκδότου, ὅτι οὕτως ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ πρώτου καταλέξαντος αὐτὰς εἰς τὸ Ἡσυχιακὸν Λεξικὸν κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὴν Σκῦρον, τὴν νῆσον, καθ' ἃ ἀνωτέρω εἴπομεν.

Ὁ τύπος *σκιρεῖται* τῆς δευτέρας γλώσσης στοιχεῖ εἰς ῥῆμα *σκιρέομαι*, τοῦ ὁποίου ὁ ἐκ τοῦ ὀνόματος *σκῖρον* σχηματισμὸς παρὰ τὸ *σκιρόω*-*σκιρόομαι* δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ. Ἀλλὰ τὸ ἑρμήνευμα αὐτοῦ, ὡς ἐκδίδεται παρὰ Schmidt, δὲν ἔχει ὀρθῶς. Καθ' ἡμᾶς ὁ πρῶτος θησαυρίσας τὴν γλῶσσαν ἡρμήνευσεν αὐτὴν διὰ τοῦ *σκιρὸς ἐστὶν* δηλῶν διὰ τούτου τὸ *σκιρωτὸς* ἢ *ἀπόκροτός ἐστιν*. Ἔπειτα δὲ ὑπὸ ἑτέρου γραμματικοῦ ἐκλαβόντος τὸ ὄνομα *σκιρὸς* ἀντὶ τοῦ *σκῖρον* προσετέθη «*ἡ λατύπη*»· διὸ τὸ ὄνομα τοῦτο διακριτέον διὰ στιγμῆς τινος μετὰ τὸ *ἐστίν*, ἵνα λέγῃ:

«***σκιρεῖται***· σκιρὸς ἐστίν· ἡ λατύπη».

Δὲν φερόμεθα δὲ εἰς τὴν μεταγραφὴν τοῦ λήμματος *σκιροῦται*, δὲν νομίζο-

---

[1]) Πρβ. *κύκλος⟩κυκλέω παρὰ τὸ κυκλόω, πίλος⟩πιλέω παρὰ τὸ πιλόω, σκηνὴ⟩σκηνέω παρὰ τὸ σκηνόω, σκότος⟩σκοτέω παρὰ τὸ σκοτόω.*

μεν πιθανὴν τὴν φθορὰν τοῦ *ου* εἰς *ει*, καὶ διότι, καθ' ἃ ἀνωτέρω εἴπομεν, ὁ σχηματισμὸς ρήματος εἰς *-έομαι* παρὰ τὸν ἀναμφισβήτητον εἰς *-όομαι* δὲν εἶναι ἀτεχνολόγητος.

Ἡ τελευταία γλῶσσα «*σκυρωτὴ ὁδός· ἱππόκροτος*» εἶναι ἀκατανόητος· διότι θὰ ἀνέμενέ τις ὡς ἑρμήνευμα τὸ *ἀπόκροτος* ἢ *ἔκκροτος* ἢ τοιοῦτόν τι. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ καταγράψας τὴν γλῶσσαν εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸ τοῦ Πινδάρου (Πυθιον. 5, 92, W. Christ, 1899) «*πεδιάδα πομπαῖς ἔμμεν ἱππόκροτον σκυρωτὰν ὁδόν*», ἔνθα ἐξέλαβε τὸ *ἱππόκροτον* ὡς κατηγορούμενον τοῦ *σκυρωτὰν ὁδὸν* ἀντὶ προσδιορισμοῦ.

Ἐκ τῆς δευτέρας καὶ πέμπτης γλώσσης δύναταί τις νὰ συναγάγῃ μετὰ πιθανότητος ὅτι τὸ οὐδέτερον *σκῖρον* ἐλέγετο καὶ *σκῖρος* ἀρσενικῶς, ὅθεν καὶ ὁ γνωστὸς ἰατρικὸς ὅρος.

Ἡ λέξις αὕτη *σκῖρον* εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετὰ τῆς οἰκείας σημασίας κατέστη κοινοτάτη καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἐκ ταύτης ἐσχηματίσθησαν, οἷον *σκιροδετῶ, σκιρόδεσις, σκιρόδετος, σκιροδεσία, σκιρόδεμα, σκιροκονίαμα*. Ἐπίσης δύναται νὰ λεχθῇ *ἐπισκιρῶ (-όω)* παρὰ τὸ *σκιρῶ (-όω)*, καὶ *σκίρωσις* ἢ *ἐπισκίρωσις* παρὰ τὸ *σκιρόστρωσις*, καὶ *ἀποσκιρῶ (-όω)* = διαλύω τὸ ἐσκιρωμένον δάπεδον, καὶ τὸ ἀφῃρημένον *ἀποσκίρωσις*. Τὸ ρῆμα τοῦτο δύναται νὰ ληφθῇ καὶ ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ μεταβάλλω εἰς σκῖρα μεγάλους λίθους· ἐπίσης καὶ τὸ ἀφῃρημένον *ἀποσκίρωσις*. Δὲν δύναται δὲ νὰ γίνῃ σύγχυσις τῶν σημασιῶν ἐν τῇ χρήσει, διότι αὗται συνάγονται ἀμέσως ἐκ τῶν συμφραζομένων.

Τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶναι διδακτικώτατον δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀποδέχονται ἀδιστάκτως ξενογλώσσους ὅρους, ἀποφεύγουσι δὲ τὴν Ἑλληνικὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ λ. *μπετὸν* κατέστη μὲν κοινοτάτη, ἀλλ' οὐδεμία λέξις ἐξ αὐτῆς παρήχθη. Καὶ θὰ ἠδύναντο μὲν οἱ τολμηρότεροι νὰ σχηματίσωσιν ἐξ αὐτῆς τὸ *μπετονάρω, μπετοναρισμένος, μπετονάρισμα*, καὶ *ξεμπετονάρισμα* κτλ. ἀλλὰ τότε τί γίνεται ἡ φυσιογνωμία τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου;

Εἶναι προφανὲς ὅτι καὶ οἱ ἰατρικοὶ ὅροι *σκῖρος, σκιρόω, σκίρωσις, σκίρωμα, σκιρώδης* κτλ. πρὸς δήλωσιν νοσημάτων ἐμφανιζόντων ὑφὴν σκληρὰν ἐντεῦθεν ἔχουσι τὴν ἀρχήν.

Οὐδεμίαν πρὸς ταῦτα ἔχει σχέσιν τὸ ὄνομα *σκίρον* (μὲ τὸ *ι* βραχὺ) = σκιάδιον καὶ τὰ ἐκ τούτου σχηματισθέντα *σκιροφόρια* ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀθηνᾶς, *Σκιροφοριὼν* ὁ μὴν κτλ.

86. «***σ[κ]οίθης***· διάβολος. Ἀττικὰ λάλος, στωμύλος».

Οἱ κριτικοὶ ἐκβάλλοντες τὸ *κ* τοῦ λήμματος ἀνάγινώσκουσι *σοίθης* καὶ συν-

δέουσιν αὐτὸ πρὸς τὸ *ψοίθης*. Περὶ τούτων βλ. ἔκδοσιν Schmidt, Alberti καὶ Θησαυρὸν ἐν λ. *Ψύθης*.

Καθ' ἡμᾶς ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψε *σκύθης*, ἠθέλησε δὲ νὰ δηλώσῃ τὸν Σκύθην δοῦλον ἢ δημόσιον ὑπηρέτην ἀποδίδων εἰς αὐτὸν τὴν ἰδιότητα τοῦ λάλου καὶ τοῦ διαβολέως. Ἐλήφθη δηλ. τὸ ἐθνικὸν μετωνυμικῶς ἀντὶ προσηγορικοῦ. πρβ. τὰ νεώτερα *Τοῦρκος* = σκληρός, *Κατελάνος* = πειρατὴς κ.ἄ.

Ἡ δὲ διὰ τῆς *οι* διφθόγγου γραφὴ τοῦ ὀνόματος οὐδένα ξενίζει ἐνθυμούμενον ὅτι ἐν τοῖς χειρογράφοις ἡ *οι* καὶ τὸ *υ* ἀντιμεταλαμβάνονται διὰ τὴν αὐτὴν προφορὰν μέχρι τοῦ δεκάτου αἰῶνος καὶ ἔτι περαιτέρω.

87–88. «***συκάμινα***· ἡ παρ' ἐνίοις μορέα· τὸ δένδρον καὶ ὁ καρπός».

«***συκάννης***· συνετὸς τῆς συκομορέας».

Τὰς γλώσσας ταύτας ἐπραγματεύθη ὁ ἀείμνηστος Κόντος ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 3 (1891) σελ. 573, ἔνθα διδάσκει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Πεάρσων ἐν Adversar. Hesych. Τόμ. Β' σελ. 637 ἔθηκε τὴν γενικὴν *συκομορέας* μετὰ τὸ ὁ *καρπός*. Γραπτέον δ' ἴσως «Συκαμιν ΕΑ: ἡ παρ' ἐνίοις μορέα· τὸ δένδρον· καὶ ὁ καρπὸς συκάΜΙνΟΝ. (συκόμορον δὲ) συν(θ)έτΩς (ὁ καρπὸς) τῆς συκομορέας».

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης ἀναμφισβήτητος εἶναι ἡ μεταγραφὴ τοῦ *συκάμινα* εἰς *συκαμινέα* καὶ τοῦ *συκάννης* εἰς *συκάμινον*. Τοῦ δευτέρου τούτου τὰ λήγοντα γράμματα ΝΝΗC[1] προέκυψαν ἐκ τῶν γραφέντων ΜΙΝΟΝ, τῶν μὲν ΜΙΝ παραναγνωσθέντων ὡς ΝΝΗ (τοῦ Ν πολλάκις ὡς Η ἀναγινωσκομένου), τῶν δὲ τελευταίων ΟΝ *ἀποτριβέντων καὶ ὑπολειφθέντος μόνον τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ* γράμματος Ο καὶ οὕτω συμπεσόντος πρὸς τὸ C = Σ. Καὶ παρέχει μὲν ἡ οὕτως ὡς μία γλῶσσα ἔκδοσις τῶν δύο διακεκριμένως παραδοθεισῶν γλωσσῶν ἄρτιον διανόημα, ἀλλὰ τοῦτο ἐπιτυγχάνεται δι' ἀπιθάνων προσθηκῶν. Καὶ ἡ ὅλη δὲ διατύπωσις ἔχει τι τὸ βεβιασμένον καὶ ἀνώμαλον.

Καθ' ἡμᾶς δύο εἶναι αἱ τὸ πρῶτον γραφεῖσαι γλῶσσαι ὑπὸ τὰ λήμματα ὡς ἀποκατέστησεν αὐτὰ ὁ Κόντος. Τὸ ἀπροσδιόνυσον *συνετός*, ἡμεῖς μεταγράφομεν *συνεχῶς* ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *οὐ σπανίως, πολλάκις, συχνῶς*, ἐκδίδομεν δὲ τὰς γλώσσας ὡς ἑξῆς:

«***συκαμινέα***· ἡ παρ' ἐνίοις μορέα».

«***συκάμινον***· συνεχῶς τὸ δένδρον καὶ ὁ καρπὸς τῆς συκομορέας».

---

[1]) Διὰ διττοῦ *ν* ἐκδίδει τὴν λέξιν ὁ Κόντος ἔνθ' ἀν. Αἱ ἐκδόσεις τοῦ τε Albertus καὶ τοῦ Schmidt ἐκδίδουσιν αὐτὴν δι' ἁπλοῦ *ν*, *συκάνης*. Ὁπωσδήποτε τοῦ ΜΙ εὐκολώτατα παραναγινωσκομένου ΝΝ, ἡ μεταγραφὴ τῆς λέξεως δι' ἑνὸς Ν οὐδὲν πρᾶγμα παρέχει. Πολλάκις τὰ *διττὰ σύμφωνα μεταγράφονται εἰς ἁπλᾶ*.

Ἡ μετάθεσις τῶν λέξεων *τὸ δένδρον καὶ ὁ καρπὸς* ἀπὸ τῆς ὑστέρας γλώσσης εἰς τὴν προτέραν οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον. Πολλάκις λέξις παραλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως προστίθεται κατὰ τὴν ἀντιβολὴν εἰς τὸ περιθώριον τοῦ ἀντιγράφου· ἔπειτα δέ, νέου ἀντιγράφου λαμβανομένου ἐξ αὐτοῦ, ἡ παραλειφθεῖσα λέξις δύναται νὰ τεθῇ ὑπὸ ἀπροσέκτου ἀντιγραφέως οὐχὶ ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ. Βλ. περὶ τούτου Ἀθηνᾶς 48 (1938) σελ. 195 κ.ἑ., ἔτι δὲ 45 (1933) σελ. 213 κ.ἑ. καὶ 217.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ ἐπίρρημα *συνεχῶς* (= οὐ σπανίως) οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον, διότι τὸ ἐπίθετον *συνεχὴς* μαρτυρεῖται, μάλιστα παρὰ μεταγενεστέροις, ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *πολὺς* (βλ. Ἀθηνᾶς 48 σελ. 197 κ.ἑ.), ἀντίθ. τοῦ *σπάνιος* καὶ τὸ ἐπίρρ. *συνεχῶς* ἀντίθ. τοῦ *σπανίως* (βλ. Sophokles ἐν λλ.).

89. [«***ταρήφη***· κόφινος μέγας· οἱ δὲ νεκροφορικόν ἀγγεῖον»].

Οὕτω περιγραφομένην ἐν ἀγκύλαις, ὡς ὀβελιστέαν, ἐκδίδει τὴν γλῶσσαν ὁ Schmidt ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκδόσει, ἐν δὲ τῇ μικρᾷ στίζει αὐτὴν διὰ σταυροῦ, ὡς ὕποπτον καὶ προσθέτει ἐν παρενθέσει: *ταφῆρες?*. Ἐρωτᾷ δηλονότι μήπως τὸ παραδιδόμενον λῆμμα προέρχεται ἐκ φθορᾶς ἀπὸ τοῦ *ταφῆρες*.

Τὰ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Alberti ἀναγινωσκόμενα, τοῦτο μὲν τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ λήμματος, *ταρίφη*, τοῦτο δὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι πρόκειται περὶ τύπου τῆς κατωτέρω ἀναγινωσκομένης γλώσσης *τάρπη* καὶ *τάρφη*, παρέρχεται ὅλως ὁ Schmidt.

Ἡμεῖς ὁρμώμενοι ἀπὸ τῆς πολλαχοῦ τῶν σημερινῶν ἰδιωμάτων ἀκουομένης λέξεως *ταρπί(ον)*, ἥτις σημαίνει μέγαν κόφινον, πλεκτὸν ἐκ κλάδων λύγου, πρὸς μεταφορὰν ἰδίᾳ σταφυλῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πραγμάτων, πιστεύομεν ὅτι ἡ γλῶσσα καλῶς ἔχει, ἂν μόνον ἡ παραλήγουσα γραφῇ διὰ τοῦ *ι*, *ταρίφη*, ὅπερ εἶναι συνοδίτης φθόγγος, ἀναπτυχθεὶς μεταξὺ τοῦ *ρ* καὶ τοῦ *φ*[1].

Τὸ δεύτερον μέρος τῆς γλώσσης, *νεκροφορικὸν ἀγγεῖον*, παρήγαγε τὸν μὲν Schmidt νὰ ὑποθέσῃ λῆμμα *ταφῆρες*, λέξιν μὴ παραδοθεῖσαν, ἄλλοις δὲ νὰ προτείνουν *ταφήια* ἀντὶ τοῦ παραδοθέντος.

Ἀλλὰ νεκροφορικὸν ἀγγεῖον δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο τι, εἰμὴ ἡ νεκροφόρος, ὡς θήκη τις, διὰ τῆς ὁποίας μεταφέρεται ὁ νεκρὸς πρὸς ταφήν. Θήκη ὅμως πλεκτὴ ὡς κόφινος οὔτε παραδίδεται ποθεν οὔτε κἂν νοεῖται.

Ἐν τούτοις ἡ γλῶσσα αὕτη ὑποστηρίζεται ὑπ' ἄλλης γλώσσης ἀναγινωσκομένης ἐν τῷ EM (746,54), τῆς ἑξῆς: «*τάρπη*· κοφίνους μεγάλους· ἢ νεκροφορικὰ ἀγγεῖα». Διαφέρει δ' αὕτη κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι τὸ λῆμμα εἶναι οὐδέτερον, τὸ *τάρπος*· τὸ ἑρμήνευμα ὅμως εἶναι τὸ αὐτό. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἀμφότεροι οἱ γρά-

[1]) Περὶ τούτων βλ. πραγματείαν ἡμῶν. *Ἀνάπτυξις φωνήεντος, ὡς συνοδίτου φθόγγου* ἐν Byz.-Neugr, jahrbücher XVIII, 1949, 154-169.

ψαντες τὰς γλώσσας ταύτας ἤντλησαν ἀπὸ τῆς αὐτῆς πηγῆς. Τὸ λάθος ἄρα, ἂν ὄντως ὑπάρχῃ λάθος, ὡς ἡμεῖς πιστεύομεν, ἐγένετο παλαιότερον τῆς καταγραφῆς τῶν γλωσσῶν τούτων.

Καθ' ἡμᾶς ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψε *κοπροφορικὸν ἀγγεῖον*, ἀποτριβέντων δὲ τῶν τριῶν πρώτων γραμμάτων, ἐγένετο ἔπειτα ἐσφαλμένη αὐτῶν ἀναπλήρωσις[1]. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἀγόμεθα ἐκ τοῦ παρὰ Ξενοφῶντι (Ἀπ. 3,8,6) ἀναγινωσκομένου *«κόφινος κοπροφόρος»*, ὅστις εἶναι ὅ,τι καλεῖται σήμερον *κοπρόταρπο* (χωρίοις παρὰ τὴν Χαλκίδα). Τὰ ταρπία ταῦτα διαφέρουν τῶν ἄλλων ὡς πρὸς τὸν πυθμένα, ὅστις εἶναι περιαιρετός, ἵνα, ὅταν τὸ ὑποζύγιον φθάσῃ εἰς τὸν τόπον τῆς μετακομίσεως, ἐκκενοῦνται παραχρῆμα, ἅμα ἀποκινηθέντος τοῦ πυθμένος.

Κατὰ ταῦτα ἡ παρ' Ἡσυχίῳ γλῶσσα ἐκδοτέα:

«***ταρίφη***· κόφινος μέγας· οἱ δὲ κοπροφορικὸν ἀγγεῖον».

ἡ δὲ ἐν τῷ ΕΜ «... κοπροφορικὰ ἀγγεῖα».

90. «***τετράψομαι***· εἰς ἐκεῖνο τραπήσομαι».

Ὁ προσδιορισμὸς *εἰς ἐκεῖνο* ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὸ λῆμμα, ὅθεν:

«***τετράψομαι εἰς ἐκεῖνο***· τραπήσομαι».

91. «***τρή[ι]ρου***· ἐλαφρόν. δειλόν. ταχύ. πλοῖον μικρόν».

Οὕτως ἐκδίδεται ἡ γλῶσσα ὑπὸ τοῦ Schmidt. Καὶ παρατηρεῖται μὲν ὀρθῶς ὅτι «Confundit *τρηρόν*.. cum *τρίηρον*, vel *τριήριον*, quod infra memoratur». Παρατηρεῖται πρὸς τούτοις ἐν τῷ Θησαυρῷ (ἐν. *τρήρων -ωνος)*: «cum ... *τρήρων* significante *δειλόν*, conjunge *τριηρὸν (*leg. *τρηρόν)*, quod Hesych. exp. itidem *δειλόν*: subjugens tamen et hoc exposs. *ἐλαφρόν, ταχὺ* [quae ad *ὀτρηρὸς* alludunt ...], item *πλοῖον μικρόν*». Ἐν τούτοις ἡ γλῶσσα δεῖται περαιτέρω ἑρμηνείας.

Τὸ ἑρμήνευμα *ἐλαφρὸν* δὲν δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸ *τρηρὸν - ὀτρηρόν*, ὡς ἐνταῦθα διδάσκεται, ἀλλ' εἰς τὸ *τρίηρον - τριήριον* ὡς συμπλήρωμα τοῦ ἑρμηνεύματος *πλοῖον μικρόν*, ὅπερ ἀναγινώσκεται καὶ κατωτέρω ἐν τῇ κατὰ διττογραφίαν γλώσσῃ:

«***τριήριον***· πλοῖον μικρόν».

Εἶναι προφανὲς ὅτι εἰς τὴν ἀνωτέρω γλῶσσαν τριῶν γλωσσῶν ἑρμηνεύματα

---

[1]) Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι παλαιογραφικῶς Ε καὶ Ο συγχέονται, δι' ὃ ἀνεγνώσθη *Ἔντες* ἀντὶ *Ὄντες*, *ἑβδΕμήκοντα* ἀντὶ *ἑβδΟμήκοντα* κ.ἄ., ἡ ὡς Ε ἀνάγνωσις τῶν ἰχνῶν τοῦ δευτέρου γράμματος διηυκόλυνε τὴν ψευδῆ ἀποκατάστασιν εἰς *νΕκ* ἀντὶ *κΟπ*.

ἀτάκτως παρατίθενται, τῶν ἑξῆς: *τρίηρον* (ἀντὶ *τριήριον*), *τρηρὸν* (ἀντὶ *ὀτρηρὸν*) καὶ *τρήρων*, αἱ ὁποῖαι συνεχύθησαν κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψε:

«***τρίηρον***· ἐλαφρὸν πλοῖον μικρόν».

Ἔπειτα, ἀντιγραφέντος ἐν μεταγενεστέρῳ κώδικι ἐσφαλμένως *τριηρὸν* καὶ ἀναγνωσθέντος *τρηρόν*, προσετέθη τὸ ἑρμήνευμα *ταχύ*. Ὑπ' ἄλλου δὲ ἔχοντος ἐν τῇ συνειδήσει τὸ ἐπίθετον τῶν περιστερῶν *τρήριον* καὶ νομίσαντος τὸν τύπον ὡς οὐδέτερον τοῦ ἐπιθέτου τούτου, προσετέθη τὸ ἑρμήνευμα *δειλόν*. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἑρμηνεύματα ταῦτα ἐγράφησαν inter lineas, πρᾶγμα συνηθέστατον, ἔλαβον κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν εἰς ἕτερον κώδικα ἀκατάλληλον θέσιν. Πρβ. ἀνωτέρω τὴν ὑπ' ἀριθμ. 45 γλῶσσαν.

Ἂν τις νομίσῃ ὅτι ἡ κατὰ διττογραφίαν κατωτέρω γλῶσσα ἐπιβάλλει νὰ νομίσωμεν ὅτι καὶ ἡ προκειμένη γλῶσσα ἐγράφη τὸ πρῶτον ἄνευ τοῦ *ἐλαφρόν*, οὐδὲν σημαίνει. Θὰ ὑποτεθῇ μία ἐπὶ πλέον χεὶρ πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς γλώσσης.

92. «***ὑγρός***· εὐκαταφερής...».

Πιθανὴ εἶναι ἡ προτεινομένη μεταβολὴ τοῦ *εὐκαταφερὴς* εἰς *εὐκατάφορος*, ὡς ἀναγινώσκεται παρὰ Σουΐδᾳ καὶ Φωτίῳ ὑπὸ τὸ αὐτὸ λῆμμα, ἵνα οὕτω δηλωθῇ ἡ αὐτὴ πηγὴ τῆς γλώσσης, ἀποβῇ δὲ καὶ σύμφωνον πρὸς τὸν Ἀττικὸν κανόνα.

Ἀλλ' ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ὑπόνοια, ὅτι ὁ καταγράψας τὴν γλῶσσαν, ἔχων ἐν τῇ συνειδήσει τὴν λ. *καταφερής*, ἔπλασε τὸ κακόζηλον σύνθετον τὸ εὐκαταφερής, καθ' ἃ ἐπλάσθησαν τὰ σύνθετα *εὐδιακριτικός*, *εὐσυνήγορος* κ.ἄ. Καθ' ὃν χρόνον ἐγράφοντο ταῦτα, μεγάλη ὑπῆρχεν ἡ ἄδεια ἀπὸ τοῦ Ἀττικοῦ κανόνος.

93. «***ὑδρηχόες***· ἰχθύες».

Οὕτως παρέχει ὁ κῶδιξ καὶ ἐκδίδεται ὑπό τε τοῦ Albertus καὶ ὑπὸ τοῦ Schmidt. Ὑποσημειοῦσι δ' ἀμφότεροι τὴν ὑπὸ τοῦ Runkenius προταθεῖσαν διόρθωσιν *ὑδρονηχέες* ὡς ἀπὸ ὀνομαστικῆς *ὑδρονηχής*, πλασθείσης βεβαίως κατὰ τὸ *ἁλινηχής*, ἀλλ' ἁμαρτύρου.

Τὴν ἐκ τῆς ἐλλείψεως μαρτυρίας προκαλουμένην ὑποψίαν τῆς προταθείσης λέξεως καθιστᾷ ἰσχυροτέραν ἡ ἀπίθανος μετάπτωσις αὐτῆς εἰς τὸν παραδοθέντα τύπον, καὶ τοῦτον ἀτεχνολόγητον γραμματικῶς. Καθ' ἡμᾶς τὸ ἀληθῶς γραφὲν εἶναι *ὑδρηχόος*, ἕτερος τύπος τοῦ *ὑδροχόος*. Μετεβλήθη δὲ ἡ κατάληξις εἴτε παλαιογραφικῶς δι' ἀποτριβῆς τοῦ δεξιοῦ ἡμίσεος τοῦ Ο εἴτε εἰκαστικῶς κατὰ σπουδὴν συμφωνίας τῆς καταλήξεως τοῦ λήμματος πρὸς τὴν κατάληξιν τοῦ ἑρμηνεύματος.

Ἔλαβε δὲ ὑπόστασιν ἡ γλῶσσα αὕτη κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἐν βιβλίῳ τινί κατεγράφη ὁ ζῳδιακὸς κύκλος ὡς σταθερῶς παραδίδεται, ἀλλὰ παρελείφθη τυχαίως τὸ ζῴδιον *ἰχθύες*, ὅπερ κατόπιν ἐξ ἀντιβολῆς προσετέθη εἰς τὸ περιθώριον, ὅπου συνήθως καταγράφονται τὰ παραλειπόμενα, συνεδέθη δὲ μετὰ τοῦ προηγουμένου *ὑδρηχόος* διὰ παραπεμπτικοῦ σημείου. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ περιθώριον καταγράφονται πολλάκις καὶ ἑρμηνεύματα λέξεων τοῦ κειμένου, ἐθεωρήθη τὸ προστεθὲν *ἰχθύες* ὑπὸ ἀμαθεστέρου ἀντιγραφέως ὡς ἑρμήνευμα τοῦ *ὑδρηχόος* καὶ οὕτως ἔλαβεν ὕπαρξιν ἡ ἀδιανόητος αὕτη γλῶσσα. Συνέβη δηλ. ἐνταῦθα, ὅ,τι καὶ μὲ τὰς διορθουμένας λέξεις, οἷον τὴν ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμὸν 43 γλῶσσαν ΕΝCΩΝ - ΕΛΚΩΝ.

94. «***ὕπνῶ***· κοιμῶμαι ἢ ἀγρυπνῶ».

Ἡ ἀτυπία τῆς γλώσσης εἶναι προφανής. Ἐξ ὧν ἀναγινώσκομεν παρὰ Schulze (ἐνθ' ἀν. 372 σημ. 2) θὰ ἠδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ αὐτὴν ὡς ἐκ δύο γλωσσῶν προελθοῦσαν: «*ὕπνῶ*· κοιμῶμαι» καὶ *ὕπνω* (i.e. *ὕπνῳ*)· ἀγρυπνίᾳ» ὁρμώμενος ἐκ τῆς Ὁμηρικῆς (Ὀδ. Μ 281, Ἰλ. Κ 98) φράσεως «καμάτῳ ἀδηκότες καὶ ὕπνῳ», τὴν ὁποίαν ἑρμηνεύουσί τινες «καμάτῳ καὶ ἀγρυπνίᾳ». Ἀλλ', ὡς ἤδη παρετηρήθη ὑπὸ παλαιοῦ γραμματικοῦ, τὸ ὕπνος ἐν τῇ Ὁμηρικῇ ταύτῃ ῥήσει σημαίνει μεγάλην ἔφεσιν ὕπνου, οὐχὶ δὲ ἀγρυπνίαν.

Καθ' ἡμᾶς εἶναι ὄντως ἡ γλῶσσα αὕτη σύμφυρσις δύο γλωσσῶν, ἀλλ' ἡ δευτέρα γλῶσσα εἶχεν ἐπίσης «*ὕπνῶ*· ἀγρυπνῶ». Δηλ. τὸ βιβλίον ἐξ οὗ ἐθησαυρίσθη εἶχεν «... *υπνῶ*» κατ' ἀφανισμὸν τῶν τριῶν πρώτων γραμμάτων [1], παρεγράφη δὲ εἰς τὸ περιθώριον *ἀγρυπνῶ* ὡς ἐπανόρθωσις τοῦ ἐλλιπῶς γεγραμμένου. Ἔπειτα δέ, ὡς πολλάκις συνέβη, παρελήφθη τὸ μὲν ἐλλιπὲς ὡς γλῶσσα, ἡ δὲ ἐπανόρθωσις ὡς ἑρμήνευμα.

95. «***φρέαρ***· πηγή, λάκκος».

Καὶ τὸ μὲν ἑρμήνευμα *λάκκος* στοιχεῖ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ λήμματος· διότι *φρέαρ* καθόλου εἰπεῖν δηλοῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀρύγματος. Ἀλλὰ τὸ ἑρμήνευμα πηγὴ πῶς θὰ νοηθῇ;

Λέγονται σήμερον ἐν Καρύστῳ (ταῖς συνοικίαις) *πηγάδια* φρέατα ἀβαθῆ, κτιστὰ σχήματος ὀρθογωνίου, ἐντὸς τῶν ὁποίων ῥέει τὸ ὕδωρ κρήνης ὑψηλότερον κειμένης. Ἀπὸ τῆς κρήνης δὲ ταύτης ἀπ' εὐθείας ὑδρεύονται οἱ κάτοικοι. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι κατ' ἀρχὰς τὰ τοιαῦτα φρέατα ἐλέγοντο *πηγαὶ* ἢ ὑποκοριστικῶς

[1]) Οὕτω καταλέγεται παρ' Ἡσυχίῳ τὸ λῆμμα *τίθεον* ἀντὶ *ἀντίθεον*, καθ' ἃ παρετήρησεν ὁ Salmassius. Πρβ. Ἀθηνᾶς 46 (1935) σελ. 223 κ.ἑ. καὶ *ἰσχερῶ* ἀντὶ *ἐπισχερώ*, ὡς ἤδη ὑπ' ἄλλων ἐδείχθη.

πηγάδια[1], βραδύτερον δὲ ἡ χρῆσις αὕτη ἐπεξετάθη ἐπὶ οἱωνδήποτε φρεάτων. Ἡ πρώτη μνεία, καθ' ἣν τὸ φρέαρ καλεῖται πηγή, φέρεται ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ 4,6 «*ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ Ἰακώβ... οὔτε ἄντλημα ἔχεις καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ*». Βλ. Κόντον ἐν Ἀθηνᾶς 9 (1897) 87 κ.ἑ.

96. «***φύρακες***· ἐλαφροί».

Οὕτως ἐκδίδει τὴν γλῶσσαν ὁ Schmidt, ἀλλ' ὑποσημειοῖ: «*ἔλαφοι* Sopingus quod verum videtur».

Νομίζομεν ὅτι καλῶς ἔχει τὸ ὑπὸ τοῦ κώδικος παραδιδόμενον. Ἡ γλῶσσα αὕτη ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἐκ τῶν ἐσχάτως εἰς τὸ Ἡσυχιακὸν λεξικὸν εἰσαχθεισῶν, τὸ δὲ *φύρακες* νὰ ἔχῃ ὀνομαστικὴν τοῦ ἑνικοῦ *φύρακος* ἐκ τοῦ νεωτέρου *φυρὸς* (= ἐλαφρός), καθ' ἃ *ξέρακας* ἐκ τοῦ *ξερός*, *ἀνομίτακας* ἐκ τοῦ *ἀνομίτης ἀκληρίτακας* ἐκ τοῦ *ἀκληρίτης* κ.ἄ. Ὅτι δὲ εἰσῆλθον εἰς τὸ λεξικὸν τοῦτο νεώταται λέξεις βλ. ὅσα ἐγράψαμεν ἐν Ἀθηνᾶς 39 (1927) 221 κ.ἑ.

97. «***φύραμα***· ζύμη, σπέρμα ἢ ζημία».

Διὰ μὲν τῶν δύο πρώτων ἑρμηνευμάτων ἀποδίδεται εἰς τὸ λῆμμα ἡ ἔννοια τῆς κοινῶς λεγομένης *μαγιᾶς*, τὸ δὲ τρίτον ἑρμήνευμα ἐγράφη ὑπὸ μεταγενεστέρας χειρὸς πρὸς δήλωσιν τῆς ἐννοίας τῆς κοινῶς λεγομένης *φύρας*.

98-99. «***φυστὴ μᾶζα***· ἄτριπτος».

Τὸ λῆμμα τοῦτο προφανῶς ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἀριστοφάνειον στίχον (Σφηξὶν 610) «*καὶ τὸ γύναιόν μ' ὑποθωπεῦσαν (ὅταν) προσενέγκῃ*», τὸν ὁποῖον πραγματευόμενος ὁ Blaydes ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀριστοφάνους (in Vespas στ. 610 σελ. 293) λέγει: «*φυστὴν μᾶζαν*] Harmodius Lepreates apud Athen. IV 149 A *τὸ δὲ δεῖπνον ἦν τοιοῦτον, τυρὸς καὶ φυστὴ μᾶζα* etc. Chionid II 8 *ἐπὶ τῶν τραπεζῶν τιθέναι τυρὸν καὶ φυστὴν* (*φύστη* vulg.) *δρυπεπεῖς τ' ἐλάας καὶ πράσα*. Anaxandr III 184 *πράσα, γήτειον, κρόμμυα, φυστὴ* (*φύστη* vulg.). Placentam intellige ex farina et vino confectam non multum subactam. Thuc. III 49 *οἴνῳ καὶ ἐλαίῳ ἄλφιτα πεφυρμένα*. Schol. *φυστὴν μᾶζαν· Φυστὴ μᾶζα ἡ ἐξ ἀλφίτων καὶ οἴνου. ὀξυτόνως, ὥς φησιν Ἡρωδιανός*».

Καὶ πρῶτον μὲν ὅτι πρόκειται περὶ καπυροῦ τινος παρασκευάσματος, περὶ ποπάνου τινός, εἶναι ἀναμφισβήτητον. Τὸ πόπανον δὲ τοῦτο ἴδιον γνώρισμα εἶχεν, ὅτι τὰ ἄλευρα συνεφύροντο μετ' οἴνου ἀντὶ ὕδατος. Πρέπει ἐπίσης ἀναμφι-

[1] Ἐν Γρεβενοῖς καὶ τοῖς παρ' αὐτὰ χωρίοις *πηγάδι* λέγεται ἡ πηγή, ἡ κρήνη.

σβήτητον νὰ θεωρηθῇ ὅτι μετὰ τὴν φύρασιν ἐτρίβοντο μετ' ἐλαίου ὡς πάντα τὰ εἴδη τῶν ποπάνων, παρελείφθη δὲ τοῦτο ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ ὡς εὐκόλως νοούμενον· διότι τοῦτο ἀκριβῶς συντελεῖ ὥστε νὰ ἀποβαίνουν ταῦτα εὔθρυπτα καὶ ἡδέα. Ὀρθότατα δὲ ὁ Blaydes παραβάλλει τὴν φυστὴν μᾶζαν πρὸς τὰ «*οἴνῳ καὶ ἐλαίῳ ἄλφιτα πεφυρμένα*», τὰ ὁποῖα «ἡσθιόν τε ἅμα καὶ ἐλαύνοντες» οἱ τῆς ἀποσταλείσης ὑστέρας τριήρους κωπηλάται, ἥτις «*ἔφθασε τοσοῦτον ὅσον Πάχητα... μέλλειν δράσειν* κτλ.» (Θουκ. 3, 49, 3 κ.ἑ.).

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὸ ἑρμήνευμα τῆς γλώσσης *ἄτριπτον* εἶναι ἀκατανόητον. Ἐν τούτοις, τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Blaydes, ἔτι δὲ καὶ τὸ παρ' Ἀθηναίῳ 114 F ἀναγινωσκόμενον «*παρ' Ἀθηναίοις μὲν φυστὴν τὴν μὴ ἄγαν τετριμμένην* ἐνν. *μᾶζαν)*», παρήχθη εἰς τὴν ἑρμηνείαν non multum subactam. Πρὸς τούτοις παρατηρεῖται ἐν τῷ Θησαυρῷ ἐν λ. *φυστή*, ὅπου καταχωρίζεται τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἀθηναίου, «perperam enim ommissa negatione scribitur in VV LL. *ἡ ἄγαν τετριμμένη*» καὶ ἐπιφέρεται τὸ παρ' Ἡσυχίῳ ἑρμήνευμα, *τὴν ἄτριπτον*. Καθ' ἡμᾶς ἀληθέστατον εἶναι τὸ ἐν VV LL μαρτυρούμενον «*ἡ ἄγαν τετριμμένη*», δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω εἴπομεν. Τὸ δὲ ἑρμήνευμα τῆς Ἡσυχιακῆς γλώσσης *ἄτριπτος* μεταγράφομεν εἰς *ἔκτριπτος*, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ τὸ ἀρκτικὸν *α-* καὶ τὸ *ἐκ-* συγχέονται [1].

Καὶ τὸ παρὰ Μοίριδι σελ. 384: «*φυστῆ*· τὸ φύραμα τῶν ἀλφίτων, ὅταν μὴ γένηται μᾶζα», ὅπερ οὕτως ἔχον εἶναι ἀδιανόητον, ἀποκαθίσταται καὶ νοεῖται, ὅταν ἐκβληθῇ ἡ ἄρνησις *μή*, ἵνα λέγῃ: «*ὅταν γένηται μᾶζα*. Εἶναι δὲ ἡ *μᾶζα* δηλωτικὴ καὶ εἴδους ποπάνων, καθ' ἃ διδάσκεταί τις ἐκ τοῦ Ἡσυχίου παρέχοντος: «*μᾶζα*· ἄλφιτα πεφυρμένα ὕδατι καὶ ἐλαίῳ».

Τὸ δὲ παρὰ Ζωναρᾷ (18,33) ἀναγινωσκόμενον «*φύστα* καὶ *φύστη* ἐπὶ θηλυκοῦ ἡ *ὑδατώδης* μᾶζα» καὶ τὸ παρὰ Ψελλῷ «*φύστη*· εἶδος πέφυκε μάζης ὑδατουμένης» εἶναι ἀδιανόητα διότι παντὸς ποπάνου γνώρισμα εἶναι ὀλιγώτερον ὕδωρ, ἵνα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτριβῇ μετὰ ἐλαίου καὶ οὕτως ἀποβῇ εὔθρυπτον.

Πιθανὸν νομίζομεν ὅτι ἐνταῦθα συγχέονται δύο διάφορα πράγματα ἡ *φύστη* ἢ *φυστὴ* καὶ ἡ *ῥαντὴ* λεγομένη *μᾶζα*, ἥτις δὲν παραδίδεται μὲν τί ἀκριβῶς εἶναι, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὀνόματος πρέπει νὰ νοηθῇ ὑδατῶδές τι παρασκεύασμα, πιθανώτατα ὅ,τι σήμερον καλεῖται ἐν Σκύρῳ *ἀραντὲς (ραντός)*, ἤτοι εἶδος τραχανᾶ ἄνευ γάλακτος. Τὸ αὐτὸ παρασκεύασμα ἐν Κρήτῃ καὶ πολλαχοῦ τῶν Κυκλάδων καλεῖ-

---

[1]) Βλ. *Schaefer* εἰς Γρηγόριον Κορίνθου σελ. 567: «unus eorum (codicum) habet *ἀτρόπως*, vitiose pro *ἐκτρόπως*... Saepius commutata sunt *a* et *eu* Conf... *ἀτενῶς* pro *ἐκτενῶς*».

ται *ἀραντᾶς* (ὁ), *ραντὸ* (τὸ) καὶ ἄλλως. περὶ οὗ βλ. Ἀθηνᾶς 38 (1926), 121 κ.ἑ. [1].

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς συστάσεως καὶ παρασκευῆς τοῦ ποπάνου τούτου, ὅπερ κατὰ τὴν παράδοσιν καλεῖται *φυστὴ* ἢ *φύστη* ἢ *φύστα*. Ἀλλὰ τεχνολογικῶς πῶς ἔχει ἡ λέξις αὕτη; Οὐδεὶς ὑπάρχει τρόπος νὰ στοιχηθῇ πρὸς ἄλλην τινὰ λέξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Θησαυροῦ, οὐδ' ἐπεχείρησέ τις τοῦτο. Νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ ξένης λέξεως, εἰσαχθείσης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, θὰ ἦτο ἀποφυγὴ μᾶλλον ἐξηγήσεως παρὰ ἐξήγησις αὐτῆς.

Καθ' ἡμᾶς πρόκειται περὶ παραναγνώσματος παλαιοτάτου. Ἂν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι τὸ *υ* καὶ τὸ *οι* ἀντιμεταλαμβάνονται ἐν τοῖς χειρογράφοις, γράψωμεν δὲ τὸ ὄνομα διὰ τῆς διφθόγγου καὶ εἰς τὴν μεγαλογράμματον γραφὴν ΦΟΙΣΤΗ, ἂν ἐνθυμηθῶμεν πρὸς τούτοις ὅτι ἐφ' ἡμῖν κεῖται νὰ ἀναγνώσωμεν ΙΣ ἢ Κ, εὐκόλως θὰ ἀποδοθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους γραφὲν ΦΟΚΤΗ-ΦΩΚΤΗ-*φωκτή*, ὅπερ εἶναι θηλυκὸν τοῦ παραδιδομένου *φωκτός*, παραγώγου τοῦ ρήματος *φώγω* ἢ *φώζω* = φρυγανίζω, ξεροψήνω. Σημαίνει ἄρα τὸ *φωκτὴ μᾶζα* πόπανον *ξεροψημένο* καὶ εὔθρυπτον, ἐσθιόμενον συνήθως μετὰ τυροῦ.

Ἀλλ' εὐλόγως θὰ ἐρωτήσῃ τις, πῶς εἶναι δυνατὸν λέξις τοσοῦτον σταθερῶς παραδιδομένη, ἡ λ. *φυστή*, ὑπό τε τῶν χειρογράφων τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων, ἔτι δὲ ὑπὸ γραμματικῶν καὶ σχολιαστῶν, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀμφισβητηθῇ; Ἡ ὁμαδικὴ αὕτη μαρτυρία δὲν σημαίνει γνησιότητα τῆς λέξεως;

Ἡ περὶ ἧς πρόκειται μᾶζα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ σημερινὸν παρασκεύασμα, ὅπερ λέγεται ἀλλαχοῦ μὲν *τριμμάδα* (Κονίστρ. Εὐβ.) διὰ τὴν μετὰ ἐλαίου ἔκτριψιν τῆς ζύμης, ἀλλαχοῦ *τριβίδι* (Κρήτ.) καὶ *τρίμμα* (Ἄνδρ. Σίφν. κ.ἀ.) διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἀλλαχοῦ *ροδινὴ* (Κύμῃ) καὶ *ροδόπιττα* (Λήμνῳ) διὰ τὸ ρόδινον χρῶμα, τὸ ὁποῖον λαμβάνει κατὰ τὴν ὄπτησιν. Διὰ τὸν αὐτὸν ἴσως λόγον λέγεται *φλαούνα* καὶ *φλαγούνα* (Θρᾴκ., Ἠπείρ. Στερελλ. Πελοπν. κ.ἄ.). Ἀλλαχοῦ λέγεται *πρόπιττο* (πρόφερε *πρόπ' το*, Σκύρῳ) καὶ πολλαχοῦ *πίττα* διὰ τὸ σχῆμα, ἀλλαχοῦ *προπύρα* (Ἀττικῇ) καὶ *μπροστοφούρνι* (Κεφαλλην. Μάν. κ. ἀ.) διὰ τὴν τοποθέτησίν του εἰς τὸ ἐξώτατον σημεῖον τοῦ κλιβάνου, καθὰ τὰ παρὰ Προδρόμῳ (4,105)

---

[1]) Πραγματευόμενος ἐνταῦθα ὁ Στεφ. Ξανθουδίδης τὰ ὀνόματα ταῦτα διδάσκει ὡς ἐν παρόδῳ ὅτι ἀπὸ τοῦ ὀνόματος *ραντήριον-ραντούρι* παρήχθη τὸ ρῆμα *ραντουρῶ*. Εἶναι ἀνάγκη νὰ δηλωθῇ ὅτι τοιαύτη παραγωγὴ ρήματος εἰς -ῶ εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ. Τὸ *ραντουρῶ* τοῦτο εἶναι μετάπλαστος τύπος τοῦ *ραντουρίζω* (πρβ. *χαιρετίζω*) *χαιρετῶ*). Τοῦτο δὲ παρήχθη ἐκ τοῦ *ραντίζω* ὡς ὑποκοριστικὸν αὐτοῦ καθὰ ἐκ τοῦ *ἀλέθω* τὸ *ἀλεθουρίζω*, ἐκ τοῦ *κλαίω* τὸ *κλαουρίζω* κ. ἀ. Τὸ δὲ ὄνομα *ραντούρι* παρήχθη ἀναδρομικῶς ἐκ τοῦ ρήματος *ραντουρίζω*.

προφούρνια. Παρασκευάζεται δὲ συνήθως ἐκ τῆς ὑπολειφθείσης ζύμης μετὰ τὴν ἐν τῷ οἴκῳ ἀρτοποιΐαν. Ὅμοιον εἶναι καὶ τὸ κοινότερον *λαγάνα*, τὸ παρασκευαζόμενον ὑπὸ τῶν ἀρτοποιῶν τὴν Καθαρὰν Δευτέραν.

Ἂν ἤδη σκεφθῶμεν ὅτι καὶ πάλαι, ὅ,τι ἐλέγετο ἐν Ἀθήναις *φωκτή*, ἀλλαχοῦ ἄλλως δυνατὸν νὰ ἐλέγετο καὶ ὅτι ἑπομένως τὸ αὐτὸ πρᾶγμα διὰ ποικίλων ὀνομάτων ἐχαρακτηρίζετο, ὡς καὶ σήμερον, συνάγομεν ὅτι τὸ ὄνομα *φωκτή*, συνδεόμενον μετὰ τοῦ δηλουμένου πράγματος, δὲν εἶχεν ἰσχυρὰν σταθερότητα, ἤτοι τὸ πρᾶγμα ἐν τῇ παραδόσει τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν ἀνεκάλει σταθερῶς εἰς τὴν συνείδησιν τὴν οἰκείαν προσηγορίαν. Ἕνεκα τούτου ὁ μεταγενέστερος ἀντιγραφεὺς ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκλάβῃ τὸ παραναγνωσθὲν ὡς τὸ ἀληθὲς ὄνομα καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ τοῦτο εἰς τοὺς μετέπειτα ἀναγνώστας καὶ ἀντιγραφεῖς, μὴ ἔχοντας καὶ τούτους ἐν τῇ συνειδήσει σταθερὸν τὸ ὄνομα τοῦ πράγματος.

Εἰς τὸν διστάζοντα νὰ δεχθῇ τὴν προτεινομένην ἐξήγησιν ὑπενθυμίζομεν τὸ τέρας *ἐνδελέχεια*, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ *ἐντελέχεια* (= *τὸ ἐντελὲς ἔχειν*), ἀλλὰ παραναγνωσθέν ποτε διὰ τὴν φωνητικὴν συγγένειαν τῶν συμπλεγμάτων *ντ* καὶ *νδ* ἐπεκράτησεν ὡς ἰδία λέξις καὶ οὕτω ἐν τοῖς λεξικοῖς διακρίνεται τοῦ *ἐντελέχεια*.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ πόπανον τοῦτο παραδίδεται *φυστὴ μᾶζα* καὶ *φυστή*, ὡς οὐσιαστικὸν κατὰ παράλειψιν τοῦ προσδιοριζομένου, καὶ κατ' ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου *φύστη* καὶ *φύστα* (πρβ. *γαληνός-γαλήνη*, *δάφνη* καὶ *δάφνα*), ἡ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐτυμολογικῶς ὀρθὴ προσηγορία εἶναι *φωκτὴ μᾶζα* ἢ *φωκτὴ* ἢ *φώκτη* καὶ *φώκτα*. Ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ παρ' Ἀριστοφάνει χωρίον πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ ὀρθῶς ἔχον ὄνομα· εἰς τὰ λοιπὰ χωρία πρέπει τὸ παραδοθὲν ὄνομα νὰ μείνῃ ἀκίνητον, διότι τοῦτο ἔλαβεν ὑπόστασιν ἐκ τοῦ κατὰ παρανάγνωσιν προκύψαντος, δηλ. διότι οὕτως ἐγράφη ὑπὸ τῆς πρώτης χειρός [1].

Τοῦ βαρυτόνου τύπου ἀναμφισβήτητον παράδειγμα εἶναι τὸ παρὰ Λουκιανῷ (Λεξικ. 3) «τοῦ βοὸς τὸ πολύπτυχον ἔγκατον καὶ *φώκτας*».

100-102. «***χρᾶται***· μολύνεται καὶ τὰ τοιαῦτα ἢ χρῆται».
«***χρῶμαι***· μολύνομαι».

Τὰς γλώσσας ταύτας ἐπραγματεύθημεν πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Ἀθηνᾶς 39 (1927) 241, ὁπότε παρετηρήσαμεν ὅτι ὑπόκειται λῆμμα εἰς μὲν τὴν πρώτην *χρίεται*, εἰς δὲ τὴν δευτέραν *χρίσμα* ὁρμηθέντες ἐκ τῆς ἰδιωματικῆς χρήσεως τοῦ ρήματος τούτου σημαίνοντος *ρυπαίνομαι*, ὅπως καὶ τὸ ἐνεργητικὸν *χρίω* = ρυπαίνω. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἐμμένομεν καὶ σήμερον.

---

[1]) Ὁ σεβασμὸς εἰς τὴν πρώτην χεῖρα ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ ὀρθοῦ νομιζομένου κατὰ τὴν σύγχρονον παράδοσιν. Τὰ λοιπὰ λάθη ἐπανορθοῦνται.

Θὰ ἠδύνατό τις ὅμως νὰ ἀντείπῃ εὐλόγως ὅτι τὸ δεύτερον ἑρμήνευμα *χρῆται* στοιχεῖ εἰς τὸ λῆμμα *χρᾶται* ὡς Ἰωνικὸς τύπος αὐτοῦ, καθὰ ἤδη παρετηρήθη ὑπὸ τοῦ Schmidt. Καὶ ἡ ἀντίρρησις αὕτη ὀρθῶς θὰ εἶχεν, ἀλλὰ τοῦτο μόνον θὰ ἐσήμαινεν, ὅτι εἶχεν ἤδη φθαρῆ τὸ *χρίεται* εἰς *χρᾶται*, ὅτε προσετέθη τὸ δεύτερον ἑρμήνευμα ἢ *χρῆται*.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ ἀκριβὴς ἔκδοσις τῶν γλωσσῶν τούτων θὰ εἶχεν ὡς ἑξῆς:

«***χρίεται***· μολύνεται καὶ τὰ τοιαῦτα».

«***χρίομαι***· μολύνομαι».

«***χρᾶται***· χρῆται».

Παρασημειωτέον ὅτι ὁ Κόντος ἐν Ἀθηνᾶς 1 (1889), 421 κρίνων τὰς γλώσσας ταύτας, ὡς παραδίδονται ὑπὸ τοῦ κώδικος, χαρακτηρίζει αὐτὰς «ἥκιστα ἀσφαλῆ τεκμήρια» διὰ νὰ πεισθῇ τις ὅτι ἐγίνετο χρῆσις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τοῦ ρήματος *χράω-χρῶ* ἀντὶ τοῦ *χραίνω*, ὡς φαίνονται πιστεύοντες οἱ ὀρθὰς ἀποδεχόμενοι τὰς γλώσσας ταύτας.

Παρὰ τῷ αὐτῷ λεξικογράφῳ ἀπαντᾷ ἡ γλῶσσα:

«***χρῶ***· μολυσμῷ».

Τὸ ἑρμήνευμα *μολυσμῷ* θὰ ἐστοίχει εἰς λῆμμα *χρασμῷ* ἀπὸ τοῦ *χραίνω* ἢ *χρισμῷ* ἀπὸ τοῦ *χρίω* ἢ *χρωσμῷ* ἀπὸ τοῦ *χρώζω*. Εἰκάζομεν ὅτι ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψε:

«***χρωσμῷ***· μολυσμῷ».

παραλειφθέντος δὲ τοῦ πρώτου *μῳ* ἕνεκα τῆς ἀκολουθούσης ὁμοφώνου συλλαβῆς *μο*, προέκυψε τὸ παραδοθὲν ἀποκεκρουμένον λῆμμα.

Εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἐπικουρεῖ ἑτέρα γλῶσσα: «*χρωσθῆναι* ἤγουν μολυνθῆναι» (παρὰ Φαβωρίνῳ ἐν λ. *χρῶ*).

103. «***ψάκταν***· τὴν ψωκτὴν μᾶζαν».

Ὁ Schmidt ὑποσημειοῖ: «Latetne ψαιστὰν vel *ψαιστήν*, solemni confusione literarum IC et K?».

Ἡ διόρθωσις τὴν ὁποίαν δι' ἐρωτήσεως προτείνει ὁ Schmidt εἶναι ὀρθοτάτη. Ἀλλ' ἵνα ἡ ὅλη γλῶσσα νοῦν παρέχῃ καὶ τὸ ἑρμήνευμα *ψωκτὴν* μεταγραπτέον εἰς *φωκτήν*, ὅθεν ἀναγνωστέον.

«***ψαίσταν***· τὴν φωκτὴν μᾶζαν».

Τὸν τόνον τοῦ λήμματος τηροῦμεν εἰς τὴν παραλήγουσαν κατὰ τὴν παράδοσιν, πιστεύοντες ὅτι κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἦτο δυνατὸν ἐκ τοῦ ἐπι-

θέτου *ψαιστὸς* νὰ σχηματισθῇ τὸ οὐσιαστικὸν *ψαίστα*, καθὰ ἐκ τοῦ *ἐχθρὸς* τὸ *ἔχθρα*, ἐκ τοῦ *ψυχρὸς* τὸ *ψύχρα*, ἐκ τοῦ *στεγνὸς* τὸ *στέγνα*, ἐκ τοῦ *τυφλὸς* τὸ *τύφλα*, περὶ ὧν βλ. Ἀθηνᾶς 49 (1939), 47 κ.ἑ. Σημαίνει δὲ τὸ *ψαιστὸς* τὸν ἐκτετριμμένον, καὶ τὸ *ψαιστὴ μᾶζα* ἢ *ψαίστα* τὴν δι' ἐκτριβῆς παρεσκευασμένην μᾶζαν. Πιθανώτατα δὲ ἐλέγετο καὶ μόνον *ψαιστὴ* ἢ *ψαίστη* καθ' ἃ λέγεται παρὰ τὸ *φωκτὴ μᾶζα* ἢ *φώκτα* καὶ μόνον *φωκτὴ* ἢ *φώκτη*. Δηλοῦσι δὲ ἀμφότερα τὸ αὐτὸ πόπανον, ἀλλ' ἡ μὲν μία προσηγορία προέκυψεν ἐκ τῆς παρασκευῆς, ἡ δὲ ἄλλη ἐκ τῆς ὀπτήσεως τοῦ ποπάνου.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι καὶ τὸ παρομοίως παρασκευαζόμενον σημερινὸν πόπανον λέγεται *τριμμάδα* καὶ *τριβίδι* καὶ *τρῖμμα* ἀπὸ τῆς παρασκευῆς, *ροδινὴ* δὲ καὶ *ροδόπιττα* ἀπὸ τῆς ὀπτήσεως. Βλ. ἀνωτέρω γλώσσας ὑπ' ἀριθ. 98 καὶ 99.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡσυχιακὰ προβλήματα συνδεόμενα μετὰ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς.

« Οὐκ ἔστιν ὀρθῶς γλωσσολογεῖν
ἐὰν μὴ φιλόλογος ᾖ » [1]

Α΄. *λερός, λειρὸς* κτλ.

Ἐξετάζομεν ἐν ἐπιμέτρῳ γλώσσας τινὰς τοῦ Ἡσυχίου καὶ ἄλλων λεξικογράφων παρεχούσας ὅμοιον ἢ συγγενὲς περιεχόμενον, ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ὁποίων ἐξηγεῖται, ὡς νομίζομεν, τὸ ἐν τῇ ἐπικεφαλίδι στοιχεῖον τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης, κοινότατον μὲν εἰς πάντα τὰ γνωστὰ ἰδιώματα αὐτῆς, ἀλλὰ μὴ περισωθὲν εἰς ἡμᾶς ἀπηκριβωμένον ὑπὸ τῆς ἄλλης γραπτῆς παραδόσεως.

Ἤδη πρὸ δύο γενεῶν ὁ Γ. Χατζιδάκις ἐδίδαξεν [2] ὅτι τὸ κοινότατον τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης *λερώνω* καὶ τὰ σύστοιχα αὐτοῦ ἔχουν τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν παρ' Ἡσυχίῳ γλῶσσαν:

«***ὀλερόν***· βορβορῶδες, τεταραγμένον».

Τὸ δίδαγμα τοῦτο ἐπανέλαβεν οὗτος βραδύτερον (τὸ 1892) ἐν τῇ Einleitung σελ. 96, ἀνετύπωσε δὲ αὐτὸ τὸ 1905 ἐν ΜΝΕ (2, 135) ἄνευ μεταβολῆς τινος. Καὶ πάλιν ἔγραψεν ἐκτενέστερον περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι

---

[1]) Πρβ. Πλάτ. Μένωνι 97: « Οὐκ ἔστιν ὀρθῶς ἡγεῖσθαι, ἐὰν μὴ φρόνιμος ᾖ ».

[2]) Περιοδ. Kuhn τόμ. 27 (1882) σελ. 70 σημ.

Πανεπ. Ἀθηνῶν τὸ 1911 (τόμ. 7, σελ. 64 κ.ἑ.), χωρὶς οὐδόλως νὰ ἀποστῇ μετὰ μίαν γενεὰν ἐτῶν ἀπὸ τῆς τὸ πρῶτον ἐξενεχθείσης γνώμης αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἡ γλῶσσα αὕτη τοῦ Ἡσυχίου, εἰς τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἐπίστευσεν ὁ Χατζιδάκις, εἶναι τῶν ἀμφιβολωτάτων. Ὁ Schmidt, ὅστις ἐξέδωκε τὴν οὕτω παραδοθεῖσαν γλῶσσαν ἀνυπόπτως, σημειοῖ ἐν τῇ μικρᾷ ἐκδόσει τοῦ Ἡσυχίου τὴν εἰς τὸν Ἱπποκράτην (2, σελ. 668 Κ) παραπομπήν, ὅπου μόνον ἐκ τῆς ἄλλης παραδόσεως τῆς γλώσσης ἀναγινώσκεται τὸ λῆμμα *ὀλερόν*.

Ἀλλ' ἤδη πρὸ πολλοῦ διωρθώθη ἡ λέξις ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἰς *θολερόν*, ἐπικουρούσης εἰς τὴν διόρθωσιν ταύτην ἄλλης γλώσσης τοῦ Ἡσυχίου:

«***θολερόν***· . . . βορβορῶδες, τεταραγμένον»,

νομισθέντος ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ διττογραφίας, καθ' ἣν δηλονότι παρὰ τὴν ἡμαρτημένως καταγεγραμμένην γλῶσσαν ἀναγινώσκεται καὶ ἡ κατὰ τὴν ὀρθὴν ἐκφορὰν παράδοσις αὐτῆς [1].

Ὁμοίως ἀναγινώσκεται μεταξὺ τῶν Ἱπποκρατείων παρὰ Γαληνῷ λέξεων *ὀλώδης* καὶ *θολώδης* ὑπὸ τὴν αὐτὴν καὶ τὸ *θολερὸς* ἔννοιαν. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἐξέπεσε τὸ *θ* ἀπὸ τοῦ *θολώδης*.

Καὶ παράγεται μὲν ὑπό τινων τό τε *ὀλερὸν* καὶ τὸ *ὀλώδης* ἐκ τοῦ ὀνόματος *ὀλός*, ὅπερ σημαίνει τὸ μέλαν τῆς σηπίας καὶ τῶν ἄλλων μαλακίων· ἀλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ ἐννοήσῃ εὐκόλως, πῶς ἀπὸ τῆς ἐννοίας ταύτης προέκυψεν ἡ ἔννοια τοῦ βορβορώδους καὶ τεταραγμένου. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐτυμολογία τοῦ δημοτικοῦ *λερὸς* ἀπὸ Ἡσυχιακοῦ *ὀλερὸς* δὲν εὐσταθεῖ.

Ὁ Ν. Πολίτης ἐξετάζων τὴν λέξιν ταύτην (ἐν Παροιμιῶν 3, 319) ἀποφαίνεται ὅτι μᾶλλον εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἡσυχίου:

«***ἀλέρον***· κόπρον».

πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ τὸ ἔτυμον τῆς λ. *λερός*, παραβάλλει δὲ τὴν γλῶσσαν ταύτην πρὸς τὴν παρὰ Σουΐδᾳ *λερὸν* = τὸ λεῖον, παρὰ τὴν διάφορον σημασίαν αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς γνώμης ταύτης ἀποτρεπόμεθα διά τε τὴν διαφορωτάτην σημασίαν καὶ διότι τὸ *λερὸν* τοῦτο τοῦ Σουΐδα δύνιται νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ **λειερόν*, καθὰ τὸ *γερὸς* ἐκ τοῦ *ὑγιερὸς* - *ὑγιηρός*.

Ἀλλὰ καὶ ἡ γλῶσσα αὕτη εἶναι τῶν ἀμφιβολωτάτων. Ὁ Schmidt εἰκάζει «*ἀαδέρ*· κόπρον», δηλ. ὡς Δωρικὸν τύπον τοῦ *ἀηδές*. Εἶναι προφανὲς τὸ ἐξεζητημένον τῆς διορθώσεως ταύτης καὶ ἄρα τὸ ἀπίθανον αὐτῆς.

---

[1]) Περὶ τοῦ πράγματος βλ. Ἀθηνᾶς 39 (1927) σελ. 230 κ.ἑ. Διὰ δὲ τὴν ἔκπτωσιν ἀρκτικῶν γραμμάτων βλ. ἀνωτέρω γλῶσσαν ὑπνῶ ὑπ' ἀριθμ. 94.

Καθ' ἡμᾶς τὸ ἑρμήνευμα τῆς ἀνωτέρω γλώσσης τονιστέον ἐπὶ τῆς ληγούσης, ἵνα οὕτω σημαίνῃ τὸ *κοπρῶδες*, τὸ βορβορῶδες, τὸ ἀκάθαρτον. Οὕτω φερόμεθα παραχρῆμα εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ λήμματος *ἀλέρον* εἰς *ὀλερὸν-θολερόν*. Κατὰ ταῦτα ἡ πρώτη χεὶρ ἔγραψε:

«***θολερόν***· κόπρον».

Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὰ ὀνόματα *κόπρος, κοπρώδης* ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀφοδεύματος φέρονται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ρυπαροῦ, τοῦ ἀκαθάρτου, τοῦ βορβορώδους.

Κατὰ ταῦτα οὐδ' εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ ἐτυμολογία τῆς λ. *λερός*.

Ὁ Κοραῆς ἐδίδαξεν (ἐν Ἀτάκτων τόμ. Ι, σελ. 51) ὅτι ἡ λέξις αὕτη ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς παρὰ τῷ αὐτῷ λεξικογράφῳ γλώσσης:

«***ἀλαρῦναι***· ρυπᾶναι».

Ἡ σημασία τῆς γλώσσης καὶ ἡ σύμπτωσις τῶν δύο φθόγγων, *λ* καὶ *ρ*, τοῦ λήμματος καὶ τοῦ ὀνόματος *λερός*, παρήγαγε τὸν σοφώτατον φιλόλογον εἰς τὴν παρακεκινδυνευμένην ταύτην ἐτυμολογίαν. Κατ' οὐδένα τρόπον δύνανται νὰ συναφθῶσι γραμματικῶς αἱ δύο αὗται λέξεις, οὐδ' εἶναι τὸ λῆμμα λέξις ἀνύποπτος, οὔτε παραδίδεται ἄλλοθεν, οὔτε δύναται νὰ συναφθῇ κατά τινα τρόπον μετ' ἄλλης γνωστῆς καὶ ἀναμφισβητήτου λέξεως. Διὰ τοῦτο ὅ τε Χατζιδάκις καὶ ὁ Πολίτης δὲν ἀπεδέχθησαν τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην.

Ὁ αὐτὸς λεξικογράφος παρέχει τὴν γλῶσσαν:

«***λειρώς***· ὁ ἰσχνὸς καὶ ὠχρός· καὶ *ληρίας* λέγουσι κύνας τὰς κατισχνωμένας καὶ ἀποβαλούσας τρίχας».

Ἀκούεται σήμερον ἐν Μάνῃ (Γέρμα κ.ἀ.) ἡ λ. *λειρὸς* = ὁ ἀτροφικὸς καὶ μὴ ἁδρὸς καρπός, οἷον λέγεται ἐνταῦθα: «*τὸ καλοκαίρι δὲν ἔβρεξε καὶ γι' αὐτὸ οἱ ἐλιὲς εἶναι λειρὲς*» καὶ «*τὰ ἀπίδια εἶναι λειρὰ ἐφέτος γιατὶ οἱ ἀπιδιὲς εἶναι γιομᾶτες*». Εἶναι δὲ αὐτονόητον ὅτι τοῦτο λεγόμενον ἐπὶ ἀνθρώπου νοεῖται καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ὠχρότητος. Λέγεται πρὸς τούτοις καὶ ρῆμα *λειριάζω* (Καρύστῳ, Κεφαλλ. κ.ἄ.) = ἀδυνατίζω, ἰσχναίνομαι, οἷον λέγεται «*τ' ἀφτιά του ἐλειριάσανε*» ἐπὶ ἀσθενοῦς ἢ πεινηλέου (Κεφαλλ.) καὶ ἡ παθ. μετοχὴ *λειριασμένος* (αὐτόθι) ἐπὶ τοῦ ἰσχνοῦ καὶ ὠχροῦ, καὶ ἐντονώτερον *ἀχνολειριασμένος* (αὐτόθι), ἤτοι *ἀχνὸς* (= κίτρινος) καὶ *λειριασμένος*. Εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ ρῆμα τοῦτο εἶναι σύστοιχον πρὸς τὴν ἀνωτέρω Ἡσυχιακὴν γλῶσσαν.

Καὶ ρῆμα *ξελειρίζω* ἐσχηματίσθη ἐν Πελοποννήσῳ (Ἀκράτᾳ) ἐπὶ τῆς ἐν-

νοίας τοῦ ἀναλαμβάνω ἐκ τῆς πείνης ἢ ἐκ τοῦ κόπου ἢ ἐκ τῆς νόσου, οἷον λέγεται *«ἔφαγα καλὰ καὶ ξελείρισα»*, *«ἔγινε καλὰ καὶ ἄρχισε νὰ ξελειρίζῃ»*, *«ξελειρισμένος φαίνεται»*. Λέγεται δὲ καὶ *ξελείρισμα* ἡ ἀνάρρωσις, ἀνάληψις δυνάμεων κτλ. Σύστοιχον ὄνομα ἐξ οὗ παρήχθη τὸ ρῆμα τοῦτο δὲν λέγεται ἐνταῦθα, ὡς μὲ ἐβεβαίωσαν, ἀλλὰ πάντως ὑπῆρξεν εἴτε τὸ *λειρὸς* εἴτε τὸ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενον *λείρης*, ὡς λέγεται ὁ καταβεβλημένος σωματικῶς, ὁ ἰσχνὸς ἐν Εὐβοίᾳ (Κονίστραις), οἷον *«λείρης γένη πὸ τὴν ἀρρώστια»*, *«φάε, καημένε λείρη, νὰ πάρῃς λίγο πάνου σου»*.

Καὶ τὸ δεύτερον μέρος τῆς γλώσσης καλῶς νοεῖται, ἂν ἀντὶ τοῦ *ληρίας* ὑποθέσωμεν *ληρὰς-λειράς*, διότι οὐ μόνον οἱ κύνες, ἀλλὰ τὰ ζῷα καθόλου, ὅταν κατισχναίνωνται, τριχορρυοῦσιν, ὅθεν ἡ γλῶσσα αὕτη δύναται νὰ ἐκδοθῇ οὕτως:

«***λειρός***· ὁ ἰσχνὸς καὶ ὠχρός. καὶ *λειρὰς* λέγουσι κύνας τὰς κατισχνωμένας καὶ ἀποβαλ⟨λ⟩ούσας τρίχας»,

ἵνα οὕτω δηλωθῇ «τὰς κατισχνωμένας καὶ τριχορρυούσας.

Καταδειχθέντος οὕτως ὅτι τὸ *λειρὸς* παρὰ τὸν ἰσχνὸν σημαίνει καὶ τὸν ὠχρόν, ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ δευτέρα αὕτη ἔννοια καὶ νὰ ἐξελιχθῇ ἔτι περαιτέρω πρὸς δήλωσιν τῆς κηλῖδος. Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ *ιρ* τρέπεται εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν εἰς *ερ*, τὸ *λειρὸς* ἦτο δυνατὸν νὰ τραπῇ εἰς *λερός*· ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ κηλιδωμένος, ἀκάθαρτος κ.τ.τ. Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ἡ ἔννοια τῆς κηλῖδος ὁμαλώτατα καὶ ἀβιάστως προκύπτει ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς ὠχρότητος, ἐνῷ τοὐναντίον ἐκ τοῦ βορβορώδους καὶ τεταραγμένου, ὅπερ νοεῖται μόνον ἐπὶ ὑγρῶν, ὡς εἶναι τὸ ὕδωρ, τὸ αἷμα κ.τ.τ., δυσκόλως φέρεταί τις εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς κηλῖδος. Πιθανώτατα δὲ καὶ ὁ πρῶτος γράψας τὴν παρ' Ἡσυχίῳ φερομένην γλῶσσαν: *«θολερόν*· βορβορῶδες, τεταραγμένον» εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὴν παρὰ Γαληνῷ ἐπὶ τοῦ αἵματος χρῆσιν τῆς λέξεως[1].

Ἤδη δὲ καταλέγομεν τὰς ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου καὶ ἄλλων λεξικογράφων ἢ γραμματικῶν παραδοθείσας γλώσσας ὑπὸ τὸ λῆμμα *λειρὸς (ἢ λιρὸς)* καὶ *λιρόφθαλμος* πρὸς σύλληψιν τῆς χρήσεως καὶ ἐννοίας αὐτῶν καὶ σύγκρισιν πρὸς τὴν ἐξετασθεῖσαν Ἡσυχιακὴν γλῶσσαν *λειρός*.

Α'. *ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου:*

1) «*λιρός*· ἀναίσχυντος, ἀναιδής, θρασύς».

---

[1]) Τὸ παρὰ Γαληνῷ ἑρμήνευμα *«ἀπὸ τοῦ ὁλοῦ τῶν σηπιῶν»* σημαίνει μὲν ὅτι ὁ γράψας αὐτὸ γραμματικὸς εἶχεν ὑπ' ὄψιν τὸν τύπον *ὁλερόν*, ἀλλὰ δὲν συνάγεται συγχρόνως ἐξ αὐτοῦ ὅτι ὁ τύπος οὗτος ἦτο καὶ ὀρθός· ἡ ἔκπτωσις τοῦ θ εἶχε γίνει πρότερον.

2) «*λιρά· ἀναιδῆ*».

3) «*λιρός· ἀναιδής*».

Ὡς διορθοῦται ὑπὸ τοῦ Schmidt ἐν τῇ μικρᾷ ἐκδόσει, ἀντὶ *ἀερός*. Καθ' ἡμᾶς μᾶλλον *λειρὸς* μεταγραπτέον.

Β'. *ὑπὸ τοῦ Σουΐδα:*

4) «*λιρός· ἀναιδὴς καὶ λιρόφθαλμος*».

5) «*λιρόφθαλμος· ὁ προσηνεῖς ἔχων τοὺς ὀφθαλμούς*».

Γ'. *ὑπὸ τοῦ Ζωναρᾶ:*

6) «*λίρος· ὁ ἀναιδὴς παρὰ τὸ λίαν ὁρᾶν ἢ λιρός*».

Τὸ τελευταῖον ἢ *λιρὸς* ἐγράφη προφανῶς ὑπὸ δευτέρας χειρὸς ἐπανορθούσης τὸ λῆμμα ὡς πρὸς τὸν τόνον.

7) «*λειρόφθαλμος· εἰ μὲν σημαίνει τὸν προσηνῆ, διὰ τῆς ει διφθόγγου γράφεται... εἰ δὲ διὰ τοῦ ι σημαίνει τὸν ἀναιδῆ, τοῦτο παρὰ τὸ λίαν ὁρᾶν*».

Δ'. *ὑπὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ 2, 543, 32.*

8) «*λειρόφθαλμος· εἰ σημαίνει τὸν προσηνῆ, διὰ τῆς ει διφθόγγου γράφεται καὶ γίνεται παρὰ τὸ λείρια τὰ ἄνθη· εἰ δὲ σημαίνει τὸν ἀναιδῆ παρὰ τὸ λίαν ὁρᾶν*».

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη ἢ ἀποτελεῖ τὸ πρότυπον τῆς ὑπ' ἀριθ. 7 ἢ ἀμφότεραι ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ γραμματικοῦ.

Ε'. *ὑπὸ τοῦ Χοιροβοσκοῦ 237,30 (παρ Ἡρωδιανῷ):*

9) «*τὸ δὲ λειρὸς ὁ ἀναιδὴς διὰ τοῦ ι παρὰ τὸ λίαν* (*ὁρᾶν· οἱ γὰρ παῖδες ὁρῶσιν*)».

ϛ'. *ὑπὸ τοῦ Ὠρίωνος εἰς Ἰλ. Ε 93,4:*

10) «*λιρός· ὁ ἀναιδής. παρὰ τὸ λίαν τινὶ προσκεῖσθαι ἢ παρὰ τὸ λίαν ὁρᾶν· ἐπεὶ ἀτενεῖς εἰσὶ τούτων αἱ ὄψεις*».

Ζ'. *Ἐν τῷ Θησαυρῷ, λ. λιρόφθαλμος:*

11) Kram. An. vol. 3, p. 70, 16: «τοὺς δὲ μεγαλοφθάλμους καὶ ἀτενὲς ὁρῶντας *λιροφθάλμους* τινὲς ὠνόμασαν».

Καὶ πρῶτον μὲν ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ λήμματος τούτου παρατηροῦμεν ὅτι ἡ διὰ τοῦ ι γραφὴ δὲν ἐμφαίνει διάφορον ἐτυμολογικὴν ἀρχήν· διότι τὸ μακρὸν ι ἀπὸ τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος ἠδύνατο νὰ γράφεται διὰ τοῦ *ει*, ἀλλὰ καὶ

τὸ ἐτυμολογικῶς ἔχον *ει* ἠδύνατο νὰ γράφεται διὰ τοῦ *ι*. Ὅθεν ἐκ τῆς παραδιδομένης ὀρθογραφίας δὲν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν πότερος τύπος πρότερος.

Ἔπειτα δὲ ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν παρατηροῦμεν ὅτι ἡ λ. παραδίδεται ὑπὸ δύο σημασίας ἐναντιωτάτας, ἀναιδὴς καὶ προσηνής. Ἡ ἐναντιότης αὕτη τῶν σημασιῶν δύναται νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ λέξις ἦτο ἰδιότητός τινος τῶν ὀφθαλμῶν δηλωτική· ἀναλόγως δὲ τοῦ ὕφους τοῦ λόγου ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ ἄλλοτε μὲν ὡς συμπαθείας, ἄλλοτε δὲ ὡς ἀναιδείας δηλωτική. Ἡ ἀρχικὴ σημασία τοῦ *λειρὸς (ἢ λιρὸς)* ἴσως ἦτο ἡ τοῦ καμμύειν[1]· διότι καμμύει τις ὑπ' αἰδοῦς, ἀλλ' ἐπίσης καμμύει ὁ περιφρονητικῶς προσβλέπων τινά.

Ἂν ὑπάρχῃ σχέσις ἐτυμολογικὴ μεταξὺ τοῦ *λειρὸς* τούτου, τοῦ σημαίνοντος τὸν καμμύοντα, καὶ τοῦ *λιρός*, τοῦ σημαίνοντος τὸν ἰσχνὸν καὶ ὠχρὸν οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ. Ἡ σημασία μᾶλλον ἀποτρέπει ἀπὸ τῆς τοιαύτης σχέσεως.

Πολλαχοῦ λέγεται *λειρὶ* τὸ κάλλιον τῶν ἀλεκτοροειδῶν. Τούτου γνώρισμα εἶναι τὸ ὅλως γυμνὸν καὶ τὸ λεπτόν. Δύναται δὲ ἡ ἔννοια αὕτη νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἰσχνοῦ καὶ λεπτοῦ, ἥτις δηλοῦται διὰ τοῦ *λειρός*. Δύναται πρὸς τούτοις τεχνολογικῶς νὰ παραχθῇ ἐκ τοῦ οὐσιαστικοῦ *λειρὶ* τὸ ἐπίθετον *λειρός*, καθὰ ἐκ τοῦ οὐσ. *μολίβι* παρήχθη τὸ ἐπίθ. *μολιβὸς* (= ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ μολύβδου)[2]. Ἀλλ' ἐπίσης δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὸ *λειρὶ* τοῦτο, ἐκ τοῦ πλήρους *λειρίον*, δύναται νὰ εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ *λειρὸς* (ὁ) ἢ *λειρὸν* (τὸ) ὡς οὐσιαστικοῦ λαμβανομένου.

Ἐκ τῶν διδομένων τούτων συνάγομεν τὴν ἑξῆς σημασιολογικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐπιθέτου *λειρός*: *λειρὸς* = ὁ ἰσχνὸς⟩ *λειρὸς* = ὁ ὠχρὸς⟩ *λειρὸς* = ὁ καμμύων καὶ ἐκ τούτου παραλλήλως: *λειρὸς* = ὁ ἀναιδὴς καὶ *λειρὸς* = ὁ προσηνής.

Ἀλλ' εἶναι προφανὲς ὅτι δὲν προκύπτει ἀβιάστως ἡ ἔννοια τοῦ καμμύοντος ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ὠχροῦ, οὐδ' ἡ ἔννοια τοῦ ἀναιδοῦς καὶ προσηνοῦς ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ καμμύοντος. Ἡ διατυπουμένη αὕτη ἐξέλιξις ἀποτελεῖ ἁπλῆν ἀπόπειραν.

Περίληψις τῶν ἀνωτέρω.

1) Οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει τὸ κοινολεκτούμενον *λερὸς* = ρυπαρὸς πρὸς τὴν Ἡσυχιακὴν γλῶσσαν: «*ὀλερόν*· βορβορῶδες κτλ.», διότι μάλιστα ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις αὐτῆς εἶναι «*θολερόν*· βορβορῶδες κτλ.».

---

[1]) Πολλαχοῦ τῶν ἰδιωμάτων (Μέσῃ Εὐβοίᾳ, Μάνῃ κ.ἄ.) ὁ ἀκανθόχοιρος χαρακτηρίζεται διὰ τοῦ προσηγορικοῦ *λείρης*, οἷον λέγεται ἐν ᾀσματίῳ «*ὁ σκαντζόχοιρος ὁ λείρης | κάμνει τῆς χελώνας μάτι*», δηλ. ἐρωτικῶς νεύει πρὸς τὴν χελώνην. Χαρακτηρίζεται δὲ οὕτω, διότι οἱ ὀφθαλμοί του εἶναι μικροὶ καὶ καμμύοντες.

[2]) Πρβ. τὸ Ἡσυχιακόν: *μολυβδόν*· τὸ μολυβδοειδές. Βλ. Ἀθηνᾶς 49 (1939) σελ. 33.

Τὸ *λερὸς* τοῦτο παράγεται ἐκ τοῦ Ἡσυχιακοῦ *λειρὼς (γρ. λειρὸς)* κατὰ τροπὴν τοῦ *ιρ* εἰς *ερ* ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *ὠχρός*, ἐξ ἧς δύναται νὰ προκύψῃ ἡ ἔννοια τοῦ *ρυπαρός*.

2) Τὸ τοῦ Ἡσυχίου καὶ τῶν ἄλλων λεξικογράφων *λειρὸς* ἢ *λιρός*, ὡς χαρακτηριστικὸν τοῦ καμμύοντος, ἄγνωστον εἶναι ἂν συνδέεται ἐτυμολογικῶς μετὰ τοῦ προηγουμένου.

3) Τὸ δημοτικὸν ἢ μᾶλλον ἰδιωματικὸν *λείρης* στοιχεῖ εἰς ἀμφοτέρας τὰς προηγουμένας σημασίας, ἤτοι *λείρης* = ἰσχνός, ὠχρός, καχεκτικός, καὶ *λείρης* = ὁ καμμύων, ἄλλως *κανυαρὸς* ἢ *κανυάρης*.

Β΄. *ταρός, καλοταρία, μονιτάρου* κτλ.

Ὑπάρχουν λέξεις τινὲς τῆς λαλουμένης νεωτέρας Ἑλληνικῆς, κοινόταται μὲν καὶ γνωριμώταται καὶ Ἑλληνικὸν ἠχοῦσαι, ἀλλ' ὅμως, μὴ παραδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ παλαιοτέρου ἐγγράφου λόγου, ἀγνοοῦνται ἱστορικῶς καὶ γραμματικῶς [1]. Τῶν τοιούτων λέξεων εἶναι τὸ οὐσιαστικὸν *ταρὸς* (ὁ) καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ σύνθετα καὶ παράγωγα, παρεχόμενα ὑπὸ πολλῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἑξῆς.

Τῆς λέξεως ταύτης τὸ μόνον μαρτύριον ἐκ τῆς παλαιοτέρας ἐγγράφου παραδόσεως νομίζεται ἡ παρ' Ἡσυχίῳ γλῶσσα:

«***ταρόν***· ταχύ».

ὡς ἐκδίδεται αὕτη ὑπὸ τοῦ Schmidt ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἡσυχίου.

Ἀνερευνῶν ὁ Γ. Χατζιδάκις τὴν ἱστορίαν τῶν στοιχείων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ τῆς παραλλήλου πάντοτε ἐξετάσεως τῆς γραπτῆς καὶ τῆς προφορικῆς παραδόσεως αὐτῶν προκειμένου περὶ τῆς λέξεως *ταρὸς* διδάσκει τὰ ἑξῆς: «λέγεται ἐν Κρήτῃ *ταρὸς* = ταχύς, λ. χ. *πάει ταρός*· τὴν λέξιν δὲ ταύτην παρέχει ἡμῖν ὁμοίως ὁ Ἡσύχιος γράφων *ταρόν*· ταχὺ» (MNE 1,368). Ταυτίζει δηλ. ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς τὴν σημερινὴν χρῆσιν τῆς λέξεως ταύτης πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου ὡς ἀνωτέρω μαρτυρουμένην.

Ὁμοίως ὁ καθηγητὴς Φαίδων Κουκουλὲς ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν γλῶσσαν ταύτην τοῦ Ἡσυχίου καὶ ἀποκρούων πᾶσαν ἀπόπειραν πρὸς διόρθωσιν αὐτῆς λέγει «τὸ ἐπίθετον *ταρός*... σῴζεται καὶ νῦν ἐν Κρήτῃ καὶ Λάστᾳ τῆς Πελοποννήσου καὶ σημαίνει τὸν ταχύν, μάλιστα ἐπὶ ἀνέμου λεγόμενον» (Ἀθηνᾶς 27 Ἀρχ. 96).

---

[1]) Τοιαύτη λέξις εἶναι ἡ ἐν τῷ Α΄ Ἐπιμέτρῳ ἐξετασθεῖσα *λερός*, ἔτι δὲ καὶ αἱ λ. *ζαβός, τρελλός, μουρλὸς* καὶ ἄλλαι τῶν ὁποίων ἡ ἀνυπόστολος χρῆσις ἀπόζει χυδαϊσμοῦ, δι' ὃ καὶ ἀποφεύγονται, ἀντ' αὐτῶν δὲ χρησιμοποιοῦνται αἱ τοῦ γραφομένου λόγου, αἱ ὁποῖαι διὰ τὸ ἀηθέστερον ἐν τῇ χρήσει ἀποβαίνουσιν εὐφημότεραι.

Καὶ ἐν τῷ Ἱστορικῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν λ. *ἄταρος* διδάσκεται ὅτι αὕτη παράγεται ἐκ τοῦ ἀποφατικοῦ μορίου *ἀ-* καὶ τοῦ οὐσ. *ταρός*. Ἂν ὅμως ἀναζητήσῃ τις τὴν ἔννοιαν τοῦ *ταχὺς* εἰς τὰς παρεχομένας παραδειγματικὰς φράσεις, μάτην θὰ κοπιάσῃ.

Πολλαὶ λέξεις σύνθετοι καὶ ἁπλαῖ φαίνονται παραγόμεναι ἐκ τῆς μυστηριώδους ταύτης λέξεως *ταρός*, τῆς ὁποίας οὔτε ἡ ἀρχὴ οὔτε ἡ ἐτυμολογικὴ σημασία εἶναι γνωστή.

Τὰ πρῶτα παράγωγα τῆς λέξεως ταύτης ἡμεῖς εὑρίσκομεν ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 10ου πρὸς τὸν 11ον αἰῶνα, δημοσιευθέντι ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι (9,173 κ.ἑ.). Ἀπαντᾷ ἐνταῦθα ἡ λ. *κακοταρία* δωδεκάκις καὶ ἡ ἀντίθετος αὐτῆς λ. *καλοταρία* δίς. Δηλοῦται δὲ διὰ ταύτης μὲν ἡ *γαλήνη* ἐν τῇ θαλάσσῃ, δι' ἐκείνης δὲ ἡ *τρικυμία*, ὑφ' ὧν καὶ δύνανται νὰ ἀντικατασταθοῦν χωρὶς οὐδόλως νὰ πάθῃ ἡ σαφήνεια τῆς ἐκφράσεως· οὕτω λέγεται αὐτόθι «*γίνεται κακοταρία πολλὴ καὶ βαθυστροφία τῆς θαλάσσης*», «*κακοταρία πολλὴ καὶ ζάλη*», καὶ πάλιν «*κακοταρίαι πολλαὶ καὶ ζάλαι ἐν τῇ θαλάσσῃ*», «*ταραχὴ καὶ κακοταρία γίνεται ἐν τῇ θαλάσσῃ*», «*κακοταρία ἀπὸ νότου*» καὶ «*ἀπάρχεται τὸ μικρὸν λεγόμενον καλοκαίριον*[1]... *ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις ἡμέραις εἰσὶ καλοταρίαι τῆς θαλάσσης*», «*ἀπολιβάζει καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον γίνεται καλοταρία*».

Παρὰ ταῦτα παρέχεται σήμερον ἐκ Καρπάθου ἡ λ. *ἁπαλοταρέα* καὶ *ἁπαλοταρὰ* (κατὰ συναλοιφὴν) μὲ τὴν σημασίαν μέτριος καὶ δροσερὸς ἄνεμος, οἷον λέγεται «*φυσοῦν ἁπαλοταρές*». Λέγεται πρὸς τούτοις αὐτόθι *γλυκοταριά*, καὶ *κακοταριά* (βλ. Ἀρχεῖον Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ ἐν λλ.).

Τοῦ οὐσιαστικοῦ *ταρός*, στοιχοῦντος κατὰ τὴν σημασίαν πρὸς τὰ εἰρημένα σύνθετα, ἡ παλαιοτέρα μνεία ἀπαντᾷ παρὰ Προδρόμῳ 2, 96 (ἔκδ. Hesseling-Pernot) εἰς τὴν φρ. «*ἂν οὐκ ἀλλάξουν οἱ ταροί*», ἥτις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν κοινὴν «*ἂν δὲν ἀλλάξουν οἱ καιροί*». Ἀλλὰ πιθανώτατα εἶναι ἀκόμη παλαιότερον. Δηλοῖ δὲ τὴν παλαιότητα τούτου ἡ διάσωσις αὐτοῦ ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ Πόντῳ, ὅπου, ὡς γνωστόν, διεσώθησαν πολλαὶ λέξεις μεσαιωνικαὶ καὶ ἀρχαῖαι, μὴ παραδοθεῖσαι ἐξ ἄλλων ἰδιωμάτων. Οὕτως ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Lagarde γενομένῃ μεταφράσει περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸ Καππαδοκικὸν ἰδίωμα ἀναγινώσκεται: «*Λέει ὁ χότζας Ἔρχεται ὁ ταρός μου*» = Ὁ διδάσκαλος λέγει, ὁ καιρός μου ἐγγύς ἐστιν» Ματθ. 2, 18, «*Ἀ τότε τὸν ταρὸ ὁ Χριστὸς εἴπεντι ἀτζείνους*» = Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς» Ματθ. 22, 31.

---

[1]) Διὰ τῆς φράσεως ταύτης δηλοῦται προφανῶς τὸ κοινῶς λεγόμενον *μικρὸ καλοκαιράκι* ἢ *γαϊδουροκαλόκαιρο*, δηλ. ὁ περὶ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου καὶ ἀρχὰς Νοεμβρίου χρόνος.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν παλαιότητα τῶν ὀνομάτων τούτων. Ἂν δὲ τεχνολογήσωμεν τὸ *ταρός*, θὰ ἐλέγομεν ἄνευ ἐνδοιασμοῦ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο σημαίνει *καιρός*, τὰ δὲ ὀνόματα *καλοταρία*, *κακοταρία* κτλ. εἶναι σύνθετα ἐξ αὐτοῦ, καθὰ ἀκριβῶς τὸ *καλοκαιρία* καὶ *κακοκαιρία* ἐκ τοῦ *καιρός*. Ὁμοίως τεχνολογοῦντες τὸ *ἄταρος*, ὅπερ κυριολεκτεῖται ἐπὶ τοῦ προώρως γεννηθέντος νηπίου ἢ ζῴου ἢ ᾠοῦ, θὰ ἐλέγομεν ὅτι εἶναι ἐπίθετον ἐκ τοῦ ἀποφατικοῦ *ἀ-* καὶ τοῦ οὐσ. *ταρός*, καθὰ τὸ *ἄκαιρος* ἐκ τοῦ *ἀ-* καὶ τοῦ *καιρός*. Καὶ καλῶς θὰ ἐλέγομεν.

Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα λέγεται *μονόταρος* ἐν Μ. Εὐβοίᾳ (Κονίστραις κ.ἄ.) = ὁλόκληρος, ἀκέραιος, οἷον «*ἔφαγε ἕνα καρβέλι ψωμὶ μονόταρο*», *ἔβαλε τὴν κόττα νὰ βράσῃ μονόταρη* = ἀκεραίαν, ἀκομμάτιαστην. Ἐνταῦθα δηλ. τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ *ἀτόφυος*, *μονόβολος*, ὡς λέγεται αὐτόθι, ἤτοι ἡ ἔννοια τοῦ καιροῦ οὐδὲ πόρρωθεν ὑπάρχει. Νὰ διαστείλωμεν αὐτὰ ὡς ἄσχετα, θὰ ἦτο μᾶλλον ἀποφυγὴ περαιτέρω ζητήσεως.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι τόσον εὐτυχέστερος ἀποβαίνει ὁ ἐτυμολογῶν, ὅσον ἀκριβέστερον ἔχει ἐξητασμένας τὰς χρήσεις καὶ σημασίας τοῦ ἐτυμολογουμένου. Οὕτω παρὰ τὴν ἀνωτέρω χρῆσιν τοῦ ὀνόματος τούτου λέγεται αὐτόθι καὶ «*ἐπούλησα τὰ σταφύλια μονόταρα*», δηλ. *ὅλα μαζί*, οὐχὶ τμηματικῶς ἢ κατ' ἐπιλογήν. Ὁμοίως λέγεται καὶ ἐπὶ ἄλλων καρπῶν. Ἀλλὰ ἡ ἔννοια αὕτη δηλοῦται ἀλλαχοῦ (ἐν Σπάρτῃ) διὰ τῆς λ. *μονοτάρι*, οἷον ἐνταῦθα θὰ ἔλεγέ τις «*ἐπούλησα τὰ σταφύλια, — τὰ πορτοκάλια μονοτάρι*». Ἐν Τσακωνίᾳ δὲ ἡ αὐτὴ ἔννοια ἐκφράζεται διὰ τοῦ ἐπιρρήματος *μονοτάρου*[1] ἢ *μονοταρικὰ* (ὡς ἀπὸ ἐπιθέτου *μονοταρικός*), ὡς κοινότε-

---

[1]) Καὶ ἐν Κρήτῃ λέγεται *μονοτάρου* ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας καὶ παρὰ τοῦτο *μονιτάρου* ὁμοίως. Περὶ τούτου ἐπραγματεύθη ὁ Ἀθανάσιος Μπούτουρας ἐν *Φωνητικοῖς καὶ Ὀρθογραφικοῖς* τῆς Νεοελληνικῆς (1911) σελ. 38, ἔνθα ἐξετάζων τὴν ἐμφάνισιν τοῦ *ι* τῆς δευτέρας συλλαβῆς ἀντὶ τοῦ *ο* ἐδέχθη ὡς πρότερον τύπον τὰ *μονοτάρου*. Πῶς ὅμως ἔχει ἡ λέξις αὕτη παραγωγικῶς οὐδὲν λέγει. Ὁ Χατζιδάκις ἐπικρίνων τὴν πραγματείαν ταύτην τοῦ Μπούτουρα ἐν Ἀθηνᾶς 24 (1912) σελ. 47 κ.ἑ. ὀρθῶς μὲν ἀπορρίπτει τὴν γνώμην τοῦ Μπούτουρα ἐν σελ. 61 ὅτι τὸ *μονιτάρου* προῆλθεν ἐκ τοῦ *μονοτάρου* «κατ' ἐξασθένωσιν τοῦ *ο* διὰ τοῦ *ου* εἰς *ι*», οὐχὶ ὀρθῶς ὅμως παρατηρεῖ ὅτι «κατ' ἀλήθειαν τὸ *μονιτάρου* ἔχει τὸ *ι* ἐξ ἀναπτύξεως μεταξὺ *ν* καὶ *τ* ἐκ τοῦ montare ἐν τῇ φράσει *ὅλα μοντάρουν* = ὅλα ἀνέρχονται, συμποσοῦνται, ἐγένετο *ὁλομοντάρου* καθ' ὁλοκληρίαν, ἐντελῶς. Ἐν τούτῳ ἀνεπτύχθη τὸ *ι* ὅπως καὶ ἐν ἄλλοις, πρβλ. *πινίγω*, *καπινός*, *βόλιτα*, *ψαλιτήρι*, *βαλιμένος* κλπ.. ὅθεν *ὁλομονιτάρου* καὶ ἄνευ τοῦ *ὁλο-* ἁπλῶς *μονιτάρου*. Τοῦτο δὲ μόνον ἤκουσα ἐγὼ ἐν Κρήτῃ. Ἐκ τούτου δὲ ἐγένετο *μονοτάρου*, ἐπειδὴ τὸ *ο* εὐχρηστεῖ παρ' ἡμῖν ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν συνδετικὸν φωνῆεν». Ταῦτα διδάσκει ὁ Χατζιδάκις.

Τὰ αὐτὰ περίπου ἐδίδαξε περὶ τῆς λέξεως καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὁ Στέφανος Ξανθουδίδης ἐν Χριστιανικῆς Κρήτης τόμ. 1 (1912) σελ. 339. Μετὰ δύο ἔτη ἐπανεξήτασε τὸ πρᾶγμα ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 26 (1914) Ἀρχ. σελ. 160 κ.ἑ., ἔνθα διδάσκει ὅτι ἡ λ. ὑπὸ τὸν τύ-

ρον θὰ ἔλεγέ τις *μαζεμένα* ἢ *χονδρικῶς*. Εἶναι προφανὲς ὅτι τὰ ἐπιρρήματα ταῦτα εἶναι ἀδελφὰ ἐτυμολογικῶς καὶ σημασιολογικῶς τοῦ Εὐβοϊκοῦ ἐπιθ. *μονόταρος*. Ἀλλὰ πῶς ἔχει ἡ ὑπόστασις αὐτῶν;

Τὸ Λακωνικὸν *μονοτάρι* φέρει εἰς τὴν συνείδησιν τὸ ἐπίρρημα *ἀπανωτάρι*, οἷον λέγεται ἐν Λακωνικῇ «*ἔβαλα τὰ ψωμιὰ ἀπανωτάρι*,» τὸ ἕνα ἐπάνω στὸ ἄλλο. Τὸ *ἀπανωτάρι* δὲ τοῦτο ἀνάγει παραχρῆμα εἰς τὴν συνείδησιν τὸ ἐπίθετον *ἀπανωτός*, διότι εἰς τὸν αὐτὸν τόπον λέγεται ἐπίσης «*ἔβαλα τὰ ψωμὰ ἀπανωτὰ*» ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς σημασίας. Ἤδη προκύπτει ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ἐρώτημα, ποία εἶναι ἡ σχέσις μεταξὺ τοῦ *ἀπανωτὸς* καὶ *ἀπανωτάρι*; Προφανῶς τὸ *ἀπανωτάρι* θὰ θεωρηθῇ οὐδέτερος τύπος τοῦ ἀρσενικοῦ *ἀπανωτάρις*, τοῦτο δὲ παράγωγον τοῦ *ἀπανωτὸς* καὶ τῆς καταλήξεως *-αρις*. Κατὰ τὸ *ἀπανωτάρι* = ἀπανωτὰ ἐσχηματίσθη προφανῶς καὶ τὸ *μονοτάρι* = μονοτρόπως, συνολικῶς ἐκ τοῦ ἐπιθέτου *μόνος* = μονότροπος. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ πρώτη σημασία αὐτοῦ μαρτυρουμένη ἀπὸ πλείστων τόπων τῆς σήμερον λαλουμένης. Καὶ ὁ Γεράσιμος Βλάχος (Θησ. ἐν λ.) ἐπίσης ἐξηγεῖ omnino, totalmente, ἔτι ὁ Legrand καὶ ὁ Lowndes. Ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Σομαβέρα παρεχομένη σημασία, *ἀμέσως*, praesto, προκύπτει κατ' ἐξέλιξιν, μαρτυρεῖται δὲ ἀπὸ τριῶν μόνον τόπων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς. Λέγεται δὲ καὶ θηλυκὸς τύπος *ἀπανωταρέα*[1] ἐν Κυθήροις, οἷον «*φόρτωσα τὸν γάϊδαρο, τὄβαλα*

πον *μονιτάρου* καταλέγεται ἐν Βλάχου Θησαυρῷ, παρὰ Σομαβέρᾳ, παρὰ Πασπάτῃ ἐν Χιακῷ Γλωσσαρίῳ, ἔτι δὲ ὅτι περὶ τοῦ πράγματος διέλαβεν ὁ Κοραῆς ἐν Ἀτάκτων τόμ. 4 σελ. 393, ὅστις διδάσκει ὅτι παράγεται ἐκ τοῦ *μόνῃ τῇ ὥρα* ἢ *μόνον τώρα*. Προσέθεσε πρὸς τούτοις ὁ Ξανθουδίδης ὅτι ἐσχηματίσθη ἐν Κρήτῃ καὶ ρῆμα *μονιταρίζω* = ἀνταμώνω, σμίγω, μεταβατικῶς καὶ ἀμεταβάτως, ἐξ οὗ παρήχθη τὸ ἐπίθ. *μονιταριστός*, οἷον «ἤρθανέ μας ὅλα τὰ καλὰ *μονιταριστὰ* = ὁμοῦ, ἀθρόως.

Τὸ *ἀνωτέρω* μνημονευθὲν ὑφ' ἡμῶν ἐπίθετον *μονόταρος* καὶ τὸ ἐπίρρημα *μονοτάρι* λύουν τὸ πρόβλημα τῆς προτερότητος μεταξὺ τῶν Κρητικῶν τύπων. Τὸ Κρητικὸν καὶ Τσακωνικὸν *μονοτάρου* εἶναι ἕτερος τύπος τοῦ Λακωνικοῦ *μονοτάρι*, τὸ δὲ Ἰταλικὸν ρῆμα montare εἰς τὸ ὁποῖον κατέφυγον ὅ τε Χατζιδάκης καὶ ὁ Ξανθουδίδης οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τοῦτο. Ὁ φθόγγος *ι* τοῦ τύπου *μονιτάρου* δύναται νὰ ἔχῃ ἀναλογικῶς· ὑποθέτομεν ὅτι ἡ μεταβολὴ ἔγινε κατὰ τὸ *μονήμερα* – *μονημερίς* παρὰ τὸ *μονομερίς* ἢ κατ' ἄλλο τοιοῦτον.

Εἰς τὰ τοῦ Χατζιδάκη καὶ τοῦ Ξανθουδίδου ἀντεῖπεν ὁ Ν. Π. Ἀνδριώτης ἐν Λεξικογρ. Ἀρχείου τόμῳ 2 (1940) σελ. 150 κ.ἑ. Ἀποδέχεται δ' οὗτος τὴν γνώμην τοῦ Hesseling καὶ Pernod (Poèmns Prodromiques σελ. 251), ὅτι πρόκειται περὶ συνθέτου λέξεως, τῆς ὁποίας δεύτερον συνθετικὸν εἶναι ἡ λ. *ταρὸς* = καιρός. Ἐξετάζων δὲ περαιτέρω τὸν τύπον *μονοτάρου* παραβάλλει διά τε τὴν σύνθεσιν τῆς λέξεως ἐκ τοῦ *μόνος* καὶ διὰ τὴν κατὰ γενικὴν ἐκφορὰν πρὸς τὰ ἐπιρρήματα *μονοβραδυᾶς*, *μονομιᾶς*, *μονοκοπανιᾶς* κ.ἄ.

[1]) Τὸ *ἀπανωταρέα* τοῦτο, ὅπως καὶ τὰ ἀνωτέρω Καρπάθια *γλυκοταρέα* καὶ *ἀπαλοταρέα*, λέγονται παρὰ τοὺς τύπους *ἀπανωταρία*, *γλυκοταρία* καὶ *ἀπαλοταρία*. Περὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν θὰ εἴπωμεν τὰ δέοντα ἀλλαχοῦ.

κι' ἀπανωταρέα», καὶ *ἀπανωταριὰ* ἐν Πελοπονήσῳ [1]. Φερόμεθα ἄρα πρὸς τὸν ἀδιάφθορον τύπον *ἀπανωταρία*, πρὸς τὸν ὁποῖον οὐδεμίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ὄνομα *ταρὸς* = καιρός. Εἶναι δὲ ὁ τύπος οὗτος τὸ ἀφῃρημένον τοῦ *ἀπανωτάρις* ἢ *ἀπανωτὸς* καὶ σημαίνει τὸ νὰ εἶναί τι ἀπανωτό, ἀπάνω ἀπὸ ἄλλα, ἢ καὶ θηλ. τοῦ *ἀπανωτάρις*.

Κατὰ τὸ *ἀπανωτάρις* ἐλέχθη καὶ *ἐξωτάρις-ξωτάρις* πρὸς δήλωσιν τοῦ ἔξω, ἐκτὸς τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου, διαμένοντος (Ἀραχόβῃ Παρνασσοῦ, Καρύστῳ, Κύθνῳ [2] κ.ἄ.) καὶ ἰδίᾳ τοῦ βοσκοῦ. Ὁμοίως ἐλέχθη ἐν Ἀραχόβῃ καὶ *ἀλλοταριὰ* ὡς ἐξ ἀρσενικοῦ *ἀλλοτάρις* πρὸς δήλωσιν τῆς ἐξ ἄλλου τόπου καταγομένης γυναικός, ὡς ἤδη παρετηρήσαμεν ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 45 (1933) σελ. 358. Ἤτοι ἐνταῦθα ἀπεκόπη ἀπὸ τοῦ *ἀπανωτάρις* καὶ τοῦ *ἀπανωταριὰ* ὁλόκληρον τὸ τέλος *-τάρις* καὶ *-ταριὰ* ὡς κατάληξις, καθ' ἃ ἀπεκόπη τὸ *-τικὸς* ἀπὸ ὀνομάτων, ὁποῖον τὸ *πολιτικός, δημοτικὸς* κτλ. διὰ τοῦ ὁποίου ἐσχηματίσθησαν τὰ μεταγενέστερα *ἐξωτικός, ἐσωτικός* [3], ὅθεν καὶ τὸ κοινολεκτούμενον *τὰ σωτικά μου* (= τὰ σπλάγχνα μου). Ὁμοίως ἐσχηματίσθη καὶ τὸ ὄνομα *κατωτάρι* ἐκ τοῦ ἐπιρρ. *κάτω* καὶ τῆς καταλήξεως *-τάρι* πρὸς δήλωσιν τῆς *κάτω πέτρας* τοῦ μύλου (Ἀθηνᾶς 25, 1913, 258). Καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος *μοῖρα* = ἱπποτικὸν τιμάριον, φέουδον, ἐσχηματίσθη τὸ ὄνομα *μοιρατάρις* = φεουδάρχης, φερόμενον ἐν τῇ συνθήκῃ Ἑνετῶν καὶ Καλλιέργου, συνταχθείσῃ περὶ τὸ τέλος τοῦ 13ου αἰῶνος (βλ. Ἀθηνᾶς 14, 1902, 320). Εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἀναφέρεται καὶ τὸ *μεσιταρίες* = μεσιτεῖαι, ὡς ἀπὸ τοῦ *μεσιτάρις*, ὅπερ ὅμως ἐσχηματίσθη ἀπὸ τοῦ *μεσίτης* καὶ τῆς καταλήξεως *-αρις* (βλ. Χριστιανικῆς Κρήτης 1, 1912, 338).

Ὅπως κατὰ ταῦτα ἀπὸ τοῦ ὀνόματος *ἀπανωτάρις* ἐλήφθη ὡς κατάληξις τὸ *-τάρις*, ὁμοίως ἦτο δυνατὸν ἀπὸ τοῦ ἀφῃρημένου *ἀπανωταρία* νὰ ληφθῇ ὡς κατάληξις δηλοῦσα τὴν ἀφῃρημένην ἔννοιαν τὸ *-ταρία* καὶ νὰ σχηματισθοῦν δι' αὐτῆς τὰ ὀνόματα *καλοταρία* καὶ *κακοταρία* πρὸς δήλωσιν τῆς ἀφῃρημένης ἐννοίας τοῦ *καλὸς* καὶ *κακός* [4], καθ' ἃ τὸ *καλωσύνη* καὶ *κακωσύνη* [5]. Ὅπως ἐπίσης τὰ δύο ταῦτα, καὶ ἰδίᾳ τὸ πρῶτον, περιωρίσθησαν ἐπὶ τοῦ καιροῦ, ὅθεν καὶ ῥῆμα *καλωσυνεύει* = γίνεται καλὸς καιρός, εὐδιάζει, οὕτω καὶ τὸ *καλοταρία* καὶ *κακοταρία* περιωρίσθησαν ἐπὶ τοῦ καιροῦ καὶ συνέπεσον ἐντελῶς πρὸς τὸ *καλοκαιρία*

---

[1]) Βλ. Χατζ. ΜΝΕ 2, 263.

[2]) Βλ. Ἀγγελικὴν Κόλια ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 45 (1933) σελ. 262.

[3]) Περὶ τοῦ πράγματος βλ. Γ. Χατζιδάκι Γενικῆς Γλωσσικῆς σελ. 158.

[4]) Ὁμοίως ἔχουσι καὶ τὰ Καραπαθιακὰ *ἀπαλοταρία* καὶ *γλυκοταρία* πρὸς τὰ ἐπίθετα *ἀπαλὸς* καὶ *γλυκός*.

[5]) Οὕτω καὶ παρὰ Δουκαγκίῳ ἐξηγεῖται τὸ *κακοταρία* διὰ τοῦ *κακότης*, καὶ αὕτη εἶναι ἡ πρώτη σημασία τῆς λέξεως.

καὶ *κακοκαιρία*. Ὅπως δὲ νοεῖται *καλοκαιρία* = καλὸς *καιρός*, *κακοκαιρία* = κακὸς *καιρός*, οὕτω νοεῖται καὶ *καλοταρία* = καλὸς *ταρός*, *κακοταρία* = κακὸς *ταρός*, καὶ ἑπομένως *ταρὸς* = καιρός, ὅθεν *ἄταρος* = ἄκαιρος, πρόωρος, ἀτελής [1].

Ἐπειδὴ δὲ ἡ *κακοταρία* (δηλ. *κακότης*) ἐκδηλοῦται καὶ διὰ πνοῆς ἰσχυροῦ ἀνέμου [2], τὸ *ταρὸς* λαμβάνει τὴν σημασίαν ἄνεμος ἢ ἀέρας, ὅθεν λέγεται ἐν Κρήτῃ «*κάμνει δυνατὸ ταρὸ καὶ δὲν ἀλέθει ὁ μύλος*». Καὶ ἡ φράσις ἄρα «*πάει ταρὸς*» = πάει τρέχοντας, οὕτω νοητέα, φεύγει ταχέως ὡς ἄνεμος, πρβλ. τὴν φρ. «*ἄνεμος ἔγινε*» ἄλλως «*ἄφαντος ἔγινε*» = ταχέως. Λέγεται πρὸς τούτοις ἐν Κρήτῃ: «*φυσᾷ ταρὸς στὴ μιὰ μεριά, φυσᾷ ταρὸς στὴν ἄλλη*» καὶ «*παίρνει ὁ ταρὸς τὰ ροῦχά μου κι' ἀέρας τὰ μαλλιά μου*». Ἀλλὰ ἡ *κακοταρία* ἐκδηλοῦται καὶ δι' ἰσχυρᾶς βροχῆς, οἷον λέγεται «*μᾶς ἔπιασε νιὰ κακουταριὰ* (Καλοσκοπῆ Παρνασσίδος). Ἐντεῦθεν: «*ἔπιασε ἕνας ταρός!*» (Βουρβούροις Πελοπν.) = μιὰ δυνατὴ βροχή.

Ἀπὸ τῆς ἐτυμολογικῆς σημασίας *ἄταρος* = ἄκαιρος προκύπτει συνεκδοχικῶς ἡ σημασία τοῦ ἀκατάστατος, ἄτακτος, ἀλλοπρόσαλλος, οἷον λέγεται: «*καημένε ἄταρε, δὲ ὑποφέρεσαι*» (Κονίστραις). Ἐντεῦθεν προκύπτει καὶ ἡ σημασία τοῦ *ταρὸς* = καλὴ ὄψις ἐπὶ ὑφάσματος, οἷον λέγεται: «*ἀπὸ ποῦ εἶναι ὁ ταρός του;*», «*νὰ ὁ ταρός του, νὰ καὶ ἡ ἀνάποδή του*» (αὐτόθι). Λέγεται ἐπίσης ἐνταῦθα καὶ ἐπὶ τόπου, οἷον «*ἄταρος τόπος*», «*ἄταρο σπίτι*», ἄλλως «*ἄβολο σπίτι*». Ἐντεῦθεν κατὰ τὸ σχῆμα *ἄβολος* - *βολεῖ* ἐλέχθη *ἄταρος* - *ταρεῖ*, οἷον «*δὲ μοῦ ταρεῖ νὰ περάσου*» ὅπως καὶ «*δὲ μοῦ βολεῖ νὰ περάσου*». Ὅπως δὲ παρὰ τὸ *βολεῖ* λέγεται ἐνταῦθα *βολεύου* = εὐθετῶ, οὕτω παρὰ τὸ *ταρεῖ* ἐσχηματίσθη τὸ ρῆμα *ταρεύου* καὶ *ταρίζου* ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας, οἷον «*ἔννοια σου, τσαὶ γὼ τόνε ταρίζου*»,

---

[1]) Ἐν *Λεξιλογικαῖς Σημειώσεσι* τοῦ Κοραῆ, ἐκδοθείσαις τὸ 1934 (Ἀθῆναι) σελ. 28 ἀναγινώσκεται: «*κοκοτερία* (S). Mira forma *κακότερος* comparativo; sed magis adhuc mirum est verbum *κακοτερεύω*, quod usurpant proprie de aegro in pejus mente».

Ὄντως παρὰ S (omavera) ἀναγινώσκεται: «*κοκοτερία* ἡ, peggioramento, peggioranza, peggiorita» καὶ παρὰ τοῦτο: «*καλοτερία*, migliorarsi il tempo».

Εἶναι προφανὲς τὸ σφάλμα τοῦ Σομαβέρα ἐκλαβόντος τὸ *καλοτερία* καὶ *καλοτερίζω* ὡς παράγωγα τοῦ συγκριτικοῦ *κολότερος*, οὐδαμόθεν μαρτυρουμένου. Πρόκειται πιθανώτατα περὶ τῶν ὀνομάτων *κακοταρία* καὶ *καλοταρία*, τὰ ὁποῖα κακῶς ἀνεγνώσθησαν ὑπὸ τοῦ Σομαβέρα, ἂν δὲν ἐγράφησαν, ὡς παραδίδονται, κατ' ἐσφαλμένην ἀποκατάστασιν. Ὀλιγώτερον θὰ ἦτο πιθανὴ ἡ ὑπόνοια ὅτι οἱ παραδιδόμενοι τύποι ἐλέγοντο παραλλήλως πρὸς τοὺς ὀρθῶς ἔχοντας. Ρῆμα *κακωτερεύω* ἐκ τοῦ *κακώτερος* ἦτο δυνατὸν νὰ σχηματιφθῇ καθ' ἃ *χειροτερεύω* ἐκ τοῦ *χειρότερος*. Ἀλλὰ τοιοῦτον ρῆμα δὲν μαρτυρεῖται.

[2]) Μαρτυρεῖται καὶ *κακοτάρις* = δυσήνεμος (K. Sathas, Documents inedits 4, Paris 1883, XLV), ἐξ οὗ καὶ τὸ τοπωνύμιον *Κακοτάρι* (τὸ) ἐν Ἀχαΐᾳ, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Δημ. Γεωργακᾶς ἐν Byzantinischer Zeitschrift 31, 364.

«*δὲν ταρίζεσαι, καημένε*[1], *καθ' ἃ καὶ «δὲ βουλεύεσαι», «τάρεψε χάμω!»* (Αἰγιαλείᾳ) = ἡσύχασε, κοιμήσου, «*δὲ θὰ ταρέψῃς ἐπὶ τέλους!*» (αὐτόθι). Ἐκ τοῦ ρήματος *ταρεῖ* ἐσχηματίσθη τὸ ἐπίρρημα *ταρετὰ* (Κουρουνίῳ Εὐβ.), οἷον «*ἔν εἶναι ταρετὰ νὰ καθίσῃ κανείς*», καθὰ ἐκ τοῦ *θαρρῶ* τὸ *θαρρετὰ* (= μετὰ θάρρους).

Εἰς τὸ ἐπίρρ. *μονοτάρι* στοιχεῖ τὸ *μονοταρικὰ* = ὅλα μαζί, ὅθεν *μονοταρικός*, ἔτι δὲ τὸ *μονόταρα* = ὅλα μαζί, ὅθεν *μονόταρος* = μονότροπος, αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, ὁλόκληρος, ἀκέραιος, ὡς ἀνωτέρω παρεστήσαμεν. Λέγεται δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου, οἷον *μονόταρος ἄντρας* - *μονόταρη γυναῖκα* πρὸς δήλωσιν τοῦ παχέος, τοῦ ἀκόμψου καὶ ἀλυγίστου, ἰδίᾳ κατὰ τὸ βάδισμα[2].

Ταῦτα καθ' ἁδρομερεστέραν ἐξέτασιν τῶν συστοίχων τούτων λέξεων. Ἀποβλέποντες ἤδη τοῦτο μὲν εἰς τὴν ποικιλίαν αὐτῶν τε καὶ τῆς σημασιολογικῆς ἐξελίξεως, τοῦτο δὲ εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς χρήσεως, ἥτις μαρτυρεῖται ἐν Πόντῳ καὶ Καππαδοκίᾳ, ἐν Κρήτῃ καὶ Πελοποννήσῳ, ἐν Εὐβοίᾳ, ἐν Δωδεκανήσῳ καὶ Στερεᾷ Ἑλλάδι[3], ὀφείλομεν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἐμφάνισις τοῦ γλωσσικοῦ τούτου στοιχείου εἶναι ἱκανῶς παλαιοτέρα τοῦ 10ου αἰῶνος, ὁπότε τὸ πρῶτον μαρτυρεῖται. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πρῶτα εἰς *-άριος* ὀνόματα, τά τε κατὰ μεταγραφὴν τῶν Λατινικῶν, οἷον *νοτάριος* ⟨notarius, *κελλάριος* ⟨cellarius, *ὀρδινάριος* ⟨ordinarius κτλ. καὶ τὰ ἐξ Ἑλληνικῶν θεμάτων, οἷον *σπαθάριος*, σχολάριος κτλ. μαρτυροῦνται ἀσφαλῶς τὸν 4ον μ. Χ. αἰῶνα, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ χρόνος οὗτος ὡς τὸ ἐγγύτατον χρονικὸν ὅριον τῆς ἐμφανίσεως τῶν ὀνομάτων *κακοταρία, καλοταρία* καὶ τῶν ὁμοίων.

Ἤδη ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἄρθρου τούτου. Ἡ παρ' Ἡσυχίῳ γλῶσσα «*ταρόν· ταχὺ*» ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς ἡμέτερον *ταρός;* Εἴδομεν ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ λέξει τῶν συστοίχων ἀνευρίσκομεν τὴν σημασίαν *ταχύς*. Εἶναι ἄρα αἱ

---

[1]) Ἡ ἀρχικὴ σημασία ἐξελίσσεται συνεκδοχικῶς, οἷον λέγεται «*ὄντες ταρίζουνε οἱ ἐλὲς*» (Αὐλωναρίῳ Εὐβ.) = ὅταν ἔχουν καλὸν καρπόν, «*φέτου ἤτανε ταρισμένα τὰ πράματα*» (Στρόπωνες Εὐβ.) = ἦσαν εἰς καλὴν κατάστασιν, ἐπὶ τῶν ποιμνίων, «*μπῆκι ὁ γέρους μπροστὰ κι' τάρισι ὁ χουρὸς*» (Μετόχι Εὐβ.) = ἐτακτοποιήθη, «*καλὰ ταρίστηκα 'γώ*» (αὐτόθι) = καλῶς ἐτακτοποιήθην.

[2]) Ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης λέγεται ἐνιαχοῦ (Κύμῃ) καὶ *ἀτόβολος*, ἤτοι *αὐτόβολος*, τοῦ πρώτου συνθετικοῦ *αὐτὸς* λαμβανομένου ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *μόνος* (βλ. Κόντον ἐν Ἀθηνᾶς, 1, 140 κ.ἑ.), ἄλλως *μονόβολος* καὶ *μονοτόβολος* (Κύμῃ, Τριπόλει κ.ἄ.) καὶ *ἰσοτόβολος* (Τριπ.), τῆς συλλαβῆς τὸ ἐν τῇ προπαραληγούσῃ ἀνακυψάσης διὰ τὴν πρὸς τὸ *ἀτόβολος* σύμφυρσιν. Νοεῖται καθ' ὅλου διὰ τῶν ὀνομάτων τούτων τὸ ἀνεπεξέργαστον, τὸ ἄκομψον, καὶ εἰδικώτερον τὸ *ἴσο πάνω, ἴσο κάτω*, οἷον ἐπὶ ἀγγείων κυλινδροειδῶν (Τριπόλει). Πρβ. τὸ *ἀρχαῖον αὐτόξυλος*.

[3]) Δύναται νὰ ἐλπίζῃ τις ὅτι καὶ ἄλλοθεν θὰ θησαυρισθῇ τὸ ὄνομα τοῦτο· διότι τὸ πλεῖστον τῆς ἰδιωματικῶς λαλουμένης γλώσσης εἶναι ἀνεξέταστον.

δύο ὁμώνυμοι λέξεις σημασιολογικῶς ἄσχετοι πρὸς ἀλλήλας, δι' ὃ ἡ Ἡσυχιακὴ γλῶσσα πρέπει νὰ κριθῇ καθ' ἑαυτήν [1].

Ὁ Schmidt, ἐκδίδων τὴν γλῶσσαν ταύτην ὡς ἀνωτέρω, ἀποδέχεται ἐν ὑποσημειώσει τὴν γνώμην τοῦ Ruhnkenius: «⟨σ'⟩τραρόν· ταχύ», ὅστις θεωρεῖ ὡς διττογραφίαν τὴν κατωτέρω γλῶσσαν: «τραρόν· [τρ]αχύ», ὅπου ἐπίσης παρατηρεῖ ὁ Schmidt «[ρ]delevi. Doricum enim est pro τρηρὸν - ὀτρηρόν, ut vidit Ruhnkenius». Ὡς παραλλαγὴν δὲ αὐτῆς θεωρεῖ καὶ τὴν γλῶσσαν «τρηρόν· ταχύ», τὴν ὁποίαν ὀρθῶς ἐκμαιεύει ἐκ τῆς γλώσσης τρη[ι]ρόν, περὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο ὁ προσήκων λόγος ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμ. 91.

Παρὰ ταῦτα ἐν τῇ Γραμματικῇ τοῦ Brugmann - Thumb σελ. 146 διδάσκεται ὅτι τὸ λῆμμα ταρὸν προῆλθεν ἐκ τοῦ τραρὸν κατ' ἀνομοίωσιν, τοῦτο δὲ πάλιν ἐκ τοῦ τρηρὸν - ὀτρηρόν. Καθ' ἡμᾶς ἡ ἀνομοίωσις αὕτη δὲν εἶναι πιθανή, διότι οὕτω θὰ μετεβάλλετο σπουδαίως τὸ φωνητικὸν ἴνδαλμα τῆς λέξεως, ὥστε νὰ ἀποζευχθῇ τῆς σημασίας αὐτῆς. Διὰ τοῦτο δεχόμεθα τὴν γνώμην τοῦ Ruhnkenius ὡς ἀνωτέρω αὕτη ἐξετέθη. Εἴχομεν τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ μεταγενεστέρου ποιητοῦ ὁ τύπος ὀτραρὸν κατὰ ζῆλον Δωρικόν, οὐχὶ δὲ ὡς λέξις διασωθεῖσα ὑπὸ τῆς παραδόσεως καὶ ὅτι ἄρα ἡ παράλειψις τοῦ ἀρκτικοῦ ο ὠφείλετο εἰς ἀντιγραφικὸν σφάλμα, ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις τῆς λέξεως ἄνευ τοῦ ἀρκτικοῦ ο καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ «τρηρόν· ταχὺ» πείθει ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἀντιγραφικοῦ σφάλματος.

Καθ' ὃν τρόπον τὸ ταρὸς ἀπεκόπη ὡς ἰδία λέξις αὐτοτελής, οὕτω προέκυψαν δύο γλῶσσαι τοῦ Ἡσυχίου: «μωνιόν· μάταιον, ἀχρεῖον» [2] καὶ «μωνιή· ὀλιγωρία» ὡς ἀπορρῶγες τῆς Ὁμηρικῆς λέξεως μεταμώνιος. Ὁμοίως ἀπὸ τῆς Ὁμηρικῆς ἐπιτάρροθος - ἀπεκόπη ἡ παρὰ Λυκόφρονι ἀπαντῶσα τάρροθος ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας.

Περίληψις τῶν ἀνωτέρω.

Ἡ κατάληξις τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης -άρις προελθοῦσα ἔκ τε τῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μεταγραφομένων Λατινικῶν ὀνομάτων εἰς -arius, οἷον cellarius - κελλάριος, ordinarius - ὀρδινάριος κτλ. καὶ ἐκ τῶν διὰ τῆς καταλή-

---

[1]) Τὴν ἐκδοχὴν τοῦ Χατζιδάκι περὶ τῆς γλώσσης ταύτης ἠμφεσβήτησε πρῶτος ὁ Thumb ἐν Griech. Sprache im Zeitalter des Hellenismus σελ. 91, ἀποδεχθεὶς τὴν κατωτέρω γνώμην τοῦ Ruhnkenius.

[2]) Ὀρθῶς παρατηρεῖται ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Schmidt ἐκδόσει τοῦ Ἡσυχίου: «Finxit poeta Alexandrinus propter... μεταμώνια». Ὁ δὲ τύπος μωνιὴ ἐχρησιμοποιήθη ὡς Ἰωνικὸς τύπος τοῦ θηλυκοῦ ἐπὶ ἀφῃρημένης ἐννοίας, καθ' ἃ τὸ δεξιὴ = ὑπόσχεσις.

ξεως ταύτης σχηματισθέντων Ἑλληνικῶν ὀνομάτων *σπαθάριος, σχολάριος* κτλ., σημαίνει τὰ ἀνήκοντα ἢ τὰ προσαρμοζόμενα εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ θέματος δηλούμενον.

Διὰ τῆς καταλήξεως ταύτης, ἐξελληνισθείσης ἐν τῇ χρήσει, ἐσχηματίσθησαν ἄλλα τε πολλὰ καὶ τὸ *ἀπανωτάρις* ἐκ τοῦ ἐπιθέτου *ἀπανωτὸς* καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ *ἀπανωταρία* καὶ ὡς θηλυκὸν αὐτοῦ καὶ ὡς ἀφῃρημένον.

Ἀποχωρισθεισῶν δὲ ἐκ τούτων τῶν καταλήξεων *-τάρις* καὶ *-ταρία*, ἐσχηματίσθησαν δι' αὐτῶν τὸ *ἐξωτάρις* ἐκ τοῦ *ἔξω* καὶ τὸ *ἀλλοταριὰ* ἐκ τοῦ *ἄλλος* καὶ ἄλλα. Ὅπως δὲ τὸ *ἀπανωταρία* σημαίνει τὸ νὰ εἶναί τι *ἀπανωτό*, οὕτω ἐσχηματίσθη καὶ τὸ *καλοταρία* = τὸ νὰ εἶναί τι *καλὸν* καὶ *κακοταρία* = τὸ νὰ εἶναί τι *κακόν*. Λεγόμενα δὲ τὰ δύο ταῦτα οὐσιαστικὰ κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τοῦ καιροῦ κατέστησαν ἰσοδύναμα πρὸς τὸ *καλοκαιρία* καὶ *κακοκαιρία*. Ὡς προκύπτει δὲ ἐκ τούτων ὡς δεύτερον συνθετικὸν τὸ *καιρός*, οὕτω προέκυψε καὶ ἐξ ἐκείνων τὸ *ταρὸς* ὡς ὄνομα ἰσοδύναμον τοῦ *καιρός*.

Οὕτω νομισθέντος τοῦ *ταρὸς* ὡς αὐτοτελοῦς ὀνόματος, ἐσχηματίσθησαν ἐξ αὐτοῦ νέα ὀνόματα, οἷον *ἄταρος, ταρεῖ, ταρίζω. ταρεύω* καὶ εἴ τι ἄλλο.

Κατὰ ταῦτα ἡ Ἡσυχιακὴ γλῶσσα *ταρός*, ἐπιθετικὴν ἄλλως ἔννοιαν ἔχουσα, οὐδεμίαν σχέσιν δύναται νὰ ἔχῃ πρὸς τὸ ὡς ἀνωτέρω προκῦψαν οὐσιαστικὸν *ταρὸς* = καιρός.

Κατὰ δὲ τὸ *ἀπανωτάρι* = ἀπανωτὰ ἐκ τοῦ *ἀπανωτὸς* ἐσχηματίσθη τὸ *μονοτάρι* = μονοτρόπως ἐκ τοῦ *μόνος*. Ἐκ δὲ τοῦ *μονοτάρι* προέκυψεν ὁ τρόπος *μονοτάρου* καὶ *μονιτάρου*.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ Α'.

Ἵνα ἡ πραγματεία αὕτη καταστῇ ὠφελιμωτέρα εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῆς φιλολογίας, μεταφέρομεν ἐνταῦθα ἐν στενωτάτῃ περιλήψει παρατηρήσεις τινὰς παλαιογραφικὰς καὶ κριτικὰς λίαν χαρακτηριστικὰς καὶ ἑπομένως διδακτικὰς τοῦ τρόπου, καθ' ὃν γίνεται ἡ ἀποκατάστασις ἐφθαρμένων ἀρχαίων χωρίων βιβλίων.

1. Οὕτω ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου παραδιδομένη γλῶσσα «*κοττεῖν· τύπτειν, δορατεῖν*» διορθοῦται εἰς «*κόπτειν· τύπτειν ἢ θραύειν*», ἤτοι ΚΟΠΤΕΙΝ· ΤΥΠΤΕΙΝ Η ΘΡΑΥΕΙΝ, ἐκ τῆς ὁποίας προέκυψεν ἡ ἐσφαλμένως παραδοθεῖσα διὰ τὴν ἐν τοῖς χειρογράφοις σύγχυσιν τῶν γραμμάτων ΠΤ καὶ ΤΤ, Υ καὶ Τ, Θ καὶ Ο καὶ ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ τοῦ *ἡ* καὶ τοῦ *δ*.

2. Ἡ γλῶσσα «*κούαγμα· σκῆμα*» εἰς «*καύαγμα· σχίσμα*» διὰ τὴν σύγχυσιν

τῶν διφθόγγων *αυ* καὶ *ου* ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ καὶ τῶν γραμμάτων Κ καὶ Χ,ΞΗ καὶ ΙC ἐν τῇ μεγαλογραμμάτῳ γραφῇ.

3. Ἡ γλῶσσα «*κούνημα· κόκων ἢ ὁ κύων*» διορθοῦται εἰς «*κοίμημα· κοῖκων ἢ οἰσυῶν*» διὰ τὴν σύγχυσιν τῶν διφθόγγων *οι* καὶ *ου*, τοῦ Μ καὶ Ν, τοῦ Κ καὶ ΙC (ΟΙCΥΩΝ-ΟΚΥΩΝ), συνάπτεται δὲ ὡς συνέχεια τῆς προηγουμένης γλώσσης «*κουμάσι· τὸ τῶν ὀρνίθων οἴκημα*» καὶ οὕτω ἀποτελεῖται γλῶσσα ἄρτιον διανόημα παρέχουσα».

4. Ἡ γλῶσσα «*λαλύνει· πάσσει, πατεῖ*» διορθοῦται εἰς «*ἀμύνει· πα⟨τά⟩σσει, παίει*», ἤτοι ΑΜΥΝΕΙ· ΠΑΤΑCCΕΙ ΠΑΙΕΙ, ἐκ τῆς ὁποίας προέκυψεν ἡ ἐσφαλμένως παραδοθεῖσα διὰ τὴν σύγχυσιν τῶν γραμμάτων Α καὶ Λ, Μ καὶ ΑΛ, Τ καὶ Ι. Λεπτομερείας τῆς διορθώσεως τῶν τεσσάρων τούτων γλωσσῶν βλ. Ἀθηνᾶς τόμ. 30 (1919) σελ. 11 κ. ἑξ.

5. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ λεξικογράφου παραδίδεται: «*ἄμοργμα· ἄρτυμα*», ἥτις διορθοῦται εἰς «*ἁρμόγαλα· ἄρτυμα*», ἤτοι ΑΡΜΟΓΑΛΑ κτλ., ἐκ τοῦ ὁποίου προέκυψε τὸ ἐσφαλμένως παραδοθὲν διὰ τὴν σύγχυσιν τῶν γραμμάτων ΑΛ καὶ Μ. Ἐπίσης παραδίδεται «*ἁρμοίματα· ἀρτύματα*», ὅπερ διορθοῦται εἰς «*ἁρμογάλατα. ἀρτύματα*», ἤτοι ΑΡΜΟΓΑΛΑΤΑ, ἐκ τοῦ ὁποίου προέκυψε τὸ ἐσφαλμένον διὰ τὴν σύγχυσιν τῶν γραμμάτων Γ καὶ Ι, ΛΑ καὶ Μ. Ἐπίσης παραδίδεται κατωτέρω: «*ἄρμωλα· ἀρτύματα . . . καὶ ἀρμώμαλα*», ἔνθα τὸ *ἀρμώμαλα* τοῦτο εἶναι ἐπανόρθωσις τοῦ λήμματος, ἀντὶ τοῦ ἀληθῶς γραφέντος *ἁρμόγαλα* διὰ τὴν σύγχυσιν τῶν γραμμάτων *γ* καὶ *μ* ἐν τῇ μικρογραμμάτῳ γραφῇ. Λεπτομερείας βλ. Ἀθηνᾶς τόμ. 46 (1935) σελ. 213-216.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι καὶ τοῦτο· ὅτι τὰς γλώσσας ταύτας ὑπὸ τὸ ἐπανορθούμενον λῆμμα *ἁρμόγαλα* ἐπραγματεύθη ὀλίγον πρότερον ἡμῶν ὁ διαπρεπὴς φιλόλογος Albrecht von Blumentahl ἐν βιβλιδίῳ αὐτοῦ ἐπιγραφομένῳ Hesych-Studien σελ. 25 κ. ἑ. Καταλήγει δὲ οὗτος εἰς συμπεράσματα ἐσφαλμένα διὰ τὴν διάφορον ἀσκουμένην μέθοδον ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν γλωσσῶν τοῦ Ἡσυχίου, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς νεωτέρας ἰδιωματικῶς λαλουμένης Ἑλληνικῆς, ἥτις, ἀντιπροσωπεύουσα τὴν νεωτάτην περίοδον τοῦ μακροῦ βίου τῆς ἡμετέρας γλώσσης, χρησιμεύει πολλάκις ὡς κριτήριον τῶν προγενεστέρων αὐτῆς περιόδων, καθ' ἃ καὶ ἡ γνῶσις ἐκείνων εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν καὶ κατανόησιν τῶν φαινομένων ταύτης.

6. Παρὰ Θουκυδίδῃ (2,77,4), προκειμένου περὶ τῆς πολιορκίας τῶν Πλαταιῶν, ἡ φράσις «*φλόγα ἀπ' αὐτοῦ ἀνῆκε*», ὡς παραδίδεται, ὑπὸ τῶν χειρογράφων, εἶναι ἀκατανόητος καὶ ἄλλοι ἄλλως διορθοῦσι καὶ ἑρμηνεύουσιν. Ἡ ἐκδοχὴ ὅτι τὸ ἀποτελοῦν πέτραν σκανδάλου ΑΠΑΥΤΟΥ προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀληθῶς γρα-

φέντος ΑΠΛΑΤΟΝ *λύει ὁριστικῶς τὸ πρόβλημα: «ἀφῆκε νὰ ἀνέλθῃ φλὸξ ἀπροσπέλαστος».*

7. Παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ (3,23,5) καὶ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἱστορήματος προκειμένου ἡ φράσις «*κρύσταλλος ἐπεπήγει οὐ βέβαιος, ἀλλ' οἷος ἀπηλιώτου ἢ βορέου ὑδατώδης μᾶλλον*», πράγματα παρέχουσα εἰς τοὺς ἑρμηνευτὰς καὶ πολλαχῶς μεταβαλλομένη, κατανοεῖται ἀναμφισβητήτως διὰ τῆς μεταθέσεως τοῦ *μᾶλλον* πρὸ τοῦ συγκριτικοῦ *ἢ* καὶ δι' ἀναγνώσεως τοῦ *οἷος* ὡς *οἷα*, ἵνα λέγῃ: «*ἀλλ' οἷα ἀπηλιώτου μᾶλλον* (ἐνν. *πνέοντος*) *ἢ βορέου ὑδατώδης*». Περὶ ἀμφοτέρων τῶν χωρίων τούτων βλ. Ἀθηνᾶς τόμ. 45 (1933) σελ. 217 κ. ἑ.

8. Παρὰ Πλουτάρχῳ (Ἠθ. 162 Ε) ἀναγινώσκεται: «*ἅπαντα δεύτερα τοῦ ζητεῖν τὸν φόνον ἐποιοῦντο... καὶ τοῦτο μὲν ταχέως ἔπραξαν εὑρόντες τοὺς φονεῖς· αὐτούς τε γὰρ κατεπόντισαν καὶ τὴν οἰκίαν κατέσκαψαν*». Τὸ χωρίον τοῦτο ἐπραγματεύθησαν διαπρεπεῖς φιλόλογοι ἡμέτεροι καὶ ξένοι ἥκιστα πιθανῶς. Ἐν τούτοις τοῦτο ἄριστα κατανοεῖται, ἂν ἐξαλειφθῇ ἡ μετὰ τὸ *φονεῖς* ἄνω στιγμή, μετατεθῇ δὲ ὁ σύνδεσμος *γὰρ* μετὰ τὴν μετοχὴν εὑρόντες, ἵνα λέγῃ: «*εὑρόντες γὰρ τοὺς φονεῖς αὐτούς τε κατεπόντισαν* κτλ.» Περὶ τούτων βλ. Ἀθηνᾶς τόμ. 48 (1938) σελ. 195 κ. ἑ.

9. Παρὰ Γαληνῷ (2,556 Kuhn) ἀναγινώσκεται: «ἄνθρωποι μὲν πολλοὶ συνεχῶς ἐπιπλοοκομισταὶ λέγονται· καλοῦσι γὰρ οὕτω τὴν κήλην κτλ.». Τὸ ἀκατανόητον *ἐπιπλοοκομισταὶ* ἀποκατεστάθη εἰς τὸ ἀληθῶς γραφὲν *ἐπιπλοοκοιλῆται - ἐπιπλοκηλῆται*, ληφθέντος ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὸ Μ πολλάκις λανθάνει τὸ ΙΛ, τὸ δὲ Η καὶ ΙΟ ἀντιμεταλαμβάνονται. Ἀποκατασταθέντος τοῦ ἀληθῶς γραφέντος *ἐπιπλοοκηλῆται*, εὐκόλως διορθοῦνται καὶ τὰ λοιπὰ σφάλματα τοῦ χωρίου, τὸ ὁποῖον οὕτω ἀναγινώσκεται: «ἄνθρωποι μὲν [πολλοὶ] συνεχεῖς ἐπιπλοοκηλῆται λέγονται· καλοῦσι γὰρ οὕτω τοὺς κηλήτας, ὅταν κτλ. Λεπτομερείας βλ. Ἀθηνᾶς τόμ. 48 (1938) σελ. 196 κ. ἑ.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ Β'.

Ἐν τῷ ἀξιολόγῳ βιβλίῳ τοῦ καθηγητοῦ Σ. Κουγέα, ἐπιγραφομένῳ ὁ *Καισαρείας Ἀρέθας* (1913), σελ. 53 διδάσκεται ὅτι πλὴν τῶν ἄλλων λεξιλογικῶν βοηθημάτων κατεῖχεν ὁ Ἀρέθας καὶ τὸν «Ἡσύχιον πληρέστερον τοῦ εἰς ἡμᾶς παραδοθέντος Μαρκιανοῦ» καὶ ἐν σελ. 56 «ὅτι κατεῖχε τελειότερον χειρόγραφον τοῦ εἰς ἡμᾶς παραδοθέντος Μαρκιανοῦ». Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τούτου παρατίθεται ἐν ὑποσημειώσει τὸ ἑξῆς παράδειγμα ἐκ τοῦ Ἡσυχίου: «*σιληπορδεῖν, σιληπορδῆσαι·*

στρηνιᾶν, ἁβρύνεσθαι», ὅπερ ἐν σχολίῳ τοῦ Ἀρέθα εἰς Λεξιφάνην 21 τοῦ Λουκιανοῦ παρέχεται: «*σιληπορδεῖν παρὰ Σώφρονι τὸ στρηνιᾶν καὶ ἁβρύνεσθαι*», εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται καὶ ἡ πηγὴ τῆς γλώσσης. Προστίθενται δὲ αὐτόθι ἐν συνεχείᾳ καὶ τὰ ἑξῆς: «Τοῦτο δὲ τὸ τελειότερον χειρόγραφον τοῦ Ἡσυχίου κατεῖχεν ἔτι καὶ ὁ μεταγενέστερος τοῦ Ἀρέθα σχολιαστὴς τοῦ Λουκιανοῦ Δ». Πρὸς πίστωσιν δὲ τούτου γίνονται παραπομπαὶ εἰς τὰς διατριβὰς τοῦ *R. Winter*, de Luciani scholiis quaestiones selectae, Lips. 1908, καὶ τοῦ *C. Hebm*, de Luciani scholiorum fontibus, Marburg, 1908, ὅπου φαίνεται ὅτι διατυποῦται τοιαύτη τις γνώμη περὶ πληρεστέρου ἢ τελειοτέρου χειρογράφου τοῦ Ἡσυχίου[1].

Εἰς ταῦτα δύναταί τις νὰ ἀντείπῃ τὰ ἑξῆς· πρῶτον μὲν ὅτι ἡ ἐν τῷ σχολίῳ τῷ εἰς Λεξιφάνην προσθήκη τῆς πηγῆς, ὅπου ἀπαντᾷ ἡ γλῶσσα *σιληπορδεῖν*, ἀποτελεῖ μὲν ἀναμφιβόλως πλεονέκτημα τῆς οὕτω διατυπωθείσης γλώσσης, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι πηγὴ τῆς γλώσσης ὑπῆρξε τὸ Λεξικὸν τοῦ Ἡσυχίου. Οὐδὲν ἐμποδίζει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὅ τε σχολιαστὴς τοῦ Λεξιφάνους Ἀρέθας καὶ ὁ θησαυρίσας τὴν γλῶσσαν εἰς τὸ Λεξικὸν τοῦ Ἡσυχίου παρέλαβον αὐτὴν ἀπὸ διδάγματος τοῦ αὐτοῦ παλαιοτέρου γραμματικοῦ. Ἐπίσης οὐδὲν ἐμποδίζει νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ὁ θησαυρίσας τὴν γλῶσσαν εἰς τὸ Λεξικὸν παρέλαβεν αὐτὴν ἐκ τοῦ σχολίου τούτου τοῦ εἰς τὸν Λεξιφάνην, μὴ ὑπάρχουσαν τέως ἐν τῷ Λεξικῷ. Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι ἡ λ. *σιληπορδεῖν* εἶχε καταγραφῆ ἐν τῷ Λεξικῷ κατὰ τὴν πρώτην καταβολὴν αὐτοῦ, μολονότι αὕτη εἶναι ὄντως γλῶσσα, ἤτοι ἀηθεστέρα καὶ ἧττον γνωστή· διότι καὶ πολλαὶ ἄλλαι τοιαῦται λέξεις οὐδέποτε κατεγράφησαν εἰς αὐτό.

Καὶ τῶν σχολίων δὲ τοῦ Δ τῶν εἰς τὸν Λουκιανὸν πολλὰ μὲν συμπίπτουν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει μετὰ Ἡσυχιακῶν γλωσσῶν, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Λεξικογράφου. Καὶ δὲν ἀποκλείεται μὲν ἡ χρῆσις τοῦ Ἡσυχιακοῦ Λεξικοῦ ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ τούτου, ἀλλ' ἐπίσης δὲν δύναταί τις νὰ ἀποκλείσῃ τὴν γνώμην ὅτι πολλάκις πρόκειται περὶ κοινῶν γνώσεων ἢ ὅτι ἐχρησιμοποιήθησαν διδάγματα παλαιῶν γραμματικῶν μὴ περισωθέντα εἰς ἡμᾶς.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ὑπόστασιν τοῦ εἰς ἡμᾶς περισωθέντος Ἡσυχιακοῦ λεξικοῦ, εἴπομεν τὴν γνώμην ἡμῶν ἤδη ἐν *Ἀθηνᾶς τόμ. 39 (1927) σελ. 221 κ. ἑ.* ἔχουσαν οὕτως: «Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει ἰδιαιτέρως τὸ κείμενον τοῦ Ἡσυχίου ἀπὸ τοῦ κειμένου τῶν λοιπῶν συγγραφέων, εἶναι κυρίως, ὅτι μικρὸν μόνον, ἴσως ἐλάχιστον, μέρος τοῦ παραδοθέντος κειμένου ἀνήκει εἰς τὸν φερόμενον συγ-

---

[1]) Τὰς διατριβὰς ταύτας ζητήσαντες εἰς τὰς ἐνταῦθα βιβλιοθήκας δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν.

γραφέα αὐτοῦ Ἡσύχιον, τὸ δὲ μέγιστον μέρος αὐτοῦ ἀνήκει τοῦτο μὲν εἰς τοὺς Περιεργοπένητας τοῦ Διογενιανοῦ (βλ. Christ, Ἱστορ. Ἑλλ. Λογοτεχν. τόμ. 2, § 631), οἵτινες ἀποτελοῦσι καὶ τὸν πυρῆνα τοῦ ὅλου λεξικοῦ, τοῦτο δὲ εἰς διαφόρους γραμματικοὺς σοφοὺς καὶ ἀσόφους ἢ καὶ ἀντιγραφεῖς, οἵτινες ἐπλούτιζον τὸ λεξικὸν διὰ προσθηκῶν κατὰ διαφόρους χρόνους ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς του μέχρι ἴσως καὶ τοῦ 15ου αἰῶνος, εἰς ὃν ἀνήκει τὸ μόνον εἰς ἡμᾶς περισωθὲν χειρόγραφον».

Αἱ λέξις *ἀζάτη* = ἐλευθερία καὶ *ἀζάτος* = παλαιστής, ἔχουσαι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς Τουρκοπερσικῆς λέξεως *ἀζὰτ* = ἀπελεύθερος, κατεγράφησαν εἰς τὸ λεξικὸν τοῦ Ἡσυχίου πιθανῶς τὸν 10ον αἰῶνα. Ἡ λέξις *σερίτιον* = ταινία, ἀπὸ τῆς Τουρκοαραβικῆς *σερίτ*, εἰσῆλθεν ἴσως ἔτι βραδύτερον. Ἡ λέξις *πάλλα* = σφαῖρα, εὑρισκομένη εἰς κείμενα τοῦ ἐσχάτου Λατινισμοῦ, κατεγράφη καὶ αὕτη μετὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα».

«Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς φωνητικῆς συμπτώσεως ἀλλοτριωτάτων κατά τε ἐτυμολογικὴν ἀρχὴν καὶ σημασίαν ἀποδεικνύεται ἡ μεταγενεστέρα προσθήκη ἑρμηνευμάτων. Οὕτω τῆς γλώσσης «κυρίσσει· κερατίζει, τύπτει μετὰ κεφαλῆς ἢ βοᾷ» τὸ τελευταῖον ἑρμήνευμα βοᾷ ἀνήκει, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Ρουγκήνιος, εἰς λῆμμα *κηρύσσει*. Ἐπίσης τῆς γλώσσης «*ἴον*· ἄνθος··· καὶ μόνον» τὸ ἑρμήνευμα *μόνον* ἀνήκει εἰς λῆμμα *οἶον*. Ἐὰν τώρα ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ὁ φθόγγος *υ* καὶ ἡ δίφθογγος *οι*, συμπεσόντα ἀπὸ τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος καὶ ἀπαγγελλόμενα ὡς περίπου τὸ Γαλλικὸν *u*, διεστέλλοντο τοῦ φθόγγου *ἰ* μέχρι τοῦ δεκάτου μ. Χ. αἰῶνος, συμπεραίνομεν ὅτι τὸ ἑρμήνευμα *βοᾷ* εἰς τὴν γλῶσσαν *κυρίσσει* καὶ τὸ ἑρμήνευμα *μόνον* εἰς τὴν γλῶσσαν *ἴον* προσετέθησαν μετὰ τὸν 10ον αἰῶνα».

«Καὶ τὰ διπλᾶ καὶ πολλαπλᾶ λήμματα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδοθῶσι πάντα εἰς τὸν πυρῆνα τοῦ λεξικοῦ ἢ εἰς προσθήκας τοῦ Ἡσυχίου. Τὸ ὄνομα *θὶς* τυγχάνει πραγματείας ἐννεάκις, ἤτοι ὑπὸ τὰ λήμματα *θεῖν, θεῖνες, θεινῶν, θίν, θῖνες, θινῶν, θινὶ θὶς* καὶ πάλιν *θίς*... Ἐννοεῖται δ' ὅτι οὐδεὶς δύναται ὁρίσῃ ἐπ' ἀκριβὲς τίνα εἶναι τὰ τῶν Περιεργοπενήτων, τίνα τὰ τοῦ Ἡσυχίου καὶ τίνα τὰ τῶν ἄλλων ἀγνώστων γραμματικῶν ἢ βιβλιογράφων».

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλα πολλὰ παραδείγματα δύναταί τις νὰ καταλέξῃ τεκμήρια πλουτίσεως τοῦ λεξικοῦ ὑπὸ νεωτέρων χειρῶν. Οὕτω τὸ ρῆμα *λασκάρω*, ἀπαντῶν εἰς τὴν γλῶσσαν «*λασκάρει*· διαφεύγει» ἀνάγεται εἰς τὸ Ἰταλικὸν lascare, ληφθὲν ἴσως ἐπὶ Ἐνετοκρατίας (βλ. Ἀθηνᾶς 49,19 § 41), τῆς γλώσσης «*γυρτός*· σκυφτὸς» τό τε λῆμμα καὶ τὸ ἑρμήνευμα, περὶ ἧς βλ. ἀνωτέρω σελ. 66 § 34, ἡ γλῶσσα «*μετά· ἔπειτα*», διὰ τῆς ὁποίας παρέχεται εἰς τὴν πρόθεσιν ἐπιρρηματικὴ σημασία καθ' ἃ καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν ἁπλουστέρων, (βλ. ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 33 §

70), ἡ πρόθεσις *ἀντί*, ὑπὸ τὴν ὁποίαν καταλέγεται τὸ ὄνομα *ἀντίον* (τοῦ ὑφαντικοῦ ἱστοῦ), προσγραφέν, ὡς εἶναι ἑπόμενον, μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τῆς καταλήξεως *-ον* (βλ. ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 9 § 16), ὁ *μεταπλασμὸς τοῦ ἐπιθέτου γλυκὺς εἰς γλυκὸς* καὶ ἡ ὑπὸ τούτου παραγωγὴ τοῦ ἀφῃρημένου *γλύκα* = γλυκύτης (βλ. Ἀθηνᾶς 46, 1935, 221) ἀπόζουσιν ἐσχάτου νεωτερισμοῦ, ἡ ὑπὸ δευτέρας χειρὸς προστεθεῖσα σημασία τοῦ *ῥάθυμος* «ἄλλοι ἐπὶ τοῦ μεγάλου θυμοῦ κέχρηνται τῇ λέξει» ἥτις στοιχεῖ εἰς τὴν ἰδιωματικῶς ἀπαντῶσαν σήμερον τοῦ *ὀργίλος* (καθὰ καὶ *ῥαθυμῶ* = ὀργίζομαι) ἠχεῖ νεωτερικόν τι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν ἑτέρᾳ πραγματείᾳ ἡμῶν ἀναφερομένῃ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἡσυχίου (Ἀθηνᾶς 39, 1927, σελ. 220) εἴπομεν τὰ ἑξῆς: «Ἐπιλαμβανόμενός τις τῆς κριτικῆς ἀποκαταστάσεως παλαιοῦ κειμένου ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ σφάλματα τῶν ἀντιγραφέων εἶναι διττά· τοῦτο μὲν *παλαιογραφικά*, ἤτοι σφάλματα προερχόμενα ἐκ παραναγνώσεως διὰ τὴν ὁμοιότητα γραμμάτων τινῶν, τοῦτο δὲ σφάλματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὀνομάσῃ *εἰκαστικά*, ἤτοι σφάλματα ἐκ τῆς πλημμελοῦς ἢ ἀτυχοῦς ἀναπληρώσεως εἴτε γραμμάτων εἴτε λέξεων, ἐὰν αὗται ἐγένοντο ἐξίτηλοι ἢ ὁπωσδήποτε ἀπετρίβησαν». Καὶ παρεστήσαμεν ἐκεῖ τὸ πρᾶγμα διὰ παραδειγμάτων τινῶν.

Προσθετέον εἰς ταῦτα, ὅτι εἰς τὰ εἰκαστικὰ λάθη ὑπάγονται, ὅσα οἱ ἀντιγραφεῖς ἢ οἱ γραμματικοὶ κατὰ σπουδὴν ἀποκαταστάσεως ἢ διορθώσεως τοῦ κειμένου μετέβαλον ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ ἐν γένει ὅσα δὲν παρέχουν ὀρθὸν νοῦν ἕνεκα ποικίλων ἀντιγραφικῶν *συγχύσεων*, ὡς εἶναι ἡ *ἀνακολουθία τῶν ἐννοιῶν* ἕνεκα διασπάσεως τῆς σειρᾶς τῶν λέξεων, ἡ διαίρεσις μιᾶς γλώσσης εἰς δύο ἢ ἡ ἕνωσις δύο εἰς μίαν, ἔτι δὲ ἡ ἀνεπαρκὴς ἐξήγησις λέξεων ἢ σημασιῶν.

Ἤδη καταχωρίζομεν ἐνταῦθα πρῶτον μὲν πίνακα τῶν παλαιογραφικῶν σφαλμάτων ἐν ταῖς ἀνωτέρω γλώσσαις τοῦ Ἡσυχίου συμφώνως πρὸς τὰς ὑφ' ἡμῶν γενομένας διορθώσεις, δεύτερον δὲ παραδείγματά τινα εἰκαστικῶν σφαλμάτων, ὅσα ἐκ τῶν ἐξετασθεισῶν γλωσσῶν κρίνομεν κατάλληλα πρὸς ἄσκησιν τῶν περὶ τὴν κριτικὴν καὶ παλαιογραφίαν βουλομένων νὰ ἀσχοληθοῦν. Εἶναι δὲ αὐτονόητον, ὅτι τὰ δύο ταῦτα εἴδη τῶν σφαλμάτων δὲν εἶναι διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων αὐστηρῶς, ἀλλ' ὅτι *πολλάκις πρὸς ἀποκατάστασιν λέξεώς τινος φθαρείσης* ἔχουν ἐφαρμογὴν ἀμφότερα τὰ εἴδη.

Α'. *Παλαιογραφικά.*

Παραδίδεται ὑπὸ τῶν χειρογράφων:

α	ἀντὶ	η	: ἀζαχὴς	ἀντὶ	ἀζηχὴς (Α—Η)
αλ	„	αμ	: δεδάλας	„	δεθμας (ΑΛ—Μ)
αμ	„	μα	: ἄμνον	„	μᾶλλον (ΑΜ—ΜΑ)
β	„	ρ	: ἀλεβεβᾶν	„	ἀνερευνᾶν (Β—Ρ)
δ	„	α	: ὀγδόδιον	„	ὀγδοαῖον (Δ—Α)
δ	„	ῆ	: δορατεῖν	„	ῆ θραύειν Ἐπίμ.
δ	„	θ	: δεδάλας	„	δεθμας
ε	„	η	: ἀζεχὴς	„	ἀζηχὴς (Ε—Η)
ι	„	γ	: αἶκλοι	„	ἄγκλοι (Ι—Γ)
η	„	ισ	: σκῆμα	„	σχίσμα (Η—ΙC) Ἐπιμ.
ι	„	ρ	: ἀχαιεὶ	„	ἀκαρεὶ (Ι—Ρ)
ισ	„	η	: ἐπιπλοοκομισταὶ	„	—κοιλῆται (ΙC—Η) Ἐπιμ.
κ	„	χ	: λακερὸν	„	λαχερὸν (Κ—Χ)
κ	„	ισ	: φοιστὴ	„	φοκτὴ (ΙC—Κ)
λ	„	α	: λαλύνει	„	ἀμύνει (Λ—Α) Ἐπιμ.
λ	„	ν	: ἀλελεβᾶν	„	ἀνερευνᾶν (Λ—Ν)
λ	„	δ	: λάφνη	„	δάφνη (Λ—Δ)
μ	„	αλ	: ἄρμογμα	„	ἁρμόγαλα (Μ—ΑΛ) Ἐπιμ.
μ	„	ιλ	: ἐπιπλοοκομισταὶ	„	κοιλῆται (Μ—ΙΛ) Ἐπιμ.
μ	„	γ	: ἀρμώμαλα	„	ἁρμόγαλα Ἐπιμ.
μ	„	γν	: μαθυι(αι)	„	γνάθοι
ν	„	λλ	: ἄμνον	„	μᾶλλον (Ν—ΛΛ)
ν	„	μ	: κούνημα	„	κοίμημα (Ν—Μ) Ἐπιμ.
ν	„	λι	: οὖνον	„	οὖλιον (Ν—ΛΙ)
νσ	„	λκ	: ἔνσων	„	ἕλκων (ΝC—ΛΚ)
ο	„	υ	: ἐξότολον	„	ἐξόπτολον
οι	„	υ	: Σκοίθης	„	Σκύθης
ου	„	αυ	: κούαγμα	„	καύαγμα
ου	„	οι	: κούνημα	„	κοίμημα
π	„	ιτ	: ἀλωπόχρους	„	ἀλφιτόχρους (Π—ΙΤ)
π	„	ωπ	: σίπτα	„	σιώπα
ρ	„	ι	: ἀπάρχεται	„	ἀπαίχεται - ἀπέχεται (Ρ—Ι)

σ	„	ε	: βάναυσος	ἀντὶ	κανάβεως (C—E)
τ	„	ι	: πατεῖ	„	παίει (T—I) Ἐπιμ.
τ	„	πτ	: ἐξότολον	„	ἐξόπτυλον (T—ΠT)
ττ	„	πτ	: κοττεῖν	„	κόπτειν (TT—ΠT) Ἐπιμ.
υ	„	ο	: ἄλυκα	„	ἄλοκα
υ	„	β	: βάναυσος	„	κανάβεως
υ=β	„	κ	: βάναυσος	„	κανάβεως
υ	„	οι	: φυστὴ	„	φοιστὴ
φ	„	ρ	: γαφυτον	„	γαρυτον
χ	„	κ	: ἀχαιεὶ	„	ἀκαρεὶ (X—K)
ψ	„	φ	: ψωκτὴ	„	φωκτὴ
ω	„	η	: ἀρίστωτος	„	ἀρίστητος
ω	„	ο	: ἀλωφοὺς	„	ἀλοφοὺς
ω	„	ισ	: ἐνωρώτερον	„	ἐνωρίστερον
ω	„	φ	: ἀλωπόχρους	„	ἀλφιτόχρους

Σημ. 1. Ὁ ἐπιδιορισμὸς *Ἐπιμ.* σημαίνει ὅτι τὸ παράδειγμα ἀνήκει εἰς τὸ ἐπίμετρον.

Σημ. 2. Ὅπου ἡ παρανάγνωσις νοεῖται διὰ τῆς μεγαλογραμμάτου γραφῆς, παρατίθενται ἐν παρενθέσει τὰ ἀντιμεταλαμβανόμενα ἢ ὁπωσδήποτε ὁμοιάζοντα γράμματα, ὅπου δὲ νοεῖται αὕτη διὰ τῆς μικρογραμμάτου γραφῆς, οὐδὲν παρατίθεται.

Β΄. *Εἰκαστικά.*

α΄) *Προσθῆκαι, ἀφαιρέσεις, μεταρρυθμίσεις.*

§ 17 **ἁλώνητος** ἀντὶ **ἁλώνητος** ⟨δοῦλος⟩

§ 14-16 **ἀλοία·** ἔτυπτεν ἀντὶ **ἀλλοία·** ἀττικῶς ⟨**ἠλόα·** ἔτυπτεν⟩.

§ 24-26 **ἀσπιδίσκ**(ας κτλ.) ἀντὶ **ἀπιδίσκ**(οι κτλ.)

§ 38 **διδεῖναι** ἀντὶ **διδέναι**

§ 68 **οἰνοπέπηκτον** ἀντὶ **οἰνοπέπαντον**

§ 79 **κεκροφορικὸν** ἀντὶ **κοπροφορικὸν**

§ 100 χρᾶται ἀντὶ χρίεται

§ 101 χρῶμαι ἀντὶ χρίομαι

§ 102 **χρῶ·** μολυσμῷ ἀντὶ **χρωσμῷ·** μολυσμῷ

β΄) *Διαίρεσις μιᾶς γλώσσης εἰς δύο.*

§ 30 καὶ 31 **γαφάγας** καὶ **γάφυτον**

γ') *Ἕνωσις δύο γλωσσῶν εἰς δύο.*

§ 75 σιλλὸς (καὶ σίλλος)
§ 78 σκειρὸν (καὶ σκεῖρον)
§ 91 τρηρὸν (καὶ τρήρων)
§ 94 ὀπνῶ (καὶ ⟨ἀγρ⟩οπνῶ)

δ') *Ἀνεπαρκὴς ἐξήγησις ἢ ἄγνοια λέξεων ἢ σημασιῶν.*

§ 10 **ἄκαρα.**
§ 11 ἀλίφατα
§ 33 δάγκολον
§ 39 εἰσόδια
§ 40 ἐκχαρέων
§ 45 ἐπίτερα
§ 47 ἐρέων
§ 48 ζεύγελα
§ 52 θεῖον
§ 56 κάρκαρα
§ 58 κνηθμὸς
§ 62 ληβόλε
§ 63 λιχάξαι
§ 66 νεολαία
§ 72 πηγάδα
§ 89 ταρήφη
§ 95 φρέαρ
§ 96 φύρακες.

ΒΑΣ. ΦΑΒΗΣ

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΟΥΔΕΤΕΡΑ ΕΙΣ - ΟΥ

Μελετῶν τὸ Μυκόνιον γλωσσικὸν ἰδίωμα συνήντησα ἐν αὐτῷ ἀφῃρημένα τινὰ οὐσιαστικὰ καὶ δύο συγκεκριμένα γένους οὐδετέρου λήγοντα εἰς τὴν ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικὴν — τὰς μόνας πτώσεις εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντῶσιν — τοῦ ἑνικοῦ εἰς - *ού*.

Ὁρμηθεὶς ἐντεῦθεν ἠρεύνησα ὅσον ἠδυνήθην τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ καὶ ἀνεῦρον ἐλάχιστα ἀκόμη ὅμοια ἐξ ἄλλων τόπων. Πιθανὸν βεβαίως νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔτυχε νὰ προσέξουν οἱ συλλογεῖς γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ἢ καὶ ἐγὼ νὰ συναντήσω κατὰ τὴν σχετικὴν πρόχειρον ἔρευναν. Τὸ πρᾶγμα νομίζω ὅτι ἀξίζει νὰ τύχῃ περαιτέρω ἐξετάσεως πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἐκτάσεως αὐτοῦ.

Τὰ οὐσιαστικὰ ταῦτα δηλοῦντα ρηματικὴν ἐνέργειαν ἢ κατάστασιν δύνανται *νὰ χωρισθοῦν εἰς δύο κατηγορίας:* Α) *τὰ παραγόμενα ἐκ ρίζης* Ἑλληνικῆς καὶ Β) τὰ ἐκ τῆς Ἰταλικῆς.

Α) Ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς.

Ἐκ τούτων ἀναγράφομεν πρῶτον ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἠκούσαμεν μετὰ τοῦ ἄρθρου καὶ εἶναι ἀναμφισβητήτως οὐδέτερα καὶ δεύτερον ἄλλα, τὰ ὁποῖα τὸ γλωσσικὸν ἡμῶν αἴσθημα ἀντιλαμβάνεται ὡς τοιαῦτα.

1.— ***γελασιοὺ τό,*** ἐκ τοῦ ρ. *γελῶ* ἐξαπατῶ, ἡ ἐξαπάτησις (ἐκ παραμυθίου Μυκόνου): *Τὴν ἄλλη μέρα ποὺ ξυπνήσανε οἱ δράκοι τσαὶ βρεθήκανε μονάχοι, ἤψα καὶ καήκανε γιὰ τὸ γελασιοὺ ποὺ τῶ γάμανε* (= διὰ τὴν ἀπάτην τὴν ὁποίαν τοὺς ἔκαμαν).

καθισιοὺ τό, ἐκ τοῦ ρ. *καθίζω* κάθημαι, κοιν. *καθισιά,* τὸ χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ κάθηταί τις εἰς τὴν τράπεζαν διὰ νὰ φάγῃ ἢ πίῃ — *Ἐ τὸ καθισιοὺ τρώει ἕνα βρενϊάδι* (= σκάφην ὅλην πλήρη φαγητοῦ).

κακοπεσιοὺ τό, ἐκ τοῦ ρ. *κακοπέφτω,* κατακλίνομαι ἐπὶ μὴ ἀναπαυτικοῦ *μέρους, ἡ μὴ ἀναπαυτικὴ κατάκλισις — Δὲ μὲ νοιάζει τὸ κακοπεσιού, εἶμαι βολιτσά, ὅπως νὰ βρεθῶ τσοιμοῦμαι.*

κοιμησιοὺ τό, ἐκ τοῦ ρ. *κοιμοῦμαι,* ἡ κατάστασις τοῦ κοιμᾶσθαι, ὁ ὕπνος. *Ὡραῖο κοιμησιοὺ κάθ' εὐτὸ τὸ σπίτι* (=κοιμᾶταί τις εὐχαρίστως ἐν αὐτῇ τῇ οἰκίᾳ).

2.— ***ἀβαρεσιού,*** κοιν. *ἀβαρεσιά, ἀντίθετον τοῦ βαρεσιά,* ὃ κατὰ τὸ ΙΛ ἐν

λ. ἐκ τοῦ *βαρῶ*, τὸ νὰ μὴ βαρύνεταί τις, προθυμία εἰς ἐργασίαν καὶ ἐν γένει ἐνέργειάν τινα — *'Ιδ' ἀβαρεσιού σου νὰ πααίνῃς τόσο δρόμο!* (Πὼ πὼ νὰ μὴ βαρύνεσαι νά...).

ἀποκοτιού, παρὰ Δουκαγγίῳ καὶ κοιν. *ἀποκοτιά,* ὃ ἐκ τοῦ *ἀπόκοτος* ΙΛ. Κατὰ Δουκ. «ἰταμότης, αὐθάδεια». *Μωρὲ 'δ' ἀποκοτιού ν' ἀνοίξῃ τὴ 'ὀρτα νὰ μπῇ!* (ὤ τί ἀναίδεια...).

ἀφανισιού, ἐκ τοῦ ρ. *ἀφανίζω* ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ καταστρέφω, ἐξολοθρεύω, τελεία, μεγάλη καταστροφή — *Εὐτὸ τὸ παιδὶ εἶναι ἀφανισιοὺ 'ς τὰ παπούσια τ'* (καταστρέφει ταχέως καὶ πολλὰ ζεύγη ὑποδημάτων).

βρομεσιού, ἐκ τοῦ ρ. *βρομέζω,* ρυπαίνω -ομαι, ἡ ρύπανσις. *Δὲν ἐχαϊρεύανε τὰ κουνέλια, μόνι βρομεσιοὺ ἤτανε, τσαὶ τὰ 'δώκαμε* (= ἐρρύπαινον πολὺ τὸν πέριξ τῆς οἰκίας χῶρον).

συνορ'σιού, ἐκ τοῦ ρ. *συνορίζομαι,* ὃ ἐκ τοῦ κοιν. *συνερίζομαι,* λαμβάνων σοβαρῶς ὑπ' ὄψει τοὺς λόγους ἢ τὰς πράξεις τινὸς προσβάλλομαι καὶ ὀργίζομαι ἐναντίον του, τὸ οὐσ. ἡ ἐνέργεια τοῦ συνερίζεσθαι — *Μὴ δίν'ς συνορ'σιοὺ 'ς τὰ λόγια της — δὲ θέλει συνορ'σιού.*

Εἰς τ' ἀνωτέρω προερχόμενα ἐκ Μυκόνου προστίθεμεν ἓν μόνον ἐκ Δεσφίνης Παρνασσίδος [1].

δραμνιοὺ τό, ἐκ τῆς ρίζης *δρα-* τοῦ ρ. *τρέχω,* δρόμος ταχὺς — *Ἔκαμ' ἕνα δραμνιού, 'ν τὸν ἐτήραγες, κουρνιαχτὸς πήγαιν'* ('ν = νὰ = ἂν) [2]. *Νὰ πάς τσαὶ νά 'ρθῇς οὔλο δραμνιού, ἔφτυσα.*

Β) 'Εκ τῆς 'Ιταλικῆς.

κολασιοὺ τό, πρόχειρον φαγητόν, κοιν. *κολατσιὸ* [3] — *'Σ τὸ κολασιοὺ τρώει μιὰ γουβαρωτὴ* (= μέγαν κρίθινον ἄρτον παρασκευαζόμενον ὑπὸ τῶν χωρικῶν τῆς νήσου) [4].

κ'φεσιοὺ τό, ἐκ Τήνου [5] γλύκυσμα, ἐπιδόρπιον — (Βλέπε περαιτέρω περὶ τῆς παραγωγῆς του).

Παρὰ τὰ δύο ταῦτα ἀναμφισβητήτως ἐπίσης οὐδέτερα, σημειοῦμεν τὰ κατωτέρω καθ' ὑπόθεσιν:

---

[1]) 'Εκ συλλογῆς γλωσσικοῦ ὑλικοῦ ὑπὸ Δ. Γεωργακᾶ, χειρόγρ. ΙΛ ἀριθ. 568 σελ. 58.

[2]) Σημείωσις συλλογέως.

[3]) 'Εν Μυκόνῳ τὸ σύμπλεγμα τσ ἐγένετο σ: *παπούσια, σουβάλι* κλπ.

[4]) 'Η λ. ἀναγράφεται ὁμοίως οὐδετέρως ἐν τῷ χειρογρ. 547β (σελ. 42) τοῦ Δ. Γεωργακᾶ ἐκ Θήρας = *κολατσοὺ τό.* 'Ο Ν. Πεταλᾶς ἐν Θηραϊκῆς γλωσσολογικῆς ὕλης Τεῦχ. Α' 'Ερμούπολις 1881, σελ. 81 ἀναγράφει τὸ αὐτὸ κατὰ θηλυκὸν γένος.

[5]) Χειρόγρ. Ι. Βογιατζίδου ἀριθ. 361, σελ. 117.

κοπαρισιού, μεγάλη ἔκπληξις ἐπιφέρουσα ἀπογοήτευσιν μετὰ θλιβερὸν ἄγγελμα, π.χ. *Παναγιά, ἰδὲ κοπαρισιοὺ πού μοῦ 'δωκες!* (= Ὦ πόσον μὲ ἀπεγοήτευσες!)

σεσταρισιού, τακτοποίησις, καλλωπισμός. *Σ τὸ ποδάρι ἡ κάρσα*[1] *εἶναι σεσταρισιοὺ* (= ἡ κάλτσα καλλωπίζει τὸν πόδα).

Ἑρμηνεία

Διὰ τὰς ἐξ Ἰταλικῆς ρίζης λέξεις τὸ πρᾶγμα εἶναι σχετικῶς εὐκολώτερον. Ἤδη ὁ G. Meyer[2] παρατηρεῖ: «Γραμματικοί τινες τύποι ὡς *κολατσοῦ, κοντιτσιοῦ, λατοῦ, πουζοῦ, σαβοῦ* ἐξηγοῦνται ἐκ τῆς Λατινικῆς καταλήξεως *-onem* μεταβιβασθείσης διὰ τοῦ Γενουητικοῦ ἰδιώματος, ἔνθα αὕτη παρουσιάζεται ὑπὸ τοὺς τύπους *-on, -om, -un, -um,* δηλαδὴ ἰσχυρὸν κλειστὸν ο παρόμοιόν πως πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ου ἀκολουθούμενον ὑπὸ ἀσθενοῦς ἐνρίνου. Ἄλλωστε καὶ τονούμενον κλειστὸν ο τῆς Ἰταλικῆς μεταβάλλεται συχνὰ εἰς ου ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ, ὡς π.χ. . . . *καντοῦνι* . . . *μπαστοῦνι, πιτσοῦνι* . . .[3].

Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ φαινόμενον φωνητικῶς — παραγωγικῶς διά τινα τῶν ἀνωτέρω, ὡς τὰ *κολασιού, κ'φεσιοὺ* προελθόντα ἐκ τῶν colaziun ⟨ colazione, confeziun ⟨ confezione[4], ὅπερ δι' ἀποβολὴν τοῦ ν καὶ τροπὴν τοῦ τσ εἰς σ, ὡς ἐν Μυκόνῳ, ἐγένετο *κοφεσιοὺ* καὶ εἶτα διὰ τὸ βόρειον τοῦ ἰδιώματος *κουφεσιοὺ— κ'φεσιού.* Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐσχηματίσθησαν ἐκ τοῦ Γενουητικοῦ ἰδιώματος τὰ κάτωθι οὐσιαστικά, τὰ ὁποῖα ἀνεύρομεν εἰς παλαιὰ κείμενα καὶ λεξικὰ καὶ ἐπιβεβαιοῦν τὰ ὑπὸ τοῦ Meyer λεγόμενα:

καουτζιόν, καουσιὸν ἡ, Ἐνετ. cauzion ⟨ Ἰταλ. cauzione, προφύλαξις, ἀσφάλεια[5].

κεστίουν ἡ, question, διένεξις[6] — πιθανώτατα ἀναγνωστέον *κεστιοὺν ἡ.*

---

[1]) Τὸ σύμπλεγμα λτσ ἐν Μυκόνῳ ἐγένετο ρσ.

[2]) Neugr. Studien, IV. 3-4.

[3]) Σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὸν παράλληλον σχηματισμὸν εἰς -une τῆς Λατινικῆς καταλήξεως - onem ἐν τῇ Ρουμανικῇ γλώσσῃ, ὅπως ἐν τῇ λ. decoratiune = παράσημον (ἐκ τοῦ Λατιν. decorationem). Εἰς τὰ παραδείγματα τὰ ὁποῖα παραθέτομεν πρόκειται περὶ τῆς Ἰταλ. καταλήξεως (- zi) - one ⟨ Λατιν. (- ti) - onem.

[4]) Βλ. περαιτέρω ἐν λ. *κολατζίουν.*

[5]) Τὰς λέξεις παρέλαβον ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀ. Κατσουροῦ Κουρσάροι καὶ Σκλάβοι Σῦρος 1948. Ἐν ἐγγράφῳ ἐκ Μυκόνου τοῦ 1697, σελ. 27 ἀναφέρεται: «*καὶ διὰ πιὸν καουσιὸν τῶν ἄνωθ(εν) ἀπομένει ἐγγύτρα καὶ πλερώτρα ἡ κερὰ Λένη*». Ἐπίσης ἐν ἐγγρ. Μυκόνου τοῦ 1707, σελ. 34: «*θέλω λάβει καὶ κόπια ἀπὸ τὴ γκαζιλλαρία* [=καγκελλαρίαν] *διὰ καούτζιο*» (γραπτέον *καουτζιόν*).

[6]) *Κ. Σάθα,* Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Β' ἐν Γλώσσημα.

κολατζίουν, ἀκαθορίστου γένους. Ὁ Dawkins[1] ἑρμηνεύει διὰ τοῦ refreshments = ἀναψυχή, ὁ δὲ Miller[2] διὰ τοῦ déjeuner = γεῦμα. Ἀναφέρεται ἐν τῇ φράσει *καὶ ἐποῖκεν κολατζίουν, διὰ κουφετζιοῦν τὸ μαργαριτάριν.* Λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς περὶ τὸν τονισμὸν ἀταξίας τοῦ χειρογράφου, πιθανῶς ἀναγνωστέον *κολατζιοῦν,* ὅπερ ἄλλως ὑποδηλοῖ τὸ ἀκολουθοῦν *κουφετζιοῦν.*

κουμισιού, κομισιοὺ ἡ, παραγγελία, commissione παρὰ Σομαβέρᾳ — ἡ λ. καὶ παρὰ Βάϊγκελ. Ἐν Μάνῃ[3] ἡ λ. σημαίνει συνήθεια: *Ἔχει μία κουμουσού, δὲ δρώει ἅμα δὲ βλύνῃ τᾶ χέϊρια του. Μὴ δὸν ἐξετάζῃς, εἶναι ἡ κουμουσού του, τὸ κάνει καὶ σὲ ξένους ἀκόμα.*

κουντετζιοὺν ἡ, condizione, τάξις κοινωνικὴ ἀνθρώπων. Παρὰ Σομ. Τὴν λ. ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Κ. Χατζηιωάννου[4].

λατοὺ τό, παρὰ G. Meyer[5], ἡ Ἐνετ. λ. *laton..,* Γενουητ. *latttû,* Ἰταλ. *latone,* ὅπερ κατὰ τὸ Λεξικὸν τῶν Ferrari-Caccia σημαίνει τὸν λευκοσίδηρον. Ἡ λ. καὶ παρὰ Σομαβέρᾳ, Βάϊγκελ.

ντονατζιοὺ ἡ, *donazione,* δωρεά, ἐξ ἀνεκδότου ἐγγράφου τοῦ 1709 ἐκ Μυκόνου: «Ὅθεν ὀμνύει ὁ ἄνωθεν Ἰωάννης... νὰ βαστάξῃ τὴν παρὸν *τονατζιοὺ* βέβαιη καὶ ἀπαρασάλευτη ἕως τὸν ἅπαντα αἰῶνα».

προβιζιοὺν ἡ, provision, προμήθεια. Παρὰ Σάθᾳ ἔνθ' ἀνωτ.

σαστιφασιού, σαστιφατζιού, satisfazione, παρὰ Σομαβέρᾳ — κατὰ μετάθεσιν τοῦ σ ἐκ τοῦ *σατισφασιού.*

Τέλος σημειοῦμεν δύο παραδείγματα συλλεγέντα ὑπὸ τοῦ Ἰ. Βογιατζίδου[6] (ἐξ Ἄνω Μερᾶς Μυκόνου) τὰ *ἀδιαρσιοὺ* καὶ *στιμαρισιού.* Τὸ πρῶτον ἔχει δημοσιευθῆ ἐν τῷ ΙΛ ὑπὸ λῆμμα ***ἀιδαρισιοὺ ἡ,*** ἀμάρτ. ἐκ τοῦ οὐσ. *ἀιδάρισι* Νάξ., ὃ ἐκ τοῦ Ἰταλ. ρ. *aidar. Νά 'χω ἀδιαρισιού, τραγουδῶ καλὰ* (— τοῦτο γραπτέον: *νά 'χω ἀδιαρ'σιού, τραουδῶ καλά).*

στιμαρισιοὺ ἡ, ἐκτίμησις ἀγροῦ.

Πῶς ὅμως ἑρμηνευτέα ἡ ρευστότης τοῦ γένους μεταξὺ οὐδετέρου — θηλυκοῦ; Ἐν τῇ Ἰταλικῇ, ὡς γνωστόν, ἡ κατάλ. -one ⟨Λατιν. -onem εἶναι γένους θηλυκοῦ. Νομίζω ὅμως ὅτι κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς λέξεως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ παρὰ τῶν νησιωτῶν τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ γένους τοῦ δανείου

---

[1]) Χρονικὸν Λ. Μαχαιρᾶ, Oxford 1932, σελ. 82 σημ. 6.

[2]) » » Paris 1881, σελ. 418.

[3]) Χειρόγρ. Δ. Βαγιακάκου ἀριθ. 592, σελ. 196.

[4]) Περὶ τῶν ἐν τῇ Κύπρῳ ξένων στοιχείων, σελ. 81.

[5]) Χειρόγρ. ἀριθ. 370.

[6]) Neugr. Studien, IV, 43.

ἐπέδρασεν ἡ ἀντίστοιχος ἢ ἄλλη ὑπονοουμένη σχετικὴ Ἑλληνικὴ — ἀφοῦ αἱ ξέναι λέξεις αἱ εἰσαγόμεναι εἴς τινα γλῶσσαν δὲν ἔχουν πρόδηλον τοῖς πολλοῖς τὴν κατάληξιν τὴν χαρακτηρίζουσαν τὸ γένος των, διὸ καὶ προσαρμόζονται πρὸς τὸ τυπικὸν αὐτῆς ἀναλόγως τῆς φαινομενικῆς ὁμοιότητος τῶν καταλήξεων. Οὕτω π. χ. ἡ λ. *colazion-un* εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπ' ἀμφοτέρους τοὺς τύπους ὡς *κολατσιὸ* κοιν. καὶ *κολατσιού*, ὡς προείπομεν. Τὸ πρῶτον ὁμοιάζον πρὸς τὰ δευτερόκλιτα οὐδέτερα τῆς ἡμετέρας γλώσσης ἐνεκλιματίσθη κάλλιστα κατὰ γένος καὶ κλίσιν συντελεσασῶν ἴσως εἰς τοῦτο καὶ τῶν συγγενῶν λέξεων *πρωινό, μεσημεριανὸ* τὸ (ἐνν. *φαεῖ*). Τὸ δεύτερον ὅμως ἀφοῦ ἀπώλεσε τὸ τελικὸν ν [1] κατὰ τὸν γενικὸν νόμον τῆς νέας Ἑλληνικῆς — πλὴν τῆς Κύπρου κλπ. ὅπου τὸ διετήρησε — ἀκολούθως ἐνιαχοῦ μὲν ἐγένετο θηλυκὸν κατὰ τὰ λοιπὰ εἰς -ού, *(μαϊμού, καφετζοὺ* κλπ.) ὡς ἐν Θήρᾳ, ἀλλαχοῦ δὲ οὐδέτερον, κατὰ τὰ *φαεῖ, γιόμα, δεῖπνο*. Ἐνισχυτικὸν τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι καὶ ἡ λ. *μαράντο* τὸ ἐν Μυκόνῳ πρόχειρον ἀπογευματινὸν φαγητόν, προερχομένη ἐκ τῆς Ἰταλικῆς λ. *marenda* θηλ. γένους.

Ὁμοίως οἱ Τήνιοι εἶπον *κ'φεσιοὺ* [2] τὸ κατὰ τὸ συνώνυμον Ἑλληνικὸν *γλυκό*.

Ἐπίσης *λατοὺ τό*, κατὰ τὸ *μέταλλο*. Οὕτω δύνανται νὰ ἑρμηνευθοῦν τὰ *κεστιοὺ ἡ*, κατὰ τὰ *ἐρώτησι, φιλονεικία· κομισιοὺ ἡ*, κατὰ τὰ *παραγγελία, συνήθεια· κοντιτσιοὺ ἡ*, κατὰ τὸ *τάξις· ντονατζιοὺ ἡ*, κατὰ τὸ *δωρεά· προβιζιοὺ ἡ*, κατὰ τὸ *προμήθεια· σαστιφασιοὺ ἡ*, κατὰ τὰ *εὐχαρίστησι, ἱκανοποίησι*.

Ἐπίσης τὰ κατωτέρω μὴ προερχόμενα, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, κατ' εὐθεῖαν ἐξ Ἑνετο-γενουητικῶν οὐσιαστικῶν, ἀλλ' ἐκ ρημάτων: *ἀδιαρ'σιοὺ ἡ*, κατὰ τὸ βοήθεια· *κοπαρισιοὺ τὸ* κατὰ τὸ *καρδιοχτύπι* (ὅπερ ἴσως καὶ θηλ. κατὰ τὸ *ἀπογοήτευσι)· σεσταρισιοὺ τό*, κατὰ τὸ *στολίδι—στιμαρισιοὺ ἡ*, κατὰ τὸ *ἐκτίμησι*.

Περὶ τούτων ὅμως γεννᾶται καὶ ζήτημα παραγωγῆς. Οὕτω τὸ ΙΛ παράγει, ὡς προανεφέρομεν, τὴν λ. *ἀιδαρισιοὺ* ἐκ τοῦ ἐν Νάξῳ λεγομένου *ἀιδάρισι*, χωρὶς νὰ ἑρμηνεύῃ πῶς ἐγένετο τοῦτο. Τὸ πρᾶγμα χρήζει περαιτέρω ἐξετάσεως, ἐκτὸς ἂν δεχθῶμεν ἐνδιαμέσους τύπους *aidarizione -un, coparizione -un, sestarizione -un, stimarizione -un. Πάντως κατ' αὐτὸ ἐσχηματίσθησαν τὰ προαναγραφέντα,

[1]) Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὰς εἰς *-ino* λέξεις τῆς Ἰταλικῆς τὰς διὰ τοῦ ἐνδιαμέσου Ἑνετικοῦ -in μεταβιβασθείσας ἡμῖν: *violino - violin - βιολὶν - βιολί, - magazino - magazin - μαγαζὶν - μαγαζὶ* κλπ. Ἐν Μυκόνῳ ἐκ τοῦ παραλλήλου Ἑνετ. τύπου magazen ἐλέχθη *μαγαζὲ τό*. Πρβλ. ἐπίσης *Constantino - Conetantin - Κωνσταντῆς* καὶ οὐχὶ ὡς ὁ Γ. Χατζιδ. λέγει ἐν ΜΝΕ, 2, 609.

[2]) Πρβλ. ὅσα λέγει ὁ Γ. Χατζιδάκις ἐν ΜΝΕ, 2, 57 κ.ἑξ. Περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ γένους τῶν ὀνομάτων ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ.

ὁρμηθέντα ἐκ τῶν Ἑνετικῶν ρηματικῶν τύπων *copar* (<Ἰταλ. *copare*) φονεύω διὰ πλήγματος ἐπὶ τοῦ αὐχένος, ἐκπλήττω τὸν νοῦν τινος, ἐμβροντῶ τινα· *sestar* (<Ἰταλ. *sestare*) μετρῶ, διευθετῶ, καλλωπίζω· *stimar* (<Ἰταλ. *stimare*) τιμῶ, ἐκτιμῶ ὡς ἐμπειρογνώμων. Ἐκ τούτων καὶ κατὰ τὸ *ἀιδάρισι* θὰ πρέπῃ νὰ νοήσωμεν ἐνδιαμέσως τύπους **κοπάρισι* (κατὰ τὸ ἀπογοήτευσι), **σεστάρισι* (κατὰ τὸ ταχτοποίησι), **στιμάρισι* (κατὰ τὸ ἐκτίμησι), ἀλλὰ παραμένει πάντοτε ἡ δυσκολία τῆς ἐκ τούτων παραγωγῆς τῶν εἰς -σιοὺ τύπων.

Καὶ νῦν πῶς θὰ ἑρμηνεύσωμεν τὰ ἐξ Ἑλληνικῆς ρίζης; Ἴσως οὕτω: Εἶπον δηλαδὴ πρῶτον **ἄθρωπος τοῦ ἀβαρεσιοῦ, μεγάλου ἀποκοτιοῦ, παιδιὰ τοῦ ἀφανισιοῦ, κουνέλια τοῦ βρομεσιοῦ, δουλειὲς τοῦ γελασιοῦ, φαεῖ τοῦ καθισιοῦ, ἄθρωπος τοῦ κακοπεσιοῦ, τοῦ συνορ'σιοῦ, σπίτι καλοῦ κοιμησιοῦ* καὶ ἐντεῦθεν ἐχρησιμοποίησαν κατόπιν τὴν γενικὴν τῆς ἰδιότητος ὡς ὀνομαστικήν. Συγκεκριμένως, δὲν ἦτο δύσκολον ἐκ τῆς φράσεως **οἱ μπάμιες ποὺ ἐγόρασες ἤτανε τοῦ γελασιοῦ* νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν *δὲ μὲ μέλει γιὰ τὰ λεφτὰ πού 'δωκα, μὰ γιὰ τὸ γελασιοὺ ποὺ μοῦ 'καμενε· *δὲν εἶναι ἄθρωπος τοῦ συνορ'σιοῦ* καὶ εἶτα *δὲ θέλει συνορ'σιού· *αὐτὰ εἶναι παιδιὰ τοῦ ἀφανισιοῦ 'ς τὰ παπούσια* καὶ εἶτα *αὐτὰ τὰ παιδιὰ εἶναι ἀφανισιοὺ 'ς τὰ παπούσια· *δὲν εἶμαι ἄθρωπος τοῦ κακοπεσιοῦ* καὶ ἔπειτα *δὲ μὲ νοιάζει τὸ κακοπεσιοὺ* κλπ. [1].

Ἡ τοιαύτη ὅμως ἑρμηνεία προϋποθέτει ὀνομαστικὴν εἰς -σιὸ καὶ τοιαύτην πλὴν τοῦ *δροσιό*, ὅπερ ὅμως δὲν προέρχεται ἐκ ρήματος, δὲν εὕρομεν ἐν Μυκόνῳ οὐδ' ἀλλαχοῦ ὡς ἐν τοῖς *γελασιό, καθισιό, συνορισιό, κοιμησιὸ (κοιμεθίος* ἐν Πόντῳ) παρὰ τὰ κοινὰ *γελασιά, καθισιά, συνερισιά, κοιμησιά*. Ἐπίσης *ἀβαρεσιὰ* (ΙΛ), *ἀποκοτιὰ* (καὶ μεσν. Δουκ.), *ἀφανισιά, ἀφάνισι* (ΙΛ), *βρομισιά*.

Θὰ ἠδύναντο ἐπίσης νὰ ἑρμηνευθοῦν ἐκ τύπων εἰς *-σει* προελθόντων ἐκ τοῦ ἀπαρεμφάτου κατὰ τὸ *κεράσει* [2], ἀλλὰ καὶ τοιούτους δὲν συνηντήσαμεν ἐν Μυκόνῳ ὡς ἀλλαχοῦ: π.χ. *κοιμήσει*.

Τέλος τὸ ἐκ Δεσφίνης παράδειγμα *δραμνιοὺ* τὸ ἑρμηνεύομεν κατὰ σύμφυρσιν: **τὸ δραμνιὸ × ἡ δραμνιούλα* — ὅπερ ἐπίσης λέγεται ἔνθ' ἀνωτ.— συντελεσάσης καὶ τῆς συνωνύμου λέξεως *τρέξιμο* ἢ *φευγιό*.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΑΝΕΣΗΣ

---

[1]) Πρβλ. τὰς ἀρχαίας ἐπιρρηματικὰς γενικὰς *ἑσπέρας, δείλης* γενομένας ὀνομαστικὰς τὸ *ἑσπέρας*, τὸ *δείλι* κατὰ τὸ *πρωί* βλ. Γ. Χατζιδ. ΜΝΕ, 2, 59.

[2]) Βλ. *Γ. Κουρμούλη*, Κρητικὰ ἀνάλεκτα ἐν Ἐπετηρίδι Ἑταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν τ. Α' σελ. 129:

Μιὰ μαντινάδα θὲ νὰ πῶ ἀπάνω 'ς τὸ κεράσι,
νὰ ζήσ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρός, νὰ ζήσῃ νὰ γεράσῃ.

ΚΡΙΣΙΣ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ

Ν. Π. Ἀνδριώτη, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ἐτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς, Ἀθήνα 1951 (σελ. 1 - 307).

Αὐτὸς εἶναι ὁ τίτλος τοῦ Ἐτυμολογικοῦ Λεξικοῦ τοῦ καθηγητοῦ τῆς γλωσσολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης κ. Ν. Π. Ἀνδριώτη. Ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἕνα ἐτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς, τῆς κοινῆς δημοτικῆς ἐννοῶ, εἶναι ἀναγκαῖον. Τὸ πρῶτον βιβλίον κάθε πολιτισμένου ἔθνους εἶναι τὸ λεξικόν του. Ἀπ' αὐτὸ φαίνεται ὁ βαθμὸς τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ του. Προκειμένου δὲ περὶ λεξικοῦ τῆς νέας Ἑλληνικῆς πολύτιμον προσὸν δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ ἰδιότης τοῦ ἐτυμολογικοῦ. Διότι ὄχι μόνον πολλαὶ ξέναι λέξεις εἰσήλασαν εἰς αὐτὴν καὶ κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πεντακοσιετοῦς περίπου δουλείας, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων πολλαὶ ἔχουν ἀλλοιωθῆ φωνητικῶς καὶ γραμματικῶς εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἐκ πρώτης ὄψεως ὁ μὴ εἰδήμων περὶ τὰς γλωσσικὰς μελέτας δυσκολεύεται ν' ἀναγνωρίσῃ αὐτὰς ὡς Ἑλληνικάς. Καὶ εἶναι μὲν τὸ μέγα Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀλλ' αὐτοῦ τώρα μόλις τυπώνεται ὁ τέταρτος τόμος περιλαμβάνων τὸ στοιχεῖον ***Β*** ἀπὸ τῆς λέξεως ***βλεφαρίδα*** καὶ ἑξῆς καὶ Κύριος οἶδε μετὰ πόσα ἔτη θὰ συντελεσθῇ ἡ ἐκτύπωσις. Ἑπομένως ἕνα ἐπίτομον χρηστικὸν λεξικὸν ἐτυμολογικὸν εἶναι χρησιμώτατον διὰ πάντα Ἕλληνα ἐπιθυμοῦντα νὰ ἠξεύρῃ τί εἶναι τὸ λεξιλόγιον τῆς μητρικῆς του γλώσσης, ποῖαι λέξεις εἶναι Ἑλληνικαὶ καὶ ποῖαι εἶναι ξέναι.

Τὴν ἔλλειψιν αὐτὴν ἔρχεται νὰ πληρώσῃ τὸ Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τοῦ κ. Ἀνδριώτη. Ἡ σκέψις τοῦ καθηγητοῦ τῆς γλωσσολογίας ὑπῆρξε καλὴ καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς ἐκτελέσεως πιὸ καλή, ἀλλὰ πολλάκις δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ καλὴ διάθεσις καὶ ἡ τόλμη τῆς ἐκτελέσεως. Χρειάζεται καὶ ἡ ἱκανότης. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μετὰ λύπης παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη δὲν ὑπῆρξεν ἀνάλογη πρὸς τὴν ὁμολογουμένως ἀξιέπαινην διάθεσιν.

*
* *

Ἐν πρώτοις ὁ συγγραφεὺς τὸ ὀνομάζει ***Λεξικὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς*** καὶ σύμφωνα μὲ τὸν τίτλον θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι πρόκειται τῷ ὄντι περὶ λεξικοῦ τῆς κοινῆς δημοτικῆς, ὡς αὕτη ἐκαλλιεργήθη καὶ διεμορφώθη εἰς τὰ με-

γάλα ἀστικὰ κέντρα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ἑξῆς. Καὶ ὅμως εἰς αὐτὸ συναντᾷ τις λέξεις ἐντελῶς ἰδιωματικὰς ἀγνώστους τελείως εἰς τὴν ***κοινὴν Νεοελληνικήν***. Φαίνεται ὅτι ὁ κ. καθηγητὴς κάμνει σύγχυσιν τῆς κοινῆς δημοτικῆς καὶ τῆς ἰδιωματικῆς. Τὰ ἑπόμενα παραδείγματα θὰ πείσουν τὸν ἀναγνώστην περὶ τοῦ πράγματος.

«***βούκα*** ἡ, λατιν. *bucca*». Εἰς τὴν Ποντικὴν διάλεκτον τὸ ***βούκα*** σημαίνει ὅ,τι τὸ κοινὸν ***μπουκιά***, τ.ἔ. τὸ ἐφάπαξ ἐμβαλλόμενον εἰς τὸ στόμα ποσὸν τροφῆς, τὸν βλωμόν. Δὲν γνωρίζω ποίαν σημασίαν ἀποδίδει ὁ κ. καθηγητὴς εἰς τὴν λέξιν, διότι τὸ Λατινικὸν *bucca* = γνάθος δὲν ἔχει τὴν ἰδίαν ἔννοιαν. Καὶ κατεχώρισε μὲν καὶ τὸ κοινὸν ***μπουκιὰ*** εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν, ἀλλὰ ἡ ἑρμηνεία του εἶναι ἐσφαλμένη, διότι ἑρμηνεύει «***μπουκιὰ*** ἡ, μπούκα (=στόμα) + κατάλ. -***ιά***», τὸ δὲ ***μπούκα*** ἑρμηνεύει «στόμιο· λατιν. *bucca* (= στόμα)». Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ στόμα λατινιστὶ ἐλέγετο *os*, τὸ δὲ *bucca* ἐσήμαινε γνάθος. Προφανῶς ὁ κ. καθηγητὴς ἔπαθε κάποιαν σύγχυσιν εἰς τὸν γραμματικὸν καὶ σημασιολογικὸν καθορισμὸν τῶν κοινῶν ***μπούκα*** καὶ ***μπουκιὰ*** ἀμφοτέρων ἐκ τοῦ *bucca*. Τὸ μὲν ***μπούκα*** προσέλαβεν εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν τὴν σημασίαν στόμιον, οἷον ***ἡ μπούκα τοῦ κανονιοῦ, τοῦ τουφεκιοῦ*** κτλ., τὸ δὲ ***μπουκιὰ*** προῆλθεν ἐκ μεταπλασμοῦ διὰ τῆς καταλήξεως -***ιὰ*** εἰς δήλωσιν τῆς ἐφάπαξ περιλαμβανομένης εἰς τὸ στόμα ποσότητος τροφῆς. Πάντως τὸ ***βούκα*** τοῦ Ποντικοῦ καὶ εἴ τινος ἄλλου ἰδιώματος δὲν εἶχε θέσιν εἰς τὸ λεξικὸν τῆς ***κοινῆς Νεοελληνικῆς***.

Ὁμοίως οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὴν ***κοινὴν Νεοελληνικὴν*** ἔχουν αἱ ὅλως ἰδιωματικαὶ λέξεις ***γεμενὶ*** (εἶδος παπουτσιοῦ), ***γιολτζὴς*** (ταξιδιώτης), ***γιολντάσης*** (σύντροφος), ***γκρέτο*** (Ἑβραϊκὴ συνοικία), ***δερμόνι*** (δέρμα), ***εἶντα*** (τί), ***ἐκειὸς*** (ἐκεῖνος), ***ἔμνοστος*** (νόστιμος), ***θανὴ*** (κηδεία), ***θράσος*** (ἄνοστος), ***κάστα*** (κοινωνικὴ τάξη), ***κεμεντζὲς*** (λύρα), ***κρεολὸς*** (μιγάς), ***μαθὲς*** (δηλαδή), ***μασάλι*** (παραμύθι), ***μεζάτι*** (πλειοδοτικὴ δημοπρασία), ***μουτσὶ*** (τουλουμοτύρι), ***μπαΐρι*** (πλαγιά), ***μπόρτζι*** (χρέος), ***ὀκαλὴς*** (μιᾶς ὀκᾶς), ***ὀστὸ*** (κόκκαλο), ***παζαρίτης*** (φραντζόλα), ***παλάγκα*** (παλούκι), ***πούλβερη*** (σκόνη), ***πούρμπερη*** (στάχτη), ***χαμούρι*** (ζυμάρι) κτλ. Χάριν συντομίας παρέλειψα ν' ἀναγράψω καὶ τὸ ἔτυμον τῶν λέξεων τούτων, ξένων καὶ Ἑλληνικῶν, τὸ ὁποῖον διετυπώθη ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως. Εἶναι πάμπολλαι αἱ λέξεις τῆς κατηγορίας αὐτῆς καὶ ἡ καταγραφὴ αὐτῶν θὰ ἀπῄτει τὴν ἀντιγραφὴν μεγάλου μέρους τοῦ λεξικοῦ. Χάριν τῆς ἀληθείας πρέπει ἐνταῦθα νὰ λεχθῇ καὶ τὸ ἑξῆς, ὅτι εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ κοινοῦ καὶ ἰδιωματικοῦ ἔχει νὰ κάνῃ πολὺ καὶ τὸ ἀτομικὸν γλωσσικὸν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον οὐχὶ σπανίως ὁδηγεῖ εἰς ἀπατηλὰ συμπεράσματα. Ἔχοντες λέξιν τινὰ τοῦ μητρικοῦ ἡμῶν ἰδιώματος οἰκείαν εἰς τὸ γλωσσικὸν ἡμῶν αἴσθημα παρασυρόμεθα ὑπὸ τούτου εἰς τὸ

νὰ νομίσωμεν αὐτὴν κοινήν. Φαίνεται λοιπὸν πολὺ πιθανὸν ὅτι αὐτὸ ἔπαθε καὶ ὁ κ. Ἀνδριώτης καὶ λέξεις τοῦ ἰδιαιτέρου ἰδιώματος τῆς πατρίδος του ἐνόμισε κοινὰς καὶ ἐντεῦθεν ὁ μέγας φόρτος τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων.

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων συμβαίνει καὶ κάτι ἄλλο περίεργον. Ἀρκεταὶ ἀπὸ αὐτὰς μένουν ἀνερμήνευτες ἀναγραφομένων μόνον τῶν πρωτοτύπων ξένων λέξεων, ἐξ ὧν προέρχονται. Π.χ. ***ζαγάρι*** Ἀραβ. sakar, ***ζαμπαρὰς*** Τουρκ. zampara, ***ζαμάνι*** Τουρκ. zaman, ***ζαμπόνι*** Γαλλ. zambon, ***ζβέρκος*** Ἀλβαν. zverk, ***ζεβζέκης*** Τουρκ. zevzek, ***ζεϊμπέκης*** Τουρκ. zeybek, ***ζιγκολὸ*** Γαλλ. zigolo, ***ζορμπαλίκι*** Τουρκ. zorbalık, ***ζορμπὰς*** Τουρκ. zorba, ***ζουλάπι*** Ρουμαν. zulape, ***καβγατζὴς*** Τουρκ. kavgacı, ***καβουρμὰς*** Τουρκ. kavurma, ***καϊμακάμης*** Τουρκ. kaymakam, ***κάλος*** Βενετ. calo, ***καλτσούνι*** Ἰταλ. calzone, ***καπισόνι*** Γαλλ. capuchon, ***λακινιὰ*** Λατιν. lacinia, ***μαραφέτι*** Τουρκ. marifet, ***μουεζίνης*** Τουρκ. muezzin, ***μουφτὴς*** Τουρκ. müfti, ***μουχτάρης*** Τουρκ. muhtar, ***νιρβάνα*** Ἰνδ. nirvana, ***ντάνσιγκ*** Ἀγγλ. dancing, ***ντιζὲρ*** Γαλλ. diseur, ***ὀδαλίσκη*** Γαλλ. odalisque < Τουρκ. odalık, ***περπερούνα*** Βλαχ. paperuna < Λατιν. papilio, ***πινὰκλ*** Γαλλ. pinacle, ***σαλταδόρος*** Βενετ. saltadore, ***σουρντίνα*** Γαλλ. sourdine ***ταμπού*** Ἀγγλ. *taboo* < Πολυνησ. *tabou* κτλ. Καὶ ἔτσι ὁ ἀναγνώστης εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀναζητήσῃ εἰς τὰ ξένα λεξικὰ νὰ μάθῃ τὴν σημασίαν ἀγνώστων εἰς αὐτὸν λέξεων. Ἴσως τοῦ πέρασε ἡ ἰδέα τοῦ κ. Ἀνδριώτη, ὅτι, ἐπειδὴ τὸ λεξικόν του εἶναι ἐτυμολογικόν, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἑρμηνεύσῃ κάθε λέξιν. Τί ἄλλο νὰ ὑποθέσῃ τις;

***

Διὰ προσεκτικῆς παρατηρήσεως ἀποκαλύπτεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐνίοτε δὲν πολυπραγμονεῖ διὰ τὴν διατύπωσιν τῆς πραγματικῆς καὶ ἀκριβοῦς σημασίας τῆς λέξεως. Γράφει π. χ. διὰ τὴν λέξιν «***τριώδιο*** τό, μεσν. ***τρι-ώδιον*** (τρεῖς ᾠδές)». Ἀλλὰ τί μπορεῖ νὰ καταλάβῃ μ' αὐτὰ ὁ ἀναγνώστης διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦτο βιβλίον; Ἐπίσης «***τροπάρι*** τό, μεταγν. ***τροπ-άριον*** ὑποκορ. τοῦ ***τρόπος*** (=μουσικὸς ἦχος)». Καὶ ἐδῶ δὲν γίνεται σοφώτερος ὁ ἀναγνώστης. Περὶ τῆς λέξεως ἐπραγματεύθημεν ἄλλοτε καὶ τὸν βουλόμενον νὰ μάθῃ περισσότερα καὶ ἀκριβέστερα παραπέμπομεν εἰς τὴν «Ἀθηνᾶν» 40 (1928) σελ. 63. Τὸ ***τσαπατσούλης*** ἐξηγεῖ ἀδέξιος, ἀλλ' ἐφόσον γνωρίζω σημαίνει ὄχι ἀδέξιος, ἀλλὰ ἀκατάστατος. Τὸ ***γαλότσα*** ἐξηγεῖ τσόκαρο, ἐνῷ, καθὼς θὰ ἴδωμεν, σημαίνει ἄλλο πρᾶγμα. Τὸ ***τσαχπίνης*** ἐκ τοῦ Τουρκ. çapkın ἐξηγεῖ ἄταχτος, ἀλλ' ἐξ ὅσων γνωρίζω εἰς τὴν κοινὴν Ἑλληνικὴν εἶναι εὔχρηστον τὸ θηλ. ***τσαχπίνα***=ἐρωτότροπη, καμωματοῦ, σκερτζόζα. Τὸ ***χαΐρι*** ἑρμηνεύει εὐεργεσία, ἐξ ὅσων ὅμως γνωρίζω σημαίνει προ-

κοπή, εὐδοκίμησις, οἷον ἀρατικῶς «*χαῖρι* καὶ προκοπὴ νὰ μὴν κάνῃς!» καὶ «ἄνθρωπος *ἀχαΐρευτος*»=ὁ μὴ εὐδοκιμῶν, ὁ μὴ προκόπτων.

Ἔπειτα παρατηρεῖται καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι ὁ συγγραφεὺς καταγράφει λέξεις ξένας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν καμμίαν χρῆσιν εἰς τὴν κοινὴν Ἑλληνικήν, ἀλλὰ λέγονται ἐν τῇ λογίᾳ γλώσσῃ εἰς ἐκτάκτους καὶ εἰδικὰς περιπτώσεις, οἷον «*κράλης* ὁ βασιλεὺς τῆς Σερβίας· σλαβ. kral, *μικάδος*, αὐτοκράτορας τῆς Ἰαπωνίας· ἰαπων. micado (= ὑψηλὴ πύλη), *μολώχ*, θεὸς αἱματοπότης· μεταγν. *Μολὼχ* ⟨φοινικ. molek (=βασιλιάς), *φαραώ*, ὁ βασιλιὰς τῆς ἀρχ. Αἰγύπτου· ἀρχ. *φαραὼ* ⟨αἰγυπτ. peraha (= παλάτι), *φελάχος* ὁ, χωρικὸς τῆς Αἰγύπτου· ἀραβ. fellah (= γεωργός), *φετφὰς* ὁ, διάταγμα· ὄψιμο μεσν. *φεϊτφὰς* ⟨τουρκ. fetfa, *φιλίντα* ἡ, εἶδος τουφεκιοῦ (ἀπαρχ.), τουρκ. filinta ⟨γερμ. Flinte, *χαλίφης* ὁ, σουλτάνος· ἀραβ. halifa (= διάδοχος, ἐνν. τοῦ Προφήτη, *χαχάμης* ὁ, ραββίνος· τουρκ. haham, *χεδίβης* ὁ, ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου· τουρκ. hidiv» κτλ. Πᾶς τις θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἕνας τοιοῦτος φόρτος τοῦ λεξικοῦ εἶναι ἄχρηστος. Ὁμιλοῦντες περὶ ξένων φυσικὸν μᾶς φαίνεται νὰ χρησιμοποιοῦμεν ἰδιαζούσας τινὰς λέξεις τῆς γλώσσης των, τὰς ὁποίας ἐλάχιστοι λόγιοι γνωρίζουν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει καὶ ὅτι εἶναι καὶ τῆς γλώσσης μας λέξεις.

Ὁμοίως εὑρίσκει τις λέξεις ξένας, τῶν ὁποίων γίνεται σπανίως χρῆσις εἰς τὴν δημοσιογραφίαν ἢ τὴν γλῶσσαν τῶν λογίων, καθὼς *κιμονό*, *κογκρέσο*, *κρεματόριο*, *κρετσέντο*, *ὀρατόριο*, *οὐμανισμός*, *παγόδα* (Ἰνδικὸς ναός), *Φιλισταῖος* (ἄνθρωπος ἀκαλλιέργητος) κτλ. Δὲν γνωρίζω ἐγὼ τοὐλάχιστον κατὰ πόσον αἱ λέξεις αὐταὶ καὶ αἱ παρόμοιαι δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς κοιναὶ δημοτικαί. Τὸ δὲ ἐθνικὸν *Φιλισταῖος*, γνωστὸν ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, διὰ πρώτην φορὰν μανθάνω ὅτι σημαίνει καὶ ἄνθρωπος ἀκαλλιέργητος.

***

Ἔπειτα διερωτᾶται τις τί θέλει εἰς λεξικὸν τῆς *κοινῆς Νεοελληνικῆς* ἡ σωρεία ἐκείνη τῶν λέξεων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, αἱ ὁποῖαι μόνον εἰς τὴν καθαρεύουσαν χρησιμοποιοῦνται καὶ ποτὲ εἰς τὴν ἀκραιφνῆ δημοτικήν; Π.χ. «*ἀτενίζω* ἀρχ. ἀτενὴς⟨ἀ-στερητ. -τείνω, *ἀτίθασος* ἐπίθ. ἄγριος, ἀρχ. ἀ-τίθασος⟨τιθασὸς =ἥμερος, *αὐθόρμητος* ἐπίθ. ἀρχ. αὐθ-όρμητος ⟨αὐτὸς + ὁρμῶ, *αὐτομολῶ* ἀρχ. αὐτομολῶ (πάω μόνος μου), *αὐτοτελὴς* ἐπίθ. ἀρχ. αὐτο-τελὴς (ποὺ πληρώνει μόνο στὸν ἑαυτό του), *αὐτούσιος*, *βυσσοδομῶ* ἀρχ. βυσσο-δομῶ (= οἰκοδομῶ στὸ βάθος), *δημιουργία*, *δημιουργός*, *δημιουργῶ*, *δράστης*, *εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε*, *εἱρκτή*, φυλακή, ἀρχ. εἱρκτὴ ⟨ εἴργω, *ἑκατόμβη*, μεγάλη θυσία, ἀρχ. ἑκατόμ-βη (= θυσία ἑκατὸ βοδιῶν), *ἐκδοχή*, ἑρμηνεία ζητήματος, ἄποψις, ἀρχ. ἐκδοχὴ

⟨ἐκ-δέχομαι, ***ἐκμαγεῖο,*** ἀρχ. ἐκμαγεῖον ⟨ ἐκμάσσω, ***ἐξάγω, ἐξαιρῶ, ἐξέλιξη,*** ἀρχ. ἐξέλιξις ⟨ ἐξ-ἑλίσσω, ***ἔπαλξη,*** ἀρχ. ἔπαλξις ⟨ ἐπ-ἀλέξω = βοηθῶ, ***ἐπίνειο, ἐρινύα,*** ἀρχ. Ἐρινύς, ***ἔρπω, ἔρρινος,*** μεσν. ἔρ-ρινος⟨ἔν-ρινος, ***ἐρυθρός, ἡγέτης, ἴνδαλμα,*** φανταστικὴ εἰκόνα, μεταγν. ἴνδαλμα ⟨ἰνδάλλομαι = φαίνομαι, μοιάζω, ***ἵππος, ἰταμὸς*** ἀρχ. ἰταμὸς ⟨ἴτης = ὁρμητικός, ***καταπέλτης*** ⟨καταπάλλω, ***κλεψύδρα, μειονέκτημα, μείωση, μετέωρος, μετόπη,*** μεταγν. μετ-όπη ⟨ὀπή, ***νέκταρ, νέμεση*** ἀρχ. νέμεσις⟨νέμω, ***ὄζαινα,*** μεταγν. ὄζ-αινα⟨ὄζω, ***οἰσοφάγος, ὁλοκαύτωμα, ὀλύμπιος, ὄμμα, ὀπτασία, ὀπτικός, ὀπτός, πέλεκυς, πληβεῖος, πομφόλυγα, ραψῳδία, σαρδόνιος (γέλως), σαφήνεια, τελῶ, τοξότης, Φιλιππικός, ψηλαφῶ*** κτλ. κτλ. Ὅσον καὶ ἂν εἰς μερικὰς ἐξ αὐτῶν σκοπίμως ἐδόθη τύπος δημοτικός, ὡς ***ἐκμαγεῖο, ἐξέλιξη*** (ἀντὶ τούτου οἱ ὀρθοδοξότατοι δημοτικισταὶ μεταχειρίζονται τὸ ***ξετύλιγμα)***[1], ***εἴλωτας, ἐρινύα, μείωση, νέμεση, πομφόλυγα, φορέας, φραγγέλιο,*** πρόσθες καὶ τὸ Λατινικὸν ***ποντίφηκας,*** οὔτε αὐταὶ ἔπρεπε νὰ περιληφθοῦν εἰς τὸ λεξικὸν τοῦτο.

***

Ἐπιφυλάξεις σοβαρὰς δύναται νὰ ἔχῃ τις καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν μερικῶν λέξεων. Ἰδοὺ τὰ παραδείγματα:

«***γαλότσα*** ἡ, ξύλινο πέδιλο, τσόκαρο· βενετ. *galozze* ⟨ μεσν. λατιν. **calopia* ⟨ λατιν. *calopus* ⟨ ἑλλην. ***καλό-πους*** (=καλαπόδι)». Ἐν πρώτοις ἡ λέξις, ἐφόσον γνωρίζω, δὲν σημαίνει τὸ ξύλινο πέδιλο, τὸ ὁποῖον κοινῶς λέγεται ***τσόκαρο*** ἢ ***κατσάρι,*** ἀλλὰ τὸ λαστιχένιο ὑπόδημα τὸ φορούμενον ἐπὶ τοῦ κυρίου ὑποδήματος πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τὸ ψῦχος, τὴν ὑγρασίαν καὶ τὴν λάσπην. Πιθανὸν φαίνεται ὅτι ἐκ συγχύσεως ἀπέδωσεν εἰς αὐτὴν ὁ κ. καθηγητὴς τὴν σημασίαν τοῦ Βενετικοῦ *galozze* = εἶδος ξυλίνου ὑποδήματος («specie di zoccoli o scarpaccia»[2]). Ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν καλὸν θὰ ἦτο νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὸν συσχετισμὸν πρὸς τὸ *galozze*, ἂν ὄντως ἐκ τούτου προῆλθεν ἡ λέξις, καὶ νὰ λείψουν τὰ ἑπόμενα «μεσν. λατιν. **calopia*⟨λατιν. *calopus*⟨ἑλλην. ***καλό-πους***», διότι οὔτε Λατινικὸν *calopus* μαρτυρεῖται οὔτε ἠδύνατο τὸ *p* νὰ τραπῇ εἰς *z*. Ἀφίνω ὅτι καὶ ἡ σημασία τοῦ Ἑλληνικοῦ ***καλόπους*** = καλαπόδι δὲν συμβιβάζεται οὔτε μὲ τὴν ***γαλότσα*** οὔτε μὲ τὸ ***τσόκαρο***.

---

[1]) Ἤκουσα πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς δημοσίαν διάλεξιν τὴν φράσιν «τὸ μελλούμενο ξετύλιγμα» ἀντὶ «ἡ μέλλουσα ἐξέλιξις» ἢ ἔστω καὶ «ἐξέλιξη» Κατὰ πόσον τὸ «μελλούμενο ξετύλιγμα» εἶναι δημωδέστερον καὶ ἄρα εὐληπτότερον ἀπὸ τὸ «μέλλουσα ἐξέλιξη» ἕνας Θεὸς τὸ ξέρει.

[2]) *Giuseppe Boerio,* Dizionario del dialetto Veneziano ἐν λ.

«*γουρλώνω* ἀπὸ τὸ **γρυλλώνω* ⟨ἀρχ. *γρυλλίζω*». Δὲν εἶναι ἀληθὲς τοῦτο. Τὸ *γρυλλίζω* λεγόμενον ἐπὶ τῆς φωνῆς τοῦ χοίρου εἶχεν ἄλλην σημασίαν, ἐνῷ τὸ *γουρλώνω* = ἀνοίγω διάπλατα τὰ μάτια εἶναι ἀπὸ τὸ *γρουλλώνω*, ὅπερ ἐκ τοῦ *γρυλλώνω* παραγώγου τοῦ *γρύλλος*.

«*ζάφτω* χτυπῶ· **διάφτω* ⟨ ἀρχ. *ἰάπτω*». Ἡ ἐτυμολογία εἶναι τοῦ Μ. Δέφνερ εἰς τὸ Λεξικὸν τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου, ἔνθα λέγεται «ζάφου=ν. ἑ. ζάφτω, κτυπῶ ἕναν δυνατά, ἀ. ἑ. ἰάπτω». Τὸν μεσάζοντα τύπον **διάπτω* ἐφαντάσθη ὁ πολὺς Μένος Φιλήντας [1]), τὸν ὁποῖον ὁμοῦ μὲ τὸν Δέφνερ ἀναφέρει ὁ συγγραφεύς. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν θεωρεῖται καὶ πολὺ δικαίως λίαν ἀμφίβολον ἂν ἐσώθη μέχρις ἡμῶν τὸ Ὁμηρικὸν *ἰάπτω*. Ἔπειτα δέ, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἐσώθη, θὰ ἐπερίμενέ τις *γιάφτω*, καθὼς λέγεται *γεράκι, γιατρειά, γιατρεύω, γιατρός, γιός, γιώνω* κτ. ἀπὸ τὸ ἱεράκι, ἰατρεία, ἰατρεύω, ἰατρός, ἰός, ἰόω. Κατ' ἐμὲ εἶναι πολὺ ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ *ζάφτω* εἶναι νεοελληνικὸς σχηματισμὸς καὶ δὴ ἰδιωματικὸς ἀπὸ τὸ σύνηθες *ζάφτι*, οἷον *δὲ γίνεται ζάφτι* (ἐπὶ ἀτιθάσου, ζωηροῦ, αὐθάδους κτ.), *τὸν κάνω ζάφτι* (τὸν καθυποτάσσω δι' οἱουδήποτε μέσου καὶ διὰ δαρμοῦ, τὸν δαμάζω) κτ. Προῆλθε δὲ τὸ ζάφτι ἀπὸ τὸ Ἀραβικὸν *zapt* = κράτησις, συγκράτησις, περιστολή, κατοχή, καθυπόταξις, δάμασις, κυρίευσις, ἅλωσις κτλ. [2]). Ἀπὸ τὸ *ζάφτι* τοῦτο ἠδύνατο νὰ σχηματισθῇ τὸ *ζάφτω* = καθυποτάσσω, δαμάζω καὶ δὴ δέρνω, χτυπῶ. Λέγεται δὲ καὶ εἰς τὴν Τουρκικὴν περιφραστικῶς *zapt etmek* = δαμάζω, καθυποτάσσω, κυριεύω κτ., ὅπερ οὐχὶ ὀρθῶς οἱ Τοῦρκοι λεξικογράφοι γράφουν ὡς μίαν λέξιν *zaptetmek* [3]). Ἄλλο εἶναι τὸ ζήτημα ἂν ἡ λέξις εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐκ τῆς Τουρκικῆς ἢ κατ' εὐθεῖαν ἐκ τῆς Ἀραβικῆς. Ἐγὼ νομίζω πιθανώτερον τὸ δεύτερον.

«*ζυγούρι* τό, ἀρνὶ δυὸ χρονῶν· ἀπὸ τὸ ἐπίθ. *ζυγὸς* (= διπλὸς) + κατάλ. *-ούρι*». Ἀλλὰ τί ἔχει νὰ κάνῃ τὸ *ζυγὸς* = διπλὸς μὲ τὸ διετὲς ἀρνί; Διπλασιάζονται μὲν τὰ χρόνια του, ἀλλ' αὐτὸ μένει μονάς. Νομίζω ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ ξένης λέξεως.

«*θέρος* ὁ, θερισμός· ἀρχ. *θέρος* τό». Τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Τὸ ἀρσενικὸν *θέρος* = θερισμὸς εἶναι νεώτερος σχηματισμὸς ἐκ τοῦ *θερίζω*, ὅπως λέγεται καὶ *ὁ βότανος, ὁ βοῦτος, ὁ κλάδος, ὁ κοῦρος, ὁ τρύγος* κτ. ἐκ τῶν ρημάτων *βοτανίζω, βουτῶ, κλαδεύω, κουρεύω, τρυγῶ*.

«*καντάρι* τό, ἰταλ. *cantaro*». Ἐφόσον γνωρίζω *καντάρι* λέγομεν μο-

[1]) Γλωσσογνωσ. 1, 48.

[2]) *Ἰωάννου Χλωροῦ*, Λεξικὸν Τουρκοελληνικόν, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1899, τόμ. 1, 1043 β.

[3]) *Ibrahim Alâettin*, Yeni Türk Lûgati, Istambul 1930.

νάδα βάρους 44 ὀκάδων, ὅπερ προῆλθεν ἀπὸ τὸ Τουρκικὸν *kantar* καὶ ὄχι τὸ Ἰταλικὸν *cantaro* = βάρος 50 χιλιογράμμων. Ἂν ἦτο ἀπὸ τὸ Ἰταλικόν, θὰ ἐλέγετο ***καντάρο***. Ἐφόσον εἰς τὸ γλωσσικόν μας αἴσθημα ἡ Ἰταλ. λέξις προσπίπτει ὡς Ἑλληνικὴ διὰ τὴν κατάληξιν *-ο*, ἦτο δύσκολη ἡ μεταβολή. Ἐξ ἑτέρου εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ Τουρκικὰ συμφωνόληκτα ὀνόματα εἰσερχόμενα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν λαμβάνουν τὴν κατάλ. *-ι*. Ἄλλο ζήτημα ἂν τὸ Ἀραβικὸν *kindar*, ὅθεν καὶ τὸ Τουρκικὸν *kantar*, ἔδωσε τὴν γένεσιν καὶ εἰς τὸ Ἰταλικὸν *cantaro* ἢ *cantare* ἢ τὸ ἀντίστροφον συνέβη.

«***καπίκι*** τό, ρωσσικὸ νόμισμα· ρωσσ. *kopeika* ⟨ τουρκ. *köpek* (= σκύλλος)· τὰ καπίκια εἰκόνιζαν κεφάλι λιονταριοῦ ποὺ ἐκλαμβάνονταν ὡς κεφάλι σκύλλου». Κατὰ τὰ λεγόμενα αὐτὰ τὸ Ρωσικὸν *kopeika* (πρόφ. kapeika), ὅθεν τὸ ἐν τῇ ἰδιωματικῇ Ἑλληνικῇ ***καπίκι***, παρήχθη ἀπὸ τὸ Τουρκομογγολικὸν *köpek*= σκύλλος. Ἀμφιβάλλω ἂν αὐτὰ εἶναι ἀληθῆ· Ἐζήτησα πληροφορίας ἀπὸ τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον καὶ ἡ Διευθύντρια αὐτοῦ κ. Εἰρήνη Βαρούχα ἐδήλωσεν ὅτι εἰς τοὺς καταλόγους τῶν Ρωσικῶν νομισμάτων, οἱ ὁποῖοι εἶναι σχεδὸν πλήρεις ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος, δὲν ἀναγράφεται τοιοῦτον νόμισμα. Ἐξ ἑτέρου ὁ Ρῶσος ἄλλοτε καθηγητὴς τῆς κλασικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Κιέβου κ. Νικόλαος Μιχαήλωφ μοῦ ἐδήλωσεν ὅτι ἀγνοεῖ τοιοῦτον νόμισμα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ρωσικῆς νομισματολογίας. Θεωρῶ δὲ καθῆκον μου νὰ τὸν εὐχαριστήσω καὶ δημοσίᾳ, διότι μοῦ ἐξήγησε καὶ τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Κατὰ τὸ ἔτος 1533 ἡ Ρωσὶς ἡγεμονὶς Ἑλένη, μητέρα τοῦ μετέπειτα τσάρου Ἰωάννου τοῦ Τρομεροῦ, διέταξε νὰ κοπῇ νόμισμα φέρον τὴν εἰκόνα τοῦ υἱοῦ της κρατοῦντος δόρυ. Τὸ δόρυ εἰς τὴν Ρωσικὴν γλῶσσαν καλεῖται *kopio*, ἀπὸ δὲ τὴν λέξιν αὐτὴν ἐσχηματίσθη τὸ *kopeika*. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρξε ποτὲ νόμισμα εἰκονίζον κεφαλὴν λέοντος ὁμοίαν πρὸς κεφαλὴν σκύλλου, ἕνα πρᾶγμα εἶναι βέβαιον, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐτυμολογικὴ σχέσις μεταξὺ τοῦ Μογγολικοῦ *köpek* καὶ τοῦ Σλαβικοῦ *kopeika*. Οὐδὲν κοινὸν κυνὶ καὶ βαλανείῳ. Ἴσως ἡ ἐξωτερικὴ ὁμοιότης τῶν λέξεων ***καπίκι κιοπὲκ*** *παρέσυρε τὸν κ.* ***Ἀνδριώτην*** *εἰς τὴν πεπλανημένην ἐτυμολογικὴν συσχέτισιν αὐτῶν.* Κάτι τέτοια ὀλισθήματα παθαίνει ἐνίοτε.

«***κλαρὶ*** τό, μεταγενέστερο κλαρίον». Περὶ τῆς λέξεως ἐπραγματεύθην πρὸ ἐτῶν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν [1]), ὅπου ἀπέδειξα διὰ τεκμηρίων πειστικῶν ὅτι προῆλθε

[1]) 46 (1935) 256. Ἐκεῖ εἶπα ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Ἡσυχίου «κλαρία· κληρία. κλήματα ἀμπελόφυλλα. ἢ χωρίον. κλῆροι» προῆλθεν ἐκ συμπτύξεως δύο ὁμοήχων λέξεων εἰς μίαν γλῶσσαν, «κλαρία· κληρία. ἢ χωρίον. κλῆροι» καὶ «κλαρία· κλήματα ἀμπελόφυλλα». Εἰς τὴν πρώτην γλῶσσαν τὸ *κλαρία* εἶναι Δωρικὸς τύπος τοῦ *κληρία* καὶ εἰς τὴν δευτέραν τὸ *κλαρία* προῆλθεν ἀπὸ τὸ *κλαδία*. Αὐτὴ δὲ ἀκριβῶς ἡ περιέχουσα τὸν μεσαιωνικὸν Καππαδοκικὸν τύπον

τοῦτο ἀπὸ τὸ Καππαδοκικὸν ***κλαρίον*** ἀπαντῶν εἰς τὸν Ἡσύχιον παρὰ τὸ ***κλαδίον,*** διότι εἰς ἕνα ἰδίωμα τῆς Καππαδοκίας πᾶν ***δ*** τρέπεται κατὰ ὀργανικὸν νόμον εἰς ***ρ***. Ὁ κ. Ἀνδριώτης θεωρεῖ ἀπίθανην τὴν ἰδικήν μου ἐτυμολογίαν «ἀπὸ τὸ νεοκαππαδοκικὸ κλαρί⟨κλαδὶ» καὶ παράγει ἀπὸ μεταγενέστερον ***κλαρίον*** ἀντιπαραθέτων τὴν πληροφορίαν τοῦ Γ. Χατζιδάκι «τὸ κλαρὶ (κλαρίον, Ἡσύχ. κλάρας· φοίνιξ καὶ κλάριοι· κλάδοι» [1]). Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὸν Ἡσύχιον ὑπάρχουν καὶ λέξεις τῶν τελευταίων Βυζαντινῶν χρόνων ἐκ προσθήκης τῶν ἀντιγραφέων, ἐγὼ δὲ πραγματευόμενος περὶ τῆς λέξεως — καὶ ὁ βουλόμενος δύναται νὰ ἴδῃ τὴν πραγματείαν μου — ἐχαρακτήρισα αὐτὴν ὡς μεσαιωνικήν, καθὼς καὶ τὸ ***ράσκαλης*** ἀντὶ ***δάσκαλης,*** ὅθεν τὸ γνωστὸν μεσαιωνικὸν ἐπώνυμον ***Δάσκαρης***. Ἑπομένως ἐκεῖνος ὁ χαρακτηρισμὸς «νεοκαππαδοκικὸ κλαρὶ ⟨κλαδὶ» δηλοῖ ἔλλειψιν ἐπιστημονικῆς εὐθύτητος. Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ νομίσῃ παραπλανώμενος ἀπὸ τὸν ὅρον «νεοκαππαδοκικό», ὅτι τάχα τὸ ἰδικόν μου ***κλαρὶ⟨κλαδὶ*** εἶναι νεοκαππαδοκικόν, ἐνῷ ὁ Γ. Χατζιδάκις τὸ χαρακτηρίζει ὡς μεταγενέστερον. Ἀλλ' οὗτος δὲν κάμνει κανένα χαρακτηρισμὸν τῆς λέξεως ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεώς της, παραθέτει δὲ ἁπλῶς τὰς γλώσσας τοῦ Ἡσυχίου «κλάρας· φοίνιξ» καὶ «κλάριοι· κλάδοι» προτιθέμενος νὰ συσχετίσῃ ἁπλῶς τὸ ***κλαρὶ⟨κλαρίον*** πρὸς τὰς λέξεις ***κλάρας*** καὶ ***κλάριοι.*** Ἐγὼ συμφωνῶ χρονικῶς μὲ τὸν Χατζιδάκιν, ἀλλ' ὁ κ. Ἀνδριώτης μὲ τὸ «νεοκαππαδοκικὸ» κατασκεύασμά του ἐσκεμμένως παραποιεῖ τὴν ἀλήθειαν.

κιλίφι τό. Ὀρθῶς ἐτυμολογῶν ὁ κ. Ἀνδριώτης τὴν λέξιν ἀπὸ τὸ Τουρκικὸν *kılıf* ἐπιφέρει «ἀπίθανη ἡ παραγωγὴ τοῦ Γ. Χατζιδάκι στὸ Λεξικογραφικὸ Ἀρχεῖο 6, 487 ἀπὸ τὸ κέλυφος». Ὁ Χατζιδάκις ὅμως δὲν ὁμιλεῖ ἐκεῖ περὶ τοῦ Τουρκικοῦ ***κιλίφι,*** ἀλλ' ἐν παρόδῳ περὶ τοῦ Κρητικοῦ ***«κελύφιν (κέλυφος)»***. Μνημονεύων δηλαδὴ τὴν παροιμίαν «ὅποιος θὰ κλέψῃ τὸν μιναρέ, πρέπει νά 'χῃ καὶ τὸ κελύφιν του» ἐπιφέρει ἐν παρενθέσει ***κέλυφος***. Μὲ τοῦτο ἤθελε ἁπλῶς νὰ δηλώσῃ ὅτι τὸ ***κελύφιν*** εἶναι παράγωγον τοῦ ***κέλυφος***. Ἄπορον πῶς ὁ κ. Ἀνδριώτης περιέπεσεν εἰς τοιοῦτον σφάλμα ἀπροσεξίας. Βέβαιον λοιπὸν ὅτι παρὰ τὸ κοινὸν ***κλίφι*** ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ *kılıf,* ὅπερ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ***κελύφι*** εἶναι ἀντιδάνειον, εἰς τὴν Κρήτην ἐσώθη τὸ Ἑλληνικὸν ***κελύφι*** [2]).

κλαρία εἶναι προσθήκη Βυζαντινοῦ βιβλιογράφου, ὅστις νομίσας τὸ *κλαρία* τοῦ Ἡσυχίου ὡς τὴν ἰδίαν λέξιν ἐπρόσθεσεν εἰς τὸ ἑρμήνευμά της τὸ «κλήματα ἀμπελόφυλλα». Ἡ προσθήκη ἔγινε βέβαια κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ περιθώριον καὶ μεταγενέστερον ὑπὸ ἄλλου ἀντιγραφέως ὑπεισῆλθεν εἰς τὸ κείμενον.

[1]) Μεσαιωνικὰ καὶ νέα Ἑλληνικὰ 1, 394.

[2]) Ἰδ. Ἀθηνᾶν 44 (1932) 23.

κονεύω. Τὸ ῥῆμα τοῦτο σημαῖνον διανυκτερεύω ὁ Γ. Χατζιδάκις τὸ ἐτυμολόγησεν ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸν ***κονάκι,*** τοῦ ὁποίου τὸ ***-άκι*** ἐνομίσθη ὡς κατάληξις, ὅπως εἰς τὸ ***παιδ-άκι, χων-άκι*** κτλ. καὶ ἑπομένως ἀπὸ τὸ ἀπομεῖναν γραμματικὸν στοιχεῖον ***κον-*** ἐσχηματίσθη τὸ ***κονεύω*** (παιδ-άκι — παιδ-εύω, χων-άκι — χων-εύω[1]). Μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν ἐπιληφθεὶς τοῦ ζητήματος ἀπέδειξα ὅτι ἡ ἐτυμολογία τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς δὲν εἶναι ὀρθή[2]). Τὸ ***κονεύω*** ἐσχηματίσθη κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὸ Τουρκικὸν *konmak* = καταλύω εἰς κατάλυμά τι, ξενοδοχεῖον, οἰκίαν κττ., ἐγκαθίσταμαι, στρατοπεδεύω καὶ ἐπὶ πτηνῶν ἐπικάθημαι κάπου. Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς καταλήξεως *-mak* ἐσχηματίσθη φυσιολογικῶς ἐκ τοῦ θέματος *kon-* τὸ ***κονεύω,*** ὅπως συμβαίνει κατὰ κανόνα ἀνεξαίρετον εἰς τὴν Ποντικὴν διάλεκτον, οἷον *ara-mak*—***ἀραεύω*** (ζητῶ), *ahtar-mak*—***ἀχταρεύω*** (σκάπτω), *uy-mak*—***ἰεύω*** (ταιριάζω), *kazan-mak*—***καζανεύω*** (κερδίζω) κττ. Ἡ ἄγνοια τῆς Τουρκικῆς ἔγινεν αἰτία εἰς τὸν Χατζιδάκιν νὰ κάμῃ ἐσφαλμένην ἐτυμολογίαν, ἀλλ' εἰς τὸν κ. Ἀνδριώτην δεχόμενον αὐτὴν δὲν συγχωρεῖται τὸ σφάλμα, διότι ναὶ μὲν ἀγνοεῖ καὶ αὐτὸς τὴν Τουρκικήν, ἀλλ' ὀφείλει νὰ παρακολουθῇ τοὐλάχιστον τὰς δημοσιευομένας μελέτας τοῦ κλάδου του.

Τὸ ***λιγνὸς*** δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὸ Ἡσυχιανὸν «λέγνος· ἄνανδρος, σῖτος ὁ μὴ ἁδρός», ὅπως ἐπίστευεν ὁ Κοραῆς[3]), δέχεται δὲ καὶ ὁ κ. Ἀνδριώτης. Ἡ λέξις παράγεται ἀπὸ τὸ ***λυγινὸς*** < ***λύγος*** ὡς φέρεται ἡ ἐτυμολογία ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Ἐρίκου Στεφάνου ἐν λέξει ***λιγνός.*** Ἑπομένως γραπτέον ***λυγνὸς*** ὡς γράφεται καὶ ***λυγερός.*** Φέρεται καὶ παλαιόθεν καὶ τύπος ***λύγινος*** = ὁ ἐκ λύγου πεποιημένος.

Τὸ ***μαντράχαλος*** = ὑψηλόσωμος ἐτυμολογεῖ ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τὸ «***μάντρα*** καὶ ***χαλὶ*** = διχαλωτὸ ξύλο γιὰ ἀνάρτηση». Δὲν ἐννοῶ ὅμως τί ἔχουν νὰ κάνουν ἡ ***μάντρα*** καὶ τὸ ***χαλὶ*** μὲ τὸν ὑψηλόσωμον. Ἄλλη φαίνεται πῶς εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος.

«***μεσάντρα*** ἡ, ντουλάπα γιὰ στρώματα· ****μεσάνδηρα*** < ***μέσον*** + μεσν. οὐσ. ***ἄνδηρον***». Τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶναι σωστόν. Τὸ ***ἄνδηρον*** ὡς γνωστὸν σημαίνει ἀνάλημμα, πρόχωμα. Τί λοιπὸν μποροῦσε νὰ σημαίνῃ τὸ μέσον τοῦ ἀνδήρου; Ἡ λέξις εἶναι ἀπὸ τὸ Τουρκικὸν *musandra* = «μέγα ξύλινον ἑρμάριον ἢ σκευοθήκη κατέχον τὴν μίαν τῶν πλευρῶν τοῦ δωματίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τίθενται στρώματα, ἐφαπλώματα κττ.»[4]). Ἡ λέξις ἀναγράφεται καὶ εἰς τὸ νέον Τουρκικὸν

---

[1]) Ἀθηνᾶ 32 (1920) 201 καὶ Glotta 11, 178.

[2]) Ἀθηνᾶ 53 (1950) 195.

[3]) Ἄτ. 4, 286.

[4]) *Ἰωάννου Χλωροῦ*, Λεξικὸν Τουρκοελληνικόν, τόμ. 2, 1818 β.

λεξικὸν τοῦ Ibrahim Alâettin μὲ τὴν νέαν γραφὴν «musandra = içine yatak konulan büyük dolap, yük» (μεγάλη ντουλάπα, ἐντὸς τῆς ὁποίας τίθενται στρώματα, γιούκι).

«*μήγαρις*, μὴ γάρ». Τὴν ὅλως ἰδιωματικὴν αὐτὴν λέξιν τὴν σημαίνουσαν μήπως ὁ Γ. Χατζιδάκις ἐτυμολόγησεν ἀπὸ τὸ *μὴ γὰρ* καὶ ὁ συγγραφεὺς δέχεται τὴν ἐτυμολογίαν ὡς ὀρθήν. Ἀλλὰ τελευταῖα ἐπραγματεύθην καὶ ἐγὼ περὶ τῆς λέξεως [1]) καὶ ἀπέδειξα ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Χατζιδάκι δὲν εἶναι ὀρθή, ὅτι τὸ αἰτιολογικὸν *γὰρ* δὲν συμβιβάζεται σημασιολογικῶς μὲ τὸ νόημα τῆς λέξεως καὶ ὅτι προῆλθεν αὕτη ἐκ τοῦ *μὴ ἄρα*.

«*πανίδα* ἡ, τὸ ζωικὸ βασίλειο· λόγ. *πανὶς* ἀπὸ τὸ μυθ. *Πὰν* κατὰ μετάφρασιν τοῦ λατιν. *Fauna*». Ἀλλὰ φαίνεται πὼς εἶναι ἄσχετον πρὸς τὸ *Fauna*, *ὡς ἀπεκαλεῖτο ἡ ἀγαθὴ θεά, καθὼς καὶ μὲ τὸ ἀρσενικὸν Faunus*, Φαῦνος, ποιμενικὸς θεὸς ὅμοιος μὲ τὸν *Πᾶνα*. Ἐρωτᾶται ὅμως, εἶχε θέσιν εἰς τὸ Ἐτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς κοινῆς δημοτικῆς τὸ λόγιον κατασκεύασμα *πανὶς* τὸ δημιουργηθὲν κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Γαλλικοῦ *Faune;*

«*παντούφλα - παντόφλα* ἡ, ἰταλ. *pantofola* < ἑλλην. *παντό-φελλος* (= ὕλη ἀπὸ φελλὸ) (A. Maidhof Neugr. Rükwand. roman. 52)». Τὴν λέξιν ἀπὸ τὸ *πᾶς* καὶ *φελλὸς* ἐτυμολόγησεν ὁ Α. Γ. Πασπάτης [2]), ἀλλὰ καλύτερα νὰ ἔλειπεν ἡ κάπως κωμικὴ ἐτυμολογία αὐτή, ἡ ὁποία παρεπλάνησε καὶ τὸν κ. καθηγητήν. Εἶναι αὐτὸ τὸ Ἰταλικὸν *pantofola*, ὅπερ δὲν ἔχει συγγένειαν μὲ Ἑλληνικὴν λέξιν. Τὰ Ἰταλικὰ λεξικὰ παράγουν τὸ *pantofola* ἀπὸ τὸ Γαλλικὸν *pantoufle*, τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς εἶναι ἄσχετον μὲ τὸ Ἑλληνικὸν *φελλός*.

«*πνιγούρι*, χοντραλεσμένο σιτάρι· ρ. *πνίγω* + κατάλ. *-ούρι*». Ἡ λέξις κοινῶς λέγεται *πλιγούρι*, ἰδιωματικῶς δὲ *πλουγούρι*, *πουλγούρι*, *μπουλουγούρι*, *μπλουγούρι*, κάπου δὲ καὶ *πνιγούρι*. Πρῶτος ὁ Κοραῆς ἐδίδαξεν ὀρθῶς ὅτι ἡ λέξις εἶναι ἀπὸ τὸ Τουρκικὸν *burgul* ἢ *bulgur* [3]). Ἡ ἐκ τοῦ *πνίγω* ἐτυμολογία μόνον χάριν ἀστειότητος δύναται νὰ λεχθῇ.

«*πολυέλαιος* ὁ, μεσν. *πολυέλαιος* < *πολὺ* + *ἔλαιον*. Ἀρχικὴ σημασία: πολυκάντηλο. Ἡ γραφὴ *πολυέλεος* ἀπὸ παρασχετισμὸ μὲ τὸ *πολυέλεος (ὕμνος)*, ποὺ ψάλλεται, ὅταν ἀνάβουν τοὺς πολυελαίους». Ὅτι ἡ ἐτυμολογία ἀπὸ τὸ *πολὺ* + *ἔλαιον* δὲν εἶναι ὀρθὴ καὶ ὅτι δεύτερον συνθετικὸν εἶναι τὸ *ἔλεος*, διότι συνάπτεται πρὸς τὸν 135ον ψαλμὸν τοῦ Δαβίδ, τοῦ ὁποίου οἱ 26 στίχοι καταλήγουν πάντες εἰς τὴν φράσιν «ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ» ἔχει διδάξει πρῶτος

---

[1]) Ἀθηνᾶ 55 (1951) 116.

[2]) Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας 2 (1885) 329.

[3]) Ἄτ. 4, 439 καὶ Ἱπποκρ. Διαίτ. ὀξ. 13 σημ. 2.

ὁ Κόντος [1]), ἠσχολήθην δὲ καὶ ἐγὼ περὶ αὐτοῦ βραδύτερον [2]). Ἀλλ' ὁ κ. καθηγητὴς ἠγνόησεν ἢ ἀπεσιώπησεν ἀμφοτέρους.

«*Τουρκιά* ἡ, λόγ. Τουρκία». Καθόσον γνωρίζω ὡς γεωγραφικὸν ὄνομα λέγεται παροξυτόνως *Τουρκία*, καθὼς καὶ *Ἀγλλία*, *Γαλλία*, *Γερμανία* κτλ., ἐνῷ τὸ ὀξυτονούμενον *Τουρκιά* ἔχει ἔννοιαν περιληπτικὴν καὶ σημαίνει τὸ Τουρκικὸν ἔθνος.

«*χόβι* τό, φορά· ἴσως *χόιον*, ὑποκορ. τοῦ ἀρχ. *χοῦς* (= μέτρο ὑγρῶν) μὲ ἀνάπτυξη εὐφωνικοῦ β». Τί σχέσιν μπορεῖ νὰ ἔχῃ τὸ μέτρον τῶν ὑγρῶν μὲ τὴν φοράν, τὴν ὁρμήν, μόνον ὁ μακαρίτης Μένος Φιλήντας — ἡ ἐτυμολογία εἶναι ἰδική του [3]) — μποροῦσε νὰ μᾶς πῇ ἐπικροτοῦντος καὶ τοῦ κ. καθηγητοῦ τῆς γλωσσολογίας. Ἐγὼ γνωρίζω ὅτι εἶναι τὸ Τουρκικὸν *hov* = τὸ διὰ τοῦ ἱέρακος γινόμενον κυνήγιον πτηνῶν, ὅθεν εἰς τὴν Ποντικὴν διάλεκτον *χόβ(ι)* = συγκέντρωσις δυνάμεων πρὸς ἐξόρμησιν ἢ ἐπίθεσιν, φορά. Ἀνήκει καὶ τὸ *χόβι* τοῦτο εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων ἄγνωστον εἰς τὴν κοινὴν καὶ μὴ ἔχον ἄρα θέσιν εἰς λεξικὸν τῆς κοινῆς.

*
* *

Διάφορον γνώμην δύναται νὰ ἔχῃ τις καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογικὴν μέθοδον τοῦ κ. καθηγητοῦ. Προκειμένου μὲν περὶ λέξεων Ἑλληνικῶν ἐξαλλοιωμένων μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀδιαγνώστου ἡ ἀναγωγὴ εἰς τὸ ἀρχέτυπον ἦτο ἀναγκαία, ἐφόσον πρόκειται περὶ λεξικοῦ ἐτυμολογικοῦ, ὡς *γληχούνι* (ἀρχ. βλήχων), *γούρνα* (ἀρχ. γρώνη), *θράσος* = ἄνοστος (ἀρχ. σαθρός), *θρομύλι* (ἀρχ. ὀρθομύλιον), *λωλὸς* (ἀρχ. ὀλωλός), *μαλώνω* (ὁμαλώνω, ἀρχ. ὁμαλός), *μουνοῦχος* (ἀρχ. εὐνοῦχος), *μούχλα* (ἀρχ. ὁμίχλη), *μουχτερὸ* (ἀρχ. μοχθηρὸς) κττ. Πρόσθες τούτοις καὶ τὸ *ἄντερο* (ἔντερον), *ἄντρας* (ἀνήρ), *ἄνθρακας* (ἄνθραξ), *γυναῖκα* (γυνή), *ἱερέας* (ἱερεὺς) κττ. Ἀλλ' ἦτο νομίζω ὅλως περιττὴ ἡ ἀναγωγὴ εἰς τὸν ἀρχαῖον τύπον λέξεων ἐντελῶς ἀμεταβλήτων, ὡς *ἄνθρωπος* ἀρχ. ἄνθρωπος, *ἀνέχομαι* ἀρχ. ἀνέχομαι, *ἀνώνυμος* ἀρχ. ἀνώνυμος, *ἱκανὸς* ἀρχ. ἱκανός, *κατοικῶ* ἀρχ. κατοικῶ, *καίω* ἀρχ. καίω, *κηδεύω* ἀρχ. κηδεύω κτλ. Ἐφόσον ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀγαμέμνονος μέχρι τοῦ Παύλου Α' εἶναι ἑνιαία καὶ ἀδιάσπαστος καὶ καθὼς ἔχει σχετικὰ παρατηρήσει καὶ ὁ φίλος κ. Κωνστ. Δημαρᾶς [4]) «ἡ γλῶσσα μας ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς σήμερα διατελεῖ μία καὶ χω-

---

[1]) Ἀθηνᾶ 26 (1914) 465.

[2]) Ἀθηνᾶ 40 (1928) 83.

[3]) Γλωσσογνωσ. 1, 8.

[4]) Ἐλεύθερον Βῆμα 11 Ἰανουαρίου 1952.

ρὶς διακοπή», πλὴν τῶν γενομένων ἀλλοιώσεων εἰς τὴν φωνητικὴν καὶ τὴν κλίσιν, ἀναποφεύκτων καὶ φυσικῶν ἄλλωστε ἐν τῇ παρόδῳ τῶν χιλιετηρίδων, ἦτο τελείως περιττὴ ἡ τοιαύτη ἐτυμολογικὴ ἀκρίβεια. Τὸ πολὺ πολὺ μποροῦσε ἡ λέξις ἁπλῶς νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀρχαία ἢ μεταγενεστέρα ἢ μεσαιωνικὴ καὶ τίποτε περισσότερον. Ὁ κ. Ἀνδριώτης ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀλλὰ ἐκεῖνο ἐφαρμόζει ἄλλο σύστημα, τὸ ὁποῖον δὲν ταιριάζει εἰς τὸ ἰδικόν του χρηστικὸν λεξικόν.

Ἴσως μόνον τὸ «***κύμα*** ἀρχ. ***κῦμα***, ***μαία*** ἀρχ. ***μαῖα***, ***μύγα*** ἀρχ. ***μυῖα***, ***πράγμα*** ἀρχ. ***πρᾶγμα***, ***σπείρα*** ἀρχ. ***σπεῖρα***, ***σφαίρα*** ἀρχ. ***σφαῖρα***» καὶ τὰ παρόμοια θὰ ἦσαν ἀνεκτά, ἐφόσον ὁ συγγραφεὺς δὲν τηρεῖ τὸν ἱστορικὸν τόνον τῶν διχρόνων φωνηέντων ἢ τῶν διφθόγγων εἰς τὰ ὀνόματα γράφων ***κύμα***, ***μαία***, ***μύγα***, ***πράγμα***, ***σφαίρα***, ***σπείρα*** κτλ.

*
* *

Ἀνακολουθία τις παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ἱστορικὴν γραφήν. Π.χ. γράφει ***ἀψὶς*** διὰ τοῦ ***ι*** = ὁρμητικός, δριμὺς καὶ ἑρμηνεύει λέγων «ἀποκόπηκε ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα σύνθετα ***ἀψί-χολος***, ***ἀψί-θυμος*** κατὰ τὸ σχῆμα ***ὀξύ-θυμος-ὀξύς***». Εἶναι ἡ ἐτυμολογία τοῦ Γ. Χατζιδάκι [1]), τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι ἀποδέχεται. Ἀλλ' ἀφοῦ ἀπεκόπη ἀπὸ τὸ ***ἀψί-χολος*** καὶ ***ἀψί-θυμος*** κατὰ τὸ ***ὀξύθυμος-ὀξύς***, φυσικὸν εἶναι νὰ γράφεται ***ἀψύς***, διότι κατὰ γλωσσικὴν ἀρχὴν τὰ ἀναλογικῶς συνεκδραμόντα τηροῦν τὴν ὀρθογραφίαν ἐκείνων, ἀναλογικῶς πρὸς τὰ ὁποῖα κανονίζονται. Ὅπως ὀρθῶς γράφει κατὰ Χατζιδάκιν ***φαρδύς***, ὅπερ καίπερ ἐκ τοῦ ***εὐφραδὴς*** ἐκανονίσθη κατὰ τὸ ***ἁδρύς***, ***βαθύς***, ***βαρύς***, ***δριμύς πλατὺς*** κτλ., καὶ ὅπως ὁμοίως ὀρθῶς γράφει ὁ ἴδιος ***δεξὺς*** ἀρχ. ***δεξιὸς*** κατὰ τὸ ***παχύς***, ***εὐθύς***, διὰ παρόμοιον λόγον γραπτέον καὶ ***ἀψύς***.

Ἔπειτα παρατηρεῖ τις ἀντινομίαν καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν διπλῶν συμφώνων. Ἐφόσον ταῦτα κατὰ κανόνα διατηροῦνται, πβ. ***θάλασσα***, ***θάλλω***, ***θαρρῶ***, ***θρέμμα***, ***καμμυῶ***, ***κολλῶ***, ***κόμμα***, ***κομμάτι***, ***κομμούνα***, ***κομμουνιστής***, ***κόμμωση***, ***μαμμά***, ***μαμμή***, ***μαμμωνάς***, ***πλημμέλημα*** κτλ. κτλ., διατί ἄραγε γράφει ὁ κ. Ἀνδριώτης «***πλημύρα*** ἡ, μεταγν. ***πλήμμυρα***, ***πλημυρίζω*** ἀρχ. ***πλημμυρῶ***»;

Τοιαῦται ὀρθογραφικαὶ ἀντινομίαι ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν γραφὴν εὑρίσκονται καὶ ἄλλαι. Γράφει ὁ λεξικογράφος ***βάκιλλος*** ἐκ τοῦ Λατινικοῦ *bacillus*, ***βούλλα*** ἐκ τοῦ Λατινικοῦ *bulla*, ***δολλάριο*** ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ *dollar*, ***σκουτέλλι*** μεσαιωνικὸν ***σκουτέλλιον*** ὑποκοριστικὸν τοῦ Λατινικοῦ *scutella*, ***κολλήγας*** ἐκ

---

[1]) Μεσαιωνικὰ καὶ νέα Ἑλληνικὰ 1, 170

τοῦ Λατινικοῦ *collega*, ***βερβελλιὰ*** ἐκ τοῦ Λατινικοῦ *vervella* (= προβάτιον), ***κόλλα*** ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ *colla* κατὰ τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν. Ἔχει καλῶς. Ἀλλὰ γράφει καὶ ***βαρέλα*** ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ *barella*, ***καβάλα*** ἐκ τοῦ Λατιν. *caballus*, ***καβαλάρης*** ἐκ τοῦ Λατιν. *caballarius*, ἔπειτα ***καβαλιέρος*** ἐκ τοῦ Ἰταλ. *cavaliere*, ὅπερ ἐκ τοῦ Λατιν. *cabalus (!)*, ***κάνουλα*** ἐκ τοῦ Λατιν. *cannula*, ***κάτος, κάτα = γάτος, γάτα*** ἐκ τοῦ Λανιν. *cattus* καὶ ἔπειτα ***γάτα*** ἐκ τοῦ Ἰταλ. *gatta*, ***κέλα*** μεσαιωνικὸν ***κέλλα*** ἐκ τοῦ Λατιν. *cella*. Ἔπειτα τὰ ἑξῆς: ***διάσελλο*** ἐκ τοῦ ***διὰ + σελλί***, ἀλλὰ λῆμμα ***σελὶ*** μεσαιων. ***σελλίον*** ὑποκορ. τοῦ ***σέλλα***, προηγουμένως ὅμως λῆμμα λεξικογραφικὸν ***σέλα*** μεσαιων. ***σέλλα*** ἐκ τοῦ Λατιν. *sella*. Τοιαύτη ὀρθογραφικὴ ἀνωμαλία, διὰ νὰ μὴ εἴπω ἀκαταστασία, πῶς δικαιολογεῖται εἰς ἕνα λεξικὸν ἐτυμολογικόν, τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ τοῦ ἀναγνωρισθοῦν τίτλοι ἐπιστημονικῆς ἱκανότητος καὶ ἀκριβείας;

Ὁμοίως γράφει ὀρθῶς ***νῦ*** τὸ γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου, γράφει ὅμως καὶ ἐνσυνειδήτως «*μὶ* (ἀρχ. *μῦ*)». *Διατὶ αὐτὴ ἡ ἀντινομία;*

Τὸ ***θεώρατος*** ἀντὶ ***θεόρατος***, ἂν καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν κανονικὴν ἀλφαβητικὴν σειράν, φαντάζομαι ὅτι εἶναι ἀβλέπτημα, ὅμως ἀβλέπτημα ἀσυγχώρητον, διότι ὁ κ. καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας ἀντιφάσκει πρὸς ὅσα ὀρθῶς εἶπεν εἰς τὸ λῆμμα ***θεο-*** ὡς πρῶτον συνθετικὸν «μὲ σημασία μεγεθυντική: ***θεόκρημνο***, καὶ ἐπιτατική: ***θεόγυμνος, θεονήστικος***». Ἀλλὰ τὸ ὡς μεταγενέστερον χαρακτηριζόμενον ***ξενητεία*** < ***ξενητεύω*** ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ***ξενιτεία*** < ***ξενιτεύω*** εἰς ποῖον λεξικὸν τὸ βρῆκε; Καὶ τὸ ***κόκαλο*** ἐκ τοῦ ἀρχ. ***κόκκαλος*** πῶς ἐξηγεῖται;

Ἔχομεν ἔπειτα τὰς τονικὰς ἀνωμαλίας. Γράφει ***μαία, μοίρα, σπείρα*** κτλ., ὡς παρετηρήθη ἤδη, διότι ποσοτικῶς οἱ φθόγγοι ***αι, οι, ει*** δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὸ ***ε*** καὶ τὸ ***ι***, ἄρα εἶναι βραχεῖς ὅπως καὶ αὐτοί, καὶ ἑπομένως δὲν ἐφαρμόζεται ὁ κανὼν τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς « μακρὰ παραλήγουσα πρὸ βραχείας ληγούσης περισπᾶται». Πάει καλά. Συμφωνοῦμεν μαζί του καὶ τοῦ συγχωροῦμεν τὸ ***στεῖρα*** θηλ. τοῦ ***στεῖρος***, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζομεν ὡς λάθος τυπογραφικόν. Καὶ ἐρωτῶμεν, τὸ ***ει*** εἶναι βραχὺ εἰς τὸ ***σπείρα, στείρα*** καὶ μακρὸν εἰς τὸ ***στεῖρος***, ὅπου ἐφαρμόζεται ὁ εἰρημένος γραμματικὸς κανών; Εἶναι βραχὺ εἰς τὸ ***βαρεία, δασεία, ὀξεία, πείρα, πλατεία*** καὶ μακρὸν εἰς τὸ ***πεῖρος, πεῖσμα;*** Τὸ ***οι*** εἶναι βραχὺ εἰς τὸ ***μοίρα*** καὶ μακρὸν εἰς τὸ ***ποῖος, ὁποῖος, ποῖσος, δεῖξος;*** Τὸ ***αι*** εἶναι βραχὺ εἰς τὸ ***σφαίρα*** καὶ μακρὸν εἰς τὸ ***μοιραῖος, χερσαῖος;*** Τὸ ***ω*** τί διαφέρει σήμερον ἀπὸ τὸ ***ο*** κατὰ τὴν ποσότητα τῆς ἐκφορᾶς; Δὲν ἔγινε καὶ τοῦτο βραχύ; Διατί ὅμως αὐτουνοῦ ἔγινε χάρις καὶ διατηρεῖται ὁ ἱστορικὸς τόνος, ὡς ***δῶμα, πῶμα, στρῶμα, χρῶμα, χῶμα*** κτλ.; Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι εἰς τὸ ζήτημα τῶν τόνων δὲν χωροῦν δύο μέτρα καὶ δύο σταθμά. Ἢ πρέπει νὰ κα-

ταργηθοῦν πέρα γιὰ πέρα οἱ τόνοι καὶ νὰ χρησιμοποιῆται μόνον μία ὀξεῖα καὶ αὐτὴ ὄχι παντοῦ, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰς δισυλλάβους λέξεις τὰς τονιζομένας εἰς τὴν παραλήγουσαν καὶ τὰς πολυσυλλάβους τὰς τονιζομένας ἀνωτέρω τῆς ληγούσης ἢ νὰ τηρηθῇ αὐστηρῶς ὁ ἱστορικὸς τονισμός. Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ γίνῃ διάσπασις τῆς νέας Ἑλληνικῆς ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἱστορικῆς γραφῆς εἴτε περὶ φθόγγων πρόκειται εἴτε περὶ τόνων.

*
* *

Ἡ γενικὴ καὶ ἁδρομερὴς ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν σχηματίζει ἐκ πρώτης ἀρχῆς ὁ ἀναγνώστης, εἶναι αὕτη, ὅτι τὸ λεγόμενον ***Ἐτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς Νεοελληνικῆς*** τοῦ κ. Ἀνδριώτη δὲν εἶναι λεξικὸν τῆς κοινῆς δημοτικῆς, ἀλλὰ ἕνα συνονθύλευμα λέξεων τῆς ἀρχαίας, τῆς καθαρευούσης καὶ τῆς δημοτικῆς, κοινῆς καὶ ἰδιωματικῆς, ἀνάμεικτον μετὰ ξένων λέξεων. Καὶ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐφιλοτιμήθη νὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν, ὥστε νὰ μὴ τοῦ διαφύγῃ καμμία ἀπὸ τὰς ξένας ἐκείνας λέξεις, αἱ ὁποῖαι διατηροῦν τὴν ὀθνείαν μορφήν των, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι οὔτε δημοτικαὶ οὔτε καθαρευουσιάνικαι, ἀλλ' ἁπλῶς ξέναι μὲ τὸν γραμματικὸν τύπον τῆς οἰκείας ξένης γλώσσης. Παραθέτομεν παραδείγματα:

βὰλς (Γαλλ. valse)
βερμοὺτ (Γαλλ. vermout)
βολαποὺκ (vol - püc)
γκὸλφ (Ἀγγλ. golf)
γκρὶ (Γαλλ. gris)
ἐμπριμὲ (Γαλλ. imprimé)
ἐνσταντανὲ (Γαλλ. instantané)
ἐξπρὲς (Γαλλ. exprès)
ἐξτρὲ (Γαλλ. extrait)
ζενὶθ (Ἰταλ. zenit)
ζέρσεϋ (Ἀγγλ. jersey)
ζὶκ-ζὰκ (Γαλλ. zig-zag)
ἰνκάντο (Ἰταλ. incanto)
κάιζερ (Γερμ. Keiser)
κασκὸλ (Γαλλ. cache-col)
κασκορσὲ (Γαλλ. cache-corset)
κὲκ (Ἀγγλ. cake)
κλάξον (Γαλλ. claque-son)
κλάουν (Ἀγγλ. clown)
κλήριγκ (Ἀγγλ. clearing)
κλὸμπ (Ἀγγλ. club)
γκλοὺμπ (Ἀγγλ. club)
κοκτέιλ (Ἀγγλ. coktail)
κομφὸρ (Γαλλ. confort)
κρίκετ (Ἀγγλ. cricket)
λέβα (Βουλγαρ. leva)
λέι (Ρουμαν. lei)
λοκομοτὶβ (Γαλλ. locomotive)
λοὺξ (Γαλλ. lux)
μακιγιὰζ (Γαλλ. maquillage)
μανεκὲν (Γαλλ. mannequin)
μανικιοὺρ (Γαλλ. mani-cure)
μανσὸν (Γαλλ. manchon)
μασκὸτ (Γαλλ. mascotte)

μὰτ (Γαλλ. mat)
μὶς (Ἀγγλ. miss)
μὸβ (Γαλλ. mauve)
μονὸκλ (Γαλλ. monocle)
μπὲζ (Γαλλ. beige)
μπαρὸκ (Γαλλ. baroque)
μπλεμαρὲν (Γαλλ. bleu marin)
μπὸξ (Ἀγγλ. box)
μπὸρ (Γαλλ. bord)
μπριγιὸλ (Γαλλ. brillole)
ναδὶρ (Ἀραβ. nadhir)
ντεμισαισὸν (Γαλλ. demi-saison)
ντεμοντὲ (Γαλλ. dé-modé)
ντοσιὲ (Γαλλ. dossier)
ὄμνιμπους (Γαλλ. omnibus)
ὀντουλασιὸν (Γαλλ. ondulation)
ὀρντὲβρ (Γαλλ. hors d'œuvre)
παγιασὸν (Γαλλ. paillasson)
πακοτίλια (Βενετ. pacotiglia)
παπιγιὸν (Γαλλ. papillon)
πατσουλὶ (Γαλλ. patchouli)
περγαντὶ (Ἰταλ. brigantino)
περμανὰντ (Γαλλ. permanante)
πὶκ-νὶκ (Γαλλ. pique-nique)
πορτμονὲ (Γαλλ. porte-monnaie)
ποτπουρὶ (Γαλλ. pot-pourri)
ρεβεγιὸν (Γαλλ réveillon)
ρεζισὲρ (Γαλλ. régisseur)
ρετιρὲ (Γαλλ. retiré)
ρὸζ (Γαλλ. rose)
ρουὺζ (Γαλλ. rouge)
σαιζλὸγκ (Γαλλ. chaise longue)
σὰξ (Γαλλ. saxe)
σαρτρὲζ (Γαλλ. chartreuse)
σεξ-απὶλ (Ἀγγλ. sex appeal)
σὶκ (Γαλλ. chic)
σκὶ (Νορβηγ. ski)
σνὸμπ (Ἀγγλ. snob)
σόκιν (Ἀγγλ. shocking)
σουτιὲν (Γαλλ. soutien)
σταβὲτ ἢ σοτοβέντο (Ἰταλ. sotovento)
σὸρτς (Ἀγγλ. shorts)
στὺλ (Γαλλ. style)
τὰκτ (Γαλλ. tact)
τένις (Ἀγγλ. tennis)
τερακόττα (Ἰταλ. terra cotta)
τὲστ (Ἀγγλ. test)
τζὰζ (Ἀγγλ. jazz)
τὶκ (Γαλλ. tic)
τρὰκ (Γαλλ. trac)
τρὶκ (Γαλλ. truc)
φερμουὰρ (Γαλλ. fermoir)
φιὸρδ (Σκανδιναβ. fjord)
φλὲρτ (Ἀγγλ. flirt)
φοκὸλ (Γαλλ. faux-col)
φόρτε (Ἰταλ. forte)
φουτμπὸλ (Ἀγγλ. foot-ball)
χόκεϊ (Ἀγγλ. hockey)

κ τ λ . κ τ λ . κ τ λ .

Καὶ ἔτσι ἕνας ξένος ἐπιπολαίως κρίνων τὰ πράγματα, ὅταν διαβάζῃ τὸ Λεξικὸν τοῦτο, εἶναι πολὺ ἐνδεχόμενον νὰ νομίσῃ ὅτι ἡ νέα Ἑλληνικὴ εἶναι γλῶσσα πτωχὴ καὶ ἀναγκάζεται νὰ δανείζεται ξένας λέξεις διὰ νὰ μπορῇ νὰ συμβαδίζῃ μὲ τὰς ἄλλας γλώσσας συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς γλώσσης τῶν Πολυνησιωτῶν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μερικαὶ ἀπὸ τὰς τοιαύτας λέξεις ἔχουν καταστῆ συνήθεις

εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα, καθὼς ***κάμποτ*** (Ἀγγλ. cabot), ***κιλοβὰτ*** (Ἀγγλ. kilowatt), ***κὸκ*** (Ἀγγλ. coke), ***κονιὰκ*** (Γαλλ. cognac), ***ρεκὸρ*** (Γαλλ. record), ***τρὰμ*** (Γαλλ. tram), ***χὸλ*** (Ἀγγλ. hall) κλπ., ἀλλὰ καὶ αὗται δὲν ἔχουν θέσιν εἰς τὸ λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Μόνον λέξεις ποὺ ἔχουν τρόπον τινὰ πολιτογραφηθῆ διὰ τῆς προσλήψεως γραμματικῆς καταλήξεως συνειδητῆς εἰς τὸ γλωσσικὸν ἡμῶν αἴσθημα ὡς Ἑλληνικῆς καὶ ἐφόσον ἔγιναν κοιναὶ εἰς τὸν γραπτὸν καὶ προφορικὸν λόγον καὶ ἀπὸ πραγματικῆς ἀπόψεως δὲν δύνανται ν' ἀντικατασταθοῦν διὰ λέξεων Ἑλληνικῶν, αὐταὶ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ χαρακτηρίζωνται ὡς Ἑλληνικαί, καθὼς ***ἀσπιρίνη, ἀτλάζι, βελοῦδο, βενζίνη, βεντούζα, βεράντα, γαλέτα, γιαούρτι*** [1]), ***γρίπη, δαντέλα*** ἢ ***νταντέλα, ἐντράδα, ἐταζέρα, ζακέτα, καδρόνι, κάλτσα, κάπα, καραμέλα, κασέρι, κεσές, κεφτές, κιμᾶς, κινίνο, κολάρο, κομπόστα, λεμονάδα, λιγνίτης, λουκούμι, μεζές, μέλασα, μορφίνη, μπουγάδα, μπρίκι, οὖζο, περούκα, ρέγγα, σάλα, σαλάτα, σαρδέλα, ταράτσα, τζελατῖνα, τοξίνη, χασὲς*** κττ.

Ἀντίστοιχοι Ἑλληνικαὶ μερικῶν ἀπὸ τὰς λέξεις αὐτὰς ὑπάρχουν ἀπὸ πολλοῦ καθιερωμέναι εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, λ. χ. ἀντὶ τοῦ ἀγνώστου ***λοκομοτὶβ*** λέγεται ***ἀτμομηχανὴ*** καὶ ἀντὶ τοῦ ἀγνώστου ***ὄμνιμπους*** λέγεται ***λεωφορεῖο*** καὶ παρὰ τὸ ***μονὸκλ*** λέγεται ***μονύελο*** καὶ ***μονύελος*** καὶ ὅμως αἱ λέξεις αὐταὶ λείπουν ἀπὸ τὸ λεξικόν. Τὸ ***μονύελο*** χρησιμοποιεῖται μὲν ὡς ἑρμήνευμα τοῦ ***μονόκλ***, ἀλλ' ἀγνοεῖται ὡς λῆμμα τοῦ λεξικοῦ. Ἔλλειψις προσοχῆς.

***

Παρὰ τὴν πληθώραν τῶν ξένων λέξεων λείπουν πάμπολλαι Ἑλληνικαὶ κοινόχρηστοι διαφυγοῦσαι τὴν προσοχὴν τοῦ συγγραφέως καθώς:

αἰσιοδοξία	ἀπειρία	ἀρρωστένω
αἰσιόδοξος	ἀπογράφω	ἀσβεστίλα
αἰσιοδοξῶ	ἀποδέχομαι	ἀσκημίζω
ἀναθεματίζω	ἀπονιὰ	ἀσπράδα
ἀντιφάσκω	ἀποπειρῶμαι	ἀσπρειδερὸς
ἀνωμαλία	ἀποστατῶ	ἀσπρίλα
ἀπανωπροίκι	ἀρραβωνιαστικὸς	βαγενᾶς

[1]) Τὸ *γιαούρτι* ἔχει μὲν Ἑλληνικὴν ὀνομασίαν *ξύγαλαν* ἐκ τοῦ *ὀξύγαλα* καὶ *ξινόγαλα* ἢ *ξινόγαλο*, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἰδιωματικὰ καὶ δὲν νομίζω ὅτι θὰ δυνηθοῦν ποτὲ νὰ ἀντικαταστήσουν τὸ κοινὸν ἐκ τῆς Τουρκικῆς *γιαούρτι*. Ἡ κοινὴ Ἑλληνικὴ τείνει ν' ἀχρηστεύσῃ τὰς διαλέκτους. Τὸ ἀντίθετον εἶναι ἀφύσικον.

βαρελᾶς
βαρελάδικο
βρεχουλίζω
γαλάζιος
δεκάρα
δεκάρικο
δεκάρικος
διαπραγματεύομαι
εἰκοσαράκι
εἰκοσάρικο
ἑκατοντάδα
ἑκατοστάρι
ἑκατοστάρικο
ἐνταφιάζω
θαλάσσιος
θειαφίζω
θεολογία
ἰατρικὴ — γιατρικὴ
καθυστερῶ
κιτρινίζω
κιτρινίλα
κοκκινίζω
κοκκινίλα
κουρελιάζω
λασπώνω
λιόκαμα
λιχουδεύω
λιχουδιὰ
λουσαρίζομαι
μαγουλάδα
μαγουλήθρα
μαθηματικὸς
μακρένω
μασουλίζω
μαυρίζω
μεγαλοπιάνομαι
μεροκαματιάρης
μηχανεύομαι
μπερμπαντεύω
νερουλιάζω
νερουλὸς
νικῶ
ξαστερώνω
ξεθυμαίνω
ξεθωριάζω
ξεμοναχιάζω
οἰκοπεδοφάγος
ὀνειρεύομαι [1])
παραλυσία
παραλύω
πεζοπορία
πεζοπόρος
πεζοπορῶ
πεισματάρης
πενηντάρι
πενηντάρικο
πιρουνιάζω
πιστολίζω
πλαστογραφία
πλαστογράφος
πολιτεύομαι
ποτάμιος
πρασινίλα
προαιροῦμαι
προεδρεύω
προεδρία
προθυμοποιοῦμαι
προμηθευτὴς
προξενεύω
προστυχεύω
προφητεύω
πρωτεύω
ρεκλαμάρω
σακκουλιάζω
σαμαρώνω
σείω
σιγαλιὰ
σκαφᾶς
σκυλλιάζω
σπιτώνω
σπλαχνίζομαι
σπουδαστὴς
σταθμεύω
στενεύω
στολίζω
στομαχιάζω
στραπατσάρω
συγγενεύω
συγχαίρω
συμπονῶ
συναχώνομαι
συνοδεύω
συντομεύω
συντομία
συντροφεύω
σφάξιμο
τοκιστὴς
τρύπωμα
τρυφερίτσα

---

[1]) Ἀντὶ τοῦ κοινοῦ *ὀνειρεύομαι* δὲν ἐννοῶ διατί ὁ συγγραφεὺς ἐπροτίμησε τὸ ὅλως ἰδιωματικὸν *νειρεύομαι*.

τρυφερότητα	ὑποδέχομαι	χιονιᾶς
τσαγγαράδικο	ὑπονομεύω	χιονόνερο
τσεπώνω	φαγωμὸς	χυμικὸς
τσικνίζω	φαρδένω	ψαράδικο
τσιμπλῆς	φαρμακοποιὸς	ψυχογιὸς
τσιφλικοῦχος	φουρτουνιασμένος	ψυχοκόρη
τσουβαλιάζω	φουχτιάζω	ψυχοπαίδα
τυλιγαδιάζω	φρεσκάρω	ψυχοπαίδι
ὑπερηφανεύομαι	φρονιμάδα	ψυχορραγία
ὑπογράφω	φωτογράφος	ψυχορραγῶ
κ τ λ .	κ τ λ .	κ τ λ .

Χωρὶς ἄλλο θὰ λείπουν καὶ πλεῖσται ἄλλαι συνήθεις εἰς τὸν καθ' ἡμέραν λόγον, ἀλλ' αὐταὶ προχείρως μοῦ ἦλθαν εἰς τὴν μνήμην καὶ περιορίζομαι εἰς αὐτάς. *Ἄλλωστε δὲν εἶχα σκοπὸν νὰ συμπληρώσω τὸ λεξικὸν τοῦ κ. Ἀνδριώτη.*

Ἴσως παρατηρήσῃ τις ὅτι κατέγραψα καὶ λέξεις ὄχι ἀκραιφνῶς δημοτικάς, ἀλλ' ἔχομεν ἤδη παρατηρήσει ὅτι τὸ λεξικὸν δὲν εἶναι μόνον τῆς δημοτικῆς, ἀλλὰ περιέχει καὶ λέξεις εὐχρήστους μόνον εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Τὸ δὲ ἔτι παράδοξον, περιέχει καὶ λέξεις, τὰς ὁποίας καὶ αὐτὴ ἡ καθαρεύουσα δὲν μεταχειρίζεται ὡς λίαν ἀπηρχαιωμένας, καθὼς ***σαρκάζω, σαρδόνιος, σκέπω, σπονδή, στηλιτεύω, στεντόρειος, ὕπατος*** κτλ.

Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν προξενεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ συγγραφεὺς παρέλειψε καὶ ὅλας τὰς χρώματος δηλωτικὰς λέξεις, καθὼς ***ἀσημί, βερικοκί, θαλασσί, κανελί, καφετί, κοκκαλί, λαδί, λαχανί, λεμονί, μελιτζανί, μενεξελί, οὐρανί, πεπονί, πορτοκαλί, ροϊδί, σταχτί, τριανταφυλλί, τσαγαλί, χρυσαφὶ*** κτλ., ἐνῷ δὲν τοῦ διέφυγε καμμία ἀπὸ τὰς ξένας ἀντιστοίχους λέξεις, καθὼς ***γκρί, μόβ, μπλεμαρέν, ρόζ, σὰξ*** κτλ. Ἀσφαλῶς θὰ τοῦ διέφυγαν τὴν μνήμην. Ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται πῶς ἀναφέρει τὸ ***σταχτὴς*** ὡς ἑρμήνευμα τοῦ ἀρχ. ***φαιὸς*** καὶ τὸ ***τριανταφυλλὶ*** ὡς ἑρμήνευμα τοῦ Γαλλ. ***ρόζ,*** ἐνῷ λείπουν ὡς λέξεις τῆς ἀλφαβητικῆς σειρᾶς. Ὁμοίως παρέλειψε καὶ μίαν κατηγορίαν λέξεων ἀριθμητικῶν κοινοτάτων δηλωτικῶν τῆς ἡλικίας, τὸ ***τριαντάρης, σαραντάρης, πενηντάρης, ἑξηντάρης, ἑβδομηντάρης, ὀγδοντάρης, ἐνενηντάρης.***

***

Καὶ μία γενικὴ παρατήρησις. Ὁ καθαρευουσιᾶνος καθηγητὴς Γ. Μιστριώτης τοὺς γραμματικοὺς τύπους ***μητέρα, πατέρας, ἄντρας, γυναῖκα, γιὸς*** κτλ.

ἀντὶ τοῦ *μήτηρ, πατὴρ* κτλ. ἀπεκάλει *ἐκχυδαϊσμὸν* τῆς καθαρευούσης γλώσσης. Θὰ ἠδύνατο κανεὶς ὁμοίως νὰ ὀνομάσῃ *ἐκχυδαϊσμὸν* τῆς δημοτικῆς τὴν σωρείαν τῶν ξένων λέξεων, τὰς ὁποίας κατεχώρισεν εἰς τὸ λεξικόν του ὁ κ. Ἀνδριώτης ἀκολουθῶν πιθανῶς τὸ γλωσσικὸν δόγμα τοῦ Ψυχάρη «μὴ φοβᾶστε τὶς ξένες λέξεις». Κατ' αὐτὸν ὅμως τὸν τρόπον προσφέρει κακὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν δημοτικήν, ἡ ὁποία γίνεται ἀντιπαθητικὴ χωρὶς νὰ φταίῃ ἡ ἰδία, ἐνῷ εἶναι ἀξία καλυτέρας μεταχειρίσεως. Ἀπειρόκαλοι δημοτικισταὶ ἀπεργάζονται τὸν ἐκφαυλισμὸν τῆς καλῆς δημοτικῆς.

Ἡ μορφὴ τῆς δῆθεν δημοτικῆς, τὴν ὁποίαν μᾶς παρουσιάζει εἰς τὸ λεξικόν του ὁ κ. καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, προϊὸν μᾶλλον προχείρου ἀπασχολήσεως, γεννᾷ ἁπλῶς ἕνα αἴσθημα δυσφορίας καὶ τίποτε παραπάνω.

*
* *

Τὰς ὀλίγας καὶ συντόμους αὐτὰς παρατηρήσεις ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ κάμωμεν διὰ τὸ ἔργον τοῦ κ. Ἀνδριώτη διὰ νὰ τὰς λάβῃ ὑπ' ὄψιν εἰς ἐνδεχομένην νέαν ἔκδοσιν τοῦ λεξικοῦ του, ὥστε νὰ εἶναι τοῦτο ἀπηλλαγμένον τοιούτων σφαλμάτων. Πρὸ παντὸς δὲ θὰ πρέπῃ νὰ εἶναι ὀλιγώτερον πενιχρὸν καὶ περισσότερον πλούσιον, ὀλιγώτερον ἰδιωματικὸν καὶ περισσότερον κοινόν, ὀλιγώτερον ξένον καὶ περισσότερον Ἑλληνικόν. Καὶ τὸ σπουδαιότερον, νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὸ Ἀγγλικὸν *σέξ-απίλ*, τὸ Γαλλικὸν *ζιγκολό*, τὸ Βουλγαρικὸν *λέβα*, τὸ Ρουμανικὸν *λέι*, τὸ Ρωσικὸν *καπίκι*, τὸ Φοινικικὸν *μολώχ*, τὸ Τουρκικὸν *ζαμπαράς*, τὸ Ἰταλικὸν *σκουλαμέντο* καὶ τὸ *ταμποὺ* τῶν ἀνθρωποφάγων τῆς Πολυνησίας.

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΛΕΞΕΩΝ

Α

ἀβαρεσιὰ 128
ἀβαρεσιοῦ 123 - 124
ἄγκλαι 55
ἀγκλαὶ 55
ἀγκλὸς 57
ἄγκλος 57
ἀδειανὸς 54
ἀδελιφὴρ 55
ἀδελιφὶρ 55
ἀδελφεὸς 55
ἀδιαρ'σιοῦ 127
*ἀδια(σ)εχὴς 56
ἀδιεχὴς 56
ἀδόξαστος (ἐν φρ.)[1] 43 - 44
ἀδράχνω 73
ἀδράχτι 73
ἀερόπλανον 74 - 75
ἀεροπλάνον 74 - 75
ἀζαεχὲς 56
ἀζαεχὴς 56
ἀζα(σ)εχὴς 56
ἀζάτη 118
ἀζάτος 118
ἀζαχὲς 55
ἀζαχὴς 56, 120
ἀζεχὲς 55 - 56
ἀζεχὴς 55 - 56, 120
ἀζηχὴς 56
ἀιδαρισιοῦ 126
αἴκλοι 57, 120
αἴσθομαι 62
αἰχμόδετος 57
αἰχμόληπτος 57
ἄκαρα 57, 122
ἀκληρίτακας 95
ἀλαλάφαντος 87
ἀλαρῦναι 102
ἄλατρο 86
ἀλεβεβᾶν 58, 120
ἀλεθουρίζω 97
ἀλελεβᾶν 120
ἀλέρον 101 - 102
ἀληθινὸς 54
ἀλιτήσας 75
ἀλίφατα 58, 122
ἄλκα 59
ἀλλάζω (ἐν φρ.) 44
ἀλληλοπρόγονα 87
ἀλλοταριὰ 110
ἀλοία 59 - 60, 121
ἄλοτρο 86
ἄλυκα 121
ἀλώνητος 60 - 61, 121
ἀλωπὸς 61
ἀλωπόχρους 61, 120, 121
ἀλωφοὺς 61, 121
ἀμαλδύ⟨νει⟩ 61
ἀμαλλοῖ 61
ἀμελέγω 65
ἀμινὸν 61 - 62
ἄμνον 120
ἄμοργμα 115
ἀναβαλλόμενος (ἐν φρ.) 48
ἀνάκαρα 57
ἀνατριχιάζω 35
ἀναφάνταλος 87
ἄνεμος 111
ἀνερευνᾶν 58
ἀνεσούμπαλος 87
Ἄννας (ἐν φρ.) 5
ἀνομίτακας 95
ἀντὶ 119
ἀντίθεος (ἐν φρ.) 44
ἀπαλοταρὰ 107
ἀπαλοταρέα 107
ἀπαλοταρία 109 - 110
ἀπανταχοῦσα (ἐν φρ.) 46
ἀπάνω (ἐν φρ.) 9, 28, 43
ἀπανωταρέα 109 - 110
ἀπανωτάρι 109
ἀπανωταρία 109 - 110
ἀπανωταριὰ 110
ἀπανωτὸς 109
ἀπάρχεται 120
ἀπείπεται 62
ἀπιδίσκαι 64
ἀπιδίσκῳ 63 - 64
ἀποκοτιὰ 128
ἀποκοτιοῦ 124
ἀπόμακτρα 62
ἀραντᾶς 97
ἀραντὲς 96
ἀργύριν 55
ἀρδάχνω 73
ἀρδάχτι 73
- άριος 112
Ἀριστόδημος 63
Ἀρίστυλλος 62 - 63
ἀρίστωτος 63, 121
ἄρμογμα 120
ἁρμώμαλα 120
ἄρουρα 65
ἁρπάζω (ἐν φρ.) 5
ἀσήκωτος (ἐν φρ.) 18
ἀσπιδίσκας 63 - 64, 121
ἀσπιδίσκια 64
ἀσπιδίσκοι 63 - 64
ἀστακὸς 86
ἄταρος 111 - 114
ἀτόβολος 112
ἀτόφυος 108
αὐγίζει 55
αὐγίζω 55

[1]) Εἰς ὅσας λέξεις ἀκολουθεῖ ἐν παρενθέσει τὸ *ἐν φρ.*, αὗται λέγονται εἰς φράσεις.

αὐγινὰ 54
αὐγινὸς 54 - 55
αὐγὸς 54 - 55
αὐτοκράαντα 65
αὐτόκρανα 64 - 65
ἀφάνιοι 128
ἀφανισιὰ 128
ἀφανισιοῦ 124
ἀφτὶ (ἐν φρ.) 4
ἀφτιὰ 19 - 20, 49
ἀχαιεὶ 120 - 121
ἄχερα 73
ἀχνολειριασμένος 102
ἀχνὸς 102

Β

βαγγέλια (ἐν φρ.) 3
βαδελεγεῖ 65
βαδελέγω 65
βάναυσος 121
βαρὺς (ἐν φρ.) 18
βίδα 13 - 14
βούκα 130
βρέχω (ἐν φρ.) 47
βρικόλακας 30
βρομάει (ἐν φρ.) 16
βρομεσιοῦ 124
βρομισιὰ 128
βυτίνη 65

Γ

γαϊδουροκαλόκαιρο 107
γαλήνη 98
γαλότσα 133
γάφυτον 66
γάτα (ἐν φρ.) 23
γαφάγα⟨ς⟩ 65 - 66, 121
γάφυτον 65 - 66
γειρτὸς 66
γελασιὰ 128
γελασιὸ 128
γελασιοῦ 123
γερτὸς 66
γκέμια (ἐν φρ.) 7
γλύκα (ἐν φρ.) 22
γλύκα 119
γλυκὸς 119
γλυκοταρία 109 - 110
γλυκοταριὰ 107
γλῶσσα (ἐν φρ.) 19
γνῶσι (ἐν φρ.) 21
γόνατα 57
γουρλώνω 134
γριφὸς 86
γυαλὶ (ἐν φρ.) 33
γυαλιὰ (ἐν φρ.) 44 - 45
γυρτὸς 66 - 67
Γύφτικα (ἐν φρ.) 20

Δ

δάγκολον 66, 122
δαίμονες (ἐν φρ.) 5 - 6
δάσκαλος (ἐν φρ.) 4, 10
δάφνα 98
δάχτυλα (ἐν φρ.) 38
δεδάλας 67, 120
δεελὸς 67
δεημὸς 67 - 68
δεθμὸς 67 - 68
δείπνητος 63
δεμένοι (ἐν φρ.) 5 - 6
δεξὶς 55
Δευτέρα (ἐν φρ.) 39 - 40
διάβολος (ἐν φρ.) 35
διδεῖναι 68, 121
δίκαιο 46 - 47
δίπορτο 48 - 49
δίχτυα (ἐν φρ.) 43
δόντι (ἐν φρ.) 45 - 46
δορατεῖν 120
δραμνιοῦ 124, 128
δραμνιούλα 128
δυνάμεων (ἐν φρ.) 21

Ε

ἐγκαιρότερον 77 - 78
ἐδῶ (ἐν φρ.) 13
εἰσόδια 68, 122
ἐκχαρέων 68, 122
ἐκχαρεὼν 69
ἐλέησον (ἐν φρ.) 36 - 37
ἐλεπόδιον 69
ἐλλόγιμος 69
ἕνας (ἐν φρ.) 15
ἔνσων 69 - 70, 120
ἐνωρώτερον 121
ἐξάψαλμος (ἐν φρ.) 48
ἐξόπτυλον 70 - 71
ἐξότελον 70
ἐξότολον 120, 121
ἔξω (ἐν φρ.) 14
ἐξωτάρις 110
ἐπιπλοσκομισταὶ 120
ἐπίτερα 71 - 73, 122.
ἐπίτυρον 72
ἔρβως 73
ἐρέων 73 - 74, 122
ἐσχαρεὼν 69
εὐλογητὸς (ἐν φρ.) 5
ἔχθρα 100

Ζ

ζαβὸς 106
ζάφτω 134
ζαχαρένια (ἐν φρ.) 50 - 51
ζεύγελα 66, 74, 122
ζεύγλα 74
ζεύλα 74
ζημιὰ (ἐν φρ.) 23
ζυγούρι 134
ζωὴ (ἐν φρ.) 31
ζωνάρι (ἐν φρ.) 21 - 22

Η

ἠεροφοῖτις Ἐρινὺς 74
ἥλιος (ἐν φρ.) 12
ἡλίτισας 75
ἡλόα 59 - 60
ἡμιόλιν 55
ἥπατα 57

Θ

θάλασσα (ἐν φρ.) 38
θαλασσώνω (ἐν φρ.) 38
θεῖον 76 - 77, 122
θεοὶ (ἐν φρ.) 5
θεὸς (ἐν φρ.) 12, 16, 25, 33, 41, 44, 51

θέσι (ἐν φρ.) 7
θήμισος 80
θίγω 62
θίς 118
- θμη 67
- θμὸς 67
θολερὸν 101 - 102

I

Ἰουδαῖοι (ἐν φρ.) 13
ἰν[ν]ύεται 77
ἰσοτόβολος 112

K

καζάνι (ἐν φρ.) 9 - 10
καθισ̣ιὰ 128
καθισ̣ιὸ 128
καθισ̣ιοῦ 123
Καϊάφας (ἐν φρ.) 5
καιρότερον 77
κακοπεσ̣ιοῦ 123
κακοταρία 107 - 112
κακοταριὰ 107
κακοτάρις 111
κακοτερεύω 111
κακοτερία 111
κακότερος 111
καλὰ (ἐν φρ.) 14, 37 - 38
καλὴ (ἐν φρ.) 44
καλόγερος (ἐν φρ.) 25
καλοταρία 106 - 114
καλοτερία 111
καλοτερίζω 111
καμπανιὰ (ἐν φρ.) 51 - 52
κανόνι (ἐν φρ.) 35 - 36
καντάρι 135
καντήλι (ἐν φρ.) 41, 44
κανυάρης 106
κανυαρὸς 106
καουσιὸν 125
καουτζιὸν 125
καπέλο (ἐν φρ.) 40
καπίκι 135
κάπρας 78
καπρίας 78
καραβάνα (ἐν φρ.) 22
καρδιὰ (ἐν φρ.) 17, 50 - 51
κάρκαλο 78
κάρκανο 78
κάρκαρα 78, 122
καρκάτσιν 78
καρφὶ (ἐν φρ.) 24
κάσταν̣α (ἐν φρ.) 8
κατακλυσμὸς (ἐν φρ.) 19
καταλαχάρις 79
καταλαχοῦ 79
κατάρα (ἐν φρ.) 11
Κατελάνος 90
κατωτάρι 110
κεκροφορικὸν 121
κελλάριος 112, 113
κεραμίδα (ἐν φρ.) 46
κεράσει 128
κερὶ (ἐν φρ.) 41, 44
κεστ̣ιοῦ 127
κεστίουν 125
κεφάλι (ἐν φρ.) 7, 10, 32
κεχραμένη 78 - 79
κιλίφι 136
κλαουρίζω 97
κλαρὶ (ἐν φρ.) 9, 12 - 13
κλαρὶ 135 - 136
κλίφι 136
κλότσος (ἐν φρ.) 40 - 41
κνηθμὸς 122
κνύζα 79
κνυζοὶ 79
κοιλιὰ 27, 30
κοιμεθίος 128
κοιμήσει 128
κοιμησ̣ιὰ 128
κοιμησ̣ιὸ 128
κοιμησ̣ιοῦ 123
κόκορας (ἐν φρ.) 18
κολασιοῦ 124
κολατζίουν 126
κολατσ̣ιὸ 127
κολατσ̣ιοῦ 127
κολατσοῦ 124
κομισ̣ιοῦ 126, 127
κονεύω 137
κοντιτσ̣ιοῦ 127
κοντὸ (ἐν φρ.) 25
* κοπάρισι 128
κοπαρισ̣ιοῦ 125, 127
κοπρόταρπο 92
κορόιδο (ἐν φρ.) 42
κόσμος (ἐν φρ.) 16
κοσύμβη 63 - 64
κόσυμβος 63
κοτσάνι (ἐν φρ.) 39
κόττα (ἐν φρ.) 31
κοττεῖν 114, 121
κούαγμα 114 - 115, 120
κουδούνια (ἐν φρ.) 37
κουμισιοῦ 126
κούνημα 115, 120
κουντετζιοῦν 126
κουρδίζω 36
κουρκούτι (ἐν φρ.) 32
κόψιμο (ἐν φρ.) 31
κρυώνω (ἐν φρ.) 48
Κυριακὴ (ἐν φρ.) 39 - 40
Κύριος (ἐν φρ.) 27
κύρις 55
κυρίσσει 118
κ'φεσ̣ιοῦ 124, 127
κχάρα 68

Λ

λαγάνα 98
λαγοὶ (ἐν φρ.) 37
λαγχάνειν 79
λακερὸν 79, 120
λάκκος (ἐν φρ.) 46
λαλύνει 115, 120
λασκάρω 118
λάσπη (ἐν φρ.) 22
λατοῦ 126
λάφνη 120
λαχερὸν 79
λεβίθα (ἐν φρ.) 30
λειανὸς 54
λείρης 103, 105 - 106
λειριάζω 102
λειρὸς 100 - 105
λειρόφθαλμος 104 - 105
λειρῶς 102 - 103

λερὸς 100, 102, 106
λερώνω 100
λέω (ἐν φρ.) 12
ληβόλε 80, 122
λήβολε 80
λημοπρόγονα 87
ληνοβοήθεια 87
ληνοπρόγονα 87
λιβάνι (ἐν φρ.) 35
λιγνὸς 137
λιρὰ 104
λίρος 104
λιρὸς 103 - 105
λιρόφθαλμος 104 - 105
λιχάξαι 80, 122
λόρδα (ἐν φρ.) 20 - 21, 27

Μ

μάθοι 80 - 81
μάθυιαι 80 - 81, 120
μακρὺ (ἐν φρ.) 25
μαλθακινὸς 54
μαναχὸς 86
μαντράχαλος 137
μαξούλι 68
μαράντο 127
μάρμαρο (ἐν φρ.) 40
μάστορης (ἐν φρ.) 10
μάτια (ἐν φρ.) 19, 30, 32
μεζὲς (ἐν φρ.) 42
μεθύστρα 31
μελάνι (ἐν φρ.) 4
μελανὸς 54
μέσα (ἐν φρ.) 6, 14
μεσάντρα 137 - 138
μεσάνυχτα (ἐν φρ.) 16
μεσιταρίες 110
μεσιτάρις 110
μετὰ 118
μετρῶ (ἐν φρ.) 38
μήγαρις (138)
μιὰ (ἐν φρ. 24
μινύρεται 77
μοῖρα (ἐν φρ.) 12, 25 - 26, 47
μοιροτάρις 110
μολιβὸς 105
μονιταρίζω 109
μονιταριστὸς 109
μονιτάρου 106 - 114
μονόβολος 108, 112
μονοκόμματος (ἐν φρ.) 42
μονοσύλλαβα (ἐν φρ.) 24
μονοτάρι 108 - 109, 112
μονοταρικὸς 108, 112
μονόταρος 108, 112
μονοτάρου 108
μονοτόβολος 112
μούρη (ἐν φρ.) 15 - 16
μουρλὸς 106
μοῦρο 84
μοῦτρα (ἐν φρ.) 5, 19, 31, 32
μπαρούτι (ἐν φρ.) 10 - 11
μπαστούνια (ἐν φρ.) 37
μπάτσος (ἐν φρ.) 40 - 41
μπούκα 130
μπουκιὰ 130
μπροστοφούρνι 97
μυαλὸ (ἐν φρ.) 32
μυρίζω (ἐν φρ.) 25
μῶμος 87
μωνιὴ 113
μωνιὸν 113

Ν

ναύκληρος 81
νεολαία 81, 122
νερουλιάζω 32
νοτάριος 112
νοῦς (ἐν φρ.) 21, 27
ντονατζιοὺ 126, 127

Ξ

ξελειρίζω 102 - 103
ξέρακας 95
ξεστήθου 80
ξεστήχου 80
ξεφτέρι (ἐν φρ.) 41
ξωτάρις 110

Ο

ὀγδόδιον 82, 120
οἰνοπέπαντον 82
οἰνοπέπηκτον 82, 121
ὀκνὸς 86
ὅλα (ἐν φρ.) 23, 26
ὀλερὸν 100 - 101
ὅλος (ἐν φρ.) 26
ὁμοῦ 82 - 83
ὄνομα (ἐν φρ.) 3, 26, 27, 41
ὀπτοιαλίασις 71
ὀπτοιαλοὶ 71
ὀπτυλλίασις 71
ὄπτυλλοι 71
ὀρδινάριος 112 - 113
ὄρογκος 85
ὄρογχος 85
ὄρτυγος 85
ὄρτυκος 85
οὔλιον 83
οὖνον 83, 120

Π

παίρνω (ἐν φρ.) 28, 43
παλαμήδα (ἐν φρ.) 10 - 11
πάλλα 118
παλληκάρι (ἐν φρ.) 28
Παναγιὰ (ἐν φρ.) 43 - 44
παντούφλα 138
παντόφλα 138
παπᾶς (ἐν φρ.) 3 - 4, 25
παπούσια 124
παρᾶς (ἐν φρ.) 50
πατεῖ 121
παχήμερον 83
περίδρομος (ἐν φρ.) 29 - 31
πέταλα (ἐν φρ.) 39
πέταλο (ἐν φρ.) 24
πέτρα (ἐν φρ.) 17, 34
πέτσα 35
πετσὶ (ἐν φρ.) 35
πηγάδα 83, 122
πηγάδια 94 - 95
πήζω (ἐν φρ.) 32
πιλοῖς 84
πισινὴ (ἐν φρ.) 7 - 8
πίστι (ἐν φρ.) 12, 43 - 44
πίσω (ἐν φρ.) 32
πίττα 97

πίτυρα 72
πιτυρίδες 72
πλάκα (ἐν φρ.) 36
πλακάκια (ἐν φρ.) 38
πλάτη (ἐν φρ.) 45
πνιγούρι 138
πόδι (ἐν φρ.) 28 - 29
πόδια (ἐν φρ.) 31 - 32, 40
ποδιὲς (ἐν φρ.) 51
πολυέλαιος 138
πόντος (ἐν φρ.) 34
πόρτες (ἐν φρ.) 51
ποτήρι 55
πρᾶμα (ἐν φρ.) 27
προβιζιοῦ 127
προβιζιοὺν 126
πρόπιττο 97
προπύρα 97
πρώτης (ἐν φρ.) 14
πρῶτο (ἐν φρ.) 23
προφούρνια 98

Ρ

ῥάθυμος 119
ράγανον 86
ρακὶ 84
ραντὸ 97
ραντούρι 97
ραντουρίζω 97
ραντουρῶ 97
ράσα (ἐν φρ.) 3 - 4
ράφι (ἐν φρ.) 6
ράχι 84
ρέγκω 85
ρέγχω 85
ρετσινιὰ (ἐν φρ.) 45
ρήγλα 84
ρόγανον 85, 86
ροδινὴ 97, 100
ροκάνα 86
ροδόπιττα 97, 100
ροκάνι 84
ρόκανο 85
ρόκανον 84 - 86
ρόχανον 84 - 86
ρυκάνη 84 - 85

Σ

σαβὸς 86
σὰν (ἐν φρ.) 34 - 35
σαστιφασιοῦ 126, 127
σβάρνα (ἐν φρ.) 28
σερίτιον 118
* σεστάρισι 128
σεσταρισιοὺ 125, 127
σηκώνω (ἐν φρ.) 43
σιληπορδεῖν 116 - 117
σιληπορδῆσαι 116 - 117
σιλλὸς 86 - 87, 122
σιπαλὸν 87
σίπτα 87, 120
σκάω (ἐν φρ.) 35 - 36
σκ[ε]ιρὸν 87 - 89
σκ[ε]ῖρον 87 - 89
σκ[ε]ιρώσασθαι 88
σκελὶς 85
σκῆμα 120
σκιρεῖται 88
σκιρ⟨ω⟩θῶσι 88
σκιρώσασθαι 88
σ[κ]οίθης 89, 120
σκολιανὰ (ἐν φρ.) 48
σκόρδα (ἐν φρ.) 4
σκοῦρα (ἐν φρ.) 37
Σκῦρος 88
σκῦρος 88
σκυρωθῶσι 88
σκυρωτὴ 88
σκυφτὸς 66
- σμη 67
- σμος 67
'σόδι 68
σουβάλι 124
σπαθάριος 112, 114
σπαθὶ (ἐν φρ.) 36
σπασμένα (ἐν φρ.) 32
σπάω (ἐν φρ.) 36
σπίθα (ἐν φρ.) 41
σπίρτο (ἐν φρ.) 41
σταυρὸς (ἐν φρ.) 18, 22 - 23
43 - 44, 49
σταυρώνω (ἐν φρ.) 36
στέγνα 100
στέμφυλα 72
στεμφυλίδες 72
στενὰ (ἐν φρ.) 9
* στιμάρισι 128
στιμαρισιοὺ 126, 127
στομάχι (ἐν φρ.) 16, 24
στραβὰ (ἐν φρ.) 17
στραβὸς (ἐν φρ.) 46 - 47
στρόφος 31
συκάμινα 90
συκαμινέα 90
συκάμινον 90 - 91
συκάννης 90
συμφέροντα (ἐν φρ.) 37 - 38
συνερισιὰ 128
συνεχῶς 91
συνοικία 81
συνορισιὸ 128
συνορ'σιοὺ 124
συχωροχάρτι (ἐν φρ.) 13
σφάχτης 31
σφυριὰ (ἐν φρ.) 52
σχελὴς 85
σχολάριος 112 - 114
σῶσον (ἐν φρ.) 36 - 37
σωστὰ (ἐν φρ.) 14 - 15
σωτικὰ 110

Τ

ταμπουρᾶς (ἐν φρ.) 27
ταρεῖ 111
ταρετὰ 112
ταρεύου 111 - 112
ταρήφη 91 - 92, 122
ταρίζου 111 - 112
ταρίφη 92
ταρὸς 106 - 114
ταρπί(ον) 91
ταχινὸς 54
τεζάρω (ἐν φρ.) 39
τέσσερα (ἐν φρ.) 40
τετράψομαι 92
τί (ἐν φρ.) 34 - 35
τιμόνι (ἐν φρ.) 8
τινάζω (ἐν φρ.) 39
Τουρκιὰ 139

Τοῦρκος 90
τρελλὸς 106
τρή[ι]ρου 92
τρηρὸν 122
τρήρων 122
τριβίδι 97, 100
τριγυρίστρα 31
τριήριον 92 - 93
τρίηρον 93
τρῖμμα 97, 100
τριμμάδα 97, 100
τρίχα (ἐν φρ.) 35
τρώγεται (ἐν φρ.) 20
τσανάκια (ἐν φρ.) 52
τσέπη (ἐν φρ.) 10
τσίπουρα 84
τσίπουρο 84
τσουκάλι (ἐν φρ.) 25
τυλίγω (ἐν φρ.) 43
τύφλα 100
τύχη (ἐν φρ.) 17 - 18

Υ

ὑγρὸς 93
ὑδρηχόες 93 - 94
ὑπνῶ 94, 122
ὑπογράφω (ἐν φρ.) 49
ὑπομονὴ (ἐν φρ.) 17
ὑπόσχομαι 62

Φ

φακῆ (ἐν φρ.) 28
φαλάγγι (ἐν φρ.) 43
φάλοι 64
φανάζω 86
φανάρι (ἐν φρ.) 50
φαυλίαι 72
φεγγάρι (ἐν φρ.) 15
φεγγάρια (ἐν φρ.) 14
φέγγω (ἐν φρ.) 47, 49
φεύγω (ἐν φρ.) 26
φήμισος 80
φλαγούνα 97
φλαούνα 97
φοιστὴ 120
φορὰ (ἐν φρ.) 23 - 24
φούρκα (ἐν φρ.) 41
φρέαρ 94 - 95, 122
φτερὰ (ἐν φρ.) 49 - 50
φτερὸ (ἐν φρ.) 49 - 50
φτωχὸς (ἐν φρ.) 25 - 26, 46 - 47
φυλακὴ (ἐν φρ.) 17
φύρακες 95, 122
φύραμα 95
φυσάει (ἐν φρ.) 50
φυστὴ μᾶζα 95 - 98
φυσῶ (ἐν φρ.) 48
φωνὸς 54
φῶς (ἐν φρ.) 50
φωτιὰ (ἐν φρ.) 41

Χ

χαβᾶς (ἐν φρ.) 48
χάνω (ἐν φρ.) 39
χαρὰ (ἐν φρ.) 24, 51
χαράζει 55
χαραχτῆρας (ἐν φρ.) 8
χάρι (ἐν φρ.) 3, 33
χαρτωσιὰ (ἐν φρ.) 12
χατίρι (ἐν φρ.) 51
χειμερινὸς 54
χήμισος 80
χθιζινὸς 54
χιόνια (ἐν φρ.) 35
χόβι 139
χολὴ (ἐν φρ.) 4
χορεύω (ἐν φρ.) 43
χρᾶται 98 - 99, 121
χρίεται 99
χρίομαι 79, 99
Χριστὸς (ἐν φρ.) 43 - 44
χρονιὰ (ἐν φρ.) 16
χρονοντούλαπο (ἐν φρ.) 6
χρῶ 99, 121
χρῶμαι 98 - 99, 121
χρωσμῷ 99
χῶμα (ἐν φρ.) 15 - 16
χώνω 6
χωριὰ (ἐν φρ.) 11
χωριὸ (ἐν φρ.) 11, 26

Ψ

ψαίσταν 99 - 100
ψάκταν 99
ψαχνὸ (ἐν φρ.) 15
ψηλὸ (ἐν φρ.) 42
ψητὸ (ἐν φρ.) 15, 27
ψυχὴ (ἐν φρ.) 25
ψύχρα 100
ψωκτὴ 121

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Σελ.	5	στ.	18	ἀντὶ	λιτοὺς	γράφε	λυτοὺς
»	11	»	8	»	ψάρι παλαμήδα	»	παλαμύδα
»	41	»	29	»	εὑρισκομέμου	»	εὑρισκομένου
»	51	»	30	»	κατουρεμένες	»	κατουρημένες
»	77	»	5	»	ἶν[ν]υεται	»	ἶν[ν]ύεται
»	118	»	8	»	λέξις	»	λέξεις
»	126	ὑποσημ.	5	καὶ	6 ν' ἀντιστραφοῦν		
»	138	»	16	»	ὕλη	»	ὅλη

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Ἐν σελ. 133 στ. 28 μετὰ τὸ ***καλόπους*** προσθετέον : ἢ ὀρθότερον ***καλάπους***

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α. Α. Παπαδοπούλου Φρασεολογικὰ . . . . . Σελ. 3 – 52

Β. Φάβη Κριτικὰ καὶ παλαιογραφικὰ εἰς τὸν Ἡσύχιον . . » 53 – 122

Στ. Μάνεση Οὐσιαστικὰ οὐδέτερα εἰς – ***οὐ*** . . . . . » 123 – 128

Α. Α. Παπαδοπούλου Κρίσις ἐτυμολογικοῦ λεξικοῦ Ν. Π. Ἀνδριώτη . . . . . » 129 – 147

Πίναξ λέξεων . . . . . » 148 – 153